ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพุทธศาสนาในอาเซียน

Buddhism in ASEAN

แบ่งตามประเทศ เล่ม 2

โครงการผลิตตำราและฐานข้อมูลทางวิชาการและการวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาในอาเซียน

ASEAN Studies Centre

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ข้อมูลทางบรรณานุกรมหอสมุดแห่งชาติ
ชื่อหนังสือ : **พระพุทธศาสนาในอาเซียน (เล่ม 2 แบ่งตามประเทศ)**
ผู้เรียบเรียง: ศูนย์อาเซียนศึกษา
© สงวนลิขสิทธิ์: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ISBN: 978-616-300-308-9
วันเดือนปีที่พิมพ์: ธันวาคม 2560
พิมพ์ครั้งที่ 1: จำนวน 150 เล่ม
ที่ปรึกษา:

พระราชวรเมธี, ดร. พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร.
พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. พระศรีศาสนบัณฑิต พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. พระมหาสุรศักดิ์ ปจฺจนฺตเสโน, ดร.
พระมหาเด่นพงษ์ พุทฺธรกฺขิโต

บรรณาธิการ: **พระศรีธวัชเมธี**
ผู้ช่วยบรรณาธิการ: พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.
กองบรรณาธิการ:

พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร.
พระมหายงยุทธ์ ธีรธมฺโม, ดร. พระมหาประสิทธิ์ ญาณปฺปทีโป, ดร.
พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร. พระมหาพิทักษ์ จิตฺตโสภโณ
พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทฺรวาที พระมหาเกรียงศักดิ์ อินฺทปญฺโญ
พระสุกิจ สุจิณฺโณ พระทวีศักดิ์ ธีรปญฺโญ อุทัย สติมั่น, ผศ.ดร.
ดร.ลำพอง กลมกูล นางสาวมุกระวี ไชยฉีมพลี นางสาววิลาวัณย์ ชุ่มผักแว่น
นางสาวอรเนตร บุนนาค นางสาวกฤษติยา มิ่งแก้ว นางสาวสุมาลี คงคา

ภาพประกอบ: พระสุทธิชัย อธิฏฺฐาโน, พระปลัดปัสสัทธิ สิริภทฺโท
ออกแบบรูปเล่ม: นายสิปปวิชญ์ สอนไชยา, พระปลัดปัสสัทธิ สิริภทฺโท
ออกแบบปก: แม่ชีประดับรุ้ง เรืองเดช, พระปลัดปัสสัทธิ สิริภทฺโท
พิสูจน์อักษร: พระจักรกฤษ มาฏารักษ์, พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทฺรวาที
จัดพิมพ์โดย: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พิมพ์ที่: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชน ปริ้นติ้ง

7/414 ม.5 ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี 11140
โทรศัพท์: 02-927-8194, 081-489-4161
E-mail: chenprinting@hotmail.com

อนุโมทนากถา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฐานะที่เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่เน้นการจัดการเรียนการสอนทางพุทธศาสนา โดยมีปรัชญาการจัดการศึกษาพุทธศาสนาเพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม เน้นจัดการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ผ่านกระบวนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนามนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล และสันติสุข รวมทั้งมีพันธกิจที่ส่งเสริมการวิจัยและค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก โดยวิธีสหวิทยาการแล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาศีลธรรมและจริยธรรมของสังคม รวมทั้งพัฒนาคุณภาพงานวิชาการด้านพุทธศาสนา

นอกจากนี้ มจร ได้เกี่ยวข้องกับอาเซียนมานั้นมานาน โดยสมัยก่อนนั้น ได้มีคณะอาคเนย์ศึกษาใน มจร มีบุคลากรคนสำคัญ คือ ท่าน ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ผู้เป็นเหมือนสัญลักษณ์ทางการศึกษาด้านอาเซียนศึกษาของ มจร และปัจจุบันนี้ มจร เป็นสถานศึกษาที่มีความโชคดีอยู่ในตัว เพราะแทนที่เราจะไปหาอาเซียนเท่านั้น แต่อาเซียนเข้ามาหาเรา เพราะมีนิสิตที่เข้ามาศึกษาหาความรู้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีจำนวนมาก และยังมีลูกศิษย์ลูกหาของ มจร ที่สำเร็จการศึกษาแล้ว ถือว่า มจร ได้สร้างบุคลากรไว้ในภูมิภาคนี้ และยังมีสถาบันสมทบของ มจร ที่อยู่ในอาเซียนอีก 3 แห่งคือ 1) มหาปัญญาวิทยาลัย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 2) ศูนย์การศึกษาพระอาจารย์พรัหม ประเทศสิงคโปร์ 3) วิทยาลัยพุทธศาสนา ประเทศสิงคโปร์ การจัดทำโครงการ ผลิตตำราและฐานข้อมูลทางวิชาการและวิจัยทางด้านพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน นับว่าเป็นโครงการที่ช่วยการดำเนินการ เพื่อตอบรับต่อวิสัยทัศน์ที่จะให้มหาจุฬาฯ เป็นศูนย์กลางการศึกษาพุทธศาสนานานาชาติ ผู้ที่มีส่วนในการผลิตตำราและจัดฐานข้อมูลครั้งนี้ ในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีหนังสือคู่มือ เพื่อเป็นสื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาโดยเฉพาะอาเซียนศึกษา

ขออนุโมทนาในวิริยะอุตสาหะของคณะกรรมการดำเนินงานและผลิตตำรา และฐานข้อมูล ที่ได้รับร่วมกันประกอบกรณียกิจอันเป็นไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัย ด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย ขอให้ทุกท่านจงผลิตงานด้านนี้ออกมาเรื่อยๆ และจงปราศจากโรคาพาธอุปัทวันตราย จงบรรลุประโยชน์โสตถิผล สมปรารถนาทุกประการ

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.
อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนิยม

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการบริหารงาน การวางแผนงาน การพัฒนาเครือข่าย การศึกษาวิจัย การจัดระบบสารสนเทศ และการให้บริการวิชาการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริการงานอาเซียน รวมทั้งประสานความร่วมมือกับส่วนงานของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน เพื่อให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากภารกิจที่กำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้น ศูนย์อาเซียนศึกษาจึงได้จัดทำโครงการผลิตตำราและฐานข้อมูลวิชาการ รวมทั้งการวิจัยทางพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการผลิตตำราทางวิชาการด้านอาเซียนศึกษาแก่คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และบุคคลทั่วไป เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และบุคคลทั่วไป ได้พัฒนาศักยภาพการเขียนตำราและเพื่อบริการทางวิชาการของคณาจารย์ ตลอดจนนักวิชาการอิสระ ให้เชื่อมโยงเชิงวิชาการและวิชาชีพ รวมทั้งเผยแผ่องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน และสังคมส่วนรวม

บัดนี้ ศูนย์อาเซียนศึกษาได้ผลิตตำราและฐานข้อมูลเล่มที่หนึ่งชื่อว่า "พุทธศาสนาในอาเซียน" โดยคณาจารย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ผู้มีความรู้ด้านอาเซียน โดยเฉพาะพุทธศาสนา การนำเสนอผลงานดังกล่าวนับว่าเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่ปัญญาของพุทธอาเซียนสู่สาธารณะ ต่อไป

ขออนุโมทนาทุกท่านที่มีส่วนสำคัญแห่งความมุ่งมั่นทุ่มเทและเสียสละแรงกายแรงใจผลิตหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา ทั้งเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้ศูนย์อาเซียนศึกษาได้ต่อยอดผลงานมาอีกมากมาย โดยเฉพาะในภาคสนามที่ทุกท่านจะต้องทำวิจัย ค้นคว้า หาองค์ความรู้มาจัดทำ และขอเป็นกำลังใจให้กับคณะทำงานและคณะกรรมการที่เขียนทุกท่าน ในการร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่า และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

(พระราชวรเมธี)
รองอธิการบดี ฝ่ายบริหาร
รักษาการผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา

คำนิยม

วันที่ 31 เดือนธันวาคม พ.ศ.2558 เป็นวันที่ได้เปิดตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีเป้าหมายหลักของการรวมตัวกัน จำแนกเป็น 3 เสาหลัก ประกอบด้วย 1) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community–APSC) 2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economics Community–AEC) และ 3) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (Asean Socio-Cultural Community–ASCC) โดยที่ทั้งสามเสาหลักมีความสอดคล้องกับการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย ทั้งด้านการบริหารและการจัดการศึกษา และเสาหลักที่สามเป็นเสาหลักที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มุ่งมั่นในการให้บริการวิชาการด้านพุทธศาสนาแก่คณะสงฆ์และสังคม รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ และความร่วมมืออันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนในระดับชาติ และนานาชาติ รวมทั้งเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม อันเนื่องด้วยพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยที่มีจัดการศึกษาทางพุทธศาสนา และจากเสาหลักที่ได้กำหนดไว้นี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้มีมติให้จัดตั้งศูนย์อาเซียนศึกษา ซึ่งเป็นส่วนงานที่ตั้งขึ้นใหม่ที่มีสถานะเทียบเท่ากับคณะหรือสถาบัน เพื่อรองได้รับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในด้านวิชาการด้านอาเซียนศึกษานั้น มจร จัดตั้งศูนย์อาเซียนขึ้นมา เพื่อจะเป็นศูนย์เรียนรู้ ด้านพุทธอาเซียนศึกษา เพื่อช่วยพัฒนา สร้างเสริม สนับสนุนการดำเนินการของประชาคมอาเซียนให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะมีคุณูปการต่อแวดวงวิชาการด้านอาเซียนเพื่อต่อยอดให้มีการผลิตต่อไป ขออนุโมทนาชื่นชมในความวิริยะอุตสาหะ ที่ช่วยกันผลิตหนังสือเล่มนี้

(พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.)
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

คำนำ

พระพุทธศาสนามีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานนับเป็นพันๆ ปี พร้อมกับชาวเอเชียในดินแดนต่างๆ พระพุทธศาสนาแม้จะมี 2 ลักษณะ คือ พระพุทธศาสนาแบบตัวบทที่เน้นพระไตรปิฎก หลักคำสอน หรือพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม และพระพุทธศาสนาแบบบริบท ที่เน้นการผสมผสานกับสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือถิ่นเดิมที่พระพุทธศาสนาเข้าไป ซึ่งมีความเป็นมายาวนานตราบเท่าปัจจุบันได้เข้าไปยังดินแดนต่างๆ ทั่วทั้งเอเชีย ทั้งเอเชียใต้ เอเชียตะวันตกเฉียงใต้ เอเชียกลาง เอเชียเหนือ เอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของตน และได้เผยแผ่เข้าไปยังดินแดนอื่นๆ นอกเอเชีย

ตามที่ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการผลิตตำราและฐานข้อมูลทางวิชาการ และการวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาในอาเซียน นั้น โครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อผลิตตำราและฐานข้อมูลทางวิชาการด้านอาเซียนศึกษาแก่อาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และบุคคลทั่วไป ทั้งแวดวงวิชาการและสังคมทั่วไป เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และบุคคลทั่วไปได้พัฒนาศักยภาพการเขียนตำราเพื่อบริการวิชาการของคณาจารย์ตลอดจนนักวิชาการอิสระ เชื่อมโยงวิชาการและวิชาชีพรวมทั้งเผยแผ่องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน และสังคมส่วนรวม ในประชาคมอาเซียน

โครงการนี้ ประกอบด้วยหนังสือ 5 เล่ม (ปี พ.ศ.2559):

พระพุทธศาสนาในอาเซียน
พระพุทธศาสนาในอาเซียน ภาคภาษาอังกฤษ
ฐานข้อมูลอินโฟกราฟฟิค (ASEAN Infographic)
เทคนิคการเขียนบทความวิชาการสู่อาเซียน
การวิจัยทางพระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนใช้ชื่อว่า พระพุทธศาสนาในอาเซียน เป็นชื่อหนังสือ โดยมีความว่า พระ นำหน้า ส่วนในเนื้อหาผู้เขียนจะใช้ คำว่า พุทธศาสนา โดยไม่ใส่คำว่า พระ ในแต่ละบทและเนื้อหา เพื่อให้หนังสือมีความกระชับแต่ยังยกย่องอยู่

สำหรับหนังสือ **พระพุทธศาสนาในอาเซียน** มุ่งนำเสนอประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอาเซียน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 เน้นการอธิบายพระพุทธศาสนาในอาเซียนโดยกำหนดตามกรอบเวลาที่เป็นยุคสมัย เริ่มตั้งแต่พระพุทธศาสนาในอาเซียน พระพุทธศาสนายุคสุวรรณภูมิโบราณ พระพุทธศาสนายุคเถรวาทอินเดีย พระพุทธศาสนายุคมหายานและฮินดู พระพุทธศาสนายุคการเข้ามาของลังกาวงศ์ พระพุทธศาสนายุคการเข้ามาของอิสลาม พระพุทธศาสนายุครัฐจารีต พระพุทธศาสนายุคอาณานิคม พระพุทธศาสนายุครัฐเอกราชหรือรัฐชาติ พระพุทธศาสนายุคกำเนิดอาเซียน และพระพุทธศาสนายุคการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน แนวโน้มอาเซียน ส่วนที่ 2 แบ่งตามประเทศ ประกอบด้วย พระพุทธศาสนาในประเทศไทย พระพุทธศาสนาในประเทศพม่า พระพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา พระพุทธศาสนาในประเทศลาว พระพุทธศาสนาในประเทศเวียดนาม พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย พระพุทธศาสนาในประเทศมาเลเซีย พระพุทธศาสนาในประเทศฟิลิปปินส์ พระพุทธศาสนาในประเทศสิงคโปร์ และพระพุทธศาสนาในประเทศบูรไน

หนังสือเล่มนี้ผลิตขึ้นโดยคณะกรรมการเขียนประจำบท ซึ่งประกอบด้วยนักเขียนชาวไทยและชาวต่างชาติที่รู้ภาษาไทยทั้งบรรพชิตและฆราวาส ส่วนเนื้อหาในงานเขียนทางศูนย์อาเซียนขอให้ผู้เขียนแต่ละบทรับผิดชอบในเนื้อหาสาระเอง และลิขสิทธิ์ในการนำเสนอ ทางศูนย์อาเซียนศึกษามีหน้าที่ประสานงาน รวบรวมเพื่อเป็นรูปเล่ม จึงขออนุโมทนาทุกท่านในส่วนการดำเนินงาน หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่สนใจพระพุทธศาสนาในอาเซียนต่อไป

คณะดำเนินงานโครงการ

ตุลาคม 2560

สารบัญ

คำนิยม–อธิการบดี..... (3)
พระราชวรเมธี..... (4)
พระศรีคัมภีรญาณ..... (5)
คำนำ..... (6)
สารบัญ..... (8)

เล่ม 1 พุทธศาสนาในอาเซียน (แบ่งตามยุคสมัย เล่มที่ 1)..... 3
บทที่ 1 พุทธศาสนาในอาเซียน..... 3
บทที่ 2 พุทธศาสนายุคพุทธภูมิสู่สุวรรณภูมิ..... 49
บทที่ 3 พุทธศาสนายุคอาณาจักรเถรวาทอินเดีย..... 83
บทที่ 4 พุทธศาสนายุคอาณาจักรมหายานและฮินดู..... 115
บทที่ 5 พุทธศาสนายุคการเข้ามาของลังกาวงศ์..... 149

บทที่ 6 พุทธศาสนายุคอารยธรรมอิสลาม..... 195
บทที่ 7 พุทธศาสนายุครัฐจารีต..... 221
บทที่ 8 พุทธศาสนายุคอาณานิคม..... 287
บทที่ 9 พุทธศาสนายุคอาณานิคมสู่เอกราชเป็นรัฐชาติ..... 355
บทที่ 10 พุทธศาสนายุคกำเนิดอาเซียน..... 403
บทที่ 11 พุทธอาเซียนยุคโลกาภิวัตน์ (อาเซียน 10 ประเทศ).. 441
บทที่ 12 พุทธอาเซียนยุคศตวรรษที่ 21..... 479
บรรณานุกรม..... 504
กาลานุกรมพุทธศาสนาในอาเซียน..... 514
คณะกรรมการดำเนินงานผลิตตำราเขียนประจำบท
ศูนย์อาเซียนศึกษา พุทธศาสนาในอาเซียน..... 543
โครงการผลิตตำราและฐานข้อมูล..... 545
โครงการและคณะกรรมการดำเนินงาน..... 546

เล่ม 2 พุทธศาสนาในอาเซียน (แบ่งตามประเทศ) .....

คำนิยม–อธิการบดี..... (3)

พระราชวรเมธี..... (4)

พระศรีคัมภีรญาณ..... (5)

คำนำ..... (6)

สารบัญ..... (8)

บทที่ 13 พุทธศาสนาในไทย..... 3

บทที่ 14 พุทธศาสนาในพม่า..... 25

บทที่ 15 พุทธศาสนาในกัมพูชา..... 63

บทที่ 16 พุทธศาสนาในลาว..... 103

บทที่ 17 พุทธศาสนาในเวียดนาม..... 123

บทที่ 18 พุทธศาสนาในอินโดนีเซีย..... 151

บทที่ 19 พุทธศาสนาในมาเลเซีย-บรูไน..... 197

บทที่ 20 พุทธศาสนาในสิงคโปร์..... 223

บทที่ 21 พุทธศาสนาในฟิลิปปินส์..... 239

บทที่ 22 พุทธศาสนา:ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและอาเซียน.. 251

บรรณานุกรม..... 270

คณะกรรมการดำเนินงานผลิตตำราเขียนประจำบท
ศูนย์อาเซียนศึกษา พุทธศาสนาในอาเซียน..... 280

โครงการผลิตตำราและฐานข้อมูล..... 282

โครงการและคณะกรรมการดำเนินงาน..... 283

เล่ม 2

พระพุทธศาสนาในอาเซียน

Buddhism in Asean

[แบ่งตามประเทศ]

บทที่ 13 พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ควบคู่กับพุทธศาสนาเป็นมายาวนาน พุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ของประเทศนับถือกันเป็นหลัก ไม่ต่ำกว่า 700 ปี ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน พุทธศาสนามีถิ่นกำเนิดจากชมพูทวีป (ประเทศอินเดียปัจจุบัน) และเผยแผ่ออกไปยังประเทศต่างๆ สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช หลังการสังคายนาครั้งที่ 3 ประมาณปี พ.ศ.236 ข้อมูลจากกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย ระบุว่า ปลายปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด 65,096,905 คน แบ่งเป็นชาย 31,923,786 คน และหญิง 33,173,119 คน ประเทศไทยถือได้ว่า มีความหลากหลายทางเชื้อชาติมากที่สุดประเทศหนึ่ง ประชากรไทยมีพื้นเพมาจากเชื้อชาติ ไทยเดิม (ไทยสยาม) ไทยเชื้อสายลาว ไทยเชื้อสายมอญ ไทยเชื้อสายเขมร ชาวไทยเชื้อสายจีน ไทยเชื้อสายมลายู ไทยเชื้อสายชวา/แขกแพ ไทยเชื้อสายจาม/แขกจาม ไทยเชื้อสายเวียดนาม ไทยเชื้อสายพม่า และไทยเชื้อสายชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น ชาวกะเหรี่ยง ชาวลีซอ ชาวม้ง ชาวส่วย เป็นต้น ประเทศไทยมีภาษาไทยเป็นภาษาราชการ แต่ในภาษาพูดไม่เป็นทางการ ประชาชนนิยมใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสารกัน มีนับร้อยภาษา โดยที่ภาษาถิ่นที่มีผู้ใช้มาก เช่น ภาษาไทยเหนือหรือ ภาษาคำเมือง ภาษาไทยอีสาน ภาษาไทยใต้ ภาษายาวี ภาษาลาว (ลาวโซ่ง ลาวพวน) ภาษาเขมร ภาษาไทยโคราช ภาษาจีนแต้จิ๋ว ภาษาจีนกลาง ภาษามอญ ภาษาชาวเขาต่างๆ (กะเหรี่ยง ขมุ ม้ง มูเซอ ลีซอ) ภาษามอแกน และภาษาประจำถิ่นอื่นๆ

ศาสนาในประเทศไทย ประชาชนทุกคนมีเสรีภาพที่จะนับถือศาสนาใดก็ได้

ตามแต่ศรัทธาของตน โดยที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงอุปถัมภ์ทุกศาสนา ศาสนาที่มีผู้นับถือมากและได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐบาลและองค์พระมหากษัตริย์ ได้แก่ ศาสนาพุทธ มีผู้นับถือ 94.60% ศาสนาอิสลาม มีผู้นับถือ 4.20% ศาสนาคริสต์ มีผู้นับถือ 1.10% ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีผู้นับศาสนาถือ 0.086% ศาสนาซิกข์ มีผู้นับศาสนาซิกข์ 0.011% ไม่นับถือศาสนา 0.27% (ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ.2557)

องค์กร/สมาคม/มูลนิธิ พุทธศาสนาในประเทศไทย: ประเทศไทยยึดถือและปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา มีการจัดตั้งองค์กรและสมาคมต่างๆ ขึ้น เพื่อเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ มหาเถรสมาคม พุทธสมาคม ยุวพุทธิกสมาคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ศูนย์พิทักษ์พุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย เป็นต้น

ประวัติศาสตร์: พุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิแห่งนี้มีประวัติและความเป็นมาอย่างยาวนานตามกาลสมัยนับตั้งแต่หลังการสังคายนาครั้งที่ 3 รัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้นมา จนกระทั่งยุคสุโขทัยเป็นราชธานีโดยมีพ่อขุนรามคำแหงมหาราชอาราธนาพระสงฆ์เถรวาทลังกาวงศ์เข้ามาประดิษฐานพุทธศาสนา ยังผลให้พุทธศาสนาลังกาวงศ์สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ ในไทยนั้น พุทธศาสนาแผ่ไปในอดีตซึ่งแบ่งเป็น 4 ยุคด้วยกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555:142) ประกอบด้วย ยุคที่ 1 ยุคเถรวาทอินเดียแบบสมัยพระเจ้าอโศก ยุคที่ 2 ยุคมหายาน ยุคที่ 3 ยุคเถรวาทพุกาม ยุคที่ 4 ยุคเถรวาทลังกาวงศ์

การเข้ามาของพุทธศาสนาในดินแดนก่อนและหลังเป็นอาณาจักรไทยครั้งอดีต

ยุคที่ 1 ยุคพุทธศาสนาสมัยแรกเริ่มจากอินเดียสมัยพระเจ้าอโศก: พุทธศาสนาเถรวาทอินเดียสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชปี พ.ศ.236 นั้นเป็นพุทธศาสนาดั้งเดิมที่เข้ามาสู่ดินแดนแห่งนี้ครั้งแรกเริ่มตั้งแต่เสร็จสิ้นการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ที่เมืองปาฏลีบุตร โดยราชูปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช หลักจากนั้น พระองค์ทรงส่งคณะพระสงฆ์เป็นสมณทูตออกไปประกาศเผยแผ่พุทธศาสนายังดินแดนต่างๆ รวม 9 สาย หนึ่งในนั้นคือ พระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ เดินทางไปยังสุวรรณภูมิ (ดินแดนแห่งประเทศพม่า ไทย และอินโดจีน อาเซียนแผ่นดินใหญ่ตอนบน)

ยุคที่ 2 มหายาน: ยุคพุทธศาสนามหายานปี พ.ศ.620 นั้น เป็นยุคนิกายพุทธศาสนามหายานที่พระเจ้ากนิษกะมหาราชอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 4 ซึ่งเป็นการสังคายนาของฝ่ายมหายาน และส่งสมณทูตออกประกาศพระศาสนาในอาเซียกลาง และต่อมา พุทธศาสนาฝ่ายมหายานก็เผยแผ่เข้าไปในจีน รัชสมัยของพระเจ้ามิ่งตี่ แล้วก็สืบต่อมายังอาณาจักรอ้ายลาวครั้งคนไทยที่ภาคใต้ของจีนปัจจุบันโดยผ่านทางคณะทูตสันถวไมตรี ทำให้ชาวไทยหันมานับถือพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก จากนั้นพุทธศาสนามหายานเผยแผ่ไปยังอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เกาะสุมาตราและแผ่ขยายไปยังกัมพูชาสมัยราชวงศ์สุริยวรมัน ซึ่งแผ่อำนาจการปกครองมาถึงตอนกลางของประเทศไทย ส่งผลต่อพุทธศาสนาในยุคต้นสุโขทัย และต้นอยุธยา โดยเฉพาะศิลปะ การสร้างพุทธรูป และขนบประเพณีการปกครองในราชสำนัก

ยุคที่ 3 เถรวาทแบบพุกาม: ปี พ.ศ.1600 พระเจ้าอโนรธา/อนุรุทธมหาราช กษัตริย์พม่าตั้งราชธานีอยู่ ณ เมืองพุกาม ยึดครองรามัญไว้ในอำนาจแล้วขยายอาณาเขตเข้ามาจนถึงล้านนา ล้านช้าง ลงมาถึงเมืองลพบุรีและเมืองทวารวดี พระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภกโดยให้ประกาศพุทธศาสนาไปด้วยกันกับการแผ่อาณาเขต ชาวพุกามเดิมก็ได้รับพุทธศาสนาหีนยานอย่างเถรวาทมาจากแคว้นมคธ ต่อมาเมื่อเหินห่างกับอินเดียจึงเกิดเป็นพุทธศาสนาหีนยานจากมอญ และพัฒนาเป็นพุกามมีเอกลักษณะเฉพาะตนขึ้น เมื่อชาวเมืองพุกามขึ้นมามีอำนาจปกครองไทยตอนข้างเหนือรับรูปแบบพุทธศาสนานั้นมาสั่งสอนจนแพร่หลายในฝ่ายเหนือ คือจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน ครั้นพระเจ้าอนุรุทธมหาราชนำพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกามเข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรล้านนาและล้านช้างแล้ว ไทยก็นับถือพุทธศาสนาเถรวาทตามแบบแผนเมืองพุกามแต่ครั้งนั้นด้วย ต่อมา ชาวไทยมีอำนาจขึ้นในประเทศไทย ทั้งในส่วนข้างเหนือและส่วนข้างใต้ แต่ต่างกันคือไทยส่วนข้างเหนือยังคงมีธรรมเนียมประเพณีเป็นของไทยอยู่เป็นอันมาก แต่ไทยส่วนข้างใต้ปกครองประเทศซึ่งขอมเคยตั้งอยู่มาช้านาน ขอมนำพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ตลอดจนการใช้อักษรและภาษาขอมขึ้นไปประดิษฐานไว้ ทำให้ชาวไทยที่มาปกครองพลเมืองซึ่งนิยมประพฤติตามขนบธรรมเนียมอย่างขอมอยู่โดยมาก จึงใช้ตัวหนังสือและขนบธรรมเนียมอีกหลายอย่างไปตามพวกขอม การนับถือพุทธศาสนาของชนชาติไทยในระยะนี้จึงเกิดแยกกันเป็น 2 พวก คือพวกที่อยู่ในล้านนาและล้านช้างนับถือพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกาม ส่วนพวกข้างใต้ตั้งแต่สุโขทัยลงมายังคงนับถือพุทธศาสนาแบบมหายานตามแบบขอมอยู่

ยุคที่ 4 ยุคเถรวาทลังกาวงศ์: ยุคนี้เป็นยุคที่ไทยสามารถตั้งอาณาจักรและมีอิสระพ้นจากอำนาจของเขมรและมอญ พุทธศาสนายุคแบบลังกาวงศ์นี้ เป็นพุทธศาสนาที่เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยและสืบสานมาจนถึงยุคปัจจุบันทุกวันนี้

พ่อขุนรามคำแหงทรงสนพระทัยในพุทธศาสนาลังกาวงศ์เป็นกษัตริย์พระองค์แรกของสยามที่รับเอามาจากนครศรีธรรมราช จนกระทั่งพุทธศาสนาลังกาวงศ์ได้มีบทบาทต่อสังคมไทยในหลายๆ ด้านทั้งต่อรัฐและประชาชนตราบเท่าปัจจุบัน

เมื่อประมาณปี พ.ศ.1689 รัชสมัยของพระเจ้าปรักกมพาหุมหาราชทรงฟื้นฟูพุทธศาสนาในลังกาทวีป โดยทรงโปรดให้สังคายนาพระธรรมวินัย แล้วจัดการวางระเบียบปฏิบัติในพุทธศาสนาให้เกิดความเรียบร้อยดีแล้ว เป็นเหตุให้พระสงฆ์จากดินแดนสุวรรณภูมิอาณาจักรต่างๆ เช่น ไทย มอญ พม่า และกัมพูชา เป็นต้น เดินทางไปยังลังกาทวีป เพื่อศึกษาพุทธศาสนาที่ปรับปรุงใหม่ครั้งนี้ เพื่อนำมาประพฤติและปฏิบัติในประเทศของตน แต่พระสงฆ์ในลังการังเกียจสมณวงศ์ในต่างประเทศ จึงให้พระสงฆ์เหล่านั้นบวชใหม่ในลังกาวงศ์ให้เป็นนิกายเดียวกันก่อน พระสงฆ์ทั้งหลายเห็นวัตรปฏิบัติตามระเบียบใหม่ก็เลื่อมใสยอมรับอุปสมบทใหม่ เมื่อพระสงฆ์เหล่านั้นเรียนสำเร็จแล้วก็กลับไปดินแดนของตน ประชาชนเห็นพระสงฆ์ลังกาวงศ์ปฏิบัติเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ก็เลื่อมใสให้บุตรหลานของตนบวชเรียนในสำนักลังกาวงศ์มากขึ้นโดยลำดับ ลังกาวงศ์จึงแพร่หลายในพม่า มอญ ไทย ตลอดจนกัมพูชา ลาวแต่นั้นมา พุทธศาสนาลังกาวงศ์นั้นเข้ามาสู่ไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์อาราธนาพระสงฆ์ลังกาวงศ์ที่เข้ามาอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชให้ขึ้นไปเผยแผ่พุทธศาสนาที่สุโขทัย และเมื่อผ่านมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา การนับถือพุทธศาสนาก็ยังคงถือลังกาวงศ์ตามแบบสุโขทัยทุกอย่าง จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ยุคปัจจุบันนี้ก็ยังคงเป็นพุทธศาสนาลังกาวงศ์เป็นกระแสหลัก (จำนง ทองประเสริฐ, 2514)

การเข้ามาของพุทธศาสนาในดินแดนหลังเป็นอาณาจักรสยาม-ไทยตั้งแต่สุโขทัยเป็นต้นมา

พุทธศาสนาในไทยยุคการเข้ามาของลังกาวงศ์: แม้พุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานในดินแดนสุวรรณภูมิโบราณเป็นเวลาช้านานก่อนสมัยสุโขทัย ก่อนที่ไทยจะมีอิสรภาพนั้น เคยตกอยู่ในอำนาจของขอมเป็นเวลานาน ซึ่งนับถือพุทธศาสนามหายานตามแบบขอมตลอดมา จนกระทั่งไทย/สยามสามารถกอบกู้เอกราชแล้วก็

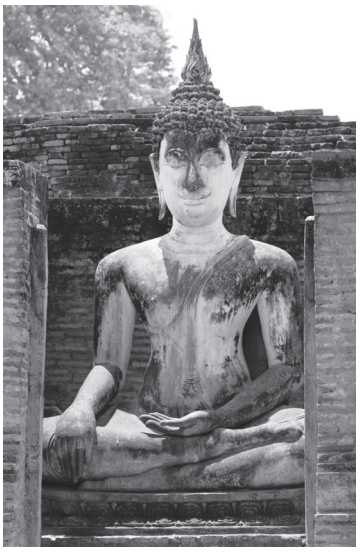
พยายามที่จะขจัดอิทธิพลของขอมให้หมดไปจากจิตใจคนไทยมากที่สุดเท่าที่จะมาก ด้านต่างๆ เช่น ด้านภาษาศาสตร์ตลอดจนกระทั่งศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม ระบบการเมือง

ยุคสุโขทัยยุคเริ่มต้นและการเข้ามาของลังวงศ์ อาณาจักรยุคแรกแห่งนี้ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาลังกาวงศ์ เมื่อพ่อขุนรามคำแหงขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วก็เริ่มขยายพระราชอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะทางทิศใต้ตลอดแหลมมลายู ประจวบกับสมัยนั้นพุทธศาสนาลังกาวงศ์เผยแผ่เข้ามาสู่นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นจังหวัดที่ใหญ่ที่สุดจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทย ปรากฏว่ามีพระภิกษุในอาณาจักรนั้นเป็นจำนวนมากพากันไปศึกษาศาสนาปฏิรูปใหม่ในลังกาทวีป แล้วบวชแปลงเป็นลังกาวงศ์กลับมายังประเทศของตน และตั้งคณะสงฆ์ขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปถึงนครศรีธรรมราชเห็นจริยาวัตรของภิกษุเหล่านั้นว่าเรียบร้อย และเคร่งครัดในระเบียบวินัยดีก็ทรงเลื่อมใส จึงอาราธนาพระสงฆ์เหล่านั้นให้ขึ้นไปตั้งสังฆมณฑลที่กรุงสุโขทัยแล้ว บวชแปลงพระสงฆ์ไทยในประเทศนี้ ซึ่งภายหลังต่อมาเป็นต้นเดิมของคณะสงฆ์ไทย (คณะมหานิกาย) ทุกวันนี้ (ศิริพร สุเมธารัตน์, 2553:73)

พ่อขุนรามคำแหงทรงสนพระทัยในพุทธศาสนาลังกาวงศ์นี้มากทุกๆ วัน กลางเดือนและสิ้นเดือน พระองค์เสด็จไปที่วัดของพระสงฆ์นิกายนี้เป็นประจำ จนในที่สุด พระองค์ก็ทรงแตกฉานในคัมภีร์ชั้นสูงของพระศาสนา พระองค์โปรดให้ปลูกต้นตาลขึ้นแล้วให้ช่างจัดเอาขะดารหินไปตั้งไว้ที่กลางดงตาล พอถึงวัน 8 ค่ำ และ 14 หรือ 15 ค่ำ พระองค์ก็นิมนต์พระเถรานุเถระให้มานั่งบนขะดารหินนี้แล้วเทศนาสั่งสอนประชาชน ถ้าไม่ใช่วันพระ พระองค์ก็ทรงรับหน้าที่เป็นผู้อบรมทางศาสนาแก่ประชาชน ขะดารหินนี้ต่อมาเรียกว่า “พระแท่นมนังศิลาบาตร”

ต่อมา สมัยของพระเจ้าธรรมราชาลิไทยซึ่งเป็นรัชกาลที่ 5 ในราชวงศ์พระร่วง พระองค์ไม่มีนิสัยเป็นนักรบอย่างพ่อขุนรามคำแหง ทรงสนพระทัยแต่ในทางพระศาสนา ศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกในสำนักลังกาวงศ์ และจากราชบัณฑิตต่างๆ จนกระทั่งแตกฉานในพระไตรปิฎก ถึงกับทรงสามารถแต่งหนังสือ “ไตรภูมิพระร่วง” ซึ่งเป็นหนังสือวรรณคดีเล่มแรกของไทย ซึ่งเป็นข้อความที่ย่นย่อมาจากพระอภิธรรมปิฎกอันเป็นปิฎกหนึ่งของพระไตรปิฎก ทำให้ประชาชนสามารถเข้าใจในพระธรรมชั้นสูงง่ายขึ้น นอกจากนั้น พระองค์ยังอาราธนาพระเถระชาวลังกาเข้ามาเป็นสังฆราชในกรุงสุโขทัย เพื่อจัดแบบแผนสังฆมณฑลให้เหมือนอย่างในลังกา

แล้วทรงแบ่งคณะสงฆ์ออกเป็น 2 คณะ คือ 1) คามวาสี ได้แก่ พวกศึกษาเล่าเรียนพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎกอยู่ภายในเมือง-ชุมชน 2) อรัญวาสี คือ พวกที่เล่าเรียนในฝ่ายสมถะและวิปัสสนากรรมฐานต้องการความสงบเงียบ จึงอยู่ในป่า

พุทธรูปศิลปะสุโขทัยได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาลังกาวงศ์

พุทธศาสนายุครัฐจารีตสู่การล่าอาณานิคม: ในประเทศไทย ยุคนี้เป็นยุคที่เปลี่ยนแปลงการสัมพันธ์ทางการค้ากับตะวันตกนำมาสู่การคุกคามโดยการล่าอาณานิคม สมัยอยุธยา กรุงศรีอยุธยาซึ่งเคยตกอยู่ในอิทธิพลของขอมมาก่อนเช่นเดียวกับกรุงสุโขทัย เพราะฉะนั้น ประชาชนจึงนับถือพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเป็นส่วนมาก ต่อมาเมื่อกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของไทยและหันไปนับถือพุทธศาสนาลังกาวงศ์ กรุงศรีอยุธยาซึ่งอยู่ในอำนาจของกรุงสุโขทัยก็พลอยหันมานับถือพุทธศาสนาลังกาวงศ์ด้วย ต่อมาเมื่อกรุงสุโขทัยหมดอำนาจลง และกรุงศรีอยุธยากลายเป็นราชธานีของไทยขึ้นมาแทน พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ก็ทรงเลื่อมใสในลังกาวงศ์นี้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ลังกาวงศ์ จึงเจริญรุ่งเรืองอยู่ในกรุงศรีอยุธยาสืบมา

การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาก็เช่นเดียวกับสมัยสุโขทัยและยังมีพระภิกษุไทยออกไปศึกษาพุทธศาสนาในลังกาต่อเนื่องสม่ำเสมอ ความสัมพันธ์ในทางศาสนาระหว่างไทยกับลังกาจึงคงมีต่อกันตลอดมา พระสงฆ์ไทยจึงมีศีลาจารวัตรงดงามเป็นที่น่าเลื่อมใส จนกระทั่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถถึงกับทรงผนวชชั่วคราวเช่นเดียวกับพระมหาธรรมราชาลิไทยแห่งกรุงสุโขทัย

นอกจากนั้น รัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม พระสงฆ์ไทยที่ออกไปยังลังกาทวีปทราบจากพระสงฆ์ลังกาว่ามีรอยพระพุทธบาทที่พระพุทธเจ้าทรงเหยียบประทานไว้ที่เขาสุวรรณบรรพตในประเทศไทยจึงมาทูลพระเจ้าทรงธรรม อันเป็นเหตุให้มีการค้นหาและพบรอยพระพุทธบาทขึ้นในจังหวัดสระบุรี

รัชกาลพระเจ้าบรมโกษ ประมาณ พ.ศ.2296 ในลังกาทวีปเกิดการจลาจลเสื่อมสิ้นสมณวงศ์ เสียเมืองแก่พวกทมิฬและอิทธิพลของเจ้าอาณานิคม โปรตุเกส ฮอลแลนด์ ต่อมา พระเจ้ากิตติศิริราชสีห์ทรงกอบกู้อิสรภาพจึงครองราชสมบัติสืบมา พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะตั้งสังฆมณฑลขึ้นอย่างเดิมทรงพิจารณา

เห็นว่า พุทธศาสนาในประเทศไทยเท่านั้นที่ยังบริสุทธิ์กว่าที่อื่น จึงส่งราชทูตมายังประเทศไทยเพื่อขอพระมหาเถระกับคณะสงฆ์ไปตั้งสมณวงศ์ที่ลังกาทวีป พระเจ้าบรมโกษจึงทรงโปรดให้พระราชาคณะ 2 รูป คือ พระอุบาลี กับ พระอริยมุนี พร้อมด้วยพระสงฆ์อีก 12 รูป เดินทางไปลังกาทวีปและให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรชาวสีหลสืบมา ดังนั้น พระสงฆ์ที่บวชในสำนักนี้จึงเรียกว่า สยามวงศ์หรืออุบาลีวงศ์มาจนถึงทุกวันนี้

พระอุบาลีมหาเถระ:ผู้สถาปนาอุบาลีวงศ์ในศรีลังกาพระธรรมทูตที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย จุดเริ่มต้นของสยามวงศ์ พ.ศ.2295 คณะพระธรรมทูตชุดแรกจากกรุงศรีอยุธยา นำโดย พระอุบาลี พร้อมพระอริยมุนี และพระนามะ เดินทางไปยังศรีลังกาโดยเรือกำปั่นของฮอลันดา ใช้เวลาเดินทางทั้งสิ้น 5 เดือน 4 วัน เมื่อถึงเกาะลังกาแล้วได้จำพรรษาอยู่ที่วัดบุปผารามกรุงศิริวัฒนบุรี (ปัจจุบันคือวัดมัลวัตตะ เมืองแคนดี้) ได้อุปสมบทสามเณรสรณังกรและคณะรวมทั้งกุลบุตรแห่งลังกาทวีปเป็นพระภิกษุกว่า 700 รูป ภายในระยะเวลา 3 ปี

สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทยมากว่า 400 ปี นี้ พระเจ้าแผ่นดินทุกๆ พระองค์ล้วนเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ทั้งนั้น ทั้งพระเจ้าแผ่นดินและประชาชนร่วมกันสร้างวัดวาอารามไว้มากมาย และวัดที่สำคัญที่สุดก็คือ วัดพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งสร้างขึ้นในบริเวณพระบรมมหาราชวัง เช่นเดียวกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ยุคแห่งการชำระพระศาสนาให้บริสุทธิ์: เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าปี พ.ศ.2310 นั้น กรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นแหล่งศูนย์กลางของพุทธศาสนาได้รับภัยจากการสู้รบเหลือแต่ซาก และผู้ที่ได้รับชัยชนะยังกวาดต้อนเหล่าประชาชนไม่เลือกว่าเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ไปเป็นเชลยอีกเป็นจำนวนมาก พระพุทธเจดีย์และพระไตรปิฎกอันเป็นหลักพุทธศาสนาพินาศในครั้งนี้มากมาย (ฟื้น ดอกบัว, 2554:234)

ต่อมา แม้ไทยจะกอบกู้อิสรภาพอย่างรวดเร็วก็ตาม แต่กรุงศรีอยุธยาก็ถูกทำลายเสียหายอย่างมากแล้วยากที่จะบูรณปฏิสังขรณ์ให้เหมือนเดิม พระเจ้าตากสินจึงตัดสินใจย้ายราชธานีมาตั้ง ณ กรุงธนบุรี ตลอดรัชสมัย พระองค์ทรงทำสงครามกับพม่าเรื่อยมาและกับอาณาจักรที่ตั้งตนเป็นอิสระหลังการเสียกรุงเก่าและทรงพะวงต่อการสร้างสมแสนยานุภาพเพื่อป้องกันอาณาจักรให้มีกำลังแข็งแกร่งยิ่งขึ้น เพราะกองทัพถูกพม่าทำลายเสียแทบหมดแล้ว ฉะนั้น พระองค์จึงต้องทรงขะมักเขม้นต่อการเสริมสร้างแสนยานุภาพอย่างมากมาย แต่พระองค์ไม่ทรงเพิกเฉยต่อการพระศาสนา ยุคนี้นับเป็นยุคแห่งการชำระพระศาสนาให้บริสุทธิ์ พระองค์โปรดให้เสาะหาพระเถระผู้ทรงคุณความรู้จากหัวเมืองต่างๆ แล้วนิมนต์มาอยู่ในกรุงธนบุรี โดยทรงพระกรุณาโปรด

เกล้าฯ แต่งตั้งเป็นพระราชาคณะให้ว่ากล่าวสั่งสอนในสังฆมณฑล และทรงรับสั่งให้สืบคัมภีร์พระไตรปิฎกจากที่ต่างๆ แล้วเอามารวบรวมตั้งหอมณเฑียรธรรมขึ้นใหม่ แม้พระองค์เองก็ทรงสนพระทัยในพระศาสนามาก ถึงกับทรงปลีกเวลาไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จนกระทั่งประวัติศาสตร์จารึกไว้ว่าพระองค์ทรงเกิดสัญญาวิปลาส สำคัญพระองค์ว่าเป็นพระอริยบุคคลถึงทรงบังคับให้พระสงฆ์กราบไหว้ พระสงฆ์รูปใดไม่กราบไหว้ก็ให้ทรงลงพระราชอาญาบ้างหรือทรงถอดจากสมณศักดิ์บ้าง ทำให้บ้านเมืองเกิดจลาจลถึงกับมีการรบพุ่งกันเองในราชธานี

พระมหากษัตริย์ผู้กอบกู้เอกราชของสยาม พุทธศาสนายุคของพระองค์ ได้มีการชำระพระศาสนาให้บริสุทธิ์โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวกับเหตุบ้านการณ์เมืองที่ยังฟื้นฟูใหม่ๆ

สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีนี้ สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกแม่ทัพคุมพลไปตีเมืองเวียงจันทน์และหลวงพระบาง เมื่อตีเมืองแล้วอัญเชิญพระมหามณีรัตนปฏิมากร พระแก้วมรกตกับพระบางเมืองเวียงจันทน์มาประดิษฐานไว้ที่วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) และต่อมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกอัญเชิญพระแก้วมรกตมาไว้ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) จนถึงทุกวันนี้

ยุคแห่งการฟื้นฟู สมัยต้นแห่งกรุงรัตนโกสินทร์นับว่าเป็นยุคแห่งการฟื้นฟู รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จครองราชย์ปี พ.ศ.2325 แล้ว พระองค์ก็ทรงโปรดให้ย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมาสร้างกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์ขึ้นที่ฟากตะวันออก ฝั่งตรงข้าม แม้ว่ารัชสมัยของพระองค์จะต้องทรงทำสงครามขับเคี่ยวกับพม่าอยู่ตลอดเวลาก็ตาม ถึงกระนั้นพระองค์ก็ทรงสนพระทัยในด้านพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทรงพิจารณาเห็นว่าพระราชาคณะที่ถูกถอดสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เพราะเหตุที่ไม่ยอมถวายบังคมพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้นสมควรยกย่องเป็นพิเศษ พระองค์จึงทรงโปรดสถาปนาให้มีสมณศักดิ์ตามเดิม และทรงแต่งตั้งให้เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ปกครองพระสงฆ์สืบมา

นอกจากพระองค์จะทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้สร้างพระบรมมหาราชวังขึ้น แล้วยังทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระมหามณีรัตนปฏิมากร พระแก้วมรกตอีกด้วย พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะให้พระนครใหม่นี้เจริญรุ่งเรืองด้วยวัดวาอารามเสมือนที่มีอยู่ในกรุงศรีอยุธยาสมัยก่อน ข้อนี้จะพึงเห็นจากพระราชวังก็ดี วัดวาอารามต่างๆ ก็ดี ล้วนสร้างตามแบบอย่างกรุงศรีอยุธยาทั้งสิ้น และชื่อวัดต่างๆ ก็เลียนแบบมาจากกรุง

ศรีอยุธยาเป็นส่วนมาก พระองค์บูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามอีกมากมายหลายแห่ง นอกจากวัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้วก็มีวัดพระเชตุพน วัดสระเกศ วัดระฆัง วัดอรุณราชวราราม เป็นต้น พระองค์ทรงพระราชปรารภว่า พระพุทธรูปโบราณถูกทอดทิ้งให้ชำรุดทรุดโทรมอยู่ตามวัดร้างในพระนครศรีอยุธยา ธนบุรี สุโขทัย และตามหัวเมืองต่างๆ เป็นอันมาก พระองค์จึงโปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปที่หล่อขึ้นพอยกขนมาเอามาบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นประมาณ 1,200 องค์ เช่น พระศรีศากยมุนี วัดสุทัศน์เทพวราราม ก็อัญเชิญมาจากกรุงสุโขทัย พระโลกนาถ วัดพระเชตุพน ก็อัญเชิญมาจากวัดพระศรีสรรเพชญ์ ในพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

ในด้านพระไตรปิฎก คัมภีร์สำคัญของพุทธศาสนานั้น พระองค์ก็ทรงโปรดให้รวบรวมต่อมา แต่ทรงเห็นว่ายังวิปลาสคลาดเคลื่อนอยู่ จึงดำรัสให้ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ มีสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาทเป็นประธาน ในพระที่นั่งอมรินทราภิเษก แล้วทรงโปรดฯ ให้อาราธนาสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะ ฐานานุกรม และเปรียญ 100 รูป มารับพระราชทานฉัน แล้วพระองค์ก็ทรงถวายนมัสการดำรัสเผดียงถามพระราชาคณะทั้งปวงว่า พระไตรปิฎกทุกวันนี้ยังถูกต้องบริบูรณ์อยู่หรือวิปลาสคลาดเคลื่อนเป็นประการใด สมเด็จพระสังฆราชพร้อมทั้งพระราชาคณะทั้งปวงถวายพระพรว่า พระไตรปิฎกตลอดจนอรรถกถาและฎีกายังวิปลาสคลาดเคลื่อนอยู่อีกมาก พระองค์จึงทรงอาราธนาสมเด็จพระสังฆราชพร้อมทั้งพระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญทั้งหลาย ช่วยกันสังคายนาพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์อีกวาระหนึ่ง ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชก็เลือกสรรพระราชาคณะ ฐานานุกรม และเปรียญที่แตกฉานในพระไตรปิฎก 218 รูป กับราชบัณฑิตฝ่ายคฤหัสถ์อีก 32 คน ร่วมกันทำสังคายนาพระไตรปิฎก เมื่อเห็นว่าถูกต้องครบถ้วนแล้วก็ทรงรับสั่งให้คัดลอกไปไว้ตามพระอารามต่างๆ เพื่อพระภิกษุสงฆ์จะศึกษาเล่าเรียนต่อไป

เริ่มยุคแห่งการฟื้นสัมพันธ์ด้านพุทธศาสนากับลังกา: รัชกาลที่ 2 สมัยนี้แม้จะไม่มีศึกใหญ่แต่ก็ต้องตระเตรียมการสงครามไว้เหมือนกัน เพราะพม่ายังคอยจ้องจะมาตีเมืองไทยอยู่ และญวนก็เกิดเป็นศัตรูขึ้นมาอีก แต่ก็นับว่าบ้านเมืองมีความสงบมากกว่าสมัยรัชกาลที่ 1 พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษาปริยัติธรรมตามแบบเดิมซึ่งแบ่งเป็น 3 ชั้นนั้นทำให้พระภิกษุสงฆ์มีความรู้ไม่แตกฉานนัก จึงทรงพิจารณาปรับปรุงแก้ไขใหม่ สมัยก่อนนั้นพระภิกษุสามเณรรูปใดเรียนรู้ภาษามคธ สามารถจะแปลพระสูตรเป็นเปรียญตรี ถ้าแปลพระวินัย ก็เป็นเปรียญโท และถ้าแปลพระอภิธรรมก็เป็นเปรียญเอก พอถึงรัชกาลที่ 2 พระองค์ทรงให้เปลี่ยนกำหนด

ชั้นเป็น 9 ประโยค ใครสอบตั้งแต่ 3 ประโยคขึ้นไปก็นับว่าเป็นเปรียญ และเรียกว่าเปรียญ 3 ประโยค จนถึงเปรียญ 9 ประโยค หลักสูตรใหม่กำหนดให้ยากขึ้นตามลำดับ

ในรัชกาลนี้ ศาสนสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลังกาก็เริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยพระสังฆราชในเมืองลังกาให้พระสงฆ์เชิญพระบรมสารีริกธาตุกับต้นโพธิ์จากลังกาเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งสมัยนั้นลังกาตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษแล้ว พระองค์ทรงพระปริวิตกว่า พุทธศาสนาในลังกาทวีปจะเสื่อมโทรมลง จึงเลือกพระสงฆ์ 7 รูป มีพระอาจารย์ดีกับพระอาจารย์เทพเป็นหัวหน้า ให้ไปสืบพุทธศาสนาถึงลังกา ทำให้ไทยกับลังกามีสายสัมพันธ์ทางศาสนากันสืบมาเนืองๆ

รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชศรัทธาอุตสาหะในการทำนุบำรุงพุทธศาสนามาก ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามหลวงอีกมากมายหลายวัด และหนังสือฝ่ายพุทธศาสนาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นับว่าเกิดในรัชกาลนี้มากที่สุด โดยที่เจ้าฟ้ามงกุฎ พระบรมราชอนุชา ซึ่งยังทรงผนวชอยู่นั้นเป็นผู้มีพระปรีชาสามารถมาก เป็นผู้แตกฉานในพระไตรปิฎกเป็นอย่างยิ่ง จนสามารถวินิจฉัยเปรียบเทียบว่าฉบับใดผิดฉบับใดถูก จนพระองค์ทรงเห็นว่าพระสงฆ์ก่อนๆ ประพฤติไม่ถูกต้องตามพระวินัย จึงตั้งคณะธรรมยุติกนิกาย ขึ้นและแพร่หลายมาจนทุกวันนี้ นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงรับพระภารธุระในการส่งพระสงฆ์ไทยไปลังกาหลายครั้ง ทั้งยังทรงรับเลี้ยงพระสงฆ์ลังกาที่เข้ามาสู่ประเทศไทยตลอดรัชสมัยของพระบรมเชษฐาธิราชอีกด้วย

ยุคแห่งการปฏิรูปคณะสงฆ์: รัชกาลที่ 4 เมื่อพระเชษฐาธิราชสวรรคตแล้ว อำมาตย์ราชบริพารทั้งหลายก็มาทูลให้พระองค์ทรงลาผนวชออกไปครองราชสมบัติต่อไป ในฐานะที่พระองค์เป็นผู้ก่อกำเนิดธรรมยุติกนิกายขึ้นจึงทรงเลื่อมใสในนิกายนี้มาก แต่ก็ยังทรงนิมนต์พระสงฆ์ทั้งสองนิกายไปในงานพระราชพิธีร่วมกันเสมอ พระองค์ทรงดำริเห็นว่า ในกรุงเทพมหานคร มีวัดมากมายแล้ว จึงทรงสร้างวัดเพิ่มเติมขึ้นตามหัวเมืองเป็นพื้น ในเมืองหลวงสร้างวัดราชประดิษฐ์ วัดมกุฎกษัตริยาราม วัดโสมนัส และวัดปทุมวนาราม เป็นต้น ถวายเป็นส่วนของพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ส่วนในด้านการศึกษาปริยัติธรรมนั้นพระองค์ทรงเป็นประธานมาตั้งแต่ยังทรงผนวช ก็คงให้รักษาแบบแผนและทำนุบำรุงไว้มิให้เสื่อมลงในรัชกาลนี้ พระองค์ทรงติดต่อในด้านการพุทธศาสนากับอินเดีย จนกระทั่งพระพุทธรูปอินเดียและพันธุ์พระศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยาอีก นอกจากนั้นยังทรงให้ความอุปถัมภ์แก่พระสงฆ์ญวน ซึ่งถือมหายานถึงกับทรงให้พระญวนไปทำพิธีกงเต็กเป็นครั้งแรกด้วย

ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงพุทธศาสนาสู่ความทันสมัย: รัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประพฤติเจริญรอยตามยุคลบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถ เป็นต้นว่าทรงให้การทำนุบำรุงพระสงฆ์ทั้งมหานิกายและธรรมยุติกนิกายทัดเทียมกันทั้งยังทรงตั้งพระสงฆ์ญวน จีน ให้มีสมณศักดิ์ด้วย และทรงสร้างวัดขึ้นถวายพระสงฆ์ทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย คือวัดราชบพิธ กับ วัดเทพศิรินทราวาส เป็นส่วนธรรมยุติกนิกายและสร้างวัดเบญจมบพิตร ถวายพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะทรงศีล พระองค์ทรงสถาปนาคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายนิกาย ที่เจริญรุ่งเรือง ที่มา: https://th.wikipedia.org

ปี พ.ศ.2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้ง "มหาธาตุวิทยาลัย" ขึ้นภายในวัดมหาธาตุฯปี พ.ศ.2432 ก่อนที่จะพระราชทานนามใหม่ว่า "มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" จากนั้นทรงสถาปนาอาคารสังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ปี พ.ศ.2439 โดยทรงตั้งพระทัยจะให้เป็นวิทยาลัยการศึกษาชั้นสูงของพระสงฆ์ แต่ต้องหยุดชะงักหลายสิบปี (ก่อนจะมีการดำเนินงานของวิทยาลัยเริ่มต้นอย่างจริงจังปี พ.ศ.2490 โดยพระพิมลธรรม (ช้อย ฐนทตฺตเถระ) และมีการดำเนินงานมาตามลำดับจนได้รับการยกฐานะให้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐปี พ.ศ.2540 ตามความในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2540 อธิการบดีคนปัจจุบัน คือ ศาสตราจารย์ ดร.พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) นอกจากนี้พระองค์ยังอุปถัมภ์สร้าง มหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกายนิกายตามลำดับ สมัยนี้ มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมขึ้นตามวัดต่างๆ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุและสามเณร ทรงกำหนดให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรมเป็นประจำทุกปี ส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย โดยโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงขึ้นสองแห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และในระยะแรกการดำเนินกิจการต่างๆ ของสถาบันทั้งสองประสบกับปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้าง โดยเฉพาะลักษณะการเรียนการสอน และวิธีการสอบ แต่ในที่สุด พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงดำเนินการปรับปรุงและแก้ไขสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ปี พ.ศ.2436 พระองค์ทรงอาราธนาสมเด็จกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์

ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นมหาสังฆปริณายกอยู่ในเวลานั้น พร้อมกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมหมื่น วชิรญาณวโรรส เป็นประธานสอบทานพระไตรปิฎก แล้วทรงพระราชศรัทธาให้ตีพิมพ์ลงเป็นอักษรไทยจำนวน 1,000 ชุด (ชุดละ 39 เล่ม) เป็นเหตุให้พระ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือหนึ่งในกลุ่มมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ที่สุดของไทย และเป็นมหาวิทยาลัยของพระสงฆ์หนึ่งในสองแห่งของประเทศไทยมหาวิทยาลัยนี้ก่อตั้งขึ้นจาก "มหาธาตุวิทยาลัย" ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้งขึ้นภายในวัดมหาธาตุฯ ปี พ.ศ. 2432 ก่อนที่จะพระราชทานนามใหม่ว่า "มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" เมื่อคราวทรงสถาปนาอาคารสังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในปี พ.ศ. 2439 โดยทรงตั้งพระทัยจะให้เป็นวิทยาลัยการศึกษาชั้นสูงของพระสงฆ์ การดำเนินงานของวิทยาลัยได้เริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2490 โดยพระพิมลธรรม (ซ้อย ฐานทตฺตเถร) และมีการดำเนินงานมาตามลำดับจนได้รับการยกฐานะให้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในปี พ.ศ. 2540 ตามความในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 อธิการบดีคนปัจจุบัน คือ ศาสตราจารย์ ดร.พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

ไตรปิฎกแพร่หลายไปยังนานาประเทศ และเป็นหลักในการศึกษาเล่าเรียนมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ซึ่งไม่มีประเทศใดสามารถทำมาก่อน

ปี พ.ศ.2441 การขุดพบที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่กรุงกบิลพัสดุ์มีอักษรจารึกว่าเป็นพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นส่วนของพวกศากยราชทั้งหลาย มาควิส เคอร์สัน อุปราชครองประเทศอินเดีย เห็นว่า พระมหากษัตริย์ไทยเท่านั้นที่เป็นพุทธศาสนูปถัมภก จึงส่งพระบรมสารีริกธาตุนั้นมาถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งนั้น พวกที่นับถือพุทธศาสนาในนานาประเทศ คือ ญี่ปุ่น พม่า และลังกา ส่งทูตมาทูลขอพระบรมธาตุ ซึ่งพระองค์แบ่งพระราชทานให้ตามประสงค์ ส่วนที่เหลือทรงโปรดฯ ให้สร้างพระเจดีย์ทองสัมฤทธิ์บรรจุไว้ในคูหาพระ

สถูป บนยอดบรมบรรพต (ภูเขาทอง) วัดสระเกศ เพื่อเป็นที่สักการบูชาของมหาชนมาจนทุกวันนี้

รัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนามาก ทรงมีความรู้เปรื่องปราดในด้านศาสนามาก ถึงกับทรงนิพนธ์หนังสือปลุกใจและสั่งสอนประชาชนให้ใส่ใจในพุทธศาสนามาก เช่น หนังสือพระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร และเทศนาเสือป่า เป็นต้น สมัยนี้ มีโรงเรียนนักธรรมเกิดขึ้นมากมาย การปกครองคณะสงฆ์ก็มีระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้น

พุทธทาสภิกขุ พระภิกษุนักคิด ผู้ได้สมัญญานามว่า นาคราชุนแห่งเถรวาทสมัยใหม่ ท่านเป็นพระภิกษุแรกๆ ที่เสนอแนวทางการตีความใหม่เพื่อเข้าบริบทแห่งความทันสมัยใหม่

ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง: รัชกาลที่ 7 เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชสมบัติแล้ว พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์จะทรงสร้างพุทธเจดีย์เป็นที่ระลึก และอุทิศพระราชทานกุศลถวายสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงอาราธนาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สกลมหาสังฆปรินายก พร้อมด้วยพระเถรานุเถระผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก ประชุมกันสังคายนาพระไตรปิฎกที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถทรงให้ทำสังคายนาไว้ครั้งหนึ่งแล้วให้เป็นแบบแผนที่ถูกต้องดียิ่งขึ้นจนเรียบร้อย แล้วพระองค์ทรงพระราชทานทรัพย์ออกสร้างพระไตรปิฎกเป็นจำนวน 1,500 จบ (จบละ 45 เล่ม) แล้วทรงแจกจ่ายไปยังวัดต่างๆ ทั่วพระราชอาณาจักร พระไตรปิฎกชุดใหม่นี้พิมพ์เรียบร้อยดีกว่าชุดก่อนทั้งพิมพ์ในเวลาที่ประเทศต้องการ คือประจวบกับสมัยที่การเล่าเรียนพุทธศาสนาเจริญขึ้นทั้งในยุโรปและอเมริกา การสร้างพระไตรปิฎกนับว่าเป็นการสืบอายุพุทธศาสนาให้ถาวรยิ่งขึ้น เป็นการเฉลิมพระเกียรติยศในพระองค์เอง และเป็นเกียรติยศแก่ประเทศไทยด้วย เพราะในประเทศอื่นๆ แม้จะมีประชาชนนับถือพุทธศาสนาแต่ก็ไม่สามารถทำ

รัชกาลที่ 8 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลครองราชย์ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติแล้ว และเป็นสมัยที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย ตั้งแต่ พ.ศ.2475 ในรัชกาลที่ 7 แล้ว ฉะนั้นการดำเนินการปกครองประเทศจึงมิอยู่ในพระราชอำนาจของพระองค์เองโดยเฉพาะ พระองค์บริหารประเทศไทยโดยผ่านทางสภาผู้แทนราษฎร ศาล และ

คณะรัฐมนตรี ทั้งพระองค์ก็ยังทรงพระเยาว์อยู่อีกด้วย ฉะนั้น ในรัชกาลนี้นอกจากจะมีการส่งเสริมการศึกษาพระธรรมวินัยให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นแล้ว ก็มีการสร้างวัดพระศรีมหาธาตุขึ้นแห่งหนึ่งที่อำเภอบางเขน จังหวัดพระนคร สมัยรัฐบาล ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งนี้ก็เพื่อให้พระสงฆ์ทั้งสองนิกายรวมเป็นนิกายเดียวกัน แต่ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ ในรัชกาลที่ 8 มีเหตุการณ์ที่สำคัญต่อพุทธศาสนาอย่างที่สุดอย่างหนึ่งซึ่งไม่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ของไทยมาก่อนเลย นั่นคือการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยฉบับที่สมบูรณ์ ความจริงการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยนั้นเคยกระทำกันมานานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ 3 ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดแปลไว้มาก และในรัชกาลต่อๆ มา การแปลก็ยังคงดำเนินไปเป็นครั้งคราว แต่การแปลคงมีเฉพาะพระสุตตันตปิฎกเป็นพื้น ส่วนพระวินัยปิฎกและพระอภิธรรมปิฎกมีน้อย ทั้งนี้ด้วยวัตถุประสงค์แห่งการแปลมีต่างกัน ผู้แปลจึงเลือกแปลเฉพาะส่วนที่ต้องการ สำนวนโวหารก็ผิดเพี้ยนกันมาก เนื่องด้วยต่างยุคต่างสมัย ภาษาจึงแปรเปลี่ยนไปตามความนิยม แม้ว่าพระไตรปิฎกจะมีอยู่ในภาษาไทยก็ไม่สามารถคุมความให้ติดต่อตลอดสาย

วันที่ 20 เมษายน 2505 พระพิมลธรรมต้องจำพรรษาอยู่ในห้องขังณ กรมตำรวจสันติบาลกอง 1
ที่มา: http://www.mcukk.com/

เหตุการณ์สำคัญปี พ.ศ.2500 ซึ่งเป็นปีครบรอบ 2,500 ปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน วันที่ 12-18 พฤษภาคม 2500 รัฐบาลจัดงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งอินเดียและลังกาเรียกว่า “พุทธชยันตี” โดยกำหนดให้วันที่ 12-14 พฤษภาคมเป็นวันหยุดราชการ ศาลาพิธีตั้งอยู่กลางท้องสนามหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ เป็นองค์ประธานเปิดงาน มีผู้แทนจาก 13 ประเทศเข้าร่วม พระสงฆ์ 2,500 รูป เจริญพระพุทธมนต์พร้อมกันดังกังวานก้องไปทั่วทุกทิศ และมีการเชิญชวนพุทธศาสนิกชนรักษาศีลห้าหรือศีลแปดตลอด 7 วัน 7 คืนปี พ.ศ.2500 นี้ รัฐบาลกำหนดพิธีเฉลิมฉลองทั่วประเทศ มีการจัดสร้างพุทธมณฑล ขึ้น ณ ที่ดิน 2,500 ไร่ ระหว่างกรุงเทพ-นครปฐม แล้วสร้างพระมหาพุทธปฏิมาปางประทับยืนลีลาสูง 2,500 นิ้ว ภายในบริเวณรอบองค์พระมีภาพจำลองพระพุทธประวัติ และมีพิพิธภัณฑ์ทางพุทธศาสนา ปลูกต้นไม้ที่มีชื่อในพุทธศาสนา เช่น ต้นโพธิ์ ต้นไทร เป็นต้น สร้างพระพิมพ์ปางลีลาเป็นเนื้อชินและเนื้อผง

จำนวน 4,842,500 องค์ พิมพ์พระไตรปิฎกแปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยออกเผยแผ่ และบูรณะปูชนียสถานวัด วาอารามทั่วพระราชอาณาจักร อุปสมบทพระภิกษุจำนวน 2,500 รูป และนิรโทษกรรมแก่นักโทษ ประกวด วรรณกรรม ศิลปะทางพุทธศาสนา โดยเชิญผู้แทนพุทธศาสนิกชนทั่วโลกมาร่วมอนุโมทนา ในแง่ประชากร ไทยนับถือพุทธศาสนามากกว่าร้อยละ 94 และมีพุทธศาสนิกชนมากเป็นอันดับ 4 ของโลก (รองจากประเทศจีน ญี่ปุ่น และเวียดนาม ตามลำดับ)

ยุคกำเนิดอาเซียน (5 ประเทศ): ประเทศไทยยุคกำเนิดอาเซียนเริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2505 มีการออกพรบ. 2505 เป็นพรบ.เกี่ยวกับคณะสงฆ์ที่สัมพันธ์กับรัฐ และในช่วงดังกล่าวมีอธิกรณ์เกิดขึ้นกับพระราชาคณะ คือ พระพิมลธรรม ภายหลังเป็นสมเด็จอาจ อาสภะ นอกจากนี้ มีการเปิดการเรียนการสอนทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งวรรณกรรมทางพุทธศาสนาผลิตขึ้นมาเป็นจำนวนมาก พระไตรปิฎกมีการแปลมาหลายฉบับที่นิยมเป็นฉบับมหาจุฬาฯ ซึ่งมีสำนวนการแปลแบบสมัยใหม่ เข้าใจง่าย ยุคดังกล่าว พุทธศาสนาถูกนำมาใช้เพื่อการต่อต้านลัทธิสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ และการตีความพุทธศาสนาให้เป็นไปเพื่อรับใช้นโยบายของบ้านเมืองที่ต้องการเน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุ โครงสร้างพื้นฐาน

ยุคปัจจุบัน: แม้พุทธศาสนาในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนไป เกิดชนชั้นกลางขึ้น ทำให้พุทธศาสนาได้รับการออกแบบระหว่างพุทธศาสนากระแสหลักนำโดยพระสงฆ์จารีต และพุทธศาสนาแนวสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นโดยปัญญาชน มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ฆราวาสเข้ามามีบทบาท ส่วนการเผยแผ่ ตั้งแต่หลังสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน ยุคไอทีเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง มีขบวนการพุทธใหม่เกิดขึ้นมาในหลากหลายมิติ ทั้งแนวการตีความคำสอนใหม่ การจัดการศึกษาทางพุทธศาสนา มีการเน้น "พุทธศาสนาเพื่อสังคม" พุทธศาสนาสายวิชาการ พุทธศาสนากลุ่มเพศวิถี รวมทั้งพุทธศาสนาแนวไสยอิงพุทธ และพุทธทุนนิยม รวมทั้งรูปแบบพุทธศาสนาในรูปแบบการรวมกลุ่มเป็นสมาคมต่างๆ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเริ่มมีมากขึ้น และแม้มีเหตุการณ์ไม่สงบทางภาคใต้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่ได้รับผลกระทบในแง่ประชากรที่ลดลง เนื่องจากต้องย้ายออกจากพื้นที่ รวมทั้งพุทธศาสนาในประเทศไทยรับมีการแลกเปลี่ยนในระดับนานาชาติ มีการจัดประชุมวิสาขบูชาโลก ทำให้ชาวพุทธทั่วโลกมีโอกาสเดินทางมาประเทศไทยและเรียนรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาไทยมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ มีการนำพุทธศาสนาไทยไปสู่ระดับนานาชาติ โดยมีลูกศิษย์ลูกหาของครูบาอาจารย์

และศิษย์ชาวต่างชาติที่มาบวชและศึกษาปฏิบัตินำพาพุทธศาสนาไทยไปยังประเทศของตน นอกจากนี้ พระธรรมทูตไทยนำพาพุทธศาสนาไทย วัฒนธรรมไทยไปเผยแผ่ยังนานาชาติที่ตนเข้าไปประจำการและสร้างวัดวาอารามในต่างถิ่น

สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาในประเทศไทย: ประเทศไทยมีสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาอยู่ทั่วทุกภาค และมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ เพราะบ่งบอกเรื่องราวความเป็นมาความเป็นไปของพุทธศาสนาและรัฐไปในตัวพร้อมกัน ประกอบด้วย

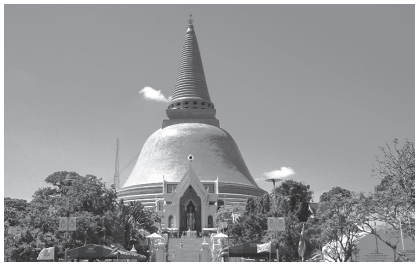

พระธาตุพนม

พระธาตุพนม ประดิษฐาน ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ถนนชยางกูร บ้านธาตุพนม ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีลักษณะเป็นเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจตุรัส ก่อด้วยอิฐ กว้างด้านละ 12.33 เมตร สูง 53.6 เมตร มีกำแพงล้อมองค์พระธาตุ 4 ชั้น องค์พระธาตุตั้งอยู่บนภูกำพร้า (เนินดินสูงจากพื้นธรรมดาประมาณ 3 เมตร) ภายในบริเวณมีบึงขนาดใหญ่เรียกว่าบึงธาตุพนม ในวันเพ็ญเดือน 3 ถึง แรม 1 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปีจะมีงานประจำปีเพื่อเป็นการนมัสการพระธาตุพนม

พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พระบรมธาตุเจดีย์ ประดิษฐานอยู่ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง วัดพระมหาธาตุเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชั้นวรมหาวิหาร เดิมชื่อวัดพระบรมธาตุ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของภาคใต้และประเทศไทย ตามตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงสุดของชาวนครศรีธรรมราช และชาวใต้ทั้งปวง ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอนเกี่ยวกับประวัติการสร้างตามตำนานกล่าวว่า พระเจดีย์องค์เดิมสร้างตามความเชื่อของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เมื่อประมาณปี พ.ศ.1300

พระบรมธาตุไชยยา วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 50 ถนนรักษ์นรกิจ หมู่ 3 ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระบรมธาตุไชยาเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับเป็นปูชนียสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และเป็นหนึ่งในสามของโบราณสถานอัน

ศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชาของภาคใต้ ได้แก่ พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เจดีย์พระมหาธาตุวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และพระพุทธไสยาสน์ในถ้ำคูหาภิมุข บริเวณวัดคูหาภิมุข จังหวัดยะลา

องค์พระปฐมเจดีย์ เป็นปูชนียสถานอันสำคัญของประเทศไทย อยู่ภายในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม องค์พระปฐมเจดีย์ เป็นปูชนียสถานอันสำคัญของประเทศไทย อยู่ภายในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร มีประวัติความเป็นมายาวนาน เชื่อว่าเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์พระโคตมพุทธเจ้า องค์พระปฐมเจดีย์ เป็นพระเจดีย์ใหญ่ รูประฆังคว่ำปากผาย โครงสร้างเป็นไม้ซุงรัดด้วยโซ่ก่ออิฐ ถือปูน ประดับด้วยกระเบื้องปูทับ ประกอบด้วยวิหาร 4 ทิศ กำแพงแก้ว 2 ชั้น เป็นที่เคารพสักการบูชาของบรรดาพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ทางวัดกำหนดให้มีงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 12 ถึงวันแรม 5 ค่ำ เดือน 12 รวม 9 วัน 9 คืน เป็นประจำทุกปี

พระธาตุดอยตุง ประดิษฐาน ณ วัดพระมหาชินธาตุเจ้า หรือเรียกโดยทั่วไปว่า วัดพระธาตุดอยตุง ตั้งอยู่บริเวณส่วนที่เรียกว่าหน้าอกของดอยนางนอน ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวเขา ซึ่งดอยตุงมีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองเชียงรายประมาณ 46 กม. และมีพระธาตุดอยตุงประดิษฐานอยู่บนยอดดอย สามารถมองเห็นในระยะไกลเนื่องจากพระธาตุดอยตุง ตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณสองพันเมตร

แนวโน้มพุทธศาสนาไทยในอนาคต พุทธศาสนาในประเทศไทยนี้ถึงแม้จะประกอบด้วยนิกาย แนวคิด วิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เช่น การเป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาท มหายาน และมีแนวคิดแนวปฏิบัติที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันไป ซึ่งมีทั้งแบบที่เป็นจารีตประเพณี แบบปัญญานิยม ประชานิยม และแบบพัฒนาการสมัยใหม่ เป็นขบวนการพุทธใหม่ เป็นต้น แต่ในความหลากหลายเช่นนั้นก็เชื่อมโยงให้พุทธศาสนาในประเทศไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่จะดำรงอยู่ร่วมกันในหลายๆ ศาสนาอย่างมีสันติสุขในสังคม (ภัทรพร สิริกาญจน, 2557:277) พุทธศาสนาไทยในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมมีแนวโน้มที่สั่นคลอนในเมื่อมีกระแสความคิดหรือกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ไหลบ่าเข้ามาสู่สังคม ถ้าหากเป็นกระแสใหญ่แล้ว ผลที่เกิดขึ้นกับศาสนารูปแบบดั้งเดิมในสังคมนั้นมักจะมี 4

แบบ (พระไพศาล วิสาโล, 2552:159) คือ 1) ศาสนารูปแบบนั้นๆ ถูกลดบทบาทลง 2) ศาสนาดั้งเดิมโอนอ่อนผ่อนไปตามสถานการณ์ใหม่หรือความคิดใหม่ 3) เกิดการปรับตัวภายในศาสนาเพื่อธำรงคุณค่าเดิมเอาไว้ 4) ศาสนานั้นปิดตัวเองและพยายามกลับไปหา “ความแท้จริง” ในอดีต

ดังนั้น พุทธศาสนาเมื่อดำรงอยู่ในภาวะของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาก็ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ศาสนาดำเนินต่อไปโดยที่ไม่ทิ้งหลักการสำคัญและแก่นแท้ดั้งเดิมแห่งพุทธศาสนา พุทธศาสนาในประเทศไทยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ยาวนานพร้อมกับการสร้างชาติไทย แม้รูปแบบพุทธศาสนาจะมีเข้ามาจากหลายที่หลายแห่ง มีพัฒนาจนกลายมาเป็นพุทธศาสนาแบบไทยที่เน้นคุณค่าการมีเมตตากรุณา และเน้นพิธีกรรม การทำบุญ ก่อกำเนิดพุทธศาสนาในไทย แม้ในอดีต สยามจะรับพุทธศาสนาทั้งเถรวาทจากอินเดียสมัยพระเจ้าอโศก มหายานจากขอมโบราณลพบุรี รวมทั้งจากศรีวิชัย พุทธศาสนาแบบพุกาม และพุทธศาสนาลังกาวงศ์จากลังกาภายหลังแม้จะมีพุทธศาสนามหายานจากเวียดนามและจีนเข้ามา แต่พุทธศาสนากระแสหลักยังเป็นเถรวาทแบบลังกาวงศ์และพัฒนาจนกระทั่งเป็นพุทธศาสนาแบบไทย ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน และหล่อหลอมคนไทยให้มีพื้นฐานแห่งจิตใจที่อ่อนน้อมถ่อมตน มีน้ำใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส จนกล่าวว่า พุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

กาลานุกรมพุทธศาสนาในประเทศไทย

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
218	พระโสณเถระ และพระอุตตระเถระ นำพุทธศาสนามาเผยแผ่ยังดินแดนสุวรรณภูมิ
1820	พ่อขุนรามคำแหงมหาราชรับพุทธศาสนาลังกาวงศ์มาเผยแผ่ที่อาณาจักรสุโขทัย
1898	พุทธศาสนาแบบเถรวาทลังกาวงศ์เข้าสู่ล้านนา
2020	พระเจ้าติโลกราชอุปถัมภ์การสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งแรกที่วัดโพธาราม เชียงใหม่
2067	การศึกษาพระธรรมรุ่งเรืองในอาณาล้านนาตลอดระยะเวลา 150 ปี
2170	ไทยทำพระไตยปิฎกอักษรไทยฉบับสมบูรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรกสมัยพระเจ้าทรงธรรม
2293	พระอุบาลีเถระ และคณะสงฆ์ไทยไปให้การช่วยลังกาฟื้นคืนชีพอีกครั้งโดยอุปสมบทแก่สามเณรสรณังกรที่ลังกาเป็นจุดกำเนิดนิกายสยามวงศ์
2331	ร.1 โปรดให้มีการทำสังคายนาที่วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร
2374	ร.3 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์ วัดโพธิ์ เพื่อเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของไทย
2431	มีการพิมพ์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลีอักษรไทยเป็นครั้งแรกรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2432	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนามหาธาตุวิทยาลัย ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2436	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย
2439	ไทยตั้งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพุทธศาสนาตามด้วยมหามกุฏราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกใน 3 ปีถัดมา
2456	ไทยเปลี่ยนจาก “รัตนโกสินทรศก” มาใช้ “พุทธศักราช” เมื่อวันที่ 1 เมษายน
2468	มีการพิมพ์พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐครบทุกคัมภีร์ รวม 45 เล่ม รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2490	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถานศึกษาแห่งคณะสงฆ์ไทยฝ่ายมหานิกาย ต่อมาคือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2500	ไทยฉลองพุทธชยันตี 25 พุทธศตวรรษ/2,500 ปี สร้างพุทธมณฑลด้วยการพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยครบชุดฉบับแรก
2503	พุทธไทยไปในต่างแดน มีการสร้างวัดพุทธไทยในต่างประเทศระดับนานาชาติ พ.ศ.2503 ไทยสร้างวัดไทยพุทธคยาขึ้นใกล้พุทธคยาในอินเดีย พ.ศ.2509 ไทยสร้างวัดไทยพุทธปทีปขึ้นในลอนดอนถือเป็นวัดไทยแห่งแรกในยุโรป พ.ศ.2514 ไทยสร้างวัดไทยลอสแอนเจลิสขึ้นในนครลอสแอนเจลิสถือเป็นวัดไทยแห่งแรกในสหรัฐอเมริกา
2508	ตั้งองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พ.ส.ล.) ต่อมาปี 2512 ที่ประชุมมีมติให้สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในประเทศไทยเป็นการถาวร
2531	ไทยทำพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ฉบับแรกของโลก
2533	ยูเนสโกประกาศยกย่องให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทางเป็นพระสงฆ์รูปแรกผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมระดับโลก
2542	UN ประกาศให้วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญสากลของโลก
2547	ชาวพุทธทั่วโลกร่วมฉลองวันวิสาขบูชาโลกในประเทศไทย โดยมีมติให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาโลก จากนั้นมีการจัดประชุมฉลองวันวิสาขบูชานานาชาติในประเทศไทย และทั่วโลกมีจนถึงปัจจุบันมีการสลับเปลี่ยนการเป็นเจ้าภาพ
2549	ยูเนสโกประกาศให้ท่านพุทธทาสภิกขุเป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ
2556	ฉลองพุทธชยันตี ครบรอบ 2600 ปี แห่งการตรัสรู้

บทที่ 14 พุทธศาสนาในประเทศพม่า

ประเทศสหภาพเมียนมาร์/พม่า (พม่าเรียกแทนเมียนมาร์) เป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือดินแดนสุวรรณภูมิ บริเวณภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีเชื่อเรียกหลายชื่อมาตั้งแต่ยุคโบราณ เช่น สุวรรณภูมิ เอเชียอาคเนย์ อุษาคเนย์ อินโดจีน เป็นต้น ที่นับถือพุทธศาสนามาตั้งแต่ยุคโบราณ ในช่วงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์ของอินเดีย ทรงจัดให้มีการสังคายนาพุทธศาสนาพร้อมกับส่งพระธรรมฑูตออกเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยส่งพระโสณะและ พระอุตตระมายังดินแดนสุวรรณภูมิโดยทางเรือ อาณาจักรที่อยู่ติดทะเลจึงรับพุทธศาสนาก่อนและเริ่มเผยแผ่ไปยังดินแดนที่อยู่บนแผ่นดินใหญ่ ดินแดนประเทศพม่ายุคนั้นมีชนชาวมอญตั้งหลักแหล่งเป็นชาติแรก และมีถิ่นอาศัยใกล้ชายทะเล บริเวณพม่าตอนล่างจึงรับนับถือพุทธศาสนาแทนความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือผี หรือนัต

พม่า (Myanmar, Burma) เป็นประเทศหนึ่งในสมาชิกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) มีพรมแดนติดกันกับไทยมากกว่า 2,400 กิโลเมตร ติดกับ 10 จังหวัดของไทย มากกว่าประเทศเพื่อนบ้านทุกประเทศ ทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือติดจีน ทิศตะวันออกติดลาว ทิศตะวันตก ทิศตะวันตกเฉียงเหนือติดอินเดีย ทิศตะวันตกบางส่วนติดบังกลาเทศ ด้านพุทธศาสนา พม่านับเป็นชาติที่ผู้คนยึดมั่นในพุทธศาสนามากกว่าประเทศใดๆ มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งในแง่ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ พม่าสั่งสมความมั่งคั่งทางพุทธศาสนามาต่อเนื่องตามลำดับจนกล่าวว่าเป็นประเทศที่ “พุทธศาสนาที่มั่นคงที่สุด”

สถิติประชากรภาพรวมและการนับถือพุทธศาสนา: ประเทศพม่ามีชื่ออย่างเป็นทางการว่า สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) ภาษาบาลีเรียกว่า มรัมมะ ชาวล้านนา เรียกว่า ม่าน และปยู มยาน เป็นต้น ชาวไทยน่าจะเรียกชาติพันธุ์กลุ่มนี้ว่า พม่า ตามเสียงชาวมอญที่อาศัยในพม่า เพราะภาษามอญเรียกว่า พม่า แต่เนื่องจากภาษามอญไม่มีวรรณยุกต์จึงเขียนอย่างนั้น แต่ออกเสียงว่าพม่าเหมือนในภาษาไทย (กรรณิการ์ วิมลเกษม., รศ., 2557:67)

พม่ามีพื้นที่ 676,578 ตารางกิโลเมตร ใหญ่กว่าประเทศไทยเล็กน้อย ยาวจากเหนือจดใต้ 2,050 กิโลเมตร กว้างสุดจากตะวันตกไปตะวันออก 936 กิโลเมตร มีพรมแดนติดกับไทยทางตะวันออก ติดกับจีนและลาวทางเหนือ ติดกับอินเดียและบังคลาเทศทางตะวันตก เป็นประเทศที่รวมคนหลากหลายเชื้อชาติ สถิติประชากร ปี พ.ศ.2557 มีจำนวน 51,486,253 คน (http://en.wikipedia.org/wiki/Burma เข้าถึงข้อมูล 23 ตุลาคม 2557) จำนวน 67 เชื้อชาติ แบ่งออกเป็นชาวพม่า ร้อยละ 68 ไทยใหญ่ ร้อยละ 9 กะเหรี่ยงร้อยละ 7 ยะไข่/อารกัน ร้อยละ 4 จีนร้อยละ 3 อินเดียร้อยละ 2 มอญร้อยละ 2 อื่นๆร้อยละ 5 มีภาษาหลักและภาษาท้องถิ่นมากถึง 242 ภาษา มีเทือกเขาสูงที่สุดเรียกว่า ข่ากาโบราซี (Khakaborazi) ความสูง 5,794 เมตร เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาหิมาลัยมีหิมะปกคลุมตลอดปี

พม่ามีประวัติความเป็นมายาวนานและน่าจะยาวนานที่สุดในกลุ่มประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กว่าพม่าจะรวมประเทศนั้น ต้องใช้ระยะเวลาผ่านการเปลี่ยนแปลงผ่านสงครามนับครั้งไม่ถ้วน เพราะเนื่องจากประเทศพม่าประกอบไปด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ และแต่ละกลุ่มก็มีความแตกต่างทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และภาษา แต่ละชนเผ่ามีภาษาเป็นของตนเอง ดังนั้นในประเทศพม่าจึงมีภาษาพูดมากกว่า 100 สำเนียง และมีชาติพันธุ์มากกว่า 100 เผ่าพันธุ์ เพราะชาติพันธุ์เหล่านี้มีความผูกพันกับดินแดนพม่าตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้พม่ามีภูมิหลังแตกต่างจากประเทศอื่นๆในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หากแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ๆ ในพม่ามีกลุ่มหลักอยู่ 8 กลุ่ม คือ

- พม่า (Burmar) ถือว่าเป็นกลุ่มใหญ่ของประเทศจะอาศัยอยู่แถบตอนกลางของพม่า

- มอญ (Mon) ตั้งอาณาจักรแห่งแรกที่เมืองสะเทิม ต่อมาสถาปนาอาณาจักรอีกแห่งหนึ่งที่เมืองพะโค (Pegu) หรือ หงสาวดี

- กะเหรี่ยง (Karens) ชนชาตินี้อยู่แถบตอนกลางพม่าและกระจัดกระจายไปตามสันดอนลุ่มแม่น้ำอิรวดี และตามตะเข็บชายแดนไทยพม่า

- ฉาน (Shan) หรือไทยใหญ่ อาศัยตอนกลาง-ตะวันออกมีพรมแดนติดภาคเหนือ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ของประเทศไทย

- กะฉิ่น (Kachin) อยู่ทางตอนเหนือสุดของประเทศพม่า พรมแดนติดต่อเขตปกครองตนเองทิเบต ประเทศจีน

- กะยา (Kayah) หรือรัฐกะเรนนี อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศพม่า มีพรมแดนติดกับรัฐฉาน และจังหวัดแม่ฮ่องสอนของประเทศไทย

- ชิน (Chin) อยู่ทางภาคตะวันตกของประเทศพม่า มีชายแดนติดต่อประเทศบังกลาเทศและประเทศอินเดีย

- ยะไข่ (Rakhine) หรือรัฐอาระกัน อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศพม่า มีพื้นที่ติดกับอ่าวเบงกอล

ชาติพันธุ์ต่างๆ เหล่านี้ ต่างก็ผลัดกันขึ้นมามีอำนาจในการก่อตั้งอาณาจักรและสถาปนาราชวงศ์ของตนขึ้นปกครอง ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของพม่า ในความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์นี้ ปัจจุบันจะเห็นว่าเมื่อพม่าสามารถรวบรวมเผ่าต่างๆ นั้นรวมเป็นประเทศที่สมบูรณ์ แต่รัฐบาลกลางยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการแยกตัวออกเป็นอิสระของชนเผ่าต่างๆ โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยที่มีอยู่มาก และยังรวมตัวกันเคลื่อนไหวทางการเมือง บางกลุ่มก็เคลื่อนไหวตามลำพังเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐบาลกลางพม่าอยู่แทบทุกส่วนของประเทศ ดังนั้น รัฐบาลพม่า จึงต้องใช้อำนาจการปกครองแบบเผด็จการทหารมายาวนาน

พม่าแบ่งออกเป็น 7 มณฑลหรือภาค (Division) ตามการตั้งถิ่นฐานของชาวพม่าเอง คือ 1) ย่างกุ้ง (Yangon) 2) พะโค (Bego) 3) อิรวดี (Ayayarwady) 4) มัณฑะเลย์ (Mandalay) 5) มะเกว (Magway) 6) สะกาย (Sagiang) 7) ตะนาวศรี (Tanintharyi) และแบ่งตามชนชาติพันธุ์กลุ่มต่างเป็น 7 รัฐ 1) กะฉิ่น (Kachin) 2) ฉิ่น (Chin) 3) ฉาน (Shan) 3) คะยา (Kayah) 4) กะเหรี่ยง (Karen) 5) มอญ (Mon) 6) ยะไข่ (Rakhine)

รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2504 และ พ.ศ.2517 รัฐบาลพม่าประกาศบัญญัติให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของประชากรทั้งหมด 51.48 ล้านคน มีผู้นับถือศาสนาพุทธจำนวน 92.3 ศาสนาคริสต์ ร้อยละ 6.3 ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 3

ศาสนาฮินดู ร้อยละ 0.7 การเลือกตั้งทั่วไปของพม่าเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2559 ผลปรากฏว่าพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตยของนางอองซานซูจีชนะการเลือกตั้งอย่างถล่มทลาย จึงจัดตั้งรัฐบาล นายถิ่นจอ (Htin Kyaw) จึงเป็นประธานาธิบดีพลเรือนของพม่าที่ไม่เป็นทหาร จึงเป็นการยุติบทบาทของทหารที่ครองอำนาจมายาวนาน เข้าสู่ยุครัฐบาลประชาธิปไตยที่เบ่งบาน ส่วนนางอองซานซูจีเป็นรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ โดยรัฐบาลใหม่เข้าสาบานในตำแหน่งวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2559

นายถิ่นจอ (Htin Kyaw) & นางอองซานซูจี รัฐบาลพลเรือนภายหลังการปกครองของทหารหลายสิบปี

สมาคมพุทธศาสนาในพม่า: ในช่วงที่พม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ พุทธศาสนาในพม่าอยู่ในสถานะที่ตกต่ำ เพราะไม่มีกษัตริย์เข้ามาอุปถัมภ์เหมือนเดิม อีกทั้งผู้ปกครองใหม่ไม่ได้ใส่ใจต่อธรรมเนียมปฏิบัติของชาวพุทธพม่าเช่น การไม่ยอมถอดรองเท้าเข้าวัด การสนับสนุนให้บาทหลวงเข้าไปดึงคนเข้ารีต เป็นต้น สร้างความไม่พอใจให้กับชาวพุทธมาก จึงเกิดขบวนการชาตินิยมทำงานประสานกันมากขึ้นระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส กระทั่งนำมาซึ่งการก่อตั้งสมาคมชาตินิยมกลุ่มแรกขึ้นปี พ.ศ.2449 (ค.ศ.1906) เรียกว่า สมาคมชาวพุทธหนุ่ม (Young Men Buddhist Associations=YMBA) โดยลอกเลียนแบบองค์กรทางศาสนาคริสต์ สมาคมชาวคริสต์หนุ่ม (Young Men Christianity Associations=YMCA) สมาคมนี้ประสบความสำเร็จอย่างมากในกรณีการประท้วงห้ามสวมเกือก (No Footwear)ปี พ.ศ.2461 เป็นการต่อต้านที่ฝรั่งหรืออังกฤษเจ้าอาณานิคมชอบใส่รองเท้าเข้าวัด เพราะธรรมเนียมฝรั่งไม่นิยมถอดรองเท้า แต่ธรรมเนียมพม่านั้นเข้มงวดในการถอดรองเท้าเข้าวัด การใส่รองเท้าถือว่าเป็นการดูหมิ่นศาสนสถานมาก เมื่อปัญญาชนเข้าร่วมในสมาคมมากขึ้นทำให้เปลี่ยนชื่อเป็น (General Council of Burmese Associations-GCBA) โดยไม่ได้ยึดติดกับพุทธศาสนาอีก เริ่มมุ่งเป้าในการประท้วงทางการเมืองเป็นหลัก กระจายสาขาออกไปทั่วประเทศ

นิกายพุทธศาสนาและสถาบันการศึกษาในพม่า: การเกิดนิกายสามารถมอง 2 ด้านคือด้านดี ถือว่าต้นไม้จะเจริญต้องแตกกิ่งก้านสาขา อีกทั้งผู้คน วัฒนธรรม ความเชื่อ ภาษา ในแต่ละท้องที่แตกต่างกันจะให้รักษารูปแบบเดิมทั้งหมดหาไม่ จำต้องประยุกต์หรือปฏิรูปเข้าสังคมนั้นๆ ส่วนในด้านไม่ดี การแตกแยกมากให้คณะสงฆ์

อ่อนแอ เพราะมีวินัยแตกต่างกัน ความเชื่อต่างกัน คำสอนต่างกัน พฤติกรรมของแต่นิกายต่างกัน จะเกิดความสามัคคียาก สมัยพระเจ้ามินดงตั้งสังฆสภาโดยให้พระสงฆ์ทุกนิกายมาประชุมกันคัดเลือกพระมหาเถระทุกนิกายเป็นกรรมการ พระสังฆราชมาจากทุกนิกาย พระองค์สร้างสุธรรมศาลา (Sudhammasala) เพื่อเป็นศูนย์ประชุมคณะสงฆ์ พ.ศ.2533 รัฐบาลพม่าออกกฎหมายว่าด้วยนิกายคณะสงฆ์โดยยอมรับ 9 นิกาย นอกนั้นไม่รับรองจะต้องเข้ามาสังกัด 9 นิกายนี้ ในปัจจุบันพม่ามี 9 นิกายล้วนแล้วแต่เป็นฝ่ายเถรวาททั้งสิ้น (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ, 2514: 223) คือ

1) สุธรรมนิกาย (Thudhamma, Sudhamma Sect): นิกายนี้ตั้งชื่อตามสุธรรมศาลา อันเป็นที่ประชุมสงฆ์สมัยพระเจ้ามินดงทรงสร้างขึ้น ณ กรุงมัณฑะเลย์ ความจริงนิกายนี้ก่อตั้งขึ้นสมัยของพระเจ้าโบดอพยา (Bodawpya) ราว พ.ศ.2300 ถือว่าพระสังฆราชชินอรหัน เป็นพระสังฆราชองค์แรก พ.ศ.2327 (1784) พระศาสนเบง/ตาตะนะบาย (Thathanapaing) และ พระมหาเถระ 4 รูปปฏิรูปนิกายนี้ทั้งการแต่งกายและวินัยนี้ นิกายนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับนิกายชเวคยิน เป็นนิกายใหญ่ที่สุด มีพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากกว่าร้อยละ 80 ของพระสงฆ์ทั้งหมดในประเทศ หรือราว 250,000 รูป เคร่งครัดกว่านิกายคเวยิน และห้ามการยุ่งเกี่ยวทางการเมือง ยกเว้นที่มีผลกระทบทางพุทธศาสนา

2) นิกายชะเวคยิน (Shwegyin Sect): นิกายนี้เป็นนิกายที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 ของพม่า ประมาณร้อยละ 5 ของพระพม่าสังกัดนิกายนี้ พระสงฆ์จำนวน 50,000 รูป เป็นนิกายที่เคร่งมากกว่านิกายสุธรรม มีการรวมตัวที่เข้มแข็ง ผู้นำนิกายเรียกว่า สังฆสมมุติ (Sangha Sammuti) เพราะตั้งตามนามพระเถระสายป่าท่านหนึ่งนามว่า ชะเวกิง สะยาดอหรือ ชะเวคยิน (Shwegyin Sayadaw) เป็นลูกศิษย์ของพระเถระอกโปสะยาดอ (Okbow Sayadaw) พระชะเวคยินเป็นพระมหาเถระที่เมืองสะแคง อีกรูปที่มีบทบาทมากคือ พระเถระอิงค สยาดอ (Inga Sayadaw) ต่อมา พระเถระท่านนี้ไม่ชอบใจกับวัตรปฏิบัติบางอย่างของนิกายสุธรรม จึงแยกมาตั้งนิกายใหม่นามว่า นิกายชะเวยิน/มหาคณี สมัยพระเจ้ามินดง สมัยพระเจ้าสีปอ (ธิบอ) มีความพยายามรวบรวมทั้งสองนิกายเข้าด้วยกัน แต่ไม่สำเร็จ พระสงฆ์นิกายนี้เน้นห้ามการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง แม้ยุคที่อังกฤษปกครอง ไม่ปรากฏมีพระสงฆ์นิกายนี้เข้าไปยุ่งเกี่ยวในความเคลื่อนไหวทางชาตินิยมเพื่อปลดปล่อยพม่าปี พ.ศ.2503 (1960) ยุคที่นายพลเนวินขึ้นมาปกครองประเทศ พระสงฆ์นิกายนี้ได้รับการอุปถัมภ์

จากรัฐบาลจนมีอิทธิพลไม่น้อย นายพลท่านนี้มักไปปรึกษากับพระเจ้าอาวาสวัดมหากันดายน (Mahagandayon Monastery) เมืองอมรปุระ เสมอ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2555 (2012) มีการประชุมกันของคณะสงฆ์และพุทธบริษัทนิกายนี้ในวาระครบรอบ 18 ปี ของนิกายที่วัดธรรมทูต เชตวัน ทอย่า (Dhammaduta Zetawon Tawya Monastery) เมืองย่างกุ้ง ปัจจุบัน มีพระอาจารย์ดร.อชิน ญาณิสสระ (Dr. Ashin Nanissara)/สีตากุสยาดอว์ (Sitagu Sayadaw) เป็นรองพระสังฆราชนิกายนี้

3) นิกายเหง็ดตวิน (Hngeit Twin, Hngettwin Sect)/จุลคณี: นิกายนี้มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า จตุภูมิกะ มหาสติปัฏฐานะ เหง็ดตวิน (Chatubhumika Mahasatipatthana Hngettwin) เป็นนิกายที่ตั้งขึ้นจากพระสงฆ์นิกายทวาระไปรับลัทธิความเชื่อเรื่องการอยู่ป่าหรือสายป่าจากศรีลังกามาปฏิบัติ จึงแยกตัวออกมา นิยมถือสันโดษอยู่ตามป่าเขา ไม่อยู่ประจำในบ้านเมือง ไม่ทำสังฆกรรมร่วมกับนิกายอื่น นิกายนี้มีพระสงฆ์ไม่ถึง 1,000 รูป เพราะความเคร่งครัดในการปฏิบัติ ส่วนใหญ่อยู่ที่เมืองมัณฑเลย์ สถาปนาโดยพระมหาเถระเจ้าอาวาสวัดเหง็ดตวินปี พ.ศ.2300 เศษ เน้นให้ปฏิบัติในหลักธรรมทางพุทธศาสนาแท้ ไม่ยอมรับหลักความเชื่อดั่งเดิม เช่น ลัทธินัท (Nat) ในพม่า และความเชื่ออื่นๆ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514:223)

การประชุมของคณะสงฆ์นิกายชะเวคยินที่กรุงย่างกุ้ง พ.ศ.2555

4. นิกายโตนะ (Tona Sect): นิกายนี้เริ่มก่อตั้ง พ.ศ.2296 เป็นนิกายที่พัฒนาการมาจากเถรวาทเดิมไม่เคร่งครัดนัก ส่วนใหญ่เป็นพระบ้าน หรือในเมือง การนุ่งห่มใช้สีน้ำตาลแดง เวลาออกนอกบ้านยังห่มลดไหล่ บิณฑบาต 3 เวลา มีประมาณ 3,000 รูป

5. นิกายมหาทวาระ (Mahadvara, Dvaya Sect): นิกายนี้ก่อตั้งโดยพระเถระ อิงคสยาดอ (Inga Sayadaw) เดิมทีสังกัดในนิกายชะเวคยินอันเป็นนิกายใหญ่ ต่อมา พระเถระรูปนี้ไปศึกษาที่ศรีลังกา เห็นว่าพระสงฆ์พม่าประพฤติผิดวินัยหลายอย่าง โดยเฉพาะเรื่องสีมาในการบวชไม่ถูกต้องจึงปฏิรูปคณะสงฆ์แต่ได้รับการคัดค้าน เมื่อไม่ชอบใจกับวัตรปฏิบัติบางอย่างของนิกายเดิม จึงแยกมาตั้งนิกายใหม่นามว่านิกายทวาระ หรือ มหาคณีปี พ.ศ.2398 (1855) มีพระจำนวน 3,000-4,000

รูป โดยประมาณ วัด 430 แห่งทั่วพม่า ส่วนใหญ่อยู่แถวย่างกุ้งและทางใต้ของประเทศ มีความเคร่งครัดวินัยมากกว่า สุธรรมะนิกาย (https://en.wikipedia.org/wiki/Dwara_Nikaya เข้าถึงข้อมูล 13 เมษายน 2558)

6. นิกายอนุชวนทวาระ (Anauk Chawing Dwara Sect): นิกายนี้แยกออกจากนิกายทวาระปี พ.ศ.2443 (1900) เพราะความไม่พอใจของวัตรปฏิบัติบางอย่างจึงแยกออกมาจากนิกายทวาระเดิม มีพระสงฆ์ราว 400 รูป มีวัดราว 80 วัด

7. นิกายมูลทวาระ (Mula Dwara Sect): นิกายนี้แยกออกจากนิกายทวาระปี พ.ศ.2461 (1918) หลังอนุชวนนิกาย 18 ปี เพราะความไม่พอใจของวัตรปฏิบัติบางอย่างจึงแยกออกมา ปัจจุบันมีพระสงฆ์สังกัดราว 1,000 รูป มีวัดราว 56 วัดเท่านั้น

8. นิกายโยนะ (Yona Sect): นิกายนี้เริ่มก่อตั้ง พ.ศ.2297 เป็นนิกายที่ไม่แพร่หลาย เคร่งครัดพระธรรมวินัย มีจำนวนไม่มาก เป็นนิกายใหม่เหมือนธรรมยุติกนิหายของไทย มีพระมหาเถระนามว่า พระอกโปสะยาดอ เป็นผู้นำ

9. นิกายเวฬุวัน (Veluvan Sect): นิกายนี้แยกออกจากนิกายทวาระ มีจำนวนพระสงฆ์และวัดไม่มากนักปี พ.ศ.2523 (1980) รัฐบาลออกพระราชบัญญัติรวมคณะสงฆ์

แม้ว่าจะมีหลายนิกายแต่มีองค์กรสงฆ์ปกครององค์กรเดียวเพื่อเป็นเอกภาพ มีพระสงฆ์ 13,000 รูปถูกเลือกให้เป็นคณะทำงานศูนย์กลางของสงฆ์ (Sangha Central Working Committee) 47 รูปถูกคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการสังฆมหานายกแห่งรัฐ (State Sangha Mahanayaka Committee) มีพระเถระผู้ใหญ่ 100 รูปถูกแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษา เรียกว่า โอวาทะจริยะ (Ovadacariya) ฝ่ายปกครองแบ่งศาลเพื่อวินิจฉัยอธิกรณ์ 3 ระดับ คือ 1.ศาลวินิจฉัยระดับชุมชน (Township Vinicchya Courts) 2.ศาลวินิจฉัยระดับรัฐและมณฑล (State and Division Vinicchya Courts) 3.ศาลวินิจฉัยระดับสูงสุด (Highest Vinicchya Courts) (Sylwia Gil, 2007:6) กล่าวโดยสรุป พม่ามี 2 นิกายคือนิกายเดิมนามว่า มหาคัณฐี ที่แตกแยกออกมาจากพระอกโปสะยาดอ เรียกว่า จุลคัณฐี

การศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศพม่าแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การศึกษาแบบจารีตเดิม 2. การศึกษาแบบสมัยปัจจุบัน

1) การศึกษาแบบจารีตเดิม แบ่งปริยัติและปฏิบัติ ปริยัติมีอยู่ 5 สมัย คือ

(1) สมัยพุกาม (2) สมัยเป็งยะถึงสมัยยองยัน (3) สมัยอลองพญา/คองบอง (4) สมัยที่อังกฤษปกครอง (5) สมัยที่ญี่ปุ่นปกครอง

2) ปฏิบัติ ศึกษาเฉพาะกรณี 3 สำนัก คือ 1) สำนักมหาสีสยาดอ 2) สำนักสุ่นลุนสยาดอ 3) สำนักโมก๊กสยาดอ

การศึกษาสมัยปัจจุบัน หลักสูตรของคณะสงฆ์พม่าที่ใช้เรียนอยู่ในปัจจุบัน

รูปแบบการเรียนพุทธศาสนาแนวจารีตของสามเณร และ "อนุสามเณร" (ชุดขาว/เตรียมตัวก่อนบวช 2 ปี เมื่อครบกำหนดถึงจะบวชใช้ชีวิต และเรียนหนังสือเหมือนสามเณร แต่แต่งตัวเป็นชุดขาว) "มีพระภิกษุ สามเณร" จำนวน 300 องค์ ที่วัดมหาคันธายง ในกรุงย่างกุ้ง

แบ่งออกเป็น 2 คือ 1) ระบบการศึกษาโดยรัฐ 2)ระบบการศึกษาโดยเอกชน อย่างแรกระบบการศึกษาของรัฐแบ่งเป็น 4 แบบ คือ 1) สอบส่วนกลาง/ปฐมเปีย/การสอบประจำปี 2) สอบธรรมจริยชั้นพิเศษ 3) สอบปิฎกธร 4) มหาวิทยาลัย และอย่างหลังระบบการศึกษาจัดโดยเอกชนแบ่งออกเป็น 2 คือ 1) สอบของภิกษุอภิวังสะ 2)สอบของเณร/เณรจ่อ

สถาบันทางการศึกษาพุทธศาสนา

สถาบันการศึกษาทางพุทธศาสนาในพม่า

1) มหาวิทยาลัยธรรมทูตพุทธศาสนาเถรวาทนานาชาติ: มหาวิทยาลัย

นี้ตั้งอยู่ที่ถนนกะบาเอ เมืองย่างกุ้ง ไม่ไกลจากปาสาณคูหาที่ทำสังคายนาครั้งที่ 6 มีชื่อเต็มว่า มหาวิทยาลัยธรรมทูตพุทธศาสนาเถรวาทนานาชาติ (International Theravada Buddhist Missionary University=ITBMU) ก่อตั้งอยู่บนเนินเขาธรรมปาละ (Dhammapala Hill) ใกล้กับสถานที่เคยบรรจุพระทันตธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2541 (1998) มหาวิทยาลัยนี้ตั้งขึ้นจากอุดมการณ์ของการทำสังคายนาครั้งที่ 6 ในประเทศพม่า มีมติให้รัฐบาลจัดสร้างมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาเถรวาทขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาพุทธศาสนา แต่การดำเนินการเป็นไปอย่างลำบากจนฤกษ์เปิดไม่นาน โดยมี พระสยาดอ ภทันตะ สีลานันทภิวังสะ (Sayadaw Bhadanta Silanandabhivamsa) เป็นอธิการบดีท่านแรก สามารถทรงจำพระไตรปิฎกทั้งหมดทุกเล่ม จุดมุ่งหมายของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยมี 5 ข้อคือ

มหาวิทยาลัยธรรมทูตพุทธศาสนาเถรวาทนานาชาติ

1) เพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาเถรวาทที่บริสุทธิ์ไปทั่วโลก

2) เพื่อสอนพระไตรปิฎกภาษาบาลีที่ทำสังคายนาครั้งที่ 6 ไปแล้ว และผลักดันให้สามารถนำมาปฏิบัติ

3) เพื่อกระตุ้นให้คนละเว้นการทำชั่วและการประพฤติกรรมดี

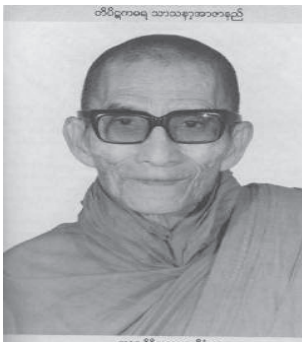
4) เพื่อสนับสนุนพรหมวิหาร 4 ซึ่งจะนำไปสู่การนำมาซึ่งสันติภาพโลกด้วย

5) เพื่อฝึกอบรม ผลิตพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในพระไตรปิฎก ให้มีคุณธรรมสูงส่ง ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ออกเป็นพระธรรมทูตไปเผยแผ่พุทธศาสนาทั่วโลก (The Ministry of Religious affair, 1998: 5) ปัจจุบันมี 4 คณะ คือ

1.1 คณะปริยัตติ (Faculty of Pariyatti) มี 6 สาขาคือ สาขาวินัยศึกษา (Department of Vinaya studies) สาขาพระสูตรศึกษา (Department of Suttanta studies) สาขาอภิธรรมศึกษา (Department of Abhidhamma studies) สาขาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์พุทธศาสนา (Department of Buddhist Culture and History) สาขาบาลีศึกษา (Department of Pali studies) และภาษาพม่า (Department of Myanmar Language)

1.2 คณะปฏิบัติ (Faculty of Patipatti) มี 3 สาขา คือ ธัมมานุโลกศึกษา

(Department of Dhammanuloka studies) สาขาสมถศึกษา (Department of Samatha studies) และสาขาวิปัสสนาศึกษา (Department of Vipassana studies)

พระมิงกุน สยาดอ

1.3. คณะศาสนาและงานพระธรรมทูต (Faculty of Religion and Dhammadhuta Work) มี 4 สาขา คือ สาขาศาสนศึกษา (Department of Religious studies) สาขางานพระธรรมทูต (Department of Dhammadhuta) และสาขาวิจัยศึกษา (Department of Research)

1.4 คณะภาษาต่างประเทศและการแปล (Faculty of Foreign Language and Translation) มี 7 สาขา คือ ภาษาอังกฤษ (Department of English) ภาษาฝรั่งเศส (Department of French) ภาษาเยอรมัน (Department of German) ภาษาอารบิก (Department of Arabic) ภาษาญี่ปุ่น (Department of Japanese) ภาษาจีน (Department of Chinese) และภาษาฮินดี (Department of Hindi) (ITBMU Journal)

นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตรอนุปริญญาและหลักสูตรพิเศษสำหรับนิสิตที่อยากจะศึกษาประสบการณ์เพิ่มด้วย คือ 1.สาขาอภิธรรม หลักสูตร 1 ปี 2.ปริญญาตรีสาขาพุทธศิลป์ หลักสูตร 2 ปี 3.ปริญญาโทสาขาพุทธธรรม หลักสูตร 3 ปี 4.ปริญญาเอก หลักสูตร 4 ปี สาขาพุทธธรรม แม้จะเป็นมหาวิทยาลัยเถรวาทก็จริง แต่ก็สนับสนุนพระสงฆ์จากมหายานเข้ามาศึกษาด้วย ส่วนใหญ่มาจากประเทศเวียดนามเกาหลี ญี่ปุ่น จีน เนปาล ไต้หวัน เป็นต้น ส่วนฝ่ายเถรวาทมีไทย ลาว เขมร ศรีลังกา อินเดีย ราว 80 รูป โดยพระสงฆ์นานาชาติเข้ามาศึกษาไม่ต้องเสียค่าเทอม และหอพัก อีกทั้งมหาลัยถวายภัตตาหารประจำให้ด้วย ด้วยมี ดร.พระนันทภิวังสะ (Nandabhivamsa) เป็นอธิการบดีคนปัจจุบัน มีทั้งหมด 4 คณะ มีอาจารย์ 24 รูป/ท่าน นิสิตนักศึกษา 600 รูปท่าน (The Ministry of Religious affair, 1998:4)

มหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นของรัฐบาล โดยรัฐสนับสนุนงบทุกอย่าง โดยนักศึกษาที่เป็นพระสงฆ์ไม่ต้องเสียค่าหอพัก ค่าอาหาร หรือแม้กระทั่งค่าเทอม จึงถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งเดียวที่สามารถทำอย่างนี้

2) มหาวิทยาลัยปริยัติศาสนา (Pariyatti Sasana University)

มัณฑเลย์: มหาวิทยาลัยแห่งที่ 2 นี้ตั้งที่เมืองมัณฑเลย์ ทางภาคกลางของประเทศ สถาปนาโดยกรมการศาสนาแห่งรัฐ (Department of Religious affairs) สนับสนุนงบประมาณโดยรัฐบาล ตั้งชื่อว่า มหาวิทยาลัยปริยัติศาสนาแห่งรัฐ (State Pariyatti Sassana University=SPSU) ในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2529 (1986) โดยมีพระมิงกุน สะยาดอ (Mingun Sayadaw) หรืออะฉิ่น วิจิตตาระ (Ashin Vichittasara) เป็นผู้ก่อตั้งและอธิการบดีรูปแรกพร้อมกับ 6 พระโอวาทาจาริยะโดยมี ดร.ฐา หลา (Thar Hla) เป็นผู้ประธาน โดยคัดเลือกเอาวัดมหาวิชัยหมั่นคยวง (Mahavijaya Hman Kyuang) ซึ่งพระนางเทวีศุภยาสัตสร้างเป็นที่ตั้งมหาวิทยาลัย ในงานมีพระสงฆ์จากวัดต่างๆ นำโดยพระอริยมัคคะ รวม 500 รูปมาร่วมอนุโมทนาและสวดพระปริตร อีกทั้งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดอตุมมาชิ โดยท่านนำเงินบริจาคมาร่วม 50,000 จ๊าด พระอุโบสถได้รับการสร้างก่อนเพราะเป็นรากฐานของพุทธศาสนา มีคติธรรมประจำมหาวิทยาลัยว่า เอโส นิธิ สุนิหิโต อเชยโย อนุคามิโก แปลว่า ที่เก็บขุมทรัพย์คือบ่อที่วางไว้ดีแล้ว (This treasure store is well laid by)

ซุ้มประตูทางเข้ามหาวิทยาลัยปริยัติศาสนา เมืองมัณฑเลย์

ปัจจุบันสอนในระดับปริญญาตรี โท และเอก มีเพียงคณะเดียว คือ คณะพุทธศาสนา (Buddhist Studies) ในระดับปริญญาตรีมีคุณสมบัติคือ 1.ผ่านระดับปริยัติธรรมเจติยังคณะหรือศักยสีหะ 2.ผ่านการคัดเลือกภาษาอังกฤษ 3.อายุต่ำกว่า 30 ปี 4.ต้องผ่านการสอบข้อเขียน 5.ผ่านการสอบสัมภาษณ์ 6.หลังจากผ่านการศึกษาในชั้นเรียน 4 ปีแล้ว ต้องออกไปปฏิบัติศาสนกิจ 2 ปี สถิติผู้จบดังนี้ ระดับปริญญาตรี 637 รูป ระดับปริญญาโท 121 รูป ปริญญาเอก 1 รูป จบหลักสูตรพระธรรมทูต 442 รูป เป็นอธิการบดี ผ่านการปฏิบัติธรรมชั้นสูง 180 รูป มี 3 คณะคือ 1.คณะพระวินัยปิฎก 2.คณะพระสุตตันตปิฎก 3.คณะอภิธรรมปิฎก มี 4 สาขา คือ 1.สาขาภาษาบาลี 2.สาขาภาษาพม่า 3.สาขาภาษาอังกฤษ 4.สาขาการเผยแผ่พุทธศาสนา ในช่วงที่เข้าเรียนภาคเที่ยงมีการถวายภัตตาหารเพลพระสงฆ์ทุกรูป ค่าใช้จ่ายนั้นทางมหาวิทยาลัยไม่ให้นิสิตจ่ายค่าเทอม แต่ค่าใช้จ่ายส่วนอื่นๆ ต้องจ่ายเองแต่ค่อนข้างถูก มีพระอู ปัณฑิตวรภิวังสะ เป็นที่ปรึกษา นายอู ซาร์ นีวิน (U Zar Ni Win) เป็นผู้อำนวยการ นายอู อ่อง หมิ่น (U Aung Min) เป็นรองผู้อำนวยการ ภายในมีโรงพยาบาลชีวิตทานศาสนา (Jivitadana Sasana Hospital) (http://atbu.org/

node/31 เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มีนาคม 2557) ด้วย เพื่อรักษาพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกาด้วย

3) มหาวิทยาลัยปริยัติศาสนา (Pariyatti Sassana University) ย่างกุ้ง: มหาวิทยาลัยนี้มี 2 แห่ง คือ ที่ร่างกุ้ง และที่เมืองมัณฑะเลย์ ที่เมืองย่างกุ้ง ตั้งอยู่ที่ถนนเซ็นทรัล ก่อตั้งเมื่อ 23 มิถุนายน พ.ศ.2529 (1986) โดยพระมินกุนสะยาดอ เป็นผู้สถาปนา สร้างที่หลังที่มัณฑะเลย์ เดิมทีเมืองมัณฑะเลย์เป็นเมืองที่มีพระสงฆ์มากที่สุด แต่ย่างกุ้งเป็นเมืองหลวง (ในอดีต) มีพระสงฆ์จำนวนไม่น้อย ควรที่จะมีการสร้างเพื่อเป็นที่ศึกษาทางคณะสงฆ์เช่นกัน จึงสถาปนาขึ้นที่เมืองย่างกุ้ง โดยทั้งสองแห่งมีสถานะเท่าเทียมกัน ที่ประชุมมอบหมายให้พระภทันตะ โชติกะภิวังสะ (Bhadanta Jotikabhivamsa) เป็นอธิการบดีปีแรกมีครู 19 รูปท่าน พระนักศึกษา 37 รูปท่าน มี 3 คณะคือ 1.คณะพระวินัย 2.คณะพระสุตตันตะ 3.คณะพระอภิธรรม มี 4 สาขา คือ 1.สาขาภาษา 2.สาขาวรรณคดีพม่า 3.สาขาภาษาอังกฤษ 4.สาขาการเผยแผ่พุทธศาสนา บาลีโดยมีคุณสมบัติผู้เรียนคือ เป็นพระสงฆ์อายุไม่เกิน 35 ปี อายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี ต้องสอบผ่านชั้นธัมมาจริยะก่อน จึงจะมีสิทธิ์เข้าเรียน

ความเชื่อ ประเพณี ข้อปฏิบัติ และวัฒนธรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนา: พม่านับเป็นประเทศที่พุทธศาสนามีอิทธิพลมากที่สุดในแทบทุกด้าน ทั้งเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติอย่างแนบแน่น สามารถแบ่งออกเป็นประเด็น

1) ด้านสังคม: ประชาชนส่วนใหญ่ของพม่านับถือพุทธศาสนา ยกเว้นเผ่ากะเหรี่ยง พุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ตั้งแต่การเกิด ต้องพาบุตรไปวัดเพื่อขอพร ให้พระตั้งชื่อบุตรให้ โตมาแล้วให้ไปบวชเป็นสามเณร เมื่ออายุครบ 20 ปี ให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อบวชหลายพรรษาถือว่าเป็นผู้ทรงศีลได้รับเกียรติ เมื่อมีข้อพิพาทในชุมชนมักให้พระเป็นผู้ตัดสิน เมื่พระสงฆ์มีบทบาท ศีลธรรมทางศาสนาจึงเป็นกฎหมายที่สังคมอยู่อย่างร่มเย็น โดยไม่ต้องพึงกฎหมายรัฐธรรมนูญเหมือนในปัจจุบัน

2) ด้านวัฒนธรรมประเพณี: พุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชาวพม่า เช่น เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลกฐิน เทศกาลบวชสามเณร ชาวพม่านิยมให้ลูกบวชเป็นสามเณรมาก ตั้งแต่อายุน้อยๆ เพื่อสืบทอดอายุพุทธศาสนาให้ยืนนาน ดังปรากฏในอดีตว่า มีพระเถระนักปราชญ์ชาวพม่าหลายรูปที่มีบทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนาไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และ

เป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้าน เช่นให้การช่วยเหลือแก่ประเทศลังกาในการฟื้นฟูพุทธศาสนาในลังกาจนกลายเป็นนิกายอมรปุระในศรีลังกาเคียงคู่กับนิกายสยามวงศ์ที่พระอุบาลีจากกรุงศรีอยุธยาไปสถาปนา

3) ด้านการศึกษา: ชาวพม่ามีความศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนามากจึงนิยมสร้างเจดีย์มาก พระมหากษัตริย์ในอดีตทุ่มเทสร้างวัดวาอารามมากมาย วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาโดยแต่ละวัดจะมีโรงเรียน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา เช่นเดียวกับประเทศไทยในอดีต ผู้ที่รับผิดชอบโดยตรงคือ พระสงฆ์เพราะถือว่ามีความรู้ เพราะได้รับการศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และอักษรศาสตร์ หมอยา เป็นต้น

4) ด้านการปกครอง: ในอดีตนั้นพม่าเหมือนไทยคือปกครองด้วยระบบราชาธิปไตย มีกษัตริย์เป็นประมุข ต่อมาถูกปกครองโดยอังกฤษๆ ยกเลิกระบบกษัตริย์ทิ้ง ครั้นได้รับเอกราชแล้วมีการปกครองแบบประชาธิไตยแต่ไม่นานถูกนายพลเนวินยึดอำนาจแล้วปกครองเผด็จการมาเป็นเวลานานจนปี พ.ศ.2559 จึงปกครองระบอบประชาธิไปไตยในช่วงสมัยพระเป็นผู้นำในการต่อสู้กับความอยุติธรรม โดยเฉพาะในสมัยอังกฤษปกครองและสมัยรัฐบาลเผด็จการทหาร

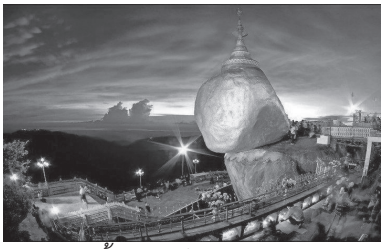

พระเจดีย์ชะเวดากอง (Shwendagon Pagoda) ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาปานกลางของเมืองย่างกุ้งหรือแรงกูน อดีตเมืองหลวงของพม่า

5) ด้านสถาปัตยกรรม: สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมเป็นมรดกที่ล้ำค่าของประเทศ ในขณะที่บ้านเรือนของประชาชนนั้นสร้างตามมีตามเกิด จึงไม่โดดเด่น เมื่อต้อนรับอารยธรรมจากต่างประเทศ บ้านและอาคารพาณิชย์ในเมืองมักสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ถ้าจะดูสถาปัตยกรรมที่งดงามของพม่าจึงต้องไปดูที่วัด วัดจึงกลายเป็นสถานที่อนุรักษ์สถาปัตยกรรมและจิตกรรมของประเทศที่สำคัญยิ่ง

สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา: สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาในพม่ามีมากมาย โดยเฉพาะพระเจดีย์มีมากกว่า 200,000 องค์ทั่วประเทศ เฉพาะที่พุกามนั้นมีมากกว่า 5,000 องค์ แต่ที่ชาวพม่านิยมมากที่สุดเรียกว่าสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ 5 แห่ง คือ

1) พระเจดีย์ชะเวดากอง (Shwendagon Pagoda): เจดีย์นี้ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาปานกลางของเมืองย่างกุ้งหรือแรงกูน อดีตเมืองหลวงของพม่า คำว่า “ชเว” หมายถึง ทอง “ดากอง” มาจากคำว่าตะโกง ในภาษามอญ เป็นชื่อเดิมของ

พระธาตุนี้เรียกว่าไจทิโยในภาษาพม่า ไทยเรียกว่า อินทร์แขวน ในภาษามอญ หมายความว่า หินรูปหัวฤาษี

เมืองย่างกุ้ง เชื่อกันว่าเป็นมหาเจดีย์ที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้าจำนวน 8 เส้น บนยอดสุดของพระเจดีย์ มีเพชรอยู่ 5,448 เม็ด ชั้นข้างบนสุดมีเพชรเม็ดใหญ่อยู่ 76 กะรัต และทับทิม 2,317 เม็ด มีมรกตเม็ดใหญ่อยู่ตรงกลาง เพื่อรับลำแสงแรกและลำแสงสุดท้ายของดวงอาทิตย์ ผู้ที่เข้ามานมัสการหรือเยี่ยมชมจะต้องถอดรองเท้าทุกครั้ง ตามตำนาน เจดีย์ชเวดากองนั้นสร้างเมื่อ 2,500 ปีที่แล้ว แต่นักโบราณคดีเชื่อกันว่าสร้างระหว่างพุทธศตวรรษที่ 2 โดยชาวมอญ ตามตำนานนั้นเริ่มจากว่า มีพี่น้องพ่อค้า 2 คน คือ ตปุสสะและภัลลิกะ ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์จึงประทานพระเกศามา 8 เส้น สำหรับให้พ่อค้าทั้งสองรับไว้บูชา พระเจดีย์ถูกทิ้งร้างจนมาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 14 พระเจ้าพินยาอู ทรงสร้างพระเจดีย์ใหม่สูง 18 เมตร พระเจดีย์ถูกซ่อมแซมเรื่อยมา จนมามีความสูง 98 เมตร ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 แผ่นดินไหวเล็กๆ น้อยๆ เรื่อยมาทำให้พระเจดีย์ได้รับความเสียหาย และปี พ.ศ.2311 สมัยกรุงธนบุรีของไทย เกิดแผ่นดินไหวอย่างรุนแรงทำให้ยอดของพระเจดีย์หักถล่มลงมา แต่ได้รับการซ่อมแซมในภายหลัง (สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์, รศ., ดร., 2554:24)

ชะเวซิกอง หรือ ชะเวซิโกน เป็นเจดีย์ใหญ่ สวยงาม ศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศพม่า

2) พระธาตุอินแขวน (Kyaikhtiyo Pagoda): พระธาตุนี้เรียกว่าไจทิโยในภาษาพม่า ไทยเรียกว่า อินทร์แขวน ในภาษามอญ หมายความว่า หินรูปหัวฤาษี พระธาตุอินทร์แขวนตั้งอยู่ที่เมืองไจโท (Kyaikto) อำเภอสะเทิม เขตรัฐมอญของประเทศพม่า บนยอดเขาพวงลวงเหนือระดับน้ำทะเล 3,615 ฟุต ลักษณะเด่นของพระธาตุอินทร์แขวนคือ มีลักษณะเป็นก้อนหินสีทองขนาดใหญ่สูง 5.5 เมตร ตั้งอยู่บนหน้าผาสูงชันอย่างหมิ่นเหม่เหมือนจะหล่นและท้าทายแรงดึงดูดของโลกโดยไม่ตกลงมาอย่างเหลือเชื่อ พระธาตุอินทร์แขวนนับเป็น 1 ใน 5 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพม่าต้องไปสักการะ และยังเป็นพระธาตุ

พระเจดีย์มุเตาหรือชะเวมอดอ (Shwemawdaw Paya Pagoda) เป็นพระมหาธาตุเจดีย์สำคัญที่อยู่ในเมืองพะโค (หงสาวดี) เป็นเจดีย์โบราณที่ก่อสร้างมาตั้งแต่สมัยมอญเรืองอำนาจ มีการบูรณะและต่อเติมอีกหลายครั้ง ภายในเจดีย์บรรจุพระเขี้ยวแก้วไว้ตั้งแต่สมัยพระเจ้าราชาธิราช

ประจำปีจอ ที่คนเกิดปีนี้ต้องไปนมัสการสักครั้งหนึ่งในชีวิต

3) พระเจดีย์ชะเวซิกอง (Shwezigon Pagoda): พระเจดีย์นี้เรียกว่า ชะเวซิกอง หรือ ชะเวซิโกน เป็นเจดีย์ใหญ่ สวยงาม ศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศพม่า เป็นที่เคารพนับถือของทั้งชาวพม่าและชาวไทย ตั้งอยู่ที่เมืองพุกาม โดยชื่อ “ชเวซีโกน” มีหมายความว่า “เจดีย์ทองแห่งชัยชนะ” (ชเว = ทอง) สร้างโดย พระเจ้าอโนรธามังช่อ แต่แล้วเสร็จในรัชกาลพระเจ้าจานสิตาแห่งอาณาจักรพุกาม ราว 960 ปีก่อน ภายในเจดีย์เชื่อว่าบรรจุพระเขี้ยวแก้วและพระสารีริกธาตุ โดยอัญเชิญมาจากลังกา บนหลังช้างเผือก พระเจ้าอโนรธามังช่อตั้งจิตอธิษฐานว่า ถ้าช้างเผือกคุกเข่าลงที่ใด จะสร้างเจดีย์ไว้ที่นั่น เจดีย์ชเวซีโกนถูกบูรณะสมัยต่อมาอีกหลายครั้ง เจดีย์ชเวซีโกนเป็นเจดีย์ทรงระฆังคว่ำพื้นผิวภายนอกถูกปิดด้วยทองคำเปลว ปัจจุบันมีความสูงราว 53 เมตร หรือ 160 ฟุต มีลวดลายปูนปั้นอยู่ 3 แถว และมีเจดีย์เล็กๆ เป็นบริวารอยู่รายรอบ

พระมหามัยมุนี เป็นพระพุทธรูปที่สำคัญที่สุดของอาณาจักรยะไข่หรืออาระกัน และของพม่าในปัจจุบัน เหมือนพระแก้วมรกตของไทย คำว่า มหามัยมุนี แปลว่า "ผู้รู้อันประเสริฐ" (The Great Sage) ชาวพม่าจะเรียกว่า มหาเมียะมุนี พระมหามุนี ภายหลังถูกพม่านำมาสมัยพระเจ้าปดุง ปัจจุบันเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และสำคัญของพม่า ประดิษฐานที่วัดพระมหามัยมุนี มัณฑะเลย์

4) พระเจดีย์มุเตา: พระเจดีย์มุเตาหรือชะเวมอดอ (Shwemawdaw Paya Pagoda) พระมหาธาตุเจดีย์สำคัญที่อยู่ในเมืองพะโค (หงสาวดี) เป็นเจดีย์โบราณที่ก่อสร้างมาตั้งแต่สมัยมอญเรืองอำนาจ มีการบูรณะและต่อเติมอีกหลายครั้ง ภายในเจดีย์บรรจุพระเขี้ยวแก้วไว้ตั้งแต่สมัยพระเจ้าราชาธิราช และต่อมาสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์โปรดให้มีการหล่อระฆังจารึกไว้ที่ฐาน พระมหาธาตุเจดีย์ชเวมอดอมีชื่อเรียกในภาษามอญและคนไทยก็คุ้นเคยกับชื่อนี้คือ พระธาตุมุเตา แปลว่า “จมูกร้อน” ทั้งนี้เพราะกล่าวกันว่าพระมหาธาตุองค์นี้สูงมาก จนต้องหงนหน้ามองต้องกับแสงแดด ทั้งนี้เนื่องจากพระมหาธาตุเจดีย์ชเวมอดอนั้นเป็นเจดีย์ที่มีความสูงที่สุดในพม่า พระมหาธาตุเจดีย์ ชเวมอดอ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ใช้เป็นที่ทำพระราชพิธีเจาะพระกรรณของพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้เมื่อครั้งพระองค์ขึ้นครองราชย์ใหม่ๆ ภายใต้วงล้อมของทหารมอญหลายหมื่นนายที่เป็นศัตรู แต่ก็ไม่อาจทำอะไรพระองค์

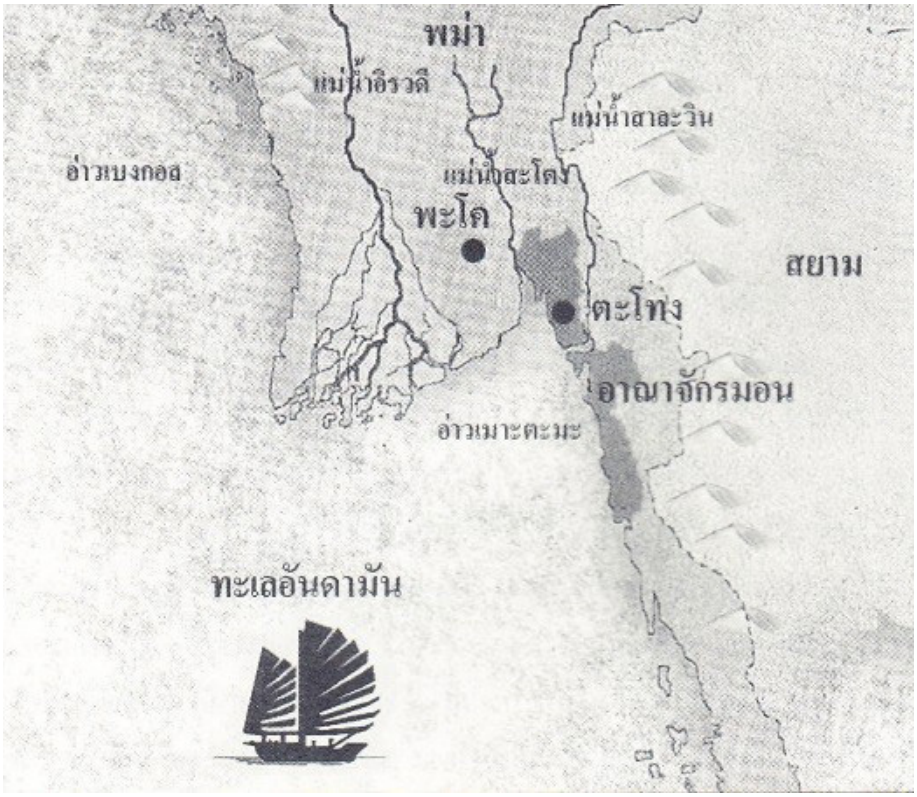
5) พระมหามัยมุนี (Mahamuni Buddha): พระมหามัยมุนี เป็นพระพุทธรูปที่สำคัญที่สุดของอาณาจักรยะไข่หรืออาระกัน และของพม่าในปัจจุบัน เหมือนพระแก้วมรกตของไทย คำว่า มหามัยมุนี แปลว่า “ผู้รู้อันประเสริฐ” (The Great Sage) (สุระ พิริยะสงวนพงศ์, 2558:28) ชาวพม่าจะเรียกว่า มหาเมียะมุนี แม้จะถูกย้ายออกจากอาณาจักรแล้วมายังพุกามแล้วก็ยังถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อของชาวพุทธพม่าทั้งประเทศเหมือนเดิม มหามัยมุนีเป็นพระพุทธรูปสูง 3 เมตร (12 ฟุต 7 นิ้ว) หนัก 6.5 ตัน ปางมารวิชัย ทรงเครื่องกษัตริย์ พระหัตถ์ขวาเหยียดชี้ตรงลงที่พื้นธรณี สร้างด้วยทองสำริด เพราะมีผู้คนศรัทธามากจึงนำแผ่นทองติดพระวรกายจนไม่เห็นเค้าเดิม ยกเว้นเฉพาะพระพักตร์ นอกนั้นยังนำสร้อยแหวนเงินทองมาประดับพระวรกายมากมาย สมัยพุทธกาลที่เมืองยะไข่ มีพระราชาปกครองเมือง นามว่า พระเจ้าจันทรสุริยา (ในหนังสือมัณฑะเลย์ นครราชธานี ศูนย์กลางแห่งจักรวาล โดย ดร.ธิดา สารยา พระเจ้าจันทรสุริยาขึ้นครองราชย์ปี พ.ศ.689 พระพุทธรูปมหามัยมุนีจึงจะต้องสร้างหลังจากนั้น) แห่งเมืองธัญญวดี ทราบเรื่องราวของพระพุทธองค์เสด็จโปรดเวไนยสัตว์ที่ประเทศอินเดีย จึงมีความประสงค์จะกราบไหว้และฟังพระธรรมเทศนาบ้าง จึงอธิษฐานจิตขอให้พระพุทธองค์เสด็จผ่านมาทางเมืองยะไข่บ้าง พระพุทธองค์ทรงทราบจึงเสด็จมาพร้อมกับพระสาวก 500 องค์ พระราชาจึงจัดพระราชวังถวายเป็นที่ประทับ 1 สัปดาห์ เมื่อจะเสด็จกลับจึงขออนุญาตหล่อรูปเหมือนพระพุทธองค์ไว้ (คติประเทศที่นับถือพุทธศาสนามักโยงเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธองค์เสด็จมาโปรดเสมอทั้งไทย ลาว เขมร พม่า ศรีลังกา ส่วนทางด้านโบราณคดีนั้น ไม่ปรากฏว่าพระพุทธองค์เสด็จออกนอกชมพูทวีป ยกเว้นเสด็จมาด้วยฤทธิ์เท่านั้น) จึงให้ช่างหล่อให้เสร็จในวันเดียว ปรากฏว่าส่วนอื่นของพระพุทธรูปสมบูรณ์หมด เหลือแต่พระนลาฏ (หน้าผาก) หล่ออย่างไรก็ไม่ติด พระพุทธองค์จึงเสด็จมาตรวจดู จึงถูไคลจากพระอุระปั้นเป็นก้อนปิดลงที่พระนลาฏจึงหล่อสำเร็จ อีกตำนานเล่าว่า พระพุทธองค์เสด็จมาแล้วมอบลมหายใจไส่ไว้ในพระพุทธรูปเหมือนพระพุทธองค์จริงๆ ทำให้พระพุทธรูปองค์นี้ลุกขึ้นมากราบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสให้นั่งลงและประกาศให้เป็นตัวแทนของพระพุทธองค์แก่ชาวยะไข่ จึงถือว่าพระมหามัยมุนีเป็นตัวแทนพระพุทธเจ้ามีลมหายใจเหมือนมนุษย์ (ภพพล จันทร์วัฒนกุล, 2553:143)

ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในพม่า

พุทธศาสนายุคอาณาจักรโบราณ: เชื่อกันว่าชาวมอญหรือรามัญ เป็นกลุ่มชนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บนแผ่นดินพม่าเป็นชาติแรก บริเวณแถวอ่าว เมาะตะมะเรื่อยลงมาถึงทางแถบพม่าต่ำหรือพม่าตอนล่าง เมื่อหลายศตวรรษก่อนคริสตกาล (Limbin Htaik Tin Lat & Hemisphere, 1966:31-34) ชาวรามัญมีอาณาจักรอยู่ 2 แห่งคือ อาณาจักรพะโค (Pegu) และอาณาจักรสะเทิม (Thaton) หรืออาณาจักรสุธัมมาวดี ซึ่งพงศาวดารโยนกเรียกแคว้นรามัญเมืองสะเทิมว่า สุธัมมาวดีหรือสุธรรมวดี (พระยาประชากิจกรจักร (แช่ม บุนนาค), 14-17) ทั้ง 2 อาณาจักรนี้เป็นอิสระไม่ขึ้นกับอาณาจักรใด ต่อมามีชาวต่างชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพม่า คือพวกกลุ่มชนปยู (Pyu) (จีนเรียกปยูว่า “เปียว (Piao)” ตรงกับจีนสมัยราชวงศ์ถัง มีอำนาจระหว่าง พศ.1161–1450) ชาวปยูเป็นชนเชื้อสายทิเบตพม่า มีถิ่นฐานอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศจีนบริเวณมณฑลซิงไห่ และอพยพเคลื่อนผ่านยูนนานเลียบลงมาตามลำแม่น้ำอิรวดี มาปักหลักแหล่งตั้งถิ่นฐานบริเวณพม่าตอนเหนือเมื่อประมาณ 100 ปีก่อนคริสตกาล เมื่อกาลเวลาผ่านไปหลายช่วงอายุคน พัฒนาการจากชุมชนเล็กๆ หลายชุมชน อยู่กระจัดกระจายไปทั่วลุ่มแม่น้ำอิรวดี และขยายเป็นเมืองใหญ่ ซึ่งมีเมืองใหญ่ๆ ของชาวปยูอยู่ 5 เมือง คือ เมืองตะโก้ง (Tagaung) ไบธะโน (Beikthano) เมงมอ (Maingmaw) ปินนาคา (Binnaka) และ หะลิงยี (Halingyi)

ราวคริสต์ศตวรรษที่ 5 พวกปยูเริ่มอพยพตั้งเมืองใหม่คือ เมืองศรีเกษตร (Sri Ksetra) เกิดขึ้นและพัฒนาเป็นเมืองที่เจริญกว่าเมืองอื่นๆ ชาวปยูลงหลักปักฐานสร้างความเจริญให้กับพวกตนอย่างยาวนานนั้น อาณาจักรศรีเกษตรถูกใช้เป็นชุมทางการค้าระหว่างอินเดียกับจีนนั่นเอง (ธิดา ราเมศวร, 124-125) ชาวปยูมีอุปนิสัยรักสงบ ไม่ชอบการรบราฆ่าฟัน แต่หากหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่จึงค่อยต่อสู้กันในลักษณะตัวต่อตัว การปฏิบัติเช่นนี้ยังถูกยึดถือเป็นธรรมเนียมให้กับชาวพม่ายุคหลังๆ ด้วย พูดน้อย มีความรู้ทางด้านโหราศาสตร์ มีความชำนาญในเรื่องดาราศาสตร์ และนับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เมื่อเด็กหญิงและชายอายุครบ 7 ขวบ จะต้องโกนศีรษะและต้องไปอยู่ที่วัด เพื่อถือศีลภาวนาบวชเณรสำหรับเด็กชาย และบวชชีสำหรับเด็กหญิง บวชจนถึงอายุครบ 12 ปี จึงสึกออกมาดำรงชีวิตเป็นฆราวาส (ไพโรจน์ โพธิ์ไทร และคณะ: 5-7)

ราวศตวรรษที่ 7 ชาวปยูเริ่มมีประชากรเพิ่มมากขึ้น และเมืองต่างๆ ก็เริ่มเกิดขึ้นมาอย่างหนาแน่น ในช่วงเวลานั้นเมืองใหญ่ที่มีความเจริญสูงสุดของชาว

รูประบุถึงดินแดนบริเวณอ่าวเมาะตะมะ อาณาจักรมอญ
ที่มา: ประวัติศาสตร์ประเทศในกลุ่มอาเซียน

ปยูอยู่ทีศรีเกษตร (Sri Ksetra) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองพเย ปัจจุบัน (เมืองแปร) ได้รับการยอมรับให้เป็นศูนย์กลางของชาวปยู การที่มีเมืองศรีเกษตรเป็นศูนย์กลางเช่นนี้ ก็คล้ายกับเมืองศรีเกษตรเป็นเมืองหลวงของชาวปยูทั้งหมดไปโดยปริยาย จึงมักที่จะเรียกยุคสมัยนี้ว่า “อาณาจักรศรีเกษตร (Sri Ksetra Kingdom)” นักประวัติศาสตร์จัดช่วงเวลาของอาณาจักรศรีเกษตรนี้ เพื่อเปรียบเทียบกับอาณาจักรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน ซึ่งตรงกับยุคอาณาจักรต่างๆ คือ อาณาจักรฟูนัน (Funan) อาณาจักรจามปา (Champa) อาณาจักรทวารวดี (Dvaravati) อาณาจักรตามพรลิงก์ (Tambralinga) และอาณาจักรศรีวิชัย (Sri Vijaya)

อาณาจักรศรีเกษตร มีราชวงศ์ที่ปกครอง 2 ราชวงศ์ (D.G.E. Hall, 141-142) คือ ราชวงศ์วิกรามา (Vikrama Dynasty) ครองราชสมบัติที่เมืองพเยหรือเมืองแปร มีกษัตริย์ 3 พระองค์ คือ 1) พระเจ้าสุริยวิกรามา (Suryavikrama), 2) พระเจ้าหริกร

มา (Harivikrama) และ 3) พระเจ้าสิหาวิกรมา (Sihavikrama) ส่วนราชวงศ์ที่ 2 คือ ราชวงศ์วรมัน (Varman) อาจได้รับอิทธิพลจากพวกปาลลวะ (Pallava) ที่อยู่ในอินเดีย และยังมีความเชื่อว่าราชวงศ์นี้เริ่มกำหนดปฏิทินพม่าปี พ.ศ.1181 หรือ ค.ศ.638 และใช้มาจนถึงปัจจุบัน อาณาจักรศรีเกษตรมีอาณาเขตกว้างใหญ่กว่าเมืองพุกาม/เมืองมัณฑะเลย์ ชาวปยูมีหลักพื้นฐานสำคัญที่ทำให้อาณาจักรศรีเกษตรรุ่งเรือง 2 อย่าง คือ 1) เป็นสังคมเกษตรกรรม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นท้องทุ่งนา ผลผลิตที่ส่งจำหน่ายในดินแดนใกล้เคียง 2) การเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด จารึกของมอญตอนปลาย พ.ศ.1627-1655 อ้างถึงมีสถูปใหญ่ในพุทธศาสนามีพระพุทธรูปหินสมัยคุปตะ

ศรีเกษตร และอาณาจักรปยูทั้งหมดเริ่มเสื่อมอำนาจ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 9 เพราะถูกน่านเจ้าโจมตีเมืองปยู ทำลายเมืองหะลิงยีแล้วเข้ายึดครองศรีเกษตร ปี ค.ศ.832 ถึง 835 ช่วงเวลานั้นเมืองถูกทำลายและชาวปยูถูกกวาดต้อนไปเป็นทาสเสียมากมาย แต่ชาวปยูก็ไม่สูญสิ้นไปในทันที บางส่วนก็หลบลี้หนีภัยทางสงครามจากพวกน่านเจ้าไปตั้งหลักแหล่งใหม่ที่อื่นๆ อยู่กระจัดกระจายไปทั่ว ซึ่งก็ไม่สามารถกลับมารวมกันเป็นชนชาติอันยิ่งใหญ่อีก ในที่สุด อาณาจักรปยูค่อยๆ เลือนหายไปในประวัติศาสตร์ ต่อมา ก็เกิดมีเมืองใหญ่แห่งใหม่เกิดขึ้นห่างออกไปทางทิศตะวันตกของอาณาจักรชาวปยูเดิม ตั้งอยู่บนริมแม่น้ำอิรวดีเช่นกัน เรียกว่า พุกาม (Pagan) นักประวัติศาสตร์ตะวันตกเรียกว่า สมัยพุกาม เป็นเมืองของชาวมะรันมา (Mranma) หรือชาวพม่า

พม่า มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแถบยูนนานทางใต้ของจีนอีกชนเผ่าหนึ่ง อพยพลงมาตามแม่น้ำอิรวดีตั้งแต่ราวศตวรรษที่ 9 และสร้างเมืองใหม่ของตนเองขึ้นทางทิศตะวันตกของเมืองมัณฑะเลย์ในปัจจุบัน เมื่ออาณาจักรปยูถูกน่านเจ้ารุกรานนั้น เมืองพุกามก็ค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ จนมีความเข้มแข็งขึ้นแล้วขยับขยายชุมชนของตนจนกว้างขวางขึ้นเรื่อยๆ จากเมืองก็เป็นแคว้น แล้วขยายเป็นอาณาจักรใหญ่ จนถึงยุคของกษัตริย์พุกามคือ อเนารธามิงซอ (Anawrahta Minsaw)/อโนรธา กษัตริย์องค์นี้เป็นผู้รุกขยายดินแดนให้กับอาณาจักรพุกามจนสามารถรวบรวมเมืองและแคว้นต่างๆ เข้ามาอยู่ในอำนาจมากมาย รวมทั้งเมืองต่างๆ ของชาวปยูที่ยังคงหลงเหลืออยู่ และขยายมายังดินแดนเขมร (ส่วนหนึ่งของประเทศไทยในปัจจุบัน) เมื่อสามารถรวบรวมเขตแดนจนเป็นปึกแผ่นแล้วกษัตริย์อโนธรา สถาปนาอาณาพุกามขึ้นปกครองพม่าตอนบนทั้งหมดปี ค.ศ.1050 ยุคของอาณาจักรปยูจึงถือว่าสิ้นสุดลงปีนั้นด้วย

สำหรับอาณาจักรของชาวมอญหรือรามัญนั้น แม้ว่าจะมีหลักฐานว่าชนชาติมอญอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพม่าตั้งแต่ก่อนคริสตกาลแล้วก็ตาม แต่อาณาจักรมอญที่มีความรุ่งเรืองตั้งอาณาจักรแรกบนแผ่นดินพม่านั้น เริ่มเกิดขึ้นราวศตวรรษที่ 9 มีชื่อว่า อาณาจักรตะโทง(Thaton Kingdom) นี้ มีอาณาเขตอยู่บริเวณพม่าตอนล่างหรือบริเวณรอบอ่าวเมาะตะมะ เป็นส่วนหนึ่งของดินแดนที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” สาเหตุที่เรียกเช่นนี้เพราะว่าบริเวณแถบนี้เป็นแหล่งขึ้นเรือสินค้า ที่เดินทางค้าขาย

พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของชาวพม่า จากซ้าย พระเจ้าอโนรธามังช่อ King Anawrahta แห่งราชวงศ์พุกาม (พ.ศ.1587-1830)/พระเจ้าบุเรงนอง King Bayinnaung จากราชวงศ์ตองอู/พระเจ้าอลองพญา King Alaung mintaya ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์คองบอง ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายของพม่า

ระหว่างตะวันออกกับตะวันตกมาเป็นเวลายาวนานตั้งแต่โบราณกาล ผู้ที่ต้องการขึ้นสินค้าเพื่อเดินทางต่อเข้าไปในแผ่นดินจะต้องมาขึ้นฝั่งที่บริเวณนี้กันทั้งสิ้น จึงเรียกกันต่อๆ มาว่า “สุวรรณภูมิ” หมายถึงแผ่นดินทอง ชาวมอญกลุ่มแรกที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่บริเวณอนุทวีปอินเดียก็เดินทางเข้ามาปักหลักอยู่ตรงบริเวณรอบอ่าวเมาะตะมะก่อนที่จะแผ่ขยายลึกเข้าไปในแผ่นดินจนถึงชายเขตแดนประเทศไทยปัจจุบัน ชุมชนขนาดใหญ่แห่งแรกของชาวมอญนั้น ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองตะโทง (Thaton)/ท่าตอน บริเวณทิศตะวันออกของอ่าวเมาะตะมะ นอกจากตะโทงแล้ว ยังมีเมืองหลวงของชาวมอญอีกแห่งที่มีความรุ่งเรืองขึ้นช่วงเวลาเดียวกัน คือเมืองเปกู (Pegu)/พะโค ซึ่งตั้ง

อยู่ตรงฝั่งตะวันตกของอ่าวเมาะตะมะ ทางทิศเหนือของเมืองย่างกุ้งปัจจุบัน

เมืองตะโทงนี้เป็นชื่อในภาษาพม่า ส่วนชาวมอญเรียกว่าเมืองสะเทิม (Sadhuim) และยังมีชื่อเรียกในภาษาบาลีอีกชื่อหนึ่งเรียกว่า “สุธรรมปุระ (Sudhammapura)” ส่วนโยนกเรียกว่าแคว้นสุธัมมาวดี อาณาจักรแห่งนี้เจริญรุ่งเรืองเป็นเวลายาวนานโดยมีกษัตริย์ปกครองติดต่อกันถึง 57 พระองค์ ความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรมอญแห่งนี้ ทำให้ชาวมอญขยับขยายกระจายเผ่าพันธุ์เข้าไปยังแผ่นดินส่วนอื่นๆ เช่น ในสยามก็เข้าไปตั้งถิ่นฐานสร้างอารยธรรมจนรุ่งเรืองเป็นอาณาจักรทราวดี มีศูนย์กลางอยู่ที่นครปฐม ลพบุรี ลำพูน และมีชาวมอญบางส่วนเข้าไปตั้งถิ่นฐานในกัมพูชา ดังนั้น มอญจึงเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ในภูมิภาคนี้ด้วย

อาณาจักรตะโทงเจริญรุ่งเรืองสืบมาจนถึงสมัยของกษัตริย์ มนูหะ (Manuha) กษัตริย์พระองค์นี้ถือเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของอาณาจักร ช่วงเวลานั้นอาณาจักรพุกามทรงอำนาจขึ้นมาก กษัตริย์อโนรธา (Anawrahta)/อโนรธามังช่อ ซึ่งทางฝ่ายไทยรู้จักกันในพระนาม อนุรุทธ กษัตริย์ผู้รวบรวมพม่าจนเป็นปึกแผ่นพระองค์แรก พระองค์มีความประสงค์เห็นพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและเข้มแข็งขึ้นบนแผ่นดินของพระองค์ ในช่วงระยะเวลานั้น อาณาจักรมอญเป็นผู้นำพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่บนแผ่นดินพม่าจนมั่นคงสืบทอดมายาวนาน นิกายที่ชาวมอญนับถือคือนิกายเถรวาท/หีนยาน ทำให้ทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รับเอาแบบอย่างพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาจากชาวมอญนี้เอง โดยมีสัญลักษณ์คือ “มหาเจดีย์ชเวดากอง” ที่เมืองย่างกุ้งนั้นถูกสร้างขึ้นโดยชนชาวมอญ ตามตำนานกล่าวว่าสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระเกศธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพ่อค้าชาวมอญสองคนอัญเชิญมาจากอินเดียโดยรับทราบข้อมูลจากพระชินอรหันต์ พระภิกษุชาวมอญที่นำพุทธศาสนาขึ้นไปเผยแผ่ยังพม่าตอนบน และจนทำให้กษัตริย์อโนรธาเกิดความเลื่อมใสและศรัทธาจึงหันมานับถือศาสนาพุทธโดยมอบยศพระสังฆราชให้แก่พระชินอรหันต์ ซึ่งพระชินอรหันต์แนะนำกษัตริย์อโนรธาให้ขอพระไตรปิฎกจากทางเมืองตะโทงเพื่อมาคัดลอก แต่กษัตริย์มนูหะปฏิเสธกลับไปจึงกลายเป็นต้นเหตุของสงคราม (ดวงธิดา ราเมศวร์, 130-132)

กษัตริย์อโนรธานำทัพเข้าปิดล้อมกรุงตะโทงจนสามารถยึดเมือง จากนั้นก็นำพระไตรปิฎกพร้อมพระภิกษุชาวมอญจำนวน 30,000 รูป และกษัตริย์กับราชวงศ์ทั้งหมดไปที่อาณาจักรพุกาม นอกจากนี้ ยังนำเอาช่างฝีมือและแรงงานชาวมอญมากมายกลับไปสร้างศาสนสถานต่างๆ ที่พุกามอีกด้วย การเกณฑ์ผู้คนในสงคราม

ครั้งนั้นทำให้เมืองมอญ เมืองอื่นๆ ของมอญ แทบจะร้างผู้คน เพราะชาวมอญต่างอพยพหลบหนีออกจากแผ่นดินไปอยู่ในแผ่นดินสยาม บางกลุ่มอพยพไปจนถึงแผ่นดินกัมพูชา การโจมตีตะโทงครั้งนั้นทำให้อาณาจักรถึงกับล่มสลายลงปี ค.ศ.1057 จึงกล่าวว่า การที่อาณาจักรพุกามที่ต่อมาเป็นศูนย์กลางศาสนาพุทธของภูมิภาคนี้ในช่วงเวลานั้น ชาวมอญเป็นผู้วางรากฐานพุทธศาสนาหนังสือประวัติศาสตร์พม่าบันทึกไว้ตอนหนึ่งว่า ในพุทธศักราช 1587/ค.ศ.1044 พระเจ้าอนุรุทธะขึ้นครองราชย์ที่กรุงพุกามซึ่งตั้งอยู่ตรงใต้จุดบรรจบของแม่น้ำอจิระวดีกับแม่น้ำซินต์วิน พระเจ้าอนุรุทธะไม่พอพระทัยในศาสนาเดิมที่ประชาชนนับถืออยู่ในขณะนั้น ซึ่งเป็นศาสนาผสมปนเปของหลังพุทธศาสนามหายานกับความเกรงกลัวต่ออำนาจธรรมชาติของพื้นเมือง ซึ่งพระองค์ไม่เห็นด้วย ในขณะนั้น พระมอญรูปหนึ่งชื่อว่าชินอรหันต์เดินทางมายังอาณาจักรพุกาม ท่านเป็นผู้หนึ่งในหมู่ชนจำนวนน้อยที่ไม่นิยมการรับความเชื่อแบบฮินดูที่เมืองสะเทิม ในเวลาไม่นาน ชินอรหันต์ก็สามารถชักนำให้พระอนุรุทธหันมานับถือพุทธศาสนาเถรวาทแบบมอญ (http://en.wikipedia.org/wiki/Ashin_Wirathu (ข้าถึงข้อมูล 3 มีนาคม 2557)

พุทธศาสนายุคการเข้ามาของลังกาวงศ์: หลังจากอาณาจักรพุกามขึ้นมามีอำนาจและเจริญขีดสุดเป็นเวลาประมาณ 240 ปี ยุคแรกนั้น พุทธศาสนารับอิทธิพลจากมอญ และตันตระยานจากเบงกอลซึ่งพุทธศาสนาแบบตันตระกำลังเฟื่องฟูส่งผลให้มีอิทธิพลต่อดินแดนแถบนั้น ภายหลังอาณาจักรพุกามมีการแลกเปลี่ยนและการรับพุทธศาสนาจากมอญ ซึ่งคาดว่าเป็นนิกายเดิมของเถรวาทจากอินเดีย จากนั้นระหว่างปี พ.ศ.1700 เป็นต้นไป ลังกาวงศ์กระแสแรกเริ่มเข้ามามีบทบาทแทนศาสนาเดิมเพราะได้รับความนิยมจากประชาชนและเป็นศาสนาของรัฐ โดยมีพระเจ้านรปฏิสิทธุ (พ.ศ.1733) ทรงให้การอุปถัมภ์และรับเป็นศาสนาประจำรัฐ หลักจากนั้น พุทธศาสนาลังกาวงศ์ก็ประดิษฐานมั่นคงในอาณาจักรพุกามของพม่าโบราณ ภายหลังแม้จะแยกเป็นหลายอาณาจักร ระยะที่สองพุทธศาสนาลังกาวงศ์มีพัฒนาการในอาณาจักรมอญ และอังวะ โดยเฉพาะอาณาจักรหงสาวดีของมอญนำโดยพระเจ้าธรรมเจดีย์ (พ.ศ.2015-2035) พระองค์สนับสนุนอุปถัมภ์พุทธศาสนาโดยการปฏิรูปคณะสงฆ์ให้เป็นหนึ่งนิกายทั้งส่งทูตไปลังกาเพื่อชำระพิธีกรรมและการอุปสมบทของคณะสงฆ์ผ่านรูปแบบของกัลยาณีวงศ์ ทำให้การเข้ามาของลังกาวงศ์มีส่วนร่วมต่อการก่อร่างสร้างชาติพม่าจวบจนปัจจุบัน

พุทธศาสนายุครัฐจารีต: รัฐจารีตในพม่านี้มุ่งเน้นที่อาณาจักรตองอูและ

อาณาจักรของราชวงศ์อลองพาญหรือคองบอง ยุคสมัยรัฐจารีตของพม่าแม้จะมีภัยภายในและภายนอกทั้งจากการเข้ามาเข้าจักรวรรดิตะวันตกที่เข้ามาค้าขายและการล่าอาณานิคม แม้ยุคการเข้ามาของตะวันตกแรกเริ่มจะมีวัตถุประสงค์เน้นการค้าขาย ทำให้ต้องปฏิสัมพันธ์กับรัฐจารีตของพม่า อาณาจักรตองอูผู้ที่มีชื่อเสียงคือพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ (ครองราชย์ พ.ศ.2074-2093) และพระเจ้าบุเรงนอง (ครองราชย์ พ.ศ.2094-2124) เป็นยุคที่พม่าขยายอาณาจักรไกล การพระศาสนายังคงได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์ เมื่อบ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติไร้สงคราม การพระศาสนาก็เฟื่องฟูมีการอุปถัมภ์จากภาครัฐและประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติในพระศาสนา และภายหลัง เกิดมีอาณาจักรอลองพญา/ราชวงศ์คองบองนำโดยพระเจ้าอลองพญา จนกระทั่งการเข้ามาของอังกฤษจนมีเกิดสงครามพม่า-อังกฤษ 3 ครั้ง พม่าก็แพ้ทุกครั้ง กระทั่งตกเป็นเมืองขึ้นท้ายที่สุด พุทธศาสนาแม้จะได้รับการอุปถัมภ์จากภาครัฐและประชาชนปฏิบัติพระศาสนาตามผู้นำ แต่เมื่อภาวะภัยสงครามและคุกคามจากเจ้าอาณานิคมทำให้พุทธศาสนาได้รับผลกระทบ

พุทธศาสนายุคอาณานิคมอังกฤษ: เมื่ออังกฤษปกครองพม่า ในพุทธศตวรรษที่ 24 สืบเนื่องจากอังกฤษทำสงครามกับพม่า 3 ครั้ง และชัยชนะทั้ง 3 ครั้ง แม้พม่าส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส และอิตาลี และทำสัญญาการค้าขึ้นปี ค.ศ.1872 ทั้งนี้เพื่อถ่วงดุลอำนาจอังกฤษในพม่ายิ่งทำให้อังกฤษไม่พอใจในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1886 อังกฤษประกาศผนวกพม่าเข้าเป็นมณฑลหนึ่งของอินเดีย ปี พ.ศ.2429 ระยะก่อนการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยติดต่อกับพวกตะขิ่นซึ่งเป็นกลุ่มนักศึกษาหนุ่มหัวรุนแรง มีอองซาน นักชาตินิยมและเป็นผู้นำของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยย่างกุ้งเป็นหัวหน้า พวกตะขิ่นเข้าใจว่า ญี่ปุ่นจะสนับสนุนการประกาศอิสรภาพของพม่าจากอังกฤษ แต่เมื่อญี่ปุ่นยึดครองพม่าแล้ว กลับพยายามหน่วงเหนี่ยวมิให้พม่าประกาศเอกราช สถานการณ์ทางพุทธศาสนาเปลี่ยนไปในหลายเรื่อง เนื่องมาจากรัฐอยู่ในอำนาจของเจ้าอาณานิคมที่ไม่มีแนวคิดเรื่องศาสนา จึงไม่ให้ความสนใจศาสนาเท่าที่ควร โดยเฉพาะพุทธศาสนาเพราะเป็นศาสนาของคนท้องถิ่น อังกฤษยกเลิกตำแหน่งพระสังฆราชที่แต่งตั้งโดยพระเจ้าอยู่หัว เมื่อยกเลิกสถาบันกษัตริย์ทำให้พุทธศาสนาไร้ผู้อุปถัมภ์บำรุง พระสงฆ์ต้องเลือกประมุขสงฆ์เอง นอกจากนี้ การไม่สนใจวิถีปฏิบัติของชาวพุทธพม่าด้วยการใส่เกือกเข้าไปในวัดและเจดีย์สร้างความไม่พอใจต่อชาวพุทธ หลายอย่างสร้างความไม่พอใจและเป็นธรรม จนนำไปสู่การประท้วงและก่อ

ตั้งขบวนการพุทธชาตินิยม นำโดยพระสงฆ์และปัญญาชนทั้งหลาย ตลอดระยะเวลาเกือบ 60 ปีภายใต้ลัทธิอาณานิคม นโยบายการไม่ยุ่งเกี่ยวกับศาสนาของอังกฤษทำให้เกิดช่องว่างในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาขึ้น การอุปถัมภ์ค้ำจุนของรัฐที่มีต่อพุทธศาสนาได้หยุดชะงักไป ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของพระสงฆ์พม่าก็กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมขึ้นในเวลาต่อมา การก่อตั้งสภากลางสามัคคีสงฆ์ (General Council of Sangha Samaggi, GCSS) ขึ้นปี ค.ศ. 1922 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะปฏิรูปองค์กรคณะสงฆ์เพื่อการต่อสู้ทางการเมืองนั้น ไม่อาจดึงดูดพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ ทั้งๆ ที่เกิดกระแสชาตินิยมอย่างรุนแรงขึ้นมาในพม่า (หนังสือพิมพ์มติชน รายวัน หน้า 6 คอลัมน์ หน้าต่างความจริง วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ปีที่ 29 ฉบับที่ 10501)

พุทธศาสนายุคเอกราช: ระหว่างการยึดครองของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ.1942-45) รัฐบาลของ ดร.บาเมียว (Dr.Ba Maw) ที่ญี่ปุ่นหนุนหลังอยู่ได้จัดตั้งสภากลางสงฆ์ทุกนิกาย (Grand Council of the Sangha of All Orders) ขึ้นเพื่อรวมพระสงฆ์พม่าในทุกนิกายให้เป็นหนึ่งเดียว ภายหลังจากที่อังกฤษได้เข้ายึดครองพม่าอีกครั้งหนึ่งปี ค.ศ.1945 ผู้นำพระสงฆ์ (sayadaw) ทางตอนล่างของพม่าได้พยายามที่จะฟื้นฟูสภากลางสงฆ์ขึ้นมาใหม่ แต่ก็ไม่สามารถเอาชนะความแตกต่างทางนิกายได้

หลังจากได้รับเอกราช การเมืองของพม่ายังขาดผู้นำที่เข้มแข่งและยังมีการแบ่งฝ่ายและปัญหากลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องการปกครองตนเอง ทำให้พม่าต้องประสบกับภาวะความไม่แน่นอนทางการเมือง แม้จะมีการสนับสนุนพุทธศาสนาโดยบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศ และมีการเฉลิมฉลอง 2,500 ปีของพุทธศาสนา โดยมีการจัดทำการสังคายนาพระไตรปิฎกจากภาครัฐ แต่ความไร้เสถียรภาพทางการเมือง ความไม่เสมอภาคทางสังคมและเศรษฐกิจที่ตกต่ำนำไปสู่การเรียกให้ทหารเข้ามาจัดการจนนำไปสู่การยึดครองอำนาจเป็นเวลานาน

ปี ค.ศ.1947 ออง ซาน (Aung San) ผู้นำพม่าประสบความสำเร็จในการเจรจาที่กรุงลอนดอนเพื่อให้มีการเลือกตั้งขึ้นในพม่า ออง ซานได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง แต่ก็ถูกลอบสังหารเสียก่อน และกลายเป็นวีรบุรุษของการต่อสู้เพื่อเอกราช อูนุ (U Nu) ได้เข้ามาสานงานต่อ จนกระทั่งพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษในวันที่ 4 มกราคม ค.ศ.1948 ทศวรรษที่ 1950 นายกรัฐมนตรีอูนุได้พยายามฟื้นฟูพุทธศาสนา ทำให้พุทธศาสนากลายเป็นสถาบันหลักในโครงสร้างของรัฐ มีการสังคายนา

พุทธศาสนาครั้งที่ 6 ในปี ค.ศ.1954 อูนุพยายามผลักดันนโยบาย "พุทธสังคมนิยม" (Buddhist Socialism) ในแบบฉบับของพม่า โดยรัฐจะให้หลักประกันในด้านปัจจัยสี่ (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค) แก่ประชาชน และพุทธศาสนาให้แนวทางในด้านจิตใจและจริยธรรม ความพยายามของอูนุยังไม่ประสบผลสำเร็จนักก็เกิดรัฐประหารขึ้นก่อน รัฐบาลทหารพม่าได้แยกตัวออกจากเรื่องของศาสนา โดยปล่อยให้คณะสงฆ์ดำเนินการด้านศาสนาไปตามลำพัง

พุทธศาสนายุคกำเนิดอาเซียน (5 ประเทศ): แม้ยุคกำเนิดอาเซียนพม่าจะไม่มีส่วนร่วมเป็นสมาชิกของอาเซียนเนื่องจากยังอยู่ในการสะสางปัญหาภัยในประเทศ และการปกครองโดยรัฐบาลทหารซึ่งปกครองประเทศมายาวนานโดยพลเอกเนวินอยู่ในอำนาจเป็นระยะเวลา 26 ปี จากนั้นทหารสืบทอดอำนาจมาอย่างยาวนาน มีการลุกขึ้นประท้วงใหญ่ของประชาชนจนนำไปสู่การนองเลือด และสังหารประชาชนและพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแม้จะมีการเลือกตั้ง การชุมนุมเรียกร้องของชาวพุทธประสบความสำเร็จในวันที่ 27 พฤษภาคม 1980 เมื่อมีการผ่านร่างกฎหมาย 3 ฉบับ (การจัดระเบียบคณะสงฆ์ การแก้ไขความขัดแย้งด้านพระวินัย และการถือหนังสือสุทธิของพระสงฆ์) การลงมติ 4 ข้อ (การปฏิรูประบบการสอบพระปริยัติธรรม การห้ามพิมพ์พระพุทธรูปและเจดีย์ในสิ่งตีพิมพ์ที่ไม่เหมาะสม การห้ามบุคคลภายนอกพักอาศัยในเขตสงฆ์ และการจับพระปลอมสึก) และการเลือกตั้งองค์กรศาสนาที่สำคัญอีก 3 แห่ง ทั้งนี้ เพื่อรักษาพระศาสนาให้บริสุทธิ์ รุ่งเรืองและยั่งยืน ภายหลังการชุมนุม เจดีย์มหาวิชยะ (Mahavijaya) สร้างขึ้นบนเนินเขาเล็กๆ ตรงข้ามกับเจดีย์ชะเวกองเพื่อเป็นที่ระลึกถึงการรวมตัวครั้งสำคัญของคณะสงฆ์พม่า ต่อมา ทหารยึดอำนาจการปกครองจากพรรคของ นางอองซาน ซูจี เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ.2531 ในครั้งนี้ พระสงฆ์มีส่วนร่วมเดินขบวนและประท้วงทำให้บทบาทของพระสงฆ์พม่ากับการเมืองมีความโดดเด่นกว่าที่อื่นๆ คณะสงฆ์พม่าออกมาประท้วงท้องถนนปี พ.ศ.2531 (1988) การประท้วงเรื่องประชาธิปไตย และการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ มีจำนวนพระสงฆ์และชาวพุทธพม่าออกมาประท้วงตามท้องถนนหลายหมื่นคน แต่ถูกรัฐบาลทหารออกมาขับไล่จนมีผู้เสียชีวิตหลายร้อยคน

พุทธศาสนายุคปัจจุบันร่วมสมัย: เมื่อสถานการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนไปพม่าจัดให้มีการเลือกตั้งใหญ่และพยายามถ่ายโอนอำนาจให้พลเรือน เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ปัญหาเก่าไปปัญหาใหม่มาเกิด มีปัญหาระหว่างความเชื่อของ 2 ศาสนาระหว่างพุทธกับมุสลิม และปัญหาเชิงโครงสร้างด้านกฎหมายหรือความเชื่อที่แตกต่างกัน

นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ระดับประเทศและแผ่ไปในเวทีนานาชาติ พระสงฆ์พม่าร่วมกับประชาชนประท้วงรัฐบาลปี พ.ศ.2550 (2007) การประท้วงเรียกว่า การปฏิวัติสีส้ม (Saftron Revolution) เรื่องน้ำมันและราคาสินค้าอุปโภคและบริโภคที่พุ่งสูงขึ้นอย่างหนักจนประชาชนเดือนร้อนกันทั่วไปประเทศ ผลปรากฏว่า ถูกปราบปรามจากรัฐบาลทหารพม่าอย่างหนักจนมรณภาพไปหลายพันรูป

1) ความขัดแย้งระหว่างมุสลิมกับพุทธ: ในพม่า พุทธศาสนาเผชิญกับศาสนาอิสลาม โดยสาเหตุมาจากชนเผ่าเร่ร่อนทางภาคตะวันตกเรียกว่า โรฮิงญา (Rohinya) เป็นชาวบังคลาเทศนับถือศาสนาอิสลามเดิมอาศัยในประเทศบังคลาเทศต่อมาอพยพมายังรัฐยะไข่ประเทศพม่า การปะทะกันเกิดจากชาวมุสลิมไปข่มขืนสาวชาวพุทธ ชาวพุทธจึงแห่งกันออกมาประท้วงเป็นเหตุทำให้บ้านชาวมุสลิมและชาวพุทธถูกทำลายอย่างยับเยิน พระผู้นำในการต่อต้านอิสลามครั้งนี้คือ พระอชิน วีระทู (U Ashin Wirathu) เทศน์ประกาศให้ชาวพุทธป้องกันศาสนาตนเอง และให้จดจำในอดีตที่พุทธศาสนาถูกทำลายหลายแห่งทั่วโลกไม่เว้นแม้กระทั้งอินเดีย ท่านจึงมองมุสลิมเป็นศัตรูอย่างเปิดเผยจนขึ้นปกนิตยสารไทม์ (Times) ของสหรัฐอเมริกา ฉบับวันที่ 20 มิถุนายน 2556 (2013) ว่า โฉมหน้าของผู้ก่อการร้ายชาวพุทธ (The Face of Buddhist Terror) พระวิรทูกล่าววลีที่กินใจว่า “คุณควรมีความเมตตาและความรักเต็มที่แต่คุณไม่สามารถหลับตาจากหมาบ้า” และว่า “ถ้าพวกเราอ่อนแอประเทศเราจะกลายเป็นมุสลิมในไม่ช้า” อย่างไรก็ตาม การขึ้นปกแบบนี้ เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์มาก เพราะพุทธศาสนาไม่มีความรุนแรงไม่สนับสนุนการก่อการร้าย ตัวท่านเองไม่ต้องการความรุนแรง แต่เพียงปรารถนาปกป้องพุทธศาสนาเท่านั้น การตั้งฉายาพระสงฆ์ที่นำชาวพุทธต่อต้านการกระทำที่รุนแรงของมุสลิมบางคนจึงไม่น่าจะใช้ถ้อยคำแบบนี้สร้างความไม่พอใจให้กับชาวพุทธพม่าและทั่วโลก วารสารนี้ในหลายประเทศ เช่น ศรีลังกา พม่า ไม่อนุญาตให้วางจำหน่าย

สำหรับพระอะชิน วิระทูนั้น ท่านเกิดวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2516 (1968) ที่เมืองมัณฑเลย์ บวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ 14 ปี จากนั้นบวชปี พ.ศ.2544 (2001) จำพรรษาที่วัดมะโสยิน (Masoyein) เมืองมัณฑะเลย์ปี พ.ศ.2546 (2003) เข้าร่วมการประท้วงต่อต้านรัฐบาลจึงถูกจำคุก 25 ปี ท่านถูกปล่อยปี พ.ศ.2553 (2010) เดือนธันวาคม พ.ศ.2554 (2012) ท่านเดินขบวนรณรงค์กับพระสงฆ์ในมัณฑะเลย์สนับสนุนนโยบายของประธานาธิบดีเต็งเส็งเพื่อขับชาวมุสลิมโรฮิงญา (Rohingya) ออกนอกประเทศ ต่อมาเกิดการปะทะกับชาวมุสลิมที่เมืองเมกถิลา (Meikthila)

ใกล้เมืองมัณฑะเลย์ ทำให้มีผู้เสียชีวิต 14 คน วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2555 (2013) ท่านถูกลอบวางระเบิด แต่สามารถรอดตายมาอย่างหวุดหวิด แต่มีสามเณรและชาวพุทธรับบาดเจ็บหลายคน ท่านยืนยันว่าเป็นฝีมือชาวมุสลิมหัวรุนแรง ท่านจึงคัดค้านการแต่งงานระหว่างชาวพุทธและชาวมุสลิมในประเทศ ท่านจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำต่อต้านมุสลิมตัวยง (หม่องทิน อ่อง, ผู้แปล เพ็ชรี สุมิตร; ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2556:26)

2) รัฐบาลห้ามชาวพุทธแต่งกับชาวอิสลาม: วันที่ 10 มีนาคม 2557 ประธานาธิบดีเต็งเส็งเซ็นอนุมัติกฎหมายฉบับใหม่ที่ไม่อนุญาตให้ชาวพุทธไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม เพราะปรากฏว่าเมื่อชาวพุทธแต่งงานกับชาวมุสลิมแล้ว มักเปลี่ยนศาสนาไปด้วย ทำให้คณะสงฆ์เกิดความวิตกถึงสถานการณ์ในอนาคตของพุทธศาสนา จึงร้องเรียนไปยังคณะรัฐบาล ในที่สุดรัฐบาลอนุมัติ จึงออกเป็นกฎหมายมาบังคับใช้ สาระสำคัญของกฎหมายคือ 1.ห้ามสตรีชาวพุทธแต่งงานกับชายที่นับถือศาสนาอื่น 2.ชายที่นับถือศาสนาอื่นต้องการแต่งงานกับสตรีชาวพุทธ จะต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาของฝ่ายหญิงก่อน หากฝ่าฝืน มีโทษจำคุกถึง 10 ปี ในขณะที่องค์สิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติและสหภาพยุโรปออกประณามกฎหมายฉบับนี้ว่าเป็นริดรอนสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง เพราะเห็นว่าพม่ากำลังพัฒนาประเทศไปสู่วิถีแห่งประชาธิปไตย แต่การออกกฎหมายฉบับนี้เท่ากับถอยหลังลงคลอง การแต่งงานของชาวพม่าจึงมีกำแพงหรือพรมแดน (http://www.manager.co.th/IndoChina/เต็งเส่งหนุนหญิงพุทธห้ามแต่งมุสลิม เข้าถึงข้อมูล 12 กรกฎาคม 2559)

3) เต็งเส็งอุปสมบทเป็นภิกษุ: เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2559 หลังจากมีพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์คนใหม่ของ นายถิ่น จอ สังกัดพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย หรือ เอ็นแอลดีที่มีนางอองซาน ซูจี เป็นผู้นำเมื่อวันที่ 30 มีนาคมที่ผ่านมา ส่งผลให้การดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีของพลเอกเต็ง เส่ง (Thein Sein) อายุ 71 ปี สิ้นสุดลง สื่อออนไลน์เผยแผ่ภาพพลเอกเต็ง เส่งบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ที่เมืองเมย์เมี่ยว (Maymyo) มัณฑะเลย์แล้ว โดยมีพระภัททันตะนันทะมาลาภิวังสะ (Ashin Nandamālābhivamsa) เป็นพระอุปัชฌาย์ รับฉายาว่า อูทันติธัมมะ โดยอยู่ที่วัดในเมืองปยินอูลวิน นายพลเต็งเส่งเกิดวันที่ 20 เมษายน 2488 (ค.ศ.1945) เข้าสังกัดเป็นทหารและเลื่อนยศมาโดยตลอด พ.ศ.2550-2554

ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพม่าคนที่ 11 แทนที่พลเอกโซวินที่สุขภาพย่ำแย่ เมื่อเป็นนายกรัฐมนตรีสภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐที่เป็นคณะทหารกุมอำนาจในประเทศของพม่าเลื่อนยศจากพลโทเป็นพลเอกให้ ต่อมาได้รับการเลือกให้เป็นหัวหน้าพรรคสหสามัคคีและการพัฒนา ลงชิงชัยในการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ.2553 แต่กีดกันพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตยของนางอองซานซูจีออกจากการเลือกตั้ง ผลปรากฏว่า พรรคของเขาได้รับชัยชนะจึงจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมาก เมื่อวันที่ 4 กัมภาพันธ์ พ.ศ.2553 นายพลเต็งเส่งได้รับมติจากรัฐสภาให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนใหม่ของประเทศพม่า และเป็นประธานาธิบดีพลเรือนคนแรกภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหาร ซึ่งเกิดขึ้นเป็นเวลากว่า 50 ปีแล้วจนครบวาระปีนี้

4) พระสงฆ์พม่ากับการเมือง: โดยปกติในหลักการทางพุทธศาสนาแล้ว ผู้เข้ามาบวชคือพระสงฆ์ สามเณร จะต้องสละทุกอย่างทั้งพ่อแม่ ญาติพี่น้อง สามี ภรรยา ลูก หลาน ทรัพย์สมบัติ และสิทธิ์ทางการเมืองเพื่อมุ่งหน้าเพื่อศึกษาพระธรรม จึงจะสามารถถึงเป้าหมาย แต่ในสถานะปัจจุบันที่พม่า พระสงฆ์เริ่มเข้ามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ด้วยเหตุผลหลายประการเช่นเพื่อปกป้องพุทธศาสนาจากผู้ปกครองเบียดเบียน ปกป้องชาวพุทธจากการเบียดเบียนของคนต่างศาสนา คัดค้านการผ่านร่างกฎหมายที่เห็นว่าจะนำความเสียหายมาแก่สังคมหรือศาสนาเป็นต้น เท่าที่ผ่านมาคณะสงฆ์พม่าออกมาประท้วงท้องถนนหลายเหตุการณ์คือ พ.ศ.2531 (1988) การประท้วงเรื่องประชาธิปไตย และการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ มีจำนวนพระสงฆ์และชาวพุทธพม่าออกมาประท้วงตามท้องถนนหลายหมื่นคน แต่ถูกรัฐบาลทหารออกมาขับไล่จนมีผู้เสียชีวิตหลายร้อยคน (Sylwia Gil, 2007:6) พ.ศ.2550 (2007) การประท้วงเรียกว่า การปฏิวัติสีส้ม (Saftron Revolution) เรื่องน้ำมันและราคาสินค้าอุปโภคและบริโภคที่พุ่งสูงขึ้นอย่างหนักจนประชาชนเดือนร้อนกันทั่วไปประเทศ ผลปรากฏว่า ถูกปราบปรามจากรัฐบาลทหารพม่าอย่างหนักจนมรณภาพไปหลายพันรูป

สรุป: พุทธศาสนาในพม่ามีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานพร้อมกับการสร้างชาติพม่า พุทธศาสนามีช่วงเวลาที่เจริญสูงสุดทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม การปฏิบัติ เจริญด้วยอำนาจทางรัฐและประชาชน ตั้งแต่อดีตสมัยปยู พุกาม อังวะ ตองอู อลองพญา/คองบอง จนกระทั่งยุคอาณานิคมที่ปราศจากระบบกษัตริย์แม้รัฐจะไม่มองเห็นความสำคัญให้การอุปถัมภ์ และจากนั้นยุครัฐชาติภายหลังได้รับ

เอกราช ยุคกำเนิดอาเซียน และประชาคมอาเซียนร่วมสมัย แม้ภาครัฐ/อำนาจการปกครองสูงสุดจะไม่ได้ให้ความสำคัญแก่พุทธศาสนาในพม่า แต่หากพระสงฆ์และประชาชนชาวพม่ายังคงพากันนับถือรักษา ป้องกัน จนกระทั่งปัจจุบัน ที่หลายคนกล่าวว่า หากจะมีพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์ทางด้านประชาชน และวิถีปฏิบัติแนวจารีตพุทธศาสนาในพม่าเป็นตัวแบบที่ชัดในเรื่องของการรักษา คงไว้ พัฒนาจนกระทั่งปัจจุบัน แม้การเมือง ระบบการเมือง อำนาจรัฐจะต่างเปลี่ยนแปลงการมาถือครองอำนาจ แต่หาเปลี่ยนจิตวิญญาณความเป็นชาวพุทธของพม่าไม่เลย

กาลานุกรมพุทธศาสนาในพม่า

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
-45 ปีก่อนปรินิพพาน	ตปุสสะและภัลลิกะที่ถือว่าเป็นชาวมอญถวายข้าวสัตตุผง สัตตุก้อนแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังตรัสรู้แล้ว 7 สัปดาห์ พระพุทธองค์มอบเส้นพระเกศา ให้เป็นที่ระลึก พวกเขานำมาบรรจุไว้ที่พระเจดีย์ชเวดากองในปัจจุบัน
243	พระเจ้าอโศกมหาราช ส่งพระโสณะและพระอุตตระ พร้อมทั้งคณะมาเผยแผ่พุทธศาสนาที่ดินแดนสุวรรณภูมิซึ่งชาวพม่าถือว่าเป็นเมืองสะเทิมเป็นศูนย์กลาง
650	อาณาจักรพม่าทางเหนือรุ่งเรืองขึ้น มีพระราชานามว่า สมุทรฤทธิ์ (Thamudarit) ครองเมืองพุกามของพม่า สมัยนั้นพม่าเรียกตนเองว่าม่าน ทรงนับถือพุทธศาสนามหายานที่แพร่หลายสมัยนั้น ในขณะที่มอญนับถือพุทธศาสนาเถรวาท พระองค์เองสร้างวัดพระเชตวันถวายพระสงฆ์มีพระสังฆนายกเป็นประธาน
900	อาณาจักรยะไข่ (Ava) /อารกัน (Arakan) ทางภาคตะวันตกของพม่าเมืองหลวงในปัจจุบันคือ สิตตเว (Sittwe) หรือซิตตุ่ย เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาในพุทธศตวรรษที่ 9 มีประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง เพราะรัฐนี้ติดกับประเทศบังคลาเทศ และรัฐเบงกอลของอินเดียจึงทำให้รับอารยธรรมอินเดียง่ายทั้งศาสนาฮินดู และพุทธ
1043	มีการจารึกเกิดขึ้นของพุทธศาสนาลัทธิอารีครั้งแรกในพม่า ในตำบลมะยิงยาน
ราวพุทธศตวรรษที่ 12	ศรีเกษตร (Sri Kshestra) เป็นชื่ออาณาจักรพม่าสมัยโบราณ 8 กิโลเมตรทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองปยีในปัจจุบัน และ 290 กิโลเมตร ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของกรุงย่างกุ้ง อาณาจักรนี้เริ่มราวพุทธศตวรรษที่ 12 ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำอิรวดีใกล้เมืองแปร (Prome) ทางภาคกลางของพม่าชนชาติปยู (Pyus) ก่อตั้งอาณาจักรนี้ขึ้นระหว่างอินเดียกับจีน เป็นเส้นทางการค้าสมัยโบราณ ปัจจุบันเรียกว่า ถเยขิตยา

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
1200	สมัยรัชกาลพระเจ้านรปติจัญสู (นรปติชาญสุระ) แห่งอาณาจักพุกาม มีพระเถระที่มีบทบททางพุทธศาสนารูปหนึ่งนามว่า พระธรรมวิสาละ นามเดิมว่า สารีบุตร เกิดที่หมู่บ้านปทีปชัย นครทหะ บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว เมื่อครบ 20 ปีจึงไปขอการอุปสมบทที่ในสำนักพระอานนทเถระ (ชาวลังกา, สิงหล) ฝากตัวเป็นสัทธิวิหาริก ศึกษาปริยัติธรรมกับท่าน จนแตกฉานพระธรรมวินัย เป็นพหุสูตร เป็นที่เคารพของพุทธบริษัททั่วไป
1200	สมัยรัชกาลพระเจ้านรปติจัญสู (นรปติชาญสุระ) แห่งอาณาจักพุกาม มีพระเถระที่มีบทบททางพุทธศาสนารูปหนึ่งนามว่า พระธรรมวิสาละ นามเดิมว่า สารีบุตร เกิดที่หมู่บ้านปทีปชัย นครทหะ บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว เมื่อครบ 20 ปีจึงไปขอการอุปสมบทที่ในสำนักพระอานนทเถระ (ชาวลังกา, สิงหล) ฝากตัวเป็นสัทธิวิหาริก ศึกษาปริยัติธรรมกับท่านจนแตกฉานพระธรรมวินัยเป็นพหุสูตรเป็นที่เคารพของพุทธบริษัททั่วไป
1392	อาณาจักรพุกามก่อตั้งขึ้นริมแม่น้ำอิรวดี
1578 (ค.ศ.1035)	อาณาจักรพุกาม (Bagan)/ พม่า บะกัน (Bagan) อังกฤษ พะกัน (Pagan) บาลี อริมัทนะ (Arimaddana) จีนเรียกว่าผูก้าน (P-ugan) นับเป็นอาณาจักรแรกของชนชาติพม่าแท้ที่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน ริมฝั่งแม่น้ำอิรวดี ห่างจากเมืองย่างกุ้งไปทางเหนือ 434 กิโลเมตร -คณะทูตชุดแรกของพม่าเดินทางไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ เพื่อบูรณะพระเจดีย์พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งอยู่ในรัฐพิหารของประเทศอินเดีย ยุคนั้นปกครองโดยราชวงศ์ปาละ
1587	ยุคทองของพุกาม พระเจ้าอโนรธา/อนุรุทธะ/อโนรธามังช่อ (Anawrahta Minsaw) ครองราชย์ตั้งแต่ พ.ศ.1587 ที่กรุงพุกาม (Bagan) พิชิตดินแดนต่างๆเข้าไว้เป็นปึกแผ่น รวมทั้งอาณาจักรสุธรรมวดี (สะเทิม) ของชาวมอญ และอาณาจักรอื่นๆ สำเร็จ แล้วทรงนำพุทธศาสนาหีนยานเข้ามาสู่พม่าตอนเหนือ เมื่อภารกิจรวบรวมความเป็นปึกแผ่นสำเร็จ จึงหันมาปฏิรูปทางศาสนาครั้งใหญ่ ทำพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์ ปราศจากอิทธิพลลัทธิตันตระ-ลัทธิอารีจึงค่อยเป็นกระแสรอง

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
1601	มีการจารึกเป็นภาษาพม่าเกิดขึ้นครั้งแรก
1602	พระเจ้าอโนรธาเริ่มสร้างพระเจดีย์ชเวดากอง ลดอำนาจของยะไข่เหนือ เสด็จเยือนเมืองยูนนาน ขุดคลองชื่อกะโยคเซ
1627	กองทัพชาวเมืองบุกโจมตีเมืองพุกาม
1633	พระเจ้าจันสิทธะสร้างวัดอานันดา ส่งสมณทูตพม่าไปพุทธคยา
1655	จารึกมยาเจดีย์
1658	ชินอรหันต์มรณภาพ ทูตพม่าไปยูนนาน
1661	เลตะยะมินนันฟื้นฟูอาณาจักรยะไข่เหนือ ซ่อมแซมพุทธคยา
1687	พระเจ้าอลองสิทธูสร้างวิหารธาตุพยินยูหรือวิหารสัพพัญญู
1718	พระอุตตระชีวะ เดินทางไปกรุงลังกาปี พ.ศ.1733 เพื่อศึกษาพระธรรมวินัย พระเถระท่านนี้เป็นบุตรของชาวเมืองสุธรรม (สะเทิม) รามัญประเทศ นามเดิมว่าธรรมทัสสี เป็นศิษย์ของพระอริยวังสเถระฯ ซึ่งเป็นศิษย์ของพระมหากาศเถระ และพระปุราณทัสสี มหาเถระชาวเมืองสุธรรมตามลำดับ เมื่อเรือเดินทางมาถึงกุสิมนครแล้วจึงรับเอาสามเณรรูปหนึ่งนามว่า ฉปฏะ ไปศึกษาที่ลังกาซึ่งอายุ 20 ปีบริบูรณ์
1823	สถาปนาอาณาจักรตองอู
1824	พระเจ้าวเรรุ (พระเจ้าฟ้ารั่ว) ฟื้นฟูอาณาจักรมอญขึ้นใหม่ ตั้งราชธานีที่เมืองเมาะตะมะ
1830	กองทัพชาวมองโกลของพระเจ้ากุบไลข่านตีกรุงพุกามแตกสมัยพระเจ้านราธิหะปติ เป็นอันสิ้นสุดอาณาจักร พุกามซึ่งเจริญรุ่งเรืองมาถึง 438 ปี
1907	อาณาจักรอังวะ (Ava Kingdom) และ พะโค (Pegu Kingdom)/หงสาวดี ระหว่าง พ.ศ.1907 ถึง พ.ศ.2098 มีการฟื้นฟูศิลปะและพุทธศาสนาให้กลับยิ่งใหญ่เหมือนสมัยอาณาจักรพุกามอีก แต่ไม่อาจจะมากนัก เพราะกษัตริย์ในราชวงศ์นี้ยังไม่มีองค์ใดมีเดชานุภาพมาก
1912	มอญย้ายเมืองหลวงเดิมมาที่เมืองหงสาวดี โดยมีเมืองท่าคือ “ดากอง” หรือ “ตะเกิง”

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2000	พม่าย้ายเมืองหลวงมาที่กรุงหงสาวดีหรือพะโค พระภิกษุรูปหนึ่งได้รับการคัดเลือกให้เป็นกษัตริย์ครองราชย์บัลลังก์ คือ พระเจ้าธรรมเจดีย์ (Dhammazedi) /พระเจ้ารามาธิบดีปิฎกธรศรีบวรมหาธรรมาธิราช ทรงเป็นกำลังหลักในการเผยแผ่พุทธศาสนา และปฏิรูปศาสนาที่สำคัญ
2029-2395	อาณาจักรราชวงศ์ตองอูเจริญรุ่งเรือง
2094	“บายิ่นเนาน์” หรือพระเจ้าบุเรงนอง (ผู้ชนะสิบทิศ) ยึดครองหงสาวดี ของมอญ ล้มราชวงศ์ มอญแล้วครองราชย์เป็นกษัตริย์แห่งหงสาวดี รวบรวมชาวพม่าเป็นปึกแผ่นเป็นสมัยที่ 2
2219	สมัยของพระเจ้าสิริมหาสีหสูรสุธรรมราชา ภิกษุรูปหนึ่งนามว่า คุณาภิลังการะ อยู่ที่ตำบลตุนนะ ด้านตะวันตกแม่น้ำสัลลาวดี สั่งให้สามเณรห่มจีวรลดไหล่ หรือเปิดไหล่ขวาและปิดไหล่ซ้าย เวลาเข้าไปในบ้านในขณะที่คณะสงฆ์ทั่วไปนั้นห่มคลุมไหล่เวลาเข้าบ้าน คณะสงฆ์ส่วนใหญ่คัดค้านความแตกแยกนี้ จึงเกิดเป็นนิกายใหม่ เรียกว่า นิกายตุนนคณะ
2283	พระเจ้าอลองพญาขึ้นครองราชย์ พ.ศ.2295 สถาปนาราชวงศ์คองบอง (อลองพญา) ขึ้น ต่อมาทำสงครามกับมอญ สามารถยึดเมืองหลวงคือดากองของมอญ ย้ายเมืองหลวงจากชเวโบ มาที่ดากองแล้วเปลี่ยนใหม่เป็นภาษาพม่าว่า ย่างกุ้ง แปลว่า จุดจบของศัตรู เมืองนี้ซึ่งเดิมเรียกว่า ตะเกิง (Thaton) หรือตาโกง
2295	พระเจ้าอลองพญา ต้นราชวงศ์คองบอง รบชนะมอญรวบรวมพม่าเป็นปึกแผ่นสมัยที่ 3 และตั้งราชธานี ที่ชเวโบ
2298	พระเจ้าอลองพญามีชัยชนะเหนือมอญเบ็ดเสร็จ เปลี่ยนชื่อเมือง “ตะเกิง” หรือ “ดากอง” เมืองท่าของมอญ เป็น “ย่างกุ้ง” หรือ “ยางกอน” ซึ่งแปลว่า “สิ้นสุดสงคราม” หรือ “สิ้นสุดศัตรู ”
2303	พระเจ้าฉินบูชิน (มังระ) ขึ้นครองราชย์หลังจากพระเจ้าอลองพญาสวรรคต ย้ายราชธานีไปอยู่ที่อังวะ

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2367	อังกฤษยึดครองอินเดียแล้วก็รุกคืบสู่ลุ่มน้ำอิรวดี เกิดสงครามระหว่างอังกฤษ-พม่า ครั้งที่ 1 จากนั้นอังกฤษก็ยึดดินแดนของพม่ามากขึ้นเรื่อยๆ ในสงครามอังกฤษ-พม่า ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3
2396-2428	ราชวงศ์คองบองหรืออลองพญา พระเจ้ามินดงขึ้นครองราชย์แล้วย้ายราชธานีจากอมรปุระมายังมัณฑะเลย์
2396	พระเจ้ามินดงมหาราชองค์สุดท้ายของพม่า ครองราชย์โดยการยึดอำนาจจากพระเจ้าปะกันมิน ซึ่งเป็นพระเชษฐาสำเร็จ สถาปนาพระองค์เป็นกษัตริย์ของอาณาจักรพม่าทำสังคายนาครั้งที่ 5 ในพม่า สร้างวัดกุโสดา เพื่อประดิษฐานหินอ่อนแกะเสลักพระไตรปิฎก 729 แผ่น
2415	พม่าจารึกพระไตรปิฎกลงบนแผ่นหินอ่อน
2428	พม่าเสียเมืองให้แก่อังกฤษสมัยพระเจ้าสีป่อแห่งกรุงมัณฑะเลย์ แล้วย้ายเมืองหลวงมายังกรุงย่างกุ้ง
2429	อังกฤษเข้าคุกคามพม่าและทำสงครามสมัยพระเจ้าสีปอ เมื่ออังกฤษมีชนะ จึงเข้ายึดครองพม่าทั้งหมด และขับไล่พระเจ้าสีปอไปจองจำที่เมืองรัตนบุรี รัฐมหาราษฎร์ อินเดีย
2444	นักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้งก่อตั้ง “ยุวพุทธสมาคม” เป็นจุดกำเนิดของขบวนการกู้ชาติพม่า (YONG MEN BUDDHIST ASSCOIATION-YMBA)
2460	เกิดกรณี “ห้ามสวมเกือก” (NO FOOTWEAR) ยุวพุทธสมาคมประท้วงชาวอังกฤษที่สวมรองเท้าเข้าวัด เพราะชาวพม่าถือว่าเป็นการกระทำที่ลบหลู่ดูหมิ่นพระศาสนามาก และพระสงฆ์ชื่อ “อูวิสาระ” ทำการอดอาหารประท้วงอังกฤษจนมรณภาพ
2473	เกิดกบฏ “ซายาซาน” / “กบฏผู้มีบุญ” การลุกฮือของชาวไร่ชาวนาทั่วประเทศ โดยอาจารย์ซายาซาน อดีตหมอยาแผนโบราณผู้ตั้งตนเป็นกษัตริย์ สุดท้ายอังกฤษปราบ ซายาซานถูกแขวนคอและประกาศก่อนตายอย่างอาจหาญว่า “เกิดชาติหน้าฉันใดขอให้ข้าพิชิตอังกฤษตลอดไป”

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2488	สหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดนิวเคลียร์ญี่ปุ่นที่ฮิโรชิมา และนางาซากิยุติสงครามโลกครั้งที่ 2 อังกฤษกลับมายึดครองพม่าอีกครั้ง อองซานตั้งสันนิบาตเสรีชนต่อต้านฟาสซิสต์ตัดความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น
2490	อังกฤษลงนามคืนเอกราชให้พม่าในสนธิสัญญา “แอตลี่อองซาน” โดยมีอองซานเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของ “สหภาพพม่า” ในเดือนมกราคม ต่อมาเดือนกุมภาพันธ์อองซานลงนามข้อตกลงที่เวียงปินหล่งยอมให้ชนชาติส่วนน้อยกลุ่มต่างๆ ในพม่าแยกตัวเป็นอิสระภายหลังรวมกับพม่าครบ 10 ปี กรกฎาคม 2490 อองซานถูกบุกยิงที่อาคารรัฐสภา เสียชีวิตพร้อมกับรัฐมนตรีและทหารรักษาการณ์รวม 8 คน จากฝีมือของอูซอ (อดีต 30 สหาย) และพรรคพวกที่ไม่พอใจที่อองซาน ต่อมาอองซานได้รับการยกย่องเป็น “บิดาแห่งเอกราชของพม่า”
2491	4 มกราคม 2491 พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษอย่างเป็นทางการ (ถูกปกครองอยู่ถึง 63)ปี โดยมีอูนุ (อดีต 30 สหาย) เป็นนายกรัฐมนตรี พม่ารับเอกราชจากอังกฤษอย่างสมบูรณ์ อูนุ เป็นนายกรัฐมนตรี
2497	เริ่มทำสังคายนาครั้งที่ 6 โดยเชิญพระสังฆราชและประมุขฝ่ายอาณาจักรจากประเทศที่นับถือพุทธศาสนาเข้าร่วม นับเป็นงานที่สำคัญที่สุดของประวัติศาสนาพุทธศาสนาในพม่าและอาเซียน
2505	นายพลเนวินก่อรัฐประหาร ประกาศปกครองพม่าแบบเผด็จการสังคมนิยม ปิดประเทศเป็น “ฤาษีแห่งเอเชีย ” ไม่ติดต่อกับโลกภายนอก
2531	-นางอองซาน ซูจี บุตรสาวนายพลอองซานทำงานในองค์การสหประชาชาติที่นิวยอร์คและภูฏานกลับพม่าเพื่อรักษาแม่ที่ป่วยหนัก - 8 สิงหาคม 2531 เกิดกรณี "8.8.88" (วันที่ 8 เดือน 8 ค.ศ.1988) เมื่อทหารพม่าปราบปรามสังหารประชาชนที่เรียกร้องประชาธิปไตย จนเกิดกลียุค มีผู้บาดเจ็บ ตาย และถูกจับกุมเป็นจำนวนมาก - กันยายน 2531 ทหารพม่าของนายพลเนวินประกาศจัดตั้ง “สภาฟื้นฟูกฎระเบียบของชาติหรือสลอร์ค” โดยสัญญาว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งตามระบบประชาธิปไตย ขณะที่นางอองซาน ซูจี จัดตั้งพรรคสันนิบาตประชาธิปไตย

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2533	การเลือกตั้งเป็นครั้งแรกในรอบ 30 ปี พรรคของนางอองซาน ซูจี รับชัยชนะท่วมท้น แต่สภาสลอร์คไม่ยอมรับและไม่ยอมคืนอำนาจให้ประชาชน ซ้ำยังสั่งกักบริเวณนางอองซาน ซูจีในบ้านของนางเอง
2534	กันยายน 2534 นางอองซาน ซูจีรับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ แต่ไม่รับอนุญาตให้เดินทางไปรับรางวัล
2535	สลอร์คประกาศเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจจากพุทธสังคมนิยมมาเป็นกึ่งเสรีตามแนวทุนนิยม เปิดประเทศต้อนรับนักลงทุน นักท่องเที่ยว และเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “พม่า” (BURMA) เป็น “เมียนมาร์” (MYANMAR)
2538	สลอร์คให้อิสรภาพแก่นางอองซาน ซูจี หลังจากกักบริเวณมาเป็นเวลาถึง 6 ปี
2539	สลอร์คประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวพม่าถึงปี 2540 และเข้าเป็นสมาชิกสมาคมอาเซียนพร้อมประเทศลาว
2540	สลอร์คเปลี่ยนชื่อเป็น “สภาแห่งสันติภาพและการพัฒนาประเทศ” (STATE OF PEACE AND DEVELOPMENT COUNCIL = SPDC) มีพลเอกตานฉ่วยเป็นประธานสภาฯ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และนายกรัฐมนตรีพลโทขิ่น ยุ้นต์ เป็นเลขาธิการสภาฯ พลโทหม่อง เอย์ คุมกำลังทหารในส่วนภูมิภาคทั้งหมด
2558	พม่าตรากฎหมาย 4 ฉบับที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางพุทธศาสนาเช่น ห้ามสตรีชาวพม่าแต่งงานกับชายมุสลิม เป็นต้นโดยการผลักดันของขบวนการมะทะบา นำโดยอู วิรทู พระสงฆ์ชาตินิยมในพม่า ทั้ง 4 ฉบับนี้ถูกต่อต้านจากองค์กรสิทธิมนุษยชนมากเพราะถือว่า เป็นการริดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยเฉพาะสตรี

บทที่ 15 พุทธศาสนาในกัมพูชา

พุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนที่เรียกว่า กัมพูชา ตั้งแต่สมัยหลังสังคายนาครั้งที่ 3 เสร็จเรียบร้อยแล้ว พระมหากษัตริย์รับพุทธศาสนาเป็นหลักในการปฏิบัติ สืบทอดกันมาเป็นยุคสมัย คือ (1) ยุคฟูนัน ซึ่งมีลักษณะของพุทธศาสนาสาวกยาน-มหายาน (2) ยุคเจนละ ซึ่งมีลักษณะเป็นพุทธศาสนามหายาน (3) ยุคพระนคร ซึ่งพุทธศาสนาลุถึงความเจริญถึงขีดสุดสมัยพระเจ้าชยวรมันที่ 7 ซึ่งนับว่าเป็นยุคทองของพุทธศาสนามหายาน-วัชรยาน และ (4) ยุคหลังพระนคร พุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์เข้ามาแทนที่และมีอิทธิพลต่อความเป็นไปของรัฐและประชาชน แม้ช่วงที่เขมรแดงมีอำนาจปกครองประเทศ พุทธศาสนาถูกปราบปรามจนสิ้นสูญ หลังยุคของเขมรแดง พุทธศาสนาฟื้นฟูอีกครั้ง จนกระทั่งเป็นศาสนาประจำชาติที่ได้รับการบรรจุไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของกัมพูชาในประเทศแบบรัฐชาติใหม่

เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในประเทศกัมพูชาแล้ว มีการจัดการบริหารด้านพุทธศาสนาเพื่อสอดคล้องกับความเป็นจริงของแต่ละยุคกระทั่งในปัจจุบัน การจัดการด้านการปกครอง คณะสงฆ์กัมพูชามีองค์กรการปกครองสูงสุดโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้นำทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย และมีการปกครองคณะสงฆ์ระดับรัฐ ชาติ ถึงระดับวัด พระสงฆ์มีความตระหนักถึงประวัติศาสตร์และมีความเป็น “พระสงฆ์ของชาวบ้าน” การจัดการด้านการศึกษา ปัจจุบันมีองค์กรจัดการศึกษาโดยอิสระคือจัดการเรียนการสอนที่วัด และองค์กรที่รัฐบาลอุปถัมภ์มีสถาบันการศึกษาที่มีความพร้อมที่จะรองได้รับการเปิดประชาคมอาเซียน เช่น มหาวิทยาลัยพุทธิกศึกษา

ด้วยเหตุที่พุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกัมพูชาระยะเวลานับพันปีแล้ว

สังคม วัฒนธรรม และพุทธศาสนามีพัฒนาการเป็นกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกันอย่างเหนียวแน่น ประชาชนยึดมั่นในพระรัตนตรัยแสดงออกมาด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ตามเทศกาล เช่น วันธรรมสวนะ มีประเพณีสิบสองเดือนที่เชื่อมโยงระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนากับวัฒนธรรมประเพณี สิ่งเหล่านี้ก่อเกิดกระบวนการ “วิถีพุทธแบบกัมพูชา” ก่อนหน้านี้ แม้ว่าประเทศกัมพูชาเคยตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส แต่อิทธิพลของฝรั่งเศสไม่สามารถเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมเชิงพุทธ ต่อมาแม้ถูกเขมรแดงปราบปรามชนิดที่เรียกว่า หมดสิ้น แต่พุทธศาสนายังได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง ทำให้ยังคงเป็นตัวเชื่อมระหว่างสังคมกับวัฒนธรรมเป็นอย่างดี

ในอนาคต แนวโน้มและทิศทางของพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมที่จะกำหนดทิศทางว่าพุทธศาสนาจะขับเคลื่อนไปในทิศทางใดและอย่างไร ในขณะเดียวกัน องค์กรทางพุทธศาสนาทั้งพระสงฆ์ และประชาชนอาจจะต้องเรียนรู้กระแสความก้าวหน้าทางวัตถุอย่างรู้เท่าทัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้กำลังเข้ามาพร้อมกับการเปิดประเทศ ทั้งนี้เพื่อท้าทายพลังแห่งจิตวิญญาณ และพลังแห่งศรัทธาในพระรัตนตรัยของแต่ละปัจเจกบุคคลด้วย

ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในกัมพูชา

ประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาในกัมพูชา มีความเป็นมายาวนานพร้อมกับการสร้างชาติกัมพูชา ในอดีต อาณาจักรของกัมพูชายิ่งใหญ่และสืบทอดกันมายาวนาน ตั้งแต่สมัยพนมหรือฟูนัน สมัยเจนละบกและเจนละน้ำ สมัยมหานคร/นครหลวง และตามมาด้วยยุคหลังพระนครเป็นรัฐแบบจารีต เป็นยุคอาณาจักรที่อ่อนแอเพราะอยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของอาณาจักรสยามสลับเปลี่ยนกับอาณาจักรของเวียดนามตามยุคสมัย พุทธศาสนายุคเริ่มต้นสลับเปลี่ยนกันเพื่อขึ้นมาเป็นศาสนาของรัฐตามผู้นำที่เปลี่ยนการนับถือประกอบด้วย

ยุคฟูนัน/พนม (พ.ศ.600-1100): ยุคฟูนัน/อาณาจักรพนม (Funan, Founan) เป็นยุคก่อนเขมรเรืองอำนาจ ยุคนี้ ด้านรัฐและประชาชน แม้ประชาชนส่วนใหญ่นับถือความเชื่อดั้งเดิมตามบรรพบุรุษ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ และผีสางนางไม้ ตามหลักฐานเอกสารจดหมายเหตุของจีน เรียก ฟูนัน ประชาชนทั่วไปนับถือทั้งศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา แต่ในระดับรัฐ/ราชสำนักและชนชั้นสูงนับถือศาสนาฮินดูนิกายไศวะ มีความคล้ายคลึงกับอินเดียเพราะรับอิทธิพลหลายด้านทั้งการเมืองการปกครอง ศิลปะ การช่าง และวิทยาการต่างๆ แต่ว่าในช่วงตอนปลายพระมหากษัตริย์

สลับมานับถือพุทธศาสนา ดังเอกสารฝ่ายจีนในราชวงศ์ฉีใต้ว่า กษัตริย์ฟูนันพระนามว่า เกาณฑินยะชัยวรมัน/โกณฑัญญะทรงนับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน ภายหลังพระองค์ทรงนับถือพุทธศาสนา

เหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับพุทธศาสนายุคนี้ มีพระภิกษุชาวอินเดียรูปหนึ่งชื่อ พระนาคา/พระนาคเสนเดินทางไปจีนแต่แวะพักที่ฟูนันก่อนและทูลรายงานทางกษัตริย์จีนว่า อาณาจักรฟูนันนับถือศาสนาฮินดูนิกายไศวะ แต่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง มีภิกษุสามเณรมากและสมัยนี้พระภิกษุชาวฟูนันชื่อ สังฆปาละ (พ.ศ.1002-1065) เชี่ยวชาญในพระอภิธรรมเดินทางไปจีน และศึกษาเพิ่มเติมจากพระภิกษุอินเดีย ชื่อ คุณภัทร มีความแตกฉานในพุทธศาสนา เป็นที่เคารพศรัทธาของพระเจ้าจักรพรรดิบู่ตี่ (ครองราชย์ พ.ศ.1046-1092) พระองค์ทรงอาราธนาท่านแปลคัมภีร์พุทธศาสนาเป็นภาษาจีนปี พ.ศ.1057 เช่น คัมภีร์ "วิมุตติมรรค" ซึ่งแต่งโดยพระอุปติสสะเถระในเกาะลังกาเป็นคัมภีร์คู่กับคัมภีร์วิสุทธิมรรคของพระพุทธโฆสาจารย์ และรับนิมนต์จากพระเจ้าบู่ตี่ให้เป็นพระอาจารย์สอนธรรมะในราชสำนัก ท่านนับเป็นชาวฟูนันที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติรูปหนึ่งเป็นที่รู้จักในบรรดานานาประเทศในปลายพุทธศตวรรษที่ 11 พระเจ้าอนุรุทธวรมันขึ้นครองราชย์ทรงมีพระราชศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า และประกาศถวายพระองค์เป็นอุบาสกทรงมีพระเกศาตุเส้นหนึ่งไว้เป็นที่สักการะบูชา พระเจ้าอนุรุทธวรมันเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายที่ปรากฏนามยุคฟูนัน ในระยะเวลานี้อาณาจักรเจนละซึ่งเป็นเมืองขึ้นของฟูนันมีอำนาจมากขึ้น ตั้งตัวเป็นอิสระและต่อมาปี พ.ศ.1170 ยกกองทัพมาโจมตีรวมฟูนันเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเจนละ

เอกสารจดหมายเหตุของจีนที่กล่าวถึงอาณาจักรนี้: ปลายพุทธศตวรรษที่ 8 ระหว่าง พ.ศ.760–795 นั้น จดหมายเหตุของจีนราชวงศ์ฮั่นบันทึกไว้ว่า ราชทูตจีนชื่อ คังไถ (K'ang T'ai) และจูยิง (Chu Ying) เดินทางมายังดินแดนของอาณาจักรฟูนันเพื่อเผยแผ่วัฒนธรรมจีน และจดบันทึกไว้ความว่า "เมืองฟูนันมีความรุ่งเรืองมาก มีแม่น้ำใหญ่ไหลมาทางตะวันตกผ่ากลางเมือง ชาวอินเดียชื่อโกณฑิยะเดินทางโดยเรือมายึดครองดินแดนบริเวณปากแม่น้ำโขง และประมุขของชาวพื้นเมืองคือพระนางลิวเย่ (Liu-ye) เป็นชายา ต่อมาอีกหลายปี ขุนพลฟันซีมัน (Fan Shihman) ขึ้นเป็นเจ้าครองนครฟูนัน ทรงขยายอาณาจักรฟูนันออกไปอย่างกว้างขวาง โดยสามารถยึดครองอาณาจักรฉูตูคุณ จิวจิ และเตียนซุน"

จดหมายเหตุสมัยราชฑูตจีนคังไถยังกล่าวเกี่ยวกับอาณาจักรฟูนันไว้อีกว่า "มี

กำแพงล้อมรอบเมือง มีพระราชวังและบ้านประชาชน ประชาชนมีหน้าตาน่าเกลียด ผิวดำ ผมหยิก ไม่สวมเสื้อผ้าและเดินเท้าเปล่า อัธยาศัยใจคอง่ายๆ ไม่ลักขโมย ปลูกหว่านพืชเพียงปีหนึ่งแต่เก็บเกี่ยวไปสามปี ชอบแกะสลักเครื่องประดับ ภาชนะกินอาหารมักทำด้วยเงินเก็บภาษีเป็นทองคำ เงินไข่มุก และเครื่องหอมมีหนังสือหอจดหมายเหตุโดยใช้อักษรที่คล้ายอักษรของชนชาติฮู (Hu)" ถัดมาเป็นจดหมายเหตุสมัยสามก๊กกล่าวถึงอาณาจักรฟูนันไว้ว่า "ปี พ.ศ.786 อาณาจักรฟูนัน ส่งคณะทูตมาประเทศจีน พร้อมกับส่งนักดนตรีและพืชผลในประเทศเป็นเครื่องราชบรรณาการ" และตามด้วยจดหมายเหตุบันทึกปี พ.ศ.1046 มีความว่า "ฟูนันส่งราชทูตไปประเทศจีน" และจักรพรรดิของจีนมีพระราชโองการว่า "พระราชาแห่งรัฐฟูนัน ทรงพระนามว่า โกณฑิยะชัยวรมัน ประทับอยู่สุดเขตโพ้นทะเล ราชวงศ์ของพระองค์ทรงปกครองบรรดาประเทศโพ้นทะเลทางใต้ และทรงแสดงความซื่อสัตย์สุจริตด้วยการส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายหลายครั้ง บัดนี้สมควรจะตอบแทนให้ทัดเทียมกันและให้ตำแหน่งอันมีเกียรติยศ คือตำแหน่งขุนพลแห่งภาคสันติใต้ กษัตริย์แห่งฟูนัน" จนกระทั่งจดหมายเหตุสมัยสมัยราชวงศ์ฉี สมัยต้นพุทธศตวรรษที่ 11 กล่าวไว้ว่า "ประชาชนฟูนันโหดร้ายและเต็มไปด้วยเล่ห์เหลี่ยม เข้าโจมตีเมืองที่ไม่ยอมอ่อนน้อมและกดขี่ประชาชนลงเป็นทาส มีสินค้าคือ ทอง เงิน ผ้าไหม คนสำคัญใช้ผ้ายกนุ่งเป็นโสร่ง หล่อแหวนและกำไลด้วยทองคำ ใช้ภาชนะทำด้วยเงิน คนจนนุ่งผ้าฝ้ายผืนเดียว ริมทะเลมีกอไผ่ใหญ่ ใช้ใบไผ่สานเป็นหลังคาบ้านเรือนซึ่งยกพื้นสูงเหนือน้ำใช้เรือที่มีหัวและท้ายคล้ายปลา พระราชาเสด็จบนหลังช้าง มีการชนไก่ วิธีพิพากษาคดีใช้วิธีโยนไข่ หรือแหวนทองคำ ลงในน้ำเดือดแล้วให้คู่ความหยิบออกมา หรือเผาโซ่ให้ร้อนแล้วให้คู่ความเดินถือไป 7 ก้าว ผู้ผิดจะมือพอง และผู้ถูกจะไม่บาดเจ็บ"

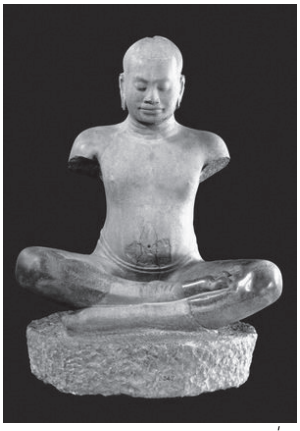
แต่จดหมายเหตุที่กล่าวถึงพุทธศาสนาสมัยนั้นเกิดขึ้นเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 13 ยุครอยต่อระหว่างปลายอาณาจักรฟูกับอาณาจักรเจนละ อี้จิง หลวงจีนคนสำคัญที่เดินทางมายังดินแดนตรงนี้ออกเดินทางโดยเรือจากจีนไปสืบพระศาสนาที่อินเดียแล่นเรือผ่านบริเวณที่เคยเป็นอาณาจักรฟูนันมาก่อนและบันทึกไว้ว่า "พราหมณ์ชาวอินเดียเคยอพยพมาตั้งถิ่นฐานและแต่งงานกับเจ้าหญิงชนพื้นเมืองเดิม สถาปนาอาณาจักรฟูนันขึ้น โดยรับอารยธรรมอินเดียอย่างแน่นแฟ้น เช่น การปกครองแบบเทวราชา...ในอาณาจักรฟูนันสมัยก่อน พระธรรมทางศาสนาพุทธแพร่หลายและขยายออกไป แต่ในปัจจุบัน พระราชาที่โหดร้ายทำลายพระธรรมเสียสิ้นและไม่มีพระสงฆ์เหลืออยู่เลย"

หลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับอาณาจักรนี้: การขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองออกแก้ว (OC-EO) ตรงบริเวณปลายแหลมญวน ซึ่งเชื่อว่าเป็นเมืองท่าที่เกิดขึ้นสมัยฟูนันพบโบราณวัตถุสมัยฟูนัน เช่น ถ้วยชาม เงินตรา พระพุทธรูป และเทวรูป ส่วนใหญ่เป็นศิลปะอมราวดีจากอินเดีย สำหรับดินแดนที่อยู่ในประเทศไทยนั้นมีการสำรวจพบเงินเหรียญรูปพระอาทิตย์และศิลปวัตถุสมัยฟูนันหลายอย่าง พบที่แหล่งโบราณสถานคอกช้างดิน อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และที่เมืองจันเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นหลักฐานที่ทำให้เชื่อว่าดินแดนสุวรรณภูมินั้นเคยรับอิทธิพลหรืออยู่ในอาณาจักรฟูนันมาก่อน

ยุคเจนละ (พ.ศ.1100-1344): อาณาจักรเจนละตั้งอยู่ทางทิศเหนือของฟูนัน ถือว่าเป็นยุคของเขมรหรือกัมพูชาที่แท้จริงเริ่มต้นสมัยเจนละนี้ พระเจ้าวรมันเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์แรกของสมัยเจนละราวปี พ.ศ.1093 กษัตริย์ยุคต้นยังคงนับถือศาสนาฮินดูนิกายไศวะเป็นหลัก ต่อมาพุทธศตวรรษที่ 13 มีกษัตริย์ที่นับถือพุทธศาสนา คือสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 (ครองราชย์ปี พ.ศ.1193-1256) มีหลักฐานแสดงว่าพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ มีศิลาจารึกที่วัดไพรเวียร ใกล้เมืองวยาธปุระปี พ.ศ.1207 กล่าวถึงกษัตริย์สองพี่น้องที่บวชในพุทธศาสนา พระเจ้าชัยวรมันที่ 1 โปรดให้สร้างวัดถวาย หลักฐานจากข้อบันทึกของหลวงจีนอี้จิงที่เดินทางไปอินเดียและผ่านทะเลใต้ว่า สมัยนั้นพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก มีวัดทั่วไปทุกแห่ง มีศาสนาพราหมณ์และพุทธอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประชาชนทั่วไปนิยมบวชในพุทธศาสนา แม้พวกเจ้านายก็นิยมบวชเช่นเดียวกัน

ในพุทธศตวรรษที่ 14 พุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาเผยแผ่ในเอเชียอาคเนย์และเขมรรับเอาพุทธศาสนามหายานเช่นกันแต่ก็ไม่มีอิทธิพลมากนักเหมือนหีนยาน ดังบันทึกของหลวงจีนอี้จิงกล่าวว่า ภาคพื้นนี้มีนิกายพุทธศาสนามาก มีทั้งนิกายมูลสรรวาสติวาทินเป็นนิกายในเถรวาทในภาษาสันสกฤต หลังรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันไม่นานอาณาจักรเจนละก็แตกเป็น 2 ส่วน กลายเป็นเจนละบก/เจนละเหนือกับเจนละน้ำ/เจนละใต้ ในตอนปลาย เจนละน้ำตกอยู่ในอิทธิพลของชวา หลังจากแยกกันประมาณ 1 ศตวรรษ ยุคเจนละก็สิ้นลงด้วยสาเหตุขัดแย้งกับอาณาจักรชวาในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 14 กษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์แห่งชวายกทัพเรือมาตีเจนละ จับพระเจ้ามหิปติวรมันแห่งเจนละตัดพระเศียร ส่วนพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ซึ่งขึ้นครองราชย์สืบมาย้ายเมืองหลวงไปตั้งอาณาจักรใหม่ที่อื่น ยุคเจนละจึงสิ้นสุดลง

ยุคมหานคร (พ.ศ.1345-1975): ยุคนี้เป็นยุครุ่งเรืองขีดสุดของอาณาจักรมหานคร ซึ่งมีเมืองหลวงคือนครวัด นครธม ตั้งอยู่ใกล้ทะเลสาบและอยู่ทางเหนือของเมืองเสียมราฐ เป็นยุคที่อารยธรรมของขอมเจริญรุ่งเรืองมาก มีศิลปะและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ถึงขีดสุดสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เริ่มแต่ปี พ.ศ.1724 พระองค์ทรงมีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดในประวัติศาสตร์

รูปสลักของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กับแนวคิดความเป็นพุทธราชาที่พระองค์เป็นทั้งพระพุทธเจ้าและพระเจ้าแผ่นดินที่ทำหน้าที่ในการปกปักรักษาพสกนิกรของพระองค์

อาณาจักรมหานคร (พุทธศตวรรษที่ 11-19) เป็นอาณาจักรของขอมหรืออาณาจักรเขมรโบราณเป็นยุคแห่งความยิ่งใหญ่ของขอมอุบัติขึ้นภายหลังอาณาจักรเจนละสิ้นไปมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองพระนคร (ปัจจุบันเสียมเรียบ) ขยายอำนาจมายังบริเวณปากแม่น้ำโขงกัมพูชาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย และสืบอำนาจต่อจากอาณาจักรเจนละ อาณาจักรนี้นับว่ามีความเจริญรุ่งเรืองมาก กษัตริย์ผู้ปกครองคนสำคัญในอาณาจักรนี้ คือพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 และพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งมีคุณูปการต่อดินแดนแห่งนี้อย่างมาก ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่สร้างอาณาจักรนี้ให้มีความยิ่งใหญ่

ลักษณะเด่นของอาณาจักรนี้ คือมีอารยธรรมจากอินเดีย มีการปกครองแบบเทวราชาและมีการใช้ระบบจตุสดมภ์ คือ เวียง วัง คลัง นา นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนานิกายมหายาน มีศิลปะกรรมการสร้างเทวรูป พุทธรูปและสถาปัตยกรรม ปราสาทหินที่สำคัญคือนครวัด นครธม พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงดำเนินนโยบายแนวคิดในเรื่อง “พุทธราชา” กับแนวคิดที่ว่า “พระพุทธเจ้ามีชีวิต” หรือ "พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร" ขึ้นมา ซึ่งหมายถึงตัวพระองค์เองที่มีสถานะเป็นทั้งกษัตริย์และพระโพธิสัตว์ที่เกิดมาเพื่อปัดเป่าทุกข์ภัยให้แก่ราษฎร ดังปรากฏเป็นภาพสลักที่ตีความว่าเป็นภาพหน้าของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในภาคของพระพุทธเจ้า/พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

หลังจากสถาปนาศูนย์กลางอาณาจักรแล้ว พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จึงทรงแก้แค้นศัตรูเก่าคืออาณาจักรจามปาปี พ.ศ.1733 กองทัพของพระองค์สามารถยึดเมืองวิชัยยะ เมืองหลวงของจามปา นอกเหนือจากการสงครามแล้ว พระองค์สร้างพุทธสถานไว้มากมาย เช่น ปราสาทบันทายคดี ปราสาทตาพรม ที่สร้างถวายพระมารดา ปราสาทพระขรรค์สร้างถวายพระบิดา ปราสาทตาโสม ปราสาทนาคพัน

ปราสาทบันทายฉมาร์ ในเขตประเทศไทยปัจจุบัน พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นผู้บูรณะปราสาทหินพิมายซึ่งสันนิษฐานเป็นเมืองเกิดของพระมารดา และปราสาทเขาพนมรุ้งให้เป็นศาสนสถานในพุทธศาสนามหายาน และยังมีอาณาจักรละโว้ เมืองศรีเทพเป็นเมืองประเทศราชอีกด้วย

นอกจากนี้ พระองค์ยังโปรดให้สร้าง “บ้านมีไฟ” หรือที่พักคนเดินทาง ซึ่งก่อด้วยศิลา และจุดไฟไว้ตลอด ศาสตราจารย์หลุยส์ ฟิโนต์ ผู้อำนวยการคนแรกของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ เรียกอาคารแบบนี้ว่า “ธรรมศาลา” จารึกที่ปราสาทพระขรรค์ กล่าวถึงที่พักคนเดินทางว่ามีจำนวน 121 แห่ง อยู่ตามทางเดินทั่วราชอาณาจักร และตามทางเดินไปเมืองต่างๆ ในจำนวนนั้น มี 17 แห่งอยู่ระหว่าง

ภาพแกะสลักที่ปราสาทบายนที่ถูกตีความว่าเป็นภาพหน้าของ
พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทีเพ่งมองไปทุกสารทิศเพื่อปกปกรักษาประชาชนของพระองค์

การเดินจากเมืองพระนครไปยังเมืองพิมาย ซึ่งศาสตรจารย์ ม.จังหวัดสุภัทรดิศ ดิศกุล พบว่าที่พักคนเดินทางเท่าที่ค้นพบแล้วมี 7 แห่ง แต่ละแห่งห่างกันประมาณ 12–15 กิโลเมตร .. จารึกปราสาทพระขรรค์ระบุอีกว่า มีการสร้างโรงพยาบาล หรือที่จารึกเรียกว่า “อโรคยาศาลา” จำนวน 102 แห่ง กระจายอยู่ทั่วราชอาณาจักร ซึ่งมีส่วนหนึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สิ้นพระชนม์ประมาณปี พ.ศ.1758/พ.ศ.1762 เชื่อกันว่า มีพระชนม์ชีพยืนยาวถึง 94 ปี ด้วยฉลองพระนามหลังสวรรคต “มหาบรมสุคตะ” หมายความว่า พระพุทธเจ้าผู้ยิ่งใหญ่

การเมืองการปกครองในอาณาจักรมหานครนี้นำเอาลัทธิเทวราชเข้ามาเป็น

หลักในการเมืองการปกครอง ผู้ที่วางรากฐานคือ พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 มีลักษณะคือ ถือว่ากษัตริย์เป็นเทวดา/เป็นภาคหนึ่งของพระศิวะ กษัตริย์รับมอบอำนาจจากพระศิวะให้มาปกครองประชาชนอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของพระศิวะจะมาสิงสถิตในองค์พระมหากษัตริย์โดยการทำพิธีทางพระศาสนา ซึ่งพราหมณ์เท่านั้นจะเป็นผู้ทำพิธีให้ พิธีนี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของพิธีราชาภิเษกทำให้พราหมณ์เป็นชนชั้นที่มีอิทธิพลต่อราชสำนัก กษัตริย์ในระบบเทวราชานิยมสร้างศิวลึงค์บนยอดเขาเป็นสัญลักษณ์ของพระศิวะขึ้นไปเคารพบูชา และเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระมหากษัตริย์ที่สร้างศิวลึงค์ภายหลังพิธีราชาภิเษก กษัตริย์จะประกาศพระองค์ว่าเป็นเจ้าแห่งจักรวาล ซึ่งแปลว่า ผู้มีอำนาจสูงสุดซึ่งจากลักษณะเทวราชนั้น กษัตริย์จะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในราชอาณาจักรเป็นผู้รักษาความสงบสุขในอาณาจักรเป็นนำทางศาสนา พระองค์จึงต้องมีทั้งขุนนางและปุโรหิตช่วยราชการแผ่นดิน ทำให้มีกลุ่มที่มีอำนาจในการปกครองรองจากกษัตริย์ 2 กลุ่ม คือ 1) พราหมณ์ เป็นผู้นำพิธีราชาภิเษก มีความรู้ในวิชาการต่างๆ กฎหมาย ภาษา ศาสนา เป็นตำแหน่งโดยสืบสกุล 2) ขุนนางช่วยพระเจ้าแผ่นดินในการบริหาร การเกณฑ์ทหาร เก็บภาษาและทำหน้าที่เลือกรัชทายาท ทั้งนี้ระบบเทวราชานี้ทำให้มหานครเจริญรุ่งเรือง เพราะการทำพิธีราชาภิเษกประกาศให้ผู้คนยอมรับอำนาจกษัตริย์เป็นสมบูรณาญาสิทธิราช ราษฎรเคารพยำเกรง ส่วนการได้รับการปกครองในระบบศักดินาเป็นการรวมการปกครองเข้าสู่ส่วนกลาง ทั้งการรับกฎหมายพระมนูธรรมศาสตร์มุ่งให้ราษฎรรับใช้ตัวผู้นำรัฐ มีการลงโทษรุนแรงต่อผู้ขัดขืน พระราชอำนาจของผู้นำรัฐไม่มีขีดจำกัดบังคับให้ราษฎรปฏิวัติตามทุกอย่าง เช่น ทางด้านการเกณฑ์แรงงานเพื่อใช้ในการเกษตรกรรมหรือทำสงครามขยายอาณาเขต การวางรากฐานทางเกษตรกรรมนำไปสู่เศรษฐกิจที่เป็นปึกแผ่นโดยการขุดคลอง มีอ่างเก็บนำขนาดใหญ่ ประชาชนมีน้ำใช้เพียงพอแก่การเกษตรกรรมและใช้สอยอื่น รวมทั้งการสร้างความยิ่งใหญ่ด้านสถาปัตยกรรมที่ใหญ่โต เลียนแบบที่พระทับของพระเป็นเจ้า คือ เขาพระสุเมระ ทำให้เกิดการเกณฑ์แรงงานคนมาใช้ในการก่อสร้าง เป็นการควบคุมประชาชน เพื่อให้คนทั้งหลายตระหนักถึงพระราชอำนาจของกษัตริย์

สังคมแบ่งเป็น 3 ชนชั้น กษัตริย์ พระราชวงศ์ ขุนนาง และพราหมณ์ สามัญชน สตรีได้รับการยกย่องในสังคมโดยเฉพาะในราชสำนัก การสืบสันติวงศ์จากสายมารดาเป็นประเพณีของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สตรีได้รับการสนับสนุนให้ศึกษาวิชาการแขนงต่างๆ จนมีความรู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ โหราศาสตร์ จนได้รับการ

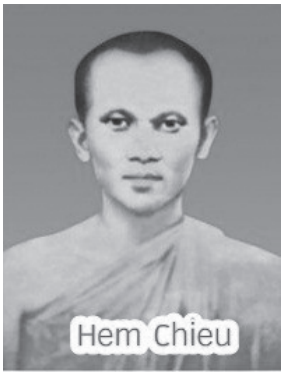
แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ มีการสร้างป้อมเมืองของสตรี ผ่านการสร้างปราสาทบันทายศีที่มีความงดงาม สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แนวคิดพุทธราชา ผ่านแนวคิดพระโพธิสัตว์ถือพระองค์เป็นภาคหนึ่งเพื่อส่งเสริมอำนาจให้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้พุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้ามาเผยแผ่และนำไปสู่การนับถือของประชาชนอย่างกว้างขวางภายหลัง หลักกฎหมายรับเอาคัมภีร์พระมนูธรรมศาสตร์ของพราหมณ์มาเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดี ข้าราชการเป็นตุลาการ ผู้บริหารสูงสุดคือกษัตริย์ ไม่ยึดกฎหมายจากอินเดียเป็นหลักแต่พิจารณายึดตามขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมของเขมรเป็นหลัก

ทางด้านศาสนา ปรากฏว่าพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเจริญรุ่งเรืองพร้อมกับศาสนาพราหมณ์ ส่วนพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทคงเป็นที่นับถืออยู่ในหมู่ประชาชนทั่วไป ส่วนทางชั้นสูง หรือในราชสำนักนับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน และถือลัทธิพราหมณ์ ยุคนี้มีธรรมเนียมถือศาสนาคนละอย่างระหว่างพระราชากับปุโรหิต ถ้าพระราชาเป็นพุทธ ปุโรหิตเป็นพราหมณ์หรือถ้าพระราชาถือพราหมณ์ ปุโรหิตถือพุทธ ถือเป็นประเพณีที่ยึดถือต่อกันมาหลายร้อยปี สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระองค์ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาจนเจริญรุ่งเรืองที่สุด ทรงย้ายราชธานีไปที่ใดก็จะสร้างวัดวาอาราม ทรงเอาใจใส่ในกิจการพุทธศาสนามาก ทรงสร้างปราสาทและพระพุทธรูปจำนวนมากมาย ทรงสถาปนาปราสาทตาพรมเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีพระมหาเถระเป็นศาตราจารย์ใหญ่อยู่ถึง 18 องค์ และอาจารย์รองลงมาถึง 2,740 องค์ เป็นผู้สอน ทั้งทรงให้ราชกุมารไปศึกษาพุทธศาสนาที่ลังกา แล้วทรงผนวชที่วัดมหาวิหารในปลายยุคมหานคร ศาสนาพราหมณ์ และมหายานเสื่อมถอยลง ภายหลังคงเหลือแต่เถรวาทที่เจริญรุ่งเรือง และได้รับการนับถือจากคนทุกระดับ ตั้งแต่กษัตริย์จนถึงสามัญชน

ยุครัฐจารีต/หลังพระนคร (พ.ศ.1975-ศตวรรษที่ 24 อาณานิคม): ยุคนี้นับเป็นยุคเสื่อมของอาณาจักรขอม เมื่อความเจริญถึงขีดสูงสุดและค่อยๆ เสื่อมลงนำไปสู่การสูญสลายของอาณาจักรเดิม เริ่มต้นขึ้นสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 (พ.ศ. 1786-1838) ความไม่มั่นคงภายในอาณาจักรเริ่มเกิดขึ้น ประเทศราชทั้งหลายเกิดการแข็งข้อ พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราดร่วมมือกับพ่อขุนบางกลางหาวแห่งสุโขทัยแข็งเมืองไม่ขึ้นกับพระนคร และต่อมาจึงก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น หลังจากสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 อาณาจักรขอมเสื่อมอำนาจลงอย่างมาก ราชวงศ์ต่างๆ เริ่มเกิดการแย่งชิงราชสมบัติกัน ในช่วงนี้ไม่มีสิ่งปลูกสร้างใดๆ เกิดขึ้น หัวเมืองต่างๆ เริ่มกบฏแข็งข้อและแยกตัวออกไปเป็นทิวแถว รวมไปถึงการขึ้นเป็นใหญ่ของ

"อาณาจักรสุโขทัย" กษัตริย์กัมพูชาละทิ้งราชธานีมหานครเดิมไปสร้างราชธานีใหม่ที่สรีสันธอร์ ต่อมาปี พ.ศ.1975 จึงย้ายไปสร้างราชธานีใหม่ที่พนมเปญ ตั้งแต่การสร้างราชธานีใหม่ เป็นต้นมาเป็นเวลา 400 ปี ประเทศกัมพูชาตกอยู่ในภาวะวิกฤตทางสังคมอย่างรุนแรง ประชาชนทุกข์ยากมาก บ้านเมืองยับเยิน พระศาสนาเสื่อมโทรมมาก เนื่องจากเกิดเรื่องภายใน มีการแย่งชิงราชสมบัติกัน ผู้คนล้มตายกันมาก และการจากการแทรกแซงจากภายนอก ยุคหลังพระนคร/ยุครัฐจารีตของเขมรนี้ ช่วงนี้มีการเปลี่ยนศาสนากระแสหลักจากศาสนาพุทธมหายานมาเป็นนับถือพระศิวะเช่นแต่ก่อน และทำลายภาพจำหลักหินที่เป็นรูปพระพุทธเจ้าทำลายภาพสลักหินที่เกี่ยวกับพุทธประวัติออกไปจากปราสาทหลายๆ แห่ง เช่น ปราสาทตาพรหม ต่อมา พุทธศาสนามหายานและศาสนาพราหมณ์เสื่อมถอยลงไปคงเหลือแต่พุทธศาสนาเถรวาทที่คาดว่ารับเอามาจากสยาม กษัตริย์ยุคนี้นับถือพุทธศาสนา นครวัดนครธม ถูกปล่อยรกร้างอยู่ในป่าจนมีชาวฝรั่งเศสไปพบเข้า

การโจมตีพระนครจากสยามหลังพระนครอ่อนแอลง ครั้งแรกที่ถูกโจมตีหลังจากยุครุ่งเรืองของเขมรโบราณจนกระทั่งล่มสลายของอาณาจักรขอมอันมาจากภายนอก คือการบุกโจมตีจากพระเจ้าอู่ทองแห่งกรุงศรีอยุธยาปี พ.ศ.1896 อาณาจักรเขมรถูกกองทัพกรุงศรีอยุธยานำโดยขุนหลวงพระงั่วซึ่งเป็นพี่เมียของพระเจ้าอู่ทองยกทัพโจมตียึดเป็นเมืองขึ้น กองทัพสยามจากกรุงศรีอยุธยาไปรวมกำลังที่นครโคราปุระ/โคราช (นครราชสีมา) แยกกองทัพลงไปโจมตีกัมพูชาเป็น 3 ทางมีทหารไทย มอญ ลาวรวมกันประมาณ 50,000 คน และสามารถทำให้อาณาจักรขอมแตก อาณาจักรขอมจึงกลายเป็นขึ้นของอยุธยาเป็นผลให้อาณาจักรขอมล่มสลายอย่างสิ้นเชิงจนยากที่จะฟื้นฟูอาณาจักรให้กลับมายิ่งใหญ่ตามเดิม เขมรกลายเป็นประเทศราชของสยาม ครั้งต่อมาที่ถูกโจมตียึดเป็นเมืองขึ้นมาปี พ.ศ.1936 กัมพูชาพยายามแข็งเมืองจนสมเด็จพระราเมศวรกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาส่งกองทัพไปยึดเมืองพระนครหลวงของเขมรอีกครั้ง ประมาณว่า กองทัพสยามยกทัพไป 2 ทางมีทหารรวมกันระหว่าง 40,000–50,000 คน ในขณะที่กองทัพขอม มีทหารระดมมาจากทั่วอาณาจักรประมาณ 100,000 คน ไม่สามารถต่อต้านกลยุทธและยุทธวิธีของกองทัพสยาม ต้องยอมแพ้ครั้งที่ 2

พระเฮม เจียว พระอาจารย์ชาตินิยมกัมพูชาที่นำต่อต้านการปกครองฝรั่งเศสและถูกจับขังคุกทางการเมืองจนมรณภาพปี พ.ศ. 2486/1943

กัมพูชาถูกสยามโจมตีครั้งที่ 3 ปี พ.ศ.1974 อาณาจักรเขมรเกิดแข็งเมืองไม่ยอมส่งเครื่องบรรณาการมายังกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าสามพระยา (สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2) โอรสของสมเด็จพระนครอินทร์/พระเจ้านครินทราธิราช ยกทัพหลวงจากกรุงศรีอยุธยา ประมาณกันว่า กองทัพสยามมีกำลังพลประมาณ 60,000 คนไปตีเมืองพระนครหลวงของเขมร จนเป็นเหตุให้เมืองพระนครหลวงของเขมรถูกทำลายจนต้องย้ายเมืองหลวงจากเมืองพระนครไปตั้งที่เมืองจตุรพักตร์ที่ตั้งของกรุงพนมเปญปัจจุบันและต่อมาย้ายไปเมืองละแวกที่ริมทะเลสาบเขมร การที่กองทัพสยามตีเมืองพระนครแตกทำให้เขมรสิ้นอาณาจักรเขมรอยู่ในการปกครองของสยามเรื่อยมาตั้งแต่ อยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ สลับกับเวียดนามบางยุคสมัย

วัดอุณาโลม/วัดโอณณาโลมเป็นวัดสำคัญประจำกรุงพนมเปญประเทศกัมพูชาสร้างขึ้นสมัยพระบรมราชา (เจ้าพระยาญาติ) มีพระสงฆ์จำพรรษาสืบเนื่องมาจนถึงสมัยพระองค์ด้วง พระสังฆราช (เที่ยง) ได้บูรณะวัดนี้ขึ้นใหม่ วัดนี้เป็นที่ประทับของพระสังฆราชฝ่ายมหานิกายในประเทศกัมพูชา วัดแห่งนี้สร้างขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1983/ 1440 และเป็นหนึ่งในสถานที่สำคัญโบราณ ห้าแห่งของกรุงพนมเปญ ศูนย์กลางของศาสนาพุทธสายมหานิกายของกัมพูชา โดยเป็นที่จำวัดของพระสงฆ์ที่มีความสำคัญที่สุดในประเทศ ประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจและเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาประจำชาติของกัมพูชา

ปี พ.ศ.2384 สมัยพระเจ้าหริรักษ์รามาธิบดี ทรงเสวยราชย์ในกรุงอุดรเมียรชัย พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง พระสงฆ์ชาวกัมพูชาเดินทางมาศึกษายังกรุงเทพมหานคร แล้วกลับไปฟื้นฟูพุทธศาสนาในเขมร โดยมีพระมหาวิมลธรรม (ทอง) จัดการศึกษาของสงฆ์ไทยตั้ง "ศาลาบาลีชั้นสูง" ในกรุงพนมเปญ ได้แก่พุทธิกวิทยาลัยในปัจจุบัน หลังอาณาจักรพระนครเป็นต้นมา นครวัด นครธม ถูกปล่อยรกร้างอยู่ในป่า กษัตริย์ย้ายเมืองหลวงย้ายมาที่อุดงค์ปี พ.ศ.2407 ชั่วคราว รัชกาลสมเด็จพระนโรดมบรมรามเทวาวตารย้ายราชธานีของกัมพูชาจากกรุงอุดรเมียนชัยมาตั้งอยู่ที่กรุงพนมเปญ ซึ่งช่วงดังกล่าวเป็นช่วงที่ไทยและเวียดนามแข่งขันกันเข้ามามีอิทธิพลเหนือราชสำนักกัมพูชาจนกระทั่งเมื่อเวียดนามตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส

ยุคอาณานิคม: หลังจากยุครัฐจารีตของกัมพูชามาเป็นเวลากว่า 400 ปี กัมพูชาก็ตกเป็นรัฐในอารักขาและเมืองขึ้นของฝรั่งเศสเกือบ 100 ปี พุทธศาสนายุคนี้ไม่เจริญรุ่งเรืองเท่าที่ควร เมื่อการเมืองระหว่างประเทศเกิดสงครามอานัม-สยามยุทธ์สมัยรัชกาลที่ 3 ทำให้กัมพูชากลายเป็นรัฐอารักขาระหว่างสยามและญวณก่อนที่จะตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในเวลาต่อมา กระทั่งใกล้ขึ้นศตวรรษที่ 24 ฝรั่งเศส

เริ่มเข้ามามีบทบาทในอินโดจีนและปี พ.ศ.2410 กัมพูชาตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส จนถึงปี พ.ศ.2497 จึงได้อิสรภาพคืนมา และเรียกชื่อประเทศว่า พระราชอาณาจักรกัมพูชา มีเมืองหลวงชื่อ พนมเปญ กษัตริย์พระนามว่า พระเจ้านโรดมสีหนุ ครองราชย์มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2483

สมเด็จพระสังฆราชจวน นาถ (Chuon Nath) อดีตสมเด็จพระสังฆราชนักปราชญ์ที่เคยดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดอุณาโลม ในกรุงพนมเปญ (พ.ศ.2491-2512) สังกัดมหานิกาย

ปี พ.ศ.2410 ฝรั่งเศสบีบบังคับให้ไทยทำสัญญายินยอมรับรองอำนาจของฝรั่งเศสในการคุ้มครองอารักขากัมพูชา และตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในที่สุด สมัยรัฐจารีตยุคอาณานิคม พระเจ้าหริรักษ์รามาธิบดีทรงเสวยราชย์ในกรุงอุดรเมียนชัย พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอีก มีพระสงฆ์ชาวกัมพูชาเดินทางมาศึกษายังกรุงเทพมหานครกลับไปฟื้นฟูพุทธศาสนาในเขมร พระมหาวิมลธรรม (ทอง) จัดการศึกษาของสงฆ์ไทยตั้ง “ศาลาบาลีชั้นสูง” ในกรุงพนมเปญ ได้แก่ พุทธิกวิทยาลัย ต่อมาพัฒนาเป็นวิทยาลัยพระสีหนุราช (PREAH SIHANOUK RAJA BUDDHIST UNIVERSITY) ซึ่งมีส่วนต่อการสนับสนุนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์กัมพูชา มีการนำพุทธศาสนาแบบธรรมยุติกนิกายจากประเทศไทยเข้าไปเผยแผ่ในกัมพูชา โดยมีพระมหาปานต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสุคนธาธิบดี สมเด็จพระสังฆราชบวชที่วัดบวรนิเวศวิหาร มีพระวชิรญาณภิกขุเป็นพระอุปัชฌาย์เป็นผู้นำไปและสืบทอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน แม้ในช่วงเขมรแดงและช่วงสงครามกลางเมือง นิกายธรรมยุติกนิกายจะหายไป (ค.ศ.1975-1983) แต่ก็ได้รับการฟื้นฟูในภายหลัง

สมัยอาณานิคม ฝรั่งเศสจัดตั้งสถาบันพุทธศาสนบัณฑิต (Buddhist Institute) เพื่อเป็นค้นคว้าวิจัยทางพุทธศาสนา และรวบรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิต แต่อีกนัยหนึ่งเป็นการป้องกันอิทธิพลของไทยที่มาพร้อมกับสายสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาไทยและกัมพูชา พุทธศาสนาบัณฑิตสนับสนุนให้พระสงฆ์มีความรู้ มีการจัดการศึกษาตามแบบฝรั่งเศส มีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกอักษรกัมพูชา จำนวน 111 เล่ม ซึ่งยุคนี้เกิดพระสงฆ์นักปราชย์จำนวนมาก เช่น สมเด็จพระสังฆราชจวน นาถ ที่นิพนธ์เกี่ยวกับอักษรศาสตร์และพุทธศาสนาจำนวนมาก สมเด็จพระสังฆราชฮวต ตาต ที่นิพนธ์เกี่ยวกับพุทธศาสนาจำนวนมากเช่นกัน นอกจากนี้ การจัดการศึกษาส่งเสริมพระสงฆ์ระดับหัวหน้า และมีแนวคิดเรื่องชาตินิยมในการเรียกร้องเอกราชและ

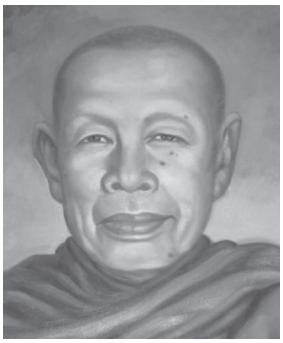

ศาลาสัญลักษณ์แห่งกัมพูชาปี พ.ศ.2488 หลังสงครามมหาเอเชียบูรพา ฝรั่งเศสกับกัมพูชาทำความตกลงปี พ.ศ.2489 ให้กัมพูชาปกครองดินแดนตนเอง โดยรวมอยู่ในสหภาพฝรั่งเศส กัมพูชาจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2490

สิทธิ์ในการปกครองตนเองเพื่อปกป้องวัฒนธรรมเขมร ตัวอักษรเขมร เช่น พระเฮม เจียว (Hem Cheaw) พระอาจารย์ที่สอนที่ “วิทยาลัยพระสีหนุราช” พร้อมคณะที่มีแนวคิดในเรื่องชาตินิยม ทำการต่อต้านฝรั่งเศสในการ “ปฏิรูป” ภาษาเขมรให้เป็นแบบภาษาโรมันตามแบบเวียดนาม ในการต่อต้านครั้งนั้น ท่านนำพระภิกษุประมาณ 1 พันรูป ทำการต่อต้านการปฏิรูปของฝรั่งเศส ในประวัติศาสตร์เรียกว่า “กบฏร่ม” (Umbellar Rebellion) จากเหตุการณ์ครั้งนั้น ฝรั่งเศสเจ้าอาณานิคมต้องยุติการปฏิรูปดังกล่าว ส่วนพระเฮม เจียว ถูกฝรั่งเศสจับกุม และนำไปคุมขังที่เกาะตรอฬาจ เกาะนักโทษทางการเมืองจนกระทั่งมรณภาพ

ยุครัฐชาติ:ปี พ.ศ.2497 ฝรั่งเศสปราชัยในการรบกับเวียดมินห์ที่เมืองเดียนเบียนฟูเป็นเหตุให้ต้องเปิดการประชุม 14 ชาติที่เมืองเจนีวาเพื่อนำสันติภาพมาสู่อินโดจีน มีข้อตกลง เจนีวา ในครั้งนั้นกำหนดให้ฝรั่งเศสมอบเอกราชแก่ เวียดนาม สปป.ลาว และกัมพูชา กัมพูชาจึงเป็นเอกราชอย่างสมบูรณ์ ยุคนี้ปี พ.ศ.2497 กัมพูชาได้รับเอกราชคืนมา และเรียกชื่อประเทศว่า "อาณาจักรกัมพูชา"ปี พ.ศ.2498 พระนโรดมสีหนุถวายตำแหน่งแด่พระราชบิดาคือ พระเจ้าสุรามฤต ส่วนพระองค์ก้าวลงสู่วิถีชีวิตนักการเมืองตั้งพรรคสังคมราษฎร์นิยมขึ้นและมีชัยชนะในการเลือกตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา

พระเจ้านโรดมสีหนุนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการเมืองโดยให้ชื่อว่า

สมเด็จพระสังฆราชฮวต ตาต อดีตสมเด็จพระสังฆราชกัมพูชาระหว่าง พ.ศ.2512-2518 เป็นพระภิกษุ นักปราชญ์ ชาวกัมพูชาที่เคยดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดอุณาโลม มีหลักฐานว่าท่านถูกสังหารช่วงการปกครองของระบบคอมนิสต์เขมรแดงระหว่าง พ.ศ.2518-2522

ทฤษฎีพุทธสังคมนิยม (Buddhist Socialism) เพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ที่เริ่มขยายเข้ามาในกัมพูชา แต่ด้วยแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกาและความขัดแย้งจากภายในจึงทำให้เกิดการรัฐประหารขึ้นโดยนายพลลอน นอลปี พ.ศ.2513

ยุคกำเนิดอาเซียน: ขณะที่ประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มมีการรวมกลุ่มจัดตั้งสมาคมประชาคมอาเซียนขึ้นปี พ.ศ.2510 (สมัยแรกเริ่มมี 5 ประเทศ) ในประเทศกัมพูชาปี พ.ศ.2513 พระเจ้านโรดมสีหนุถูกปฏิวัติโดยนายพลลอน นอล เปลี่ยนราชอาณาจักรกัมพูชาเป็น "สาธารณรัฐกัมพูชา" นายพลลอนนอลเป็นประธานาธิบดีคนแรก ด้านศาสนา แม้จะมีการส่งเสริมทำนุบำรุงจากรัฐเป็นอย่างดี พระสงฆ์เขมรหลายรูปมาศึกษาที่กรุงเทพฯ นำแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์ไทยไปใช้ในกัมพูชา พระสงฆ์มีโอกาสเดินทางไปศึกษาในต่างประเทศ เช่น ไทย ไปศึกษาที่กรุงเทพ ทำให้พระสงฆ์ในกัมพูชา มี 2 นิกาย เช่นไทย คือ นิกายธรรมยุต และมหานิกาย ทางด้านการศึกษาของสงฆ์ก็นำแบบแผนไปจากประเทศไทย เช่น มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ตั้งขึ้นโดยเจ้านโรดมสีหนุ เรียกว่า "มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาพระสีหนุราช" มีการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี และโท ตามลำดับ

ปี พ.ศ.2518 กัมพูชาถูกกลุ่มเขมรแดงของนายพลพอล พต เข้ายึดครองและปกครองโดยระบอบคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่ง บังคับขู่เข็ญประชาชนอย่างทารุณไร้ความเมตตาปราณี กล่าวกันว่า ประชาชนถูกสังหารประมาณ 2 ล้านคนรวมทั้งพระภิกษุสามเณรด้วย พุทธศาสนาถูกล้มล้างโดยลัทธิคอมมิวนิสต์สุดโต่ง พระสงฆ์ถูกสังหาร กิจกรรมทางศาสนาไม่มี ต่อมาปี พ.ศ.2522 เวียดนามกับเขมรบางกลุ่มบุกเข้ายึดกัมพูชาและขับไล่เขมรแดงโดยการนำของพอล พต ออกไปสู่ป่าชายแดนไทย-กัมพูชา เวียดนามตั้งรัฐบาลหุ่นโดยนายเฮง สัมริน เป็นผู้นำประเทศปี พ.ศ.2523-2536 กลุ่มเขมรแดงและกลุ่มเขมรอีกหลายฝ่ายจับมือกันต่อสู้กับกองทัพเวียดนามไล่ทหารเวียดนามออกนอกประเทศสำเร็จ

ยุคประชาคมอาเซียน (10 ประเทศ): แม้กัมพูชาเข้าร่วมเป็นสมาชิกประเทศอาเซียนวันที่ 9 เมษายน 2542 เริ่มมีการพัฒนาในหลายด้าน พุทธศาสนาเหมือนกลับฟื้นคืนขึ้นใหม่ทั้งเป็นศาสนาแห่งรัฐและของประชาชน ก่อนหน้านั้นปี พ.ศ.

2536 สหประชาชาติส่งกองกำลังรักษาสันติภาพนานาชาติพร้อมกับการช่วยเหลือทางด้านการเงินอีก 3 พันล้านเหรียญสหรัฐเพื่อให้มีการเลือกตั้งและเพื่อจัดตั้งรัฐบาลขึ้นปกครองประเทศกัมพูชาอย่างถูกกฎหมาย ผลการเลือกตั้งพรรคฟุนซินเปคของเจ้านโรดม รณฤทธิ์ ได้คะแนนเป็นอันดับหนึ่งพรรคประชาชนกัมพูชาของฮุนเซนได้คะแนนเป็นอันดับสองเป็นผลให้รัฐบาลกัมพูชา เป็นรัฐบาลผสมโดยมีนายกรัฐมนตรี 2 คน คือ รณฤทธิ์เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 ฮุนเซน เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 2 ส่วนกลุ่มเขมรแดงปฏิเสธที่จะเข้าร่วมในการเลือกตั้ง และยังตั้งกำลังหน่วยรบอยู่ในป่าเช่นเดิม พ.ศ.2539 กลุ่มเขมรแดงเริ่มแตกแยก ผู้นำหมายเลข 2 นายเอียงซารี อดีตคู่เขยของพอล พต รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีต่างประเทศของเขมรแดง ได้นำพรรคเขมรกลุ่มหนึ่งและทหาร 10,000 คน แปรพักตร์มาเข้าร่วมสวามิภักดิ์กับรัฐบาลนายฮุน เซน ตามกระแสข่าวนาย ฮุน เซน ยอมมอบผลประโยชน์จากเหมืองพลอยที่เมืองไพลิน อันมีมูลค่ามหาศาลนับอนันต์ให้ครอบครอง

ปี พ.ศ.2540 ความขัดแย้งระหว่างเจ้ารณฤทธิ์ กับฮุนเซน เริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น เพราะต่างฝ่ายพยายามที่จะดึงเขมรแดงฝ่ายต่างๆ เข้ามาเป็นพรรคพวกเพื่อเป็นฐานคะแนนเสียงในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในครั้งต่อไป ในเดือนกรกฎาคม 2540 กองกำลังฮุนเซน นายกรัฐมนตรีคนที่ 2 ของกัมพูชาทำการปฏิวัติยึดครองอำนาจ ฮุนเซนอ้างว่า ฝ่ายเจ้ารณฤทธิ์และกลุ่มเขมรแดงมีการเซ็นสัญญาความร่วมมือกันทางทหารเพื่อการเลือกตั้งที่จะมีขึ้น หลังนายฮุนเซน ยึดอำนาจ เจ้ารณฤทธิ์ต้องลี้ภัยการเมืองมาอยู่ในประเทศไทยด้วยข้อกล่าวหาของนายฮุนเซน ว่าเจ้ารณฤทธิ์สะสมอาวุธ และคบค้ากับเขมรแดงเพื่อเตรียมการยึดอำนาจ ต่อมานายฮุนเซน แต่งตั้งนายอึง ฮวด รัฐมนตรีต่างประเทศกัมพูชาขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 แทนเจ้ารณฤทธิ์ เหตุการณ์ครั้งนี้ส่งผลให้อาเซียนตอบปฏิเสธรับกัมพูชาเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มอาเซียน และในช่วงระยะเวลาไล่เลี่ยกัน นายพอล พต ขึ้นศาลประชาชนในข้อหาฆ่านายซอนเซน อดีตรัฐมนตรีกลาโหมของเขมรแดงพร้อมครอบครัวตายอย่างโหดเหี้ยมรวม 11 ศพ พอล พต ถูกตัดสินกักขังบริเวณตลอดชีวิต

ปี พ.ศ.2541 นายฮุนเซน นายกรัฐมนตรีคนที่ 2 พยายามทุกหนทางที่จะหาความชอบธรรม และชนะใจต่างประเทศ เพราะต้องการเงินทุน และความช่วยเหลือที่ถูกตัดขาดออกไป ฮุนเซน ยอมรับข้อเสนอของญี่ปุ่นที่จะตัดสินคดีความของเจ้ารณฤทธิ์โดยไม่ต้องปรากฏตัว แล้วตามด้วยการอภัยโทษแก่เจ้ารณฤทธิ์จากกษัตริย์เพื่อให้กลับเข้ามาสู่ประเทศกัมพูชามาเล่นการเมืองต่อไปตามแรงกดดันจากนานา

ประเทศ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2541 รัฐบาลกัมพูชาจัดการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ พรรคที่ได้คะแนนมากที่สุด คือ พรรคประชาชนกัมพูชา (CPP) ของนายฮุนเซน รองลงมาคือ พรรคฟุนซินเปคของเจ้ารณฤทธิ์ และพรรคซัมรังสี ของนายซัมรังสี ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้าน พรรคฝ่ายค้านโดยการนำของนาย ซัมรังสี และเจ้ารณฤทธิ์ ไม่พอใจในการเลือกตั้ง โดยกล่าวว่าพรรคประชาชนกัมพูชาโกงการเลือกตั้งจึงเกิดการประท้วง ไม่ยอมเข้าร่วมการจัดตั้งรัฐบาล เกิดการชุมนุมประท้วงของประชาชนผู้สนับสนุนจำนวนนับหมื่นคน เมื่อเหตุการณ์บานปลาย ประเทศกลุ่มอาเซียนจึงให้ไทยเป็นกลางในการไกล่เกลี่ยเพื่อการเจรจาระหว่าง 3 พรรค การเจรจาสำเร็จผล โดย มรว.สุขุมพันธ์ บริพัตร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศของไทย เจรจากับนายฮุนเซน ต่อมามีการเจรจากันระหว่างผู้นำพรรคต่างๆ สถานการณ์ทางพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมถอยก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางบ้านเมืองเป็นสิ่งสำคัญ พุทธศาสนาในกัมพูชา ยุคการปกครองระบอบประชาธิปไตยนี้ จะมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป เนื่องจากพุทธศาสนาในกัมพูชามีลักษณะดังต่อไปนี้

พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ: ประเทศกัมพูชารับอารยธรรมที่รุ่งเรืองมาจากอินเดียเป็นสมบัติของชาติตั้งแต่โบราณกาลมาแล้ว ศาสนาที่ชาวกัมพูชานับถือซึ่งรับมาจากอินเดียคือศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธซึ่งรับเข้าสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณทูตเข้ามาในสุวรรณภูมิ อันมีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้าคณะ เป็นสายที่ 8 ทั้งสองศาสนาต่างพยายามชิงอิทธิพลกันอย่างหนักในหมู่ประชาชนธรรมดาไปจนถึงชนชั้นสูง อำมาตย์ พระราชวงศ์และพระมหากษัตริย์ สมัยใดพระมหากษัตริย์นับถือศาสนาพราหมณ์ๆ ก็เจริญรุ่งเรือง สมัยใดนับถือศาสนาพุทธๆ ก็เจริญรุ่งเรือง บางสมัยนับถือศาสนาพราหมณ์และสนับสนุนอุปถัมภ์ศาสนาพุทธพร้อมกันทำให้ศาสนาทั้ง 2 ยังคงฝังรากลึกในใจของชาวกัมพูชาตลอดมา

ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะเหลือเพียงศาสนาพุทธเถรวาทก็ตาม จากอดีตศาสนาพราหมณ์สามารถแย่งพื้นที่การนับถือสำเร็จโดยยึดฐานชนชั้นผู้ปกครองมากกว่า อันจะเห็นจากรายชื่อพระมหากษัตริย์ของกัมพูชาตั้งแต่ยุคแรกจนถึงราว พ.ศ.1700 เศษเป็นต้นมา ล้วนมีจารึกนามเป็นสันสกฤต และปราสาทที่สร้างล้วนเพื่อบูชาในศาสนาพราหมณ์ เป็นส่วนมาก พ.ศ.1700 สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ถือว่าเป็นยุคทองของพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะพระมหากษัตริย์กัมพูชาศรัทธาเคารพนับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะเป็นที่พึ่งอาศัย กลายมาเป็นพุทธมามกะโดยสมบูรณ์ ต่อมา แม้ว่าพุทธศาสนาจะถูกเบียดเบียน เพราะตกเป็นประเทศในอารักขาอาณานิคมฝรั่งเศส แต่

ก็ประคับประคองตัวอยู่รอดมา จนวาระสุดท้ายพุทธศาสนาถูกทำลายเพราะชนชาติเดียวกัน นำโดยนายพอลพตและพวกก่อสงครามกลางเมือง เรียกว่าสงครามล้างเผ่าพันธุ์กัมพูชา หลังสงครามสงบ พระมหากษัตริย์กัมพูชา ขุนนางและประชาชนจึงช่วยกันฟื้นฟูพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสถาพรตราบถึงปัจจุบัน

พุทธศาสนากับความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม: พุทธศาสนาในประเทศกัมพูชามีความเป็นพลวัตคู่ขนานกัน กล่าวคือ เมื่อพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง วัฒนธรรมเชิงศาสนาก็มีความเจริญรุ่งเรืองไปด้วยกัน หรืออาจเรียกว่าเป็นเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อกัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่ถูกจัดระบบให้อยู่ในรูปของประเพณีสิบสองเดือนและพิธีชีวิตของประชาชน ซึ่งสามารถพิจารณาจากพลวัตของวัฒนธรรมที่เคียงคู่กับพุทธศาสนาในสองมิติ คือ 1) วัฒนธรรมในมิติของรูปธรรม 2) วัฒนธรรมในมิติของนามธรรม ซึ่งในที่สุดแล้วจะกลายเป็นวิถีปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา พอสรุปดังนี้

วัฒนธรรมในมิติของรูปธรรม วัฒนธรรมในมิตินี้มีความเป็นพลวัตสูง กล่าวคือการสร้างศาสนสถานล้วนเกิดจากพลังศรัทธา จากประวัติศาสตร์กัมพูชาพบว่ากษัตริย์แต่ละพระองค์แสดงศรัทธาในการสร้างปราสาท อันเป็นแรงจูงในศาสนาทั้งสิ้น แต่สิ่งเหล่านี้ไม่อาจยืนยันถึงความเป็นชาวพุทธอย่างแท้จริง หากไม่มีการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้จากวัฒนธรรมในมิตินามธรรม จึงกลายมาเป็นรูปแบบวิถีชีวิตตามที่ปรากฏในประเพณีสิบสองเดือนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราว เหตุการณ์ในพุทธศาสนาหรือเกี่ยวข้องกับพระรัตนตรัย ซึ่งมีความสำคัญระดับพระราชวังมาตั้งแต่อดีต และประเพณีเหล่านี้ล้วนเกิดจากความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในมิติของนามธรรมที่มีอยู่ในบุคคลตั้งแต่อดีต แต่เมื่อแปรความเชื่อมาเป็นภาคปฏิบัติ จึงเป็นประเพณีที่ชาวกัมพูชาช่วยสืบต่อมาถึงปัจจุบัน บางประเพณีอาจเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามความเหมาะสม

วัฒนธรรมในเชิงรูปธรรมคือสิ่งก่อสร้าง เช่น ปราสาท โดยเฉพาะปราสาทนครวัดอันเป็นสัญลักษณ์ของประเทศกัมพูชาที่เป็นหนึ่งในมรดกโลก ก็ประทับรูปบนผืนธงชาติของประเทศกัมพูชา แม้ว่าเดิมทีปราสาทนครวัดถูกสร้างเป็นศาสนสถานของพราหมณ์หรือฮินดู แต่สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อันเป็นยุคทองของพุทธศาสนาเป็นต้นมา ปราสาทนครวัดได้รับการอธิบายว่าเป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนามหายาน

วัฒนธรรมในมิติของนามธรรม มิตินี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในพุทธศาสนา ความเชื่อในหลักกรรมทางพุทธศาสนา แม้ว่าเป็นอุดมการณ์ในความเห็นของคนทั่วไป แต่สำหรับพุทธศาสนาแล้ว สิ่งที่เป็นนามธรรมถือว่าเป็นแก่นสาระสำคัญที่ฝังรากลึก

และตรึงจิตใจของแต่ละบุคคล และสามารถถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อๆ ไป เช่น ความเชื่อหลักธรรมในเรื่องกรรม ความเชื่อในผลของกรรม ความเชื่อว่าทุกคนมีกรรม และความเชื่อในพระโพธิญาณของพระพุทธเจ้า ซึ่งในที่สุดแล้ว ความเชื่อเหล่านี้กลายมาเป็นวิถีปฏิบัติโดยผ่านกระบวนการของทาน ศีล ภาวนา จะเห็นว่า ประเพณีที่กำหนดไว้ในในสิบสองเดือนจะมีแก่นสารที่เน้นการให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนา การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนา เช่น เมื่อถึงเดือนสิบนับตามจันทรคติ ชาวกัมพูชาต้องทำพิธีโฎนตา ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นวาระของชีวิต ประชาชนชาวกัมพูชาจะยากดีมีจน อยู่ส่วนไหนของประเทศจะต้องทำพิธีโฎนตา คือพิธีทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษ ดังนั้น เมื่อนับวงรอบของประเพณีสิบสองเดือนจึงเป็นวิถีพุทธ มีพลวัตขับเคลื่อนตามวงจรชีวิต แม้บางเดือนมีมูลเหตุจากการประสมประสานกับพิธีพราหมณ์ด้วยก็ตาม แต่สำหรับชาวกัมพูชาแล้วสามารถอธิบายในเชิงพุทธ

การศึกษาด้านพุทธศาสนา: ในประเทศกัมพูชา การศึกษาปริยัติธรรมแบ่งเป็น 2 หัวข้อใหญ่ คือ

1) การจัดการศึกษาปริยัติธรรมของคณะสงฆ์กัมพูชาในอดีต

2) การจัดการศึกษาปริยัติธรรมของคณะสงฆ์กัมพูชาในปัจจุบัน

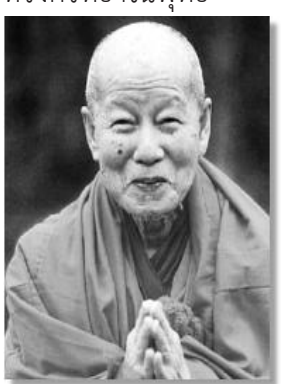
การจัดการศึกษาปริยัติธรรมของคณะสงฆ์กัมพูชาในอดีต มี 4 ยุค คือ สมัยฟูนัน สมัยเจนละ สมัยพระนครและสมัยหลังพระนคร

สมัยฟูนัน การศึกษาปริยัติธรรมจากหลักฐานทั้งหมดที่กล่าวมานั้นเป็นการศึกษาภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีเป็นหลัก แต่ลักษณะของการเรียนการสอนนั้นเป็นการท่องบ่นบอกเล่าต่อๆ มาโดยอาศัยความจำเป็นหลักเรียกว่ามุขปาฐะ ดังหลักฐานที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกที่ว่า ในพระราชอาณาจักรฟูนัน มีพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมากทรงประพฤติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งมีพระเถระผู้ทรงความรู้ด้านภาษาศาสตร์เป็นสมณทูตไปแปลพระไตรปิฎกที่ประเทศจีนดังกล่าว

สมัยเจนละ การศึกษาปริยัติธรรมสมัยเจนละ จากหลักฐานที่ปรากฏสมัยเจนละ ช่วงแรกจะเป็นการแย่งชิงราชสมบัติเป็นส่วนใหญ่ ทางด้านพุทธศาสนานั้น พระราชาทุกพระมหากษัตริย์ก็มิทรงทอดทิ้งพุทธศาสนา ดังเช่นรัชสมัยของพระบาทชัยวรมันที่ 1 พระองค์ทรงเป็นพระราชาทรงอำนาจอีกพระองค์หนึ่ง และขยายอาณาเขตอันกว้างใหญ่ โดยรัชสมัยนี้ พระองค์ทรงผนวชและมีพระภิกษุสองรูปที่เป็นเชื้อสายกษัตริย์ คือภิกษุรัตนะภาณุ และภิกษุรัตนะสิงหะ ให้เป็นผู้ดูแลวัดไพรเวียร์ที่

ทรงสร้างถวาย และตามการบันทึกของหลวงจีนอี้จิงกล่าวว่า พุทธศาสนาในอาณาจักรเจนละมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีการสร้างวัดทั่วทุกแห่ง ประชาชนนิยมบวชในพุทธศาสนา แม้กระทั่งเจ้านายก็นิยมบวชเช่นกัน นี้เป็นหลักฐานที่ชัดเจนขึ้นเพราะการบวชก็คือการศึกษานั่นเอง เนื่องจากการบวชนั้นก็จำเป็นต้องมีพระอุปัชญาย์อาจารย์ที่เป็นพระสังฆเถระผู้ให้การอุปสมบทหรือให้การศึกษาแก่สัทธิวิหาริกที่ศรัทธาเข้ามาบวชจึงถือเป็นการให้การศึกษาในเบื้องต้น กล่าวคือการให้กรรมฐานหลังจากบวชเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็ขึ้นอยู่กับพระอุปัชญาย์อาจารย์เป็นผู้สั่งสอน

สมัยพระนคร พระบาทอินทรวรมันที่ 1 พระองค์ทรงเป็นผู้ให้เสรีภาพแก่ประชาราษฎร์ในการนับถือศาสนาไม่จำกัดเฉพาะแต่ในศาสนาพราหมณ์เท่านั้น แต่ทรงให้นับถือศาสนาที่ตนเคารพศรัทธาตามประเพณี เช่นพระองค์ก็ทรงศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นแบบอย่าง สมัยพระบาทยโสวรมันที่ 1 พระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่ทรงนับถือพุทธศาสนามหายานอย่างเป็นทางการ พร้อมกันนั้นก็ทรงศรัทธาในศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนาเถรวาทที่สืบทอดมาจากรัชกาลก่อนๆ สมัยพระบาทราเชนทรวรมันที่ 2 มีการสร้างวัดวาอารามเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และเปิดโอกาสให้เคารพนับถือศาสนาอย่างเสรี โดยเฉพาะพุทธศาสนามหายานได้รับการสนับสนุนจากกวีทรารินถนะพร้อมทั้งนำเอาคัมภีร์พุทธศาสนาจากต่างดินแดนเข้ามาเป็นจำนวนมาก นี้ก็แสดงให้เห็นว่าการศึกษาของพระสงฆ์ยุคนั้นคงจะมีความเจริญรุ่งเรืองแน่นอน ซึ่งจากสถิติการสร้างวัดหรือจำนวนของพระสงฆ์ที่บวชอยู่ในวัดนั้นๆ พร้อมทั้งตำราเอกสารต่างๆ สำหรับใช้ประกอบการเรียนการสอนด้วย พุทธศาสนามหายานได้รับการเชิดชูจากพระราชสำนัก จึงเจริญรุ่งเรืองในพระราชอาณาจักรกัมพูชาและเป็นศาสนาประจำชาติด้วย ส่วนพุทธศาสนาเถรวาทที่มีอยู่เดิมนั้นก็มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่เช่นกัน เพียงแต่ไม่ได้รับสนับสนุนจากพระราชสำนักเท่าที่ควร

พระมหาโฆษนันทะ ผู้นำการเดินธรรมยาตราเพื่อนำสันติภาพกลับคืนสู่กัมพูชาหลังสงครามกลางเมืองมีเหตุให้ประชาชนจำนวนมากเสียชีวิต

พระบาทสุริยวรมันที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองพร้อมทั้งการทำนุบำรุงพุทธศาสนา พระบาทตรีภูวนาทิตยวรมันทรงสวรรคต พระบาทชัยวรมันที่ 7 พระองค์จึงรวบรวมกองทัพรบกับจามจนได้รับชัยชนะ และกำจัดพวกจามออกจากพระราชอาณาจักรกัมพูชาปี พ.ศ.1724 ซึ่งเป็นปีที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ทรงได้รับพระนามว่าพระบาทชัยวรมันที่ 7 รัชกาลของพระองค์นั้น ทำให้ประเทศกัมพูชามี

อารยธรรมเจริญรุ่งเรืองถึงชั้นสูงสุดในทุกๆ ด้าน ขอสรุป

ด้านการศึกษาพุทธศาสนา (Buddhist Studies): การศึกษานั้นถือว่าเป็นยุคที่มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งฝ่ายพุทธจักร และอาณาจักรโดยมีพุทธิกมหาวิทยาลัยคะเชนทรตง ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่สอนวิชาพุทธศาสนา มหาวิทยานิละกะกุตตระ และมหาวิทยาลัยนเรนทราศรม เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับประชาชนทั่วๆ ไป รวมทั้งสตรีเชื้อพระวงศ์ด้วย นอกจากนั้น ยังมีพระภิกษุชาวต่างชาติที่เรียนมหาวิทยาลัยนี้ด้วย แม้เราไม่สามารถรู้ว่ามีการเรียนการสอนในรูปแบบใดก็ตาม แต่ยุคนี้การศึกษาของพระสงฆ์มีความเจริญที่สุดยุคหนึ่งของกัมพูชา

ด้านสถาปัตยกรรม (Architectures): รัชสมัยของพระองค์ถือเป็นยุคที่มีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองที่สุด และมีการสร้างประสาทต่างๆ ทั่วทุกหนแห่งในพระราชอาณาจักร เพื่ออุทิศแด่พุทธศาสนาและพระราชามหากษัตริย์พระองค์ก่อนๆ โดยเฉพาะปราสาทตาพรหมซึ่งเป็นสถานศึกษาที่สำคัญของพระนครที่เรียกว่ามหาวิทยาลัยพุทธศาสนา มีพระสงฆ์สามเณรศึกษาอยู่ประมาณ 20,000 กว่ารูป

การศึกษาปริยัติธรรมต่อจากพระบาทชัยวรมันที่ 7 มาจนกระทั่งพระบาทอินทรวรมันที่ 2 ผู้เป็นพระราชโอรสขึ้นครองราชย์ การพระศาสนาทรงดำเนินรอยตามพระราชบิดาคือทั้งพุทธศาสนามหายาน และหีนยานที่ได้รับแบบอย่างจากลังกาทวีปก็รับยกย่องจากประชาชนทุกระดับชั้น และมีความเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาจนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระบาทชัยวรมันที่ 8 สถานการณ์พุทธศาสนาถูกทำลายอย่างหนัก จากอิทธิพลของพวกพราหมณ์ จึงถือเป็นยุคเสื่อมสลายของมหายาน และพราหมณ์สิ้นสุดลงในพระราชอาณาจักรของพระบาทชัยวรมันที่ 7 และคงเหลือเพียงพุทธศาสนาเถรวาทที่ได้รับการเคารพศรัทธาจากพุทธศาสนิกที่คับแค้นใจจากพวกพราหมณ์ที่กีดกันเรื่องของศาสนาทำให้พุทธศาสนาเถรวาทถูกยกย่องให้เป็นศาสนาประจำชาติกัมพูชา (Esteem to The National Religion of the Cambodia) และมีความเจริญรุ่งเรืองมาโดยตลอด

รัชสมัยพระบาทอินทรวรมันที่ 3 ถือว่าพระองค์ทรงเป็นแบบฉบับของพระราชสำนักและพสกนิกรทุกช่วงชั้นให้เข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักคำสั่งสอนของพุทธเจ้าอย่างแท้จริง ดังตัวอย่างที่พระองค์ทรงเสด็จออกผนวชเพื่ออุทิศเวลาให้กับการศึกษาทางด้านพุทธศาสนา และถือเป็นพระกรณียกิจที่สำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนารัชสมัยของพระองค์ด้วย และสิ่งที่สำคัญคือทรงใช้ภาษาบาลีแทนภาษาสันสกฤตอย่างเป็นทางการในพระราชอาณาจักร จึงทำให้การศึกษาพุทธศาสนาใน

รัชกาลของพระองค์มีความเจริญรุ่งเรืองที่สุดยุคหนึ่งของกัมพูชาโดยตลอดมา

สมัยพระบาทชัยวรมันที่ 9 พระองค์ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจอันสำคัญในการประกาศพระศาสนาไปยังประเทศลาวในรัชกาลของเจ้าฟ้างุ้ม จึงทำให้พุทธศาสนาเถรวาทกลายเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณและเป็นศาสนาประจำชาติของสาธารณรัฐประชาชนลาวมาถึงปัจจุบัน

ยุครัฐจารีตของกัมพูชาสมัยหลังพระนคร การศึกษาปริยัติธรรมรัชสมัยพระบาทพญาญาติพระองค์ทรงทำนุบำรุงประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองทั้งฝ่ายพุทธจักร และฝ่ายอาณาจักรไปพร้อมๆ กัน แม้จะอยู่ในช่วงที่ทรงย้ายพระราชธานีหลายครั้งก็ตามที แต่พระองค์ก็ไม่ทรงละทิ้งในเรื่องของพุทธศาสนา พร้อมทรงสร้างพระอารามไว้เป็นจำนวนมาก และยังคงอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน แต่ต่อมาหลังจากที่พระองค์ทรงสวรรค์แล้วอาณาจักรก็เกิดวิบัติกันเองภายในราชวงศ์ทั้งปัญหาภายในประเทศ และปัญหาจากการรุกรานจากต่างประเทศด้วย

การศึกษาสมัยพระยาละแวกจนถึงสมัยของพระบางองค์ดวง คือนับตั้งแต่สมัยพระบาทศรีสุคนธบท ขุนหลวงพระเสด็จก่อน และพระบาทจันทราชาซึ่งทั้งสามพระองค์ล้วนแล้วเป็นพุทธมามกะทรงเคารพบูชาพระรัตนตรัยเป็นที่สักการบูชาสูงสุด นอกจากนี้ ทุกๆ พระองค์ทรงสร้างพระอารามไว้เป็นจำนวนมาก และสนับสนุนให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการช่วยชี้แนะแนวทางสั่งสอนหลักการปฏิบัติที่ถูกที่ควรในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชนผู้ซึ่งศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนา และช่วงที่ทรงครองราชย์นั้นพระองค์ยังคัดเลือกตัวบุคคลที่จะเข้ามาช่วยบริหารกิจการทางบ้านเมือง โดยมีการจัดให้สอบไล่ประโยคภาษาบาลีและหลักคัมภีร์ฎีกาต่างๆ ทางพุทธศาสนาเพื่อจะได้ผู้บริหารที่มีความรู้ควบคู่คุณธรรมและเป็นแบบอย่างในการปกครองบ้านเมือง เมื่อสอบผ่านแล้วก็จะรับแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางด้านการเมืองการปกครองไปประจำที่หัวเมืองต่างๆ ฉะนั้นจึงถือว่ายุคนี้เอาหลักพระธรรมนำหน้าการปกครองประเทศ

สมัยพระบาทองค์ด้วง การศึกษาของพระสงฆ์ และการศึกษาของเยาวชนนั้นพระองค์ทรงเอาพระทัยในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามกาลสมัย คือทรงปรับปรุงระบบการศึกษาระบบข้าราชการ และทรงแต่งตั้งตำแหน่งในราชวงศ์ตามลำดับเพื่อให้มีความคล่องตัวในการปกครองบ้านเมือง โดยทรงให้ไปประจำตำแหน่งตามหัวเมืองต่างๆ อันที่จะพัฒนาประเทศชาติให้มีความเข้มแข็ง และเพื่อต่อต้านจากภายนอกประเทศอันเนื่องมาจากการล่าอาณานิคมตะวันตก นอกจากจะทรงปกครอง

ประเทศตามหลักทศพิธราชธรรมแล้ว พระองค์ทรงเป็นนักเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่สำคัญอีกด้วยกล่าวคือมีการจัดพิมพ์เงินเพื่อทำพานิชกรรมกับจีน และอินเดียดังกล่าวแล้วข้างต้น ส่วนทางการศึกษานั้นพระองค์ทรงจัดให้มีการสอบไล่ประโยคบาลี มีพระสงฆ์เป็นพระมหาเปรียญ คือตั้งแต่เปรียญตรีเปรียญโทมาตามลำดับ ทำให้การศึกษาพุทธศาสนาสมัยนี้มีความเจริญอย่างมาก พร้อมกันนั้นยังมีเหตุการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้นในวงการพระศาสนาของพระราชอาณาจักรกัมพูชา คือได้รับคณะธรรมยุติกนิกายจากประเทศไทยเพิ่มอีกนิกายทำให้พุทธศาสนาในกัมพูชามี 2 นิกายเหมือนกับประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน

การจัดการศึกษาปริยัติธรรมของคณะสงฆ์กัมพูชาในปัจจุบันรูปแบบ 3 คือ 1) การศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรม 2) การศึกษาพุทธิกศึกษา และ3) การศึกษาระดับอุดมศึกษาในพระราชบัญญัติด้านการศึกษามอบหมายพระเถระเหล่านี้รับผิดชอบ คือ

ที่	ชื่อสมณศักดิ์	ชื่อจริง	ตำแหน่ง
1	สมเด็จพระมหาสเมธาธิบดี	นน แหงด	ประธาน
2	สมเด็จพระธรรมลิขิต	ลอส ลาย	รองประธาน
3	สมเด็จพระอุดมมุนี	เฮง เลียงโฮ	รองประธาน
4	สมเด็จพระวันรัตน์	นอย จรึก	รองประธาน
5	สมเด็จพระโพธิวงศ์	อัม ลิมเฮง	รองประธาน
6	สมเด็จพระอุดมวงศา	ม่วง รา	รองประธาน
7	พระโฆสธรรม	เสาร์ จันทร์ธูร	รองประธานและเลขานุการ
8	พระสัทธรรมโกศล	เจีย สำอาง	รองประธาน

1) การศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรมจากสถิติ พ.ศ.2551 มีโรงเรียนแผนกพระธรรมวินัย (นักธรรมตรี โท เอก) มีจำนวน 726 โรงเรียนสมณศึกษามีจำนวน 13,612 รูป โรงเรียนพุทธิกประถมศึกษา มีจำนวน 549 โรงเรียน สมณศึกษาที่เรียนอยู่มี 12,174 รูป พุทธิกอนุวิทยาลัย (ม.1-3) มีจำนวน 26 โรง สมณศึกษา 4,037 รูป พุทธิกวิทยาลัย (ม.4-6) 11 โรง มีสมณศึกษา 1,893 รูป ระดับอุดมศึกษา 2 แห่ง คือ พุทธิกสากลวิทยาลัยพระสีหนุราช และพุทธิสากลพระสีหมุนี 605 รูป ส่วนวัดทั่วราชอาณาจักร 4,237 วัด มีพระภิกษุ-สามเณร 57,350 รูป

2) การศึกษาพุทธิกศึกษาประกอบด้วย (1) พุทธิกประถม ศึกษาให้ศึกษา

ระดับประถมศึกษาชั้นป.1-6 (2) พุทธิกมัธยมศึกษาปฐมภูมิ จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (3) พุทธิกมัธยมศึกษาทุติยภูมิ จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2505 สมเด็จพระสีหนุราชสร้างโรงเรียนสงฆ์เรียกว่าโรงเรียนพุทธิกศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย โรงเรียนนี้ตั้งอยู่ที่วัดมหามนตรี ให้นามว่า วิทยาลัยพระสุรามฤต ในกรุงพนมเปญ ตามนามของพระบิดาของพระองค์ ปัจจุบันขยายตัวออกไปหลายจังหวัด มีจำนวนโรงเรียนทั้งสิ้น 12 แห่ง มีนักเรียน 3,400 รูป/คน พ.ศ.2532 (1989) โรงเรียนมัธยมสงฆ์ได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งหลังถูกทำลายยับเยินสมัยเขมรแดง เป็นฐานผลิตบุคลากรให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ต่อมาปี พ.ศ. 2551 มีจำนวนโรงเรียนมัธยมทางพุทธศาสนา 12 แห่ง

3) การศึกษากับอุดมศึกษา จัดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยคือระดับปริญญาตรี โท และเอก ระดับอุดมศึกษาก่อตั้งขึ้นวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2497 (1954) โดยสมเด็จพระเจ้านโรดมสีหนุ โดยใช้พระนามของพระองค์ท่านมาเรียกชื่อมหาวิทยาลัย เหมือนกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งพระราชทานนามจากในหลวงรัชกาลที่ 5 ชื่อว่าพุทธิกสากลวิทยาลัยพระสีหนุราช (Preah Sihanouk Raja Buddhist) โดยมุ่งหวังให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นจนถึงระดับมหาวิทยาลัย เพื่อนำเอาความรู้ทางพุทธศาสนาไปเผยแผ่พุทธศาสนิกชน โดยมีพระโพธิวงศ์ (ฮวด ตาท) เป็นอธิการบดีรูปแรก มีนักศึกษาชุดแรก 40 รูป มหาวิทยาลัยตกต่ำสุดขีดสมัยแขมรแดง ตึกถูกทุบ หนังสือทางพุทธศาสนาถูกเผาทำลาย ไม่มีนักศึกษาเหลืออยู่ จนถึงปี พ.ศ.2540/ค.ศ.1997 จึงเริ่มฟื้นฟูอีกครั้ง โดยเปิดคณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรก มีนักศึกษาจบรุ่นแรก 50 รูป พ.ศ.2549/ค.ศ.2006 รัฐบาลกัมพูชาได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย มีผลทำให้เป็นมหาวิทยาลัยรัฐบาลสมบูรณ์แบบ ในเบื้องต้นเปิดสอนในระดับปริญญาตรี 5 คณะ คือ 1) คณะศาสนาและปรัชญา (Faculty of Phylosophy and Religions) 2) คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ประชาสัมพันธ์ทางค้านเทคโนโลยี (Faculty of Education Science and Information Technology) 3) คณะวรรณคดีเขมร (Faculty of Khmer Literature) 4) คณะบาลี สันสกฤตและภาษาต่างประเทศ (Faculty of Pali Sanskrit and Foreign Technology) 5) ศูนย์ฝึกอบรมครู (Center of Teacher Training) มีสถานะเทียบเท่าคณะ ตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปี พ.ศ.2518 มีผู้จบการศึกษาแล้ว 176 รูป ปี พ.ศ.2542 /ค.ศ.1999) มีผู้จบปริญญาตรีรุ่นแรก 50 รูป วันที่ 23 มกราคม พ.ศ.2549/ค.ศ.2006) รัฐบาลพระราชอาณาจักรกัมพูชายกสถานะเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐอย่างสมบูรณ์ มี

พรบ.ที่ชัดเจน มีสมเด็จพระสังฆราช (นน แหงด) เป็นที่ปรึกษาอธิการบดี มีสมเด็จพระโพธิวงศ์ (อัม ลิม เฮง) เป็นอธิการบดี และศาสตราจารย์ ดร.พระเทพสัตถา (ชีร) สุวัณณรัตนะ เป็นรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยขยายการศึกษาออกสู่ชนบทโดยจัดตั้งวิทยาเขตออกเป็น 3 วิทยาเขตกำปงชนังคือ 1) วิทยาเขตพระตะบอง 2) วิทยาเขตกัมปงจาม 3) วิทยาเขตกำปงชนัง พ.ศ.2555 มีนักศึกษาทั้งหมด 1,512 รูป/คน

มหาวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่ง คือ พุทธิกสากลวิทยาลัยพระสีหมุนีราชา (Preah Sihamoniraja Buddhist University) เป็นมหาวิทยาลัยที่ตั้งตามนามของสมเด็จพระเจ้านโรดม สีหมุนีพระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบัน ตั้งที่วัดสวายเปาะแป กรุงพนมเปญ โดยความพยายามของสมเด็จพระสังฆราชบัวคลี ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ปี พ.ศ.2547 ในวันเปิดมหาวิทยาลัยพระเจ้าสีหมุนีเสด็จมาเปิดอย่างเป็นทางการ การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีจนถึงพ.ศ.2550 จึงมีพรบ.อย่างสมบูรณ์ มีสถานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล ขณะนี้เปิดแล้ว 4 คณะ คือ 1) คณะปรัชญา ศาสนา และนิติศาสตร์ 2) คณะบาลี สันสกฤต และภาษาต่างประเทศ 3) คณะอักษรศาสตร์เขมร 4)คณะสารสนเทศ

นิกาย: พุทธศาสนาเถรวาทในกัมพูชา มีการแบ่งแยกเป็นครั้งแรกเมื่อมีการนำเอาธรรมยุติกนิกายนิกาย (ซึ่งเน้นที่การทำให้พระธรรมวินัยบริสุทธิ์ตามที่มีมาในพระไตรปิฎก) จากสยามเข้ามาปี พ.ศ.2407/ค.ศ.1864 คณะธรรมยุติกนิกายในกัมพูชามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระราชวงศ์เช่นเดียวกับที่เป็นในสยามแต่คณะธรรมยุติกนิกายในกัมพูชามีส่วนนำความก้าวหน้าเพียงเล็กน้อยมาสู่ชาวกัมพูชาที่ไม่ใช่เจ้านายและชนชั้นสูง อีกทั้งไม่มีบทบาทในการนำความทันสมัยมาสู่สังคมกัมพูชาดังเช่นที่เป็นในสยาม ในขณะที่มหานิกายซึ่งเป็นนิกายดั้งเดิมซึ่งมีความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยน้อยกว่ากลับมีบทบาทที่โดดเด่นกว่าคณะธรรมยุติกนิกาย

เมื่อมีการตั้งโรงเรียนบาลีระดับมัธยมขึ้น ณ กรุงพนมเปญปี พ.ศ.2457/ ค.ศ. 1914 ก็เกิดแรงกระตุ้นให้มีการศึกษาศาสนากันใหม่ อันนำมาซึ่งความแตกแยกของคณะมหานิกายในทศวรรษที่ พ.ศ.2463/ค.ศ.1920 ระหว่างพระสงฆ์ตามแบบจารีตกับพระสงฆ์หัวสมัยใหม่ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวิทยาศาสตร์ตะวันตก และนิยมการวิพากษ์วิจารณ์ รวมทั้งต้องการให้มีการทำความเข้าใจคัมภีร์ทางศาสนากันใหม่ กลุ่มหัวสมัยใหม่รู้จักกันในภายหลังว่า คณะธรรมกายซึ่งก้าวขึ้นมามีบทบาทอย่างมากในการต่อต้านฝรั่งเศสร่วมกับปัญญาชนคนกลุ่มใหม่ของกัมพูชา

สมเด็จพระสังฆราชเดียน (Dien) ค.ศ.1823–1913) (มหานิกาย)

สมเด็จพระสังฆราชนิล เตียง (Nil Teang) (ค.ศ.1857-1913) หรือพระสังฆราช (เที่ยง) (มหานิกาย)

สมเด็จพระสังฆราชปราก ฮิน (Prak Hin) (ค.ศ.1937-1947) (มหานิกาย)

สมเด็จพระสังฆราช จวนนาถ (Chuon Nath) (ค.ศ.1948–1969) (มหานิกาย)

สมเด็จพระสังฆราช ฮวต ตาต (Huot Tat) (ค.ศ.1969–1975) (มหานิกาย)

สมเด็จพระมหาโฆษนันทะ (Preah Maha Ghosananda) (ค.ศ.1988–2007) (มหานิกาย) เป็นการคัดเลือกกันของกลุ่มพระในต่างประเทศที่ลี้ภัยทางการเมือง ภายใต้ระบบเขมรแดง และสงครามกลางเมืองในช่วงเวียดนามยึดครอง โดยไม่ยอมรับสมเด็จเทพวงศ์ ที่ได้รับการคัดเลือกจากรัฐบาลฮุนเซนให้เป็นสมเด็จพระสังฆราช การคัดเลือกนี้จึงเป็นการคัดเลือกผ่านกลุ่มคนที่อยู่ต่างประเทศ ไม่ได้เกี่ยวข้องหรือเป็นที่ยอมรับจากรัฐบาลที่พนมเปญแต่อย่างใด

สมเด็จพระสังฆราชเทพวงศ์ (Tep Vong) (ค.ศ.1981–ปัจจุบัน) (ดำรงตำแหน่งสังฆราช ระหว่าง ค.ศ.1981–1991, มหานิกาย (Maha Nikaya) 1991–2006, อัครสังฆราช/Grand Supreme Patriarch ค.ศ.2006–ปัจจุบัน)

สมเด็จพระสังฆราชโนนแงต (Non Nget) (ค.ศ.2006–ปัจจุบัน) (วัดปทุมวดีราชวราราม โดยวัดแห่งนี้แต่เดิมเป็นวัดของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายธรรมยุติกนิกาย แต่เมื่อพระสงฆ์และพุทธศาสนาหมดไปจากดินแดนกัมพูชาปี ค.ศ.1975-1979 ทำให้วัดแห่งนี้ร้างไปโดยปริยาย และเมื่อมีการบวชพระภิกษุภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบคอมมิวนิสต์หลังปี ค.ศ.1979 ไม่มีธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย วัดแห่งนี้จึงถูกอยู่จำโดยคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ เมื่อธรรมยุติกนิกายถูกฟื้นคืนมาอีกครั้ง รัฐบาลจึงแบ่งวัดแห่งนี้เป็นสองส่วน คือวัดส่วนหนึ่งเป็นของคณะสงฆ์มหานิกาย และวัดส่วนหนึ่งเป็นของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ปัจจุบันวัดแห่งนี้มีสมเด็จพระสังฆราชทั้ง 2 นิกายอยู่ที่วัดแห่งนี้)

ธรรมยุติกนิกายเป็นพุทธศาสนาที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งขึ้นเมื่อพระองค์ยังทรงผนวชในรัชกาลที่ 3 ต่อมา สมเด็จพระหริรักษ์รามาอิศราธิบดี (พระองค์ด้วง) ขอพระราชทานธรรมยุติกนิกายไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระอมรภิรักขิต (เกิด) และพระมหาปาน (Preah Saukonn Pan/Maha Pan) ซึ่งเป็น

ภิกษุชาวกัมพูชาที่เข้ามาบวชในคณะธรรมยุตให้กลับตั้งคณะธรรมยุตที่กัมพูชา ต่อมาพระมหาปานเป็นพระสังฆราชฝ่ายธรรมยุติกนิกายพระองค์แรกของกัมพูชา

ปัจจุบัน สมเด็จพระสังฆราชบัวคลี่ (Bour Kry) 11 มกราคม ค.ศ.1945-ปัจจุบัน/อายุ 71 ปี ทรงเป็นพระสังฆราชฝ่ายธรรมยุติกนิกายพระองค์ที่ 2 (คู่กับพระสังฆราชฝ่ายมหานิกาย) แห่งกัมพูชา สมเด็จพระสังฆราชฝ่ายธรรมยุติกนิกายประกอบด้วย

สมเด็จพระสุคนธาธิบดีปาน (Saukonn Pan: 1855–1894)

สมเด็จพระสุคนธาธิบดีบัวคลี่ (Bour Kry: 1991–present)

การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม: กระบวนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมทำผ่าน 3 กระบวนการ คือ

ผ่านความศรัทธาในพุทธศาสนา: ความศรัทธานี้แสดงออกด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่เป็นรูปธรรมคือ ผ่านการสร้างปราสาท การสร้างวัง สร้างวัด ชาวพุทธกัมพูชามีศรัทธาในพุทธศาสนา ดูจากประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยฟูนันเป็นต้นมา การสร้างปราสาทมีลักษณะพุทธมหายาน ปัจจุบันปราสาทเป็นสัญลักษณ์ของประเทศที่ปรากฏในธงชาติ และศาสนสถาน คือวัดหรือสิ่งปลูกสร้างในวัดปัจจุบันก็ปรากฏศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมจากปราสาทด้วย ปัจจุบันปรากฏรูปธรรมจากการสร้างวัง สร้างวัดอย่างชัดเจน

ความศรัทธาเป็นนามธรรมเกิดผ่านคำสอนในพุทธศาสนา: โดยเฉพาะบุญกิริยาวัตถุ 3 คือเชื่อในหลักกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วผ่านบทบาทของพระมหากษัตริย์หรือผู้นำ-พระมหากษัตริย์ของประเทศกัมพูชาเป็นพุทธมามกะ อุปถัมภ์พุทธศาสนาและเกื้อกูลต่อสถาบันสงฆ์ตลอดมาถึงปัจจุบัน ชนชั้นปกครองจึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างพุทธศาสนาให้มั่นคงในประเทศกัมพูชา ในปัจจุบันพุทธศาสนาได้รับการบรรจุให้เป็นศาสนาประจำชาติ นับว่าเป็นความมั่นคงในระดับหนึ่ง

ผ่านกระบวนการความขัดเกลาทางสังคม: เกิดจากการสืบเนื่องที่ยาวนานของพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา และได้รับการส่งเสริมสร้างสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ ความขัดเกลาทางสังคมถูกซึมซับโดยพิธีกรรมทางพุทธศาสนาผสมผสานเข้าไปในวิถีชีวิตของชาวกัมพูชา การทำบุญทำทาน การรักษาศีล ถืออุโบสถศีล เป็นสิ่งที่สืบทอดต่อๆ กันมาให้เยาวชนเห็นและปฏิบัติตามด้วยความเชื่อเลื่อมใส ความขัดเกลาทางสังคมยังเกิดเป็นประเพณีผู้ชายได้รับการบรรพชาอุปสมบทใน

พุทธศาสนา เพื่อศึกษาธรรม อบรมศีลธรรมจรรยาอีกด้วย ส่วนผู้ชายที่ไม่บรรพชาอุปสมบทจะใช้ชีวิตช่วงหนึ่งในการเป็นเด็กวัด เป็นอุบาสกรับใช้ศาสนบุคคลในวัดจนกระทั่งจบการศึกษาหรือมีคู่ครองเรือนต่อไป

แนวโน้มพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม: ในวงรอบของชีวิตชาวพุทธในกัมพูชา ตั้งแต่อุบัติถึงดับชีพไปในช่วงอายุที่สำคัญ เช่นวัยเด็กโดยเฉพาะเด็กชาย พ่อแม่นิยมให้บรรพชาบวชเรียนพระธรรมวินัยหรือนำไปฝากเป็นเด็กวัด เพื่ออบรมกล่อมเกลาทางศีลธรรมจรรยา แต่ในขณะเดียวกันยังมีกิจกรรมแบบพราหมณ์แทรกซึมด้วย แต่เป็นเพื่อนองค์ประกอบให้ความเป็นพุทธเด่นขึ้นเท่านั้น

ส่วนสังคมวัดคือพระสงฆ์แม้แตกต่างจากชาวบ้าน แต่ในวิถีชีวิตประจำวันพระสงฆ์จะใกล้ชิดกับชาวบ้าน สามารถเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน สิ่งที่เห็นในวิถีชีวิตของพระสงฆ์คือความเรียบง่าย แต่ทำหน้าที่ของพระสงฆ์เต็มที่ทั้งการศึกษาและการสังคมสงเคราะห์หรือช่วยเหลือชาวบ้าน วิถีชีวิตชาววัดกับชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่เคียงคู่กันเสมอมา ดังนั้นจึงถือว่าวิถีชีวิตชาววัดกับชาวบ้านจึงเป็นเงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่จะกำหนดทิศทางของพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา

การศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา การเมืองการปกครอง การจัดการพุทธศาสนา สังคม และวัฒนาธรรม ในประเทศกัมพูชา โดยที่นี้สรุป 6 องค์ประกอบและเงื่อนไขบ่งชี้

องค์ประกอบ	เงื่อนไขบ่งชี้
1.รากฐานประวัติศาสตร์	ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศกัมพูชามีความต่อเนื่องยาวนานนับพันปี ผ่านการผสมผสานพุทธศาสนามหายานกับพราหมณ์ ผ่านการกระทบกระเทือนจากศาสนาคริสต์ อิสลาม ผ่านการกวาดล้างโดยเขมรแดงเข้าสู่การฟื้นฟูแล้วจัดระเบียบการศึกษาการปกครองการบรรจุพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในปัจจุบัน พุทธศาสนาในประเทศกัมพูชาแม้ยังอยู่ในภาวการณ์(ตั้งไข่)จะมีแนวโน้มและทิศทางที่จะเจริญเติบโตในโอกาสต่อไป

2.ระบบการปกครองในอดีตและระบบการเมือง	การปกครองในอดีตถึงปัจจุบัน ประเทศกัมพูชาปกครองโดยพระมหากษัตริย์ ในอดีตพระมหากษัตริย์ปกครองเบ็ดเสร็จลักษณะสมบูรณาญาสิทธิราช มีอำนาจบริหารจัดการการศึกษาพุทธศาสนาและกำกับดูแลพระสงฆ์โดยฝ่ายสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะเป็นต้นแบบในการบำรุงพุทธศาสนา ในปัจจุบันการปกครองระบบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การบริหารจัดการพุทธศาสนาต้องเป็นไปตามกฎหมาย รัฐบาลถือเอาภารธุระพุทธศาสนา แม้ในบางโอกาสจะมีพระสงฆ์เป็นแกนนำประท้วงการเลือกตั้ง แต่รัฐบาลมีเครื่องมือในการจัดระเบียบ คือกฎหมาย ดังนั้น ระบอบการเมืองการปกครองเป็นเงื่อนไขที่จะกำหนดทิศทางของพุทธศาสนาว่าจะให้เป็นไปในทิศทางใด
3.การบริหารจัดการด้านพุทธศาสนา	การจัดการด้านพุทธศาสนาของกัมพูชาปัจจุบันยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานต่ำ การศึกษาในที่นี้หมายถึงการศึกษาปริยัติธรรม แผนกธรรม พุทธิกศึกษา (ภาษาบาลี) และระบบมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะด้านทุนหรืองบประมาณในการดำเนินการที่ไม่เพียงพอต่อความจำเป็น แม้มีระบบโครงสร้างบริหารจัดการที่ชัดเจนแน่นอนในระบบมหาวิทยาลัย แต่ไม่สามารถตอบโจทย์ความเจริญรุ่งเรือง เพราะไม่เป็นที่นิยม การจัดการศึกษาพุทธศาสนาในกัมพูชาน่าจะมีแนวโน้มดีขึ้นถ้าตอบโจทย์สมัยปัจจุบัน
4. การประสานพลังทางสังคมและวัฒนธรรมโดยมีพระรัตนตรัยเป็นศูนย์กลาง	พุทธศาสนา โดยหลักการสำคัญคือนามธรรม แต่ผู้ที่รับศาสนธรรมนั้นเองที่จะเป็นผู้ทำให้พุทธศาสนากลายเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดสังคมแบบพุทธ การอยู่ร่วมชุมชนชาววัดหรือชาวบ้านโดยมีพระรัตนตรัยเป็นศูนย์กลาง คือพระพุทธเจ้าในรูปของพระพุทธรูป พระธรรมในรูปของพระธรรมคำสอน และพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการปกครอง การศึกษาเผยแผ่หรือการสังคมสงเคราะห์การสานพลังทางสังคม จึงจัดว่าเป็นเงื่อนไขในการกำหนดทิศทางของพุทธศาสนา

5.กระบวนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม	พุทธศาสนาในประเทศกัมพูชาตัวอย่างในอดีตถึงปัจจุบันมีกระบวนการเสริมสร้างความสัมพันธ์อย่างยาวนานภายใต้กระบวนการที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ความสัมพันธ์ภายใต้กระบวนการทางผู้ปกครองคือ พระมหากษัตริย์และภายใต้กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ดังนั้นกระบวนการทางเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมจึงถือว่ามีส่วนกำหนดทิศทางของพุทธศาสนา
6.วิถีชีวิตแบบพุทธ	ในวงรอบของชีวิตชาวพุทธในกัมพูชา ตั้งแต่อุบัติถึงดับชีพไปในช่วงอายุที่สำคัญ เช่น วัยเด็กโดยเฉพาะเด็กชาย พ่อแม่นิยมให้บรรพชาบวชเรียนพระธรรมวินัย/นำไปฝากเป็นเด็กวัด เพื่ออบรมกล่อมเกลาทางศีลธรรมจรรยา แต่ในขณะเดียวกัน ยังมีกิจกรรมแบบพราหมณ์แทรกซึมด้วย แต่เป็นเพื่อนองค์ประกอบให้ความเป็นพุทธเด่นขึ้นเท่านั้น ส่วนสังคมวัดคือพระสงฆ์แม้แตกต่างจากชาวบ้าน แต่ในวิถีชีวิตประจำวัน พระสงฆ์จะใกล้ชิดกับชาวบ้าน สามารถเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน สิ่งที่เห็นในวิถีชีวิตของพระสงฆ์คือความเรียบง่าย แต่ทำหน้าที่ของพระสงฆ์เต็มที่ทั้งการศึกษาและการสังคมสงเคราะห์หรือช่วยเหลือชาวบ้าน วิถีชีวิตชาววัดกับชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่เคียงคู่กันเสมอมา ดังนั้น จึงถือว่า วิถีชีวิตชาววัดกับชาวบ้านจึงเป็นเงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่จะกำหนดทิศทางของพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา

สรุป พุทธศาสนาในประเทศกัมพูชามีความเป็นอัตลักษณ์เชิงประเพณี และเมื่อกล่าวถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแล้ว พบว่า พุทธศาสนาเป็นแกนกลางระหว่างสองบริบทนั้น กล่าวคือ ทางสังคมที่ว่าด้วยรัฐ การเมือง การปกครอง องค์กรทางพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการเสริมสร้างทางศาสนาและวัฒนธรรม และบริบททางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัฒนธรรมในมิติและรูปธรรม นามธรรม ล้วนมีแกนกลางคือพุทธศาสนา แม้จะมีความเชื่ออื่นปะปนบ้าง แต่เมื่อว่าโดยสถิติของประชากรที่นับถือพุทธศาสนาของกัมพูชาที่มีเปอร์เซ็นต์สูงสุดในบรรดาประชากรที่นับถือพุทธศาสนาในอาเซียนด้วยกันแล้ว พุทธศาสนายังคงมีพลังดึงดูดที่สำคัญทำให้สังคมและวัฒนธรรมมีความเป็นสังคมและวัฒนธรรมพุทธมากกว่าจะเป็นอย่างอื่น

กาลานุกรมพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
600-1100	อาณาจักรฟูนัน/พนม (Funan, Founan) ก่อตั้งขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 600-1100 เป็นเวลาประมาณ 500 ปี อาณาจักรมีมาก่อนเขมรเรืองอำนาจ ด้านรัฐและประชาชน แม้ประชาชนส่วนใหญ่นับถือตามความเชื่อดั้งเดิมตามบรรพบุรุษ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ และผีสางนางไม้ ตามหลักฐานเอกสารจดหมายเหตุของจีนเรียก ฟูนัน ประชาชนทั่วไปนับถือทั้งศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาหีนยาน
ปลายพ.ศต.ที่ 8 760–795	จดหมายเหตุของจีนราชวงศ์ฮั่น บันทึกไว้ว่า ราชทูตจีนชื่อคังไถ (K'ang T'ai) และจูยิง (Chu Ying) เดินทางมายังดินแดนของอาณาจักรฟูนันเพื่อเผยแผ่วัฒนธรรมจีน
786	อาณาจักรฟูนันส่งคณะทูตมาประเทศจีนพร้อมกับส่งนักดนตรีและพืชผลในประเทศเป็นเครื่องราชบรรณาการตามจดหมายเหตุสมัยสามก๊กกล่าวถึงอาณาจักรฟูนัน
ตอนปลายยุคฟูนัน 1002-1065	-พระมหากษัตริย์สลับมานับถือพุทธศาสนา ทำให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง มีภิกษุสามเณรมาก -พระภิกษุชาวฟูนัน ชื่อ สังฆปาละ (พ.ศ.1002-1065) เชี่ยวชาญในพระอภิธรรมเดินทางไปจีน และศึกษาเพิ่มเติมจากพระภิกษุอินเดียชื่อคุณภัทร มีความแตกฉานในพุทธศาสนา เป็นที่เคารพศรัทธาของพระเจ้าจักรพรรดิบู่ตี่ (1046-1092) พระองค์อาราธนาท่านแปลคัมภีร์พุทธศาสนาเป็นภาษาจีน เช่น คัมภีร์ "วิมุตติมรรค" และยังรับนิมนต์จากพระเจ้าบู่ตี่ให้เป็นพระอาจารย์สอนธรรมะในราชสำนัก นับว่าเป็นชาวฟูนันที่มีชื่อเสียงรูปหนึ่งเป็นที่รู้จักระดับนานาชาติ
1046	-ฟูนันส่งราชทูตไปจีนและจักรพรรดิของจีนมีพระราชโองการว่า "พระราชาแห่งรัฐฟูนันทรงพระนามว่า โกณฑิยะชัยวรมัน ประทับอยู่สุดเขตโพ้นทะเล ราชวงศ์ของพระองค์ปกครองบรรดาประเทศโพ้นทะเลทางใต้และทรงแสดงความซื่อสัตย์สุจริตด้วยการส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายหลายครั้ง ..." ตามจดหมายเหตุบันทึกของจีนปี พ.ศ.1046

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
สมัยต้นพุทธศตวรรษที่ 11	-สมัยราชวงศ์ฉี ต้นพุทธศตวรรษที่ 11 กล่าวไว้ว่า “ประชาชนฟูนันโหดร้ายและเต็มไปด้วยเล่ห์เหลี่ยม เข้าโจมตีเมืองที่ไม่ยอมอ่อนน้อมและกดขี่ประชาชนลงเป็นทาส..."
1057	-พระเจ้าอนุรุทธวรมัน (เป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายที่ปรากฏนามยุคฟูนัน) ขึ้นครองราชย์ทรงมีพระราชศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทรงประกาศถวายพระองค์เป็นอุบาสก และทรงมีพระเกศธาตุเส้นหนึ่งไว้เป็นที่สักการะบูชา และอาณาจักรเจนละซึ่งเป็นเมืองขึ้นของฟูนันมีอำนาจมากขึ้น ตั้งตัวเป็นอิสระและต่อมาปี พ.ศ.1070 ก็ยกกองทัพมาโจมตีรวมฟูนันเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเจนละ
1093	พระเจ้าวรมันเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์แรกของสมัยเจนละ กษัตริย์ยุคต้นยังคงนับถือศาสนาฮินดูนิกายไศวะเป็นหลัก
พุทธศตวรรษที่ 13	หลวงจีนอี้จิงเดินทางมายังดินแดนแถบนี้ออกเดินทางโดยเรือจากจีนไปสืบพระศาสนาที่อินเดีย แล่นเรือผ่านบริเวณที่เคยเป็นอาณาจักรฟูนันมาก่อนและบันทึกไว้ว่า “...ในอาณาจักรฟูนันสมัยก่อน พุทธธรรมแพร่หลายและขยายออกไป แต่ในปัจจุบัน พระราชาโหดร้ายทำลายพระธรรมเสียสิ้น และไม่มีพระสงฆ์เหลืออยู่เลย”
ยุคเจนละ 1100-1344	อาณาจักรเจนละตั้งอยู่ทางทิศเหนือของฟูนันตั้งขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 1100-1344 ถือว่า เป็นยุคของเขมรหรือกัมพูชาที่แท้จริง เริ่มต้นสมัยเจนละนี้
พุทธศตวรรษที่ 13	-กษัตริย์นับถือพุทธศาสนาคือพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 (ครองราชย์ปี พ.ศ.1193-1256) พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ มีศิลาจารึกที่วัดไพรเวียร ใกล้เมืองวยาธปุระ
1207	-กษัตริย์สองพี่น้องที่บวชในพุทธศาสนา พระเจ้าชัยวรมันที่ 1 โปรดให้สร้างวัดถวาย จากหลักฐานจากข้อบันทึกของหลวงจีนอี้จิงที่เดินทางไปอินเดียและผ่านทะเลใต้ สมัยนั้น พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก วัดทั่วไปตั้งอยู่ทุกแห่ง ศาสนาพราหมณ์และพุทธอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประชาชนทั่วไปนิยมบวชในพุทธศาสนาแม้พวกเจ้านายนิยมบวช

พุทธศักรราช	เหตุการณ์สำคัญ
พุทธศตวรรษที่ 14	-พุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาเผยแผ่ในเอเชียอาคเนย์ -เขมรรับเอาพุทธศาสนามหายาน แต่ไม่มีอิทธิพลมากนักเหมือนเถหีนยาน ดังบันทึกของหลวงจีนอี้จิง กล่าวว่า ดินแดนแห่งนี้มีนิกายพุทธศาสนามากมีทั้งนิกายมูลสรรวาสติวาทิน ใช้ภาษาสันสกฤต -หลังรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันไม่นาน อาณาจักรเจนละแยกเป็น 2 ส่วน กลายเป็นเจนละบก/เจนละเหนือ กับเจนละน้ำ/เจนละใต้ ปลายยุคเจนละน้ำอยู่ในอิทธิพลของชวา หลังจากแยกกันประมาณ 1 ศตวรรษ ยุคเจนละก็สิ้นลงด้วยสาเหตุขัดแย้งกับอาณาจักรชวา
กลางพุทธศตวรรษที่ 14	-กษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์แห่งชวายกทัพเรือมาตีเจนละ จับพระเจ้ามหิปติวรมันแห่งเจนละตัดพระเศียร -ส่วนพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ซึ่งขึ้นครองราชย์สืบมาย้ายเมืองหลวงไปตั้งอาณาจักรใหม่ที่อื่น ยุคเจนละจึงสิ้นสุดลง
1345-1975	อาณาจักรมหานครเริ่มต้น รุ่งเรืองขีดสุด มีเมืองหลวงคือนครวัด นครธม ตั้งอยู่ใกล้ทะเลสาป และอยู่ทางเหนือของเสียมราฐ เป็นยุคที่อารยธรรมของขอมเจริญรุ่งเรืองมาก มีศิลปะและสถาปัตยกรรมโดดเด่น
1345	พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ย้ายพระนครจากเจนละมาตั้งที่พนมเหนทรบรรพต หรือเขาพนมคูเลนในปัจจุบัน พระองค์ทรงนับถือศาสนาพราหมณ์ แต่พุทธศาสนาก็ยังเป็นที่เป็นที่เคารพนับถือกันอยู่ในหมู่ประชาชน
1545	พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (ครองราชย์ปี พ.ศ.1545-1593) เป็นปฐมกษัตริย์ที่ยกพุทธศาสนามหายานเป็นศาสนาของรัฐอย่างเป็นทางการ
1656	พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (ครองราชย์ช่วงปี พ.ศ.1656-1693) ทรงนับถือศาสนาพราหมณ์ และสร้างปราสาทนครวัดขึ้นเพื่อบูชาพระวิษณุ

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
1724	มหานครเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เริ่มแต่ปี พ.ศ.1724 พระองค์ทรงมีชื่อเสียงที่สุดในประวัติศาสตร์กัมพูชา -พุทธศาสนามหายานเจริญรุ่งเรืองพร้อมกับศาสนาพราหมณ์ ส่วนพุทธศาสนาเถรวาทคงเป็นที่นับถืออยู่ในหมู่ประชาชนทั่วไป -ชนชั้นสูงในราชสำนักนับถือพุทธศาสนามหายาน และพราหมณ์ -ยุคนี้ธรรมเนียมถือศาสนาคนละอย่างระหว่างพระราชากับปุโรหิต ถ้าพระราชาเป็นพุทธ ปุโรหิตเป็นพราหมณ์ หรือถ้าพระราชาถือพราหมณ์ ปุโรหิตถือพุทธ ถือเป็นประเพณีที่ยึดถือต่อกันมาหลายร้อยปี -สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระองค์ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาจนเจริญรุ่งเรืองที่สุด ทรงย้ายราชธานีไปที่ใดก็จะสร้างวัดวาอาราม ทรงเอาใจใส่ในกิจการพุทธศาสนามาก ทรงสร้างปราสาทและพระพุทธรูปจำนวนมากมาย ทรงสถาปนาปราสาทตาพรมเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีพระมหาเถระเป็นศาสตราจารย์ใหญ่อยู่ถึง 18 องค์ และอาจารย์รองลงมาถึง 2,740 องค์เป็นผู้สอน ทั้งทรงให้ราชกุมารไปศึกษาพุทธศาสนาที่ลังกาแล้วทรงผนวชที่วัดมหาวิหาร ลังกา ปลายยุคมหานคร ศาสนาพราหมณ์และมหายานเสื่อมถอยลง ภายหลังเถรวาทที่เจริญรุ่งเรืองแทนที่ได้รับการนับถือจากคนทุกระดับตั้งแต่กษัตริย์จนถึงสามัญชน
1975-ศตวรรษที่ 24 อาณานิคม)	-เริ่มต้นสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 (พ.ศ.1786-1838) มีความไม่มั่นคงภายในอาณาจักรเริ่มเกิดขึ้น ประเทศราชเกิดการแข็งข้อ -พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราดร่วมมือกับพ่อขุนบางกลางหาวแห่งสุโขทัยแข็งเมืองไม่ขึ้นกับพระนคร และต่อมาตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น -หลังจากสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 อาณาจักรขอมเสื่อมอำนาจลงอย่างมาก ราชวงศ์ต่างๆ เริ่มเกิดการแย่งชิงราชสมบัติกัน ในช่วงนี้ไม่มีสิ่งปลูกสร้างใดๆ เกิดขึ้น หัวเมืองต่างๆ เริ่มกบฏแข็งข้อและแยกตัวออกไปเป็นทิวแถว "อาณาจักรสุโขทัย” -กษัตริย์กัมพูชาละทิ้งราชธานีมหานคร ไปสร้างราชธานีใหม่ที่เมืองสรีสันธอร์

พุทธศักรราช	เหตุการณ์สำคัญ
1839	จดหมายเหตุของจิวตากวนที่เดินทางเข้ามาในอาณาจักรพระนครกับคณะทูตจีน
1896	-ยุคแห่งการล่มสลายของอาณาจักรขอมจากพระเจ้าอู่ทองแห่งกรุงศรีอยุธยาปี พ.ศ.1896 -อาณาจักรเขมรถูกกองทัพกรุงศรีอยุธยานำโดยขุนหลวงพระงั่วซึ่งเป็นพี่เมียของพระเจ้าอู่ทองยกทัพโจมตียึดเป็นเมืองขึ้น - อาณาจักรขอมเป็นขึ้นของอยุธยาเป็นผลให้อาณาจักรขอมล่มสลายอย่างสิ้นเชิง จนยากที่จะฟื้นฟูอาณาจักรให้กลับมายิ่งใหญ่ตามเดิม - เขมรกลายเป็นประเทศราชของสยามแม้ปี พ.ศ.1936 จะมีการพยายามแข็งเมืองจนสมเด็จพระราเมศวรกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาส่งกองทัพไปยึดเมืองพระนครหลวงของเขมร
1974	-พระเจ้าสามพระยา (สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2) โอรสของสมเด็จพระนครอินทร์/พระเจ้านครินทราธิราชยกทัพหลวงจากกรุงศรีอยุธยาไปตีเมืองพระนครหลวงของเขมร จนเป็นเหตุให้เมืองพระนครหลวงของเขมรถูกทำลาย จนต้องย้ายเมืองหลวงจากเมืองพระนครไปตั้งที่เมืองจตุรพักตร์ ที่ตั้งของกรุงพนมเปญปัจจุบัน และต่อมาย้ายไปเมืองละแวกที่ริมทะเลสาบเขมร
1975	-พระเจ้าพญายาตจึงสละพระนครย้ายไปสร้างราชธานีใหม่ที่พนมเปญจนถึงในปัจจุบัน -ตั้งแต่การสร้างราชธานีใหม่เป็นต้นมาเป็นเวลา 400 ปี ประเทศกัมพูชาตกอยู่ในภาวะวิกฤตทางสังคมอย่างรุนแรง ประชาชนทุกข์ยากมาก บ้านเมืองยับเยิน พระศาสนาเสื่อมโทรมมาก เนื่องจากเกิดเรื่องภายใน มีการแย่งชิงราชสมบัติกัน ผู้คนล้มตายกันมาก
2109	กัมพูชามีเมืองหลวงใหม่อยู่ใกล้ทะเลสาบ ชื่อว่า กรุงละแวก พุทธศาสนารุ่งเรือง ประชาชนมีความเคารพศรัทธาต่อพระสงฆ์ แม้มีมิชชันนารีชาวโปรตุเกสชื่อ กาสปาร์ ดากรูซ ต่างชาติมาเผยแผ่แต่ก็ไม่ผล เดินทางมากรุงละแวก แต่ต้องเดินทางกลับ เพราะไม่อาจเปลี่ยนศาสนาชาวพื้นเมือง เนื่องจากประชาชนมีความศรัทธาต่อพระสงฆ์อย่างมาก

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2384	รัชสมัยของพระเจ้าหริรักษ์รามาธิบดี (นักองด้วง) ซึ่งขึ้นครองราชย์ในกรุงอุดรเมียรชัย ในรัชกาลของพระองค์พระภิกษุสงฆ์ชาวกัมพูชาเข้ามาศึกษาพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร และกลับฟื้นฟูพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นที่สำคัญ เช่น พระมหาวิมลธรรม (ทอง) การจัดตั้งโรงเรียนสอนปริยัติธรรมชั้นสูงในกรุงพนมเปญมีชื่อเรียกว่า "ศาลาบาลีชั้นสูง" ได้แก่ พุทธิกวิทยาลัย ในปัจจุบัน และพระมหาปานยังนำเอานิกายธรรมยุตจากเมืองไทยเข้ามาประดิษฐานที่ประเทศกัมพูชาเป็นครั้งแรกอีกด้วย
2410	ยุคอาณานิคมเขมรตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสประมาณ 100 ปี พุทธศาสนาไม่เจริญรุ่งเรือง -การเมืองระหว่างประเทศ เกิดสงครามอานัม-สยามยุทธสมัยรัชกาลที่ 3 ทำให้กัมพูชากลายเป็นรัฐอารักขาระหว่างสยามและญวณ ก่อนที่จะตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ภายหลัง -ฝรั่งเศสเริ่มเข้ามามีบทบาทในอินโดจีนปี พ.ศ.2410 กัมพูชาก็ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส
2497	-กัมพูชาได้รับอิสรภาพและเรียกชื่อประเทศว่า พระราชอาณาจักรกัมพูชา มีเมืองหลวงชื่อ พนมเปญ มีกษัตริย์ครองราชย์ภายใต้ชื่อใหม่นี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2483 พระนามว่า พระเจ้านโรดมสีหนุ การศึกษากับอุดมศึกษาตั้งแต่ระดับมหาวิทยาลัยคือระดับปริญญาตรี โท และเอก ระดับอุดมศึกษาก่อตั้งขึ้นในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2497 (1954) พุทธิกสากลวิทยาลัยพระสีหนุราช มีพระโพธิวงศ์ (ฮวด ตาท) เป็นอธิการบดีรูปแรก มีนักศึกษาชุดแรก 40 รูป
2498	-พระเจ้านโรดมสีหนุสละราชสมบัติให้พระเจ้านโรดมสุรามฤตพระบิดาขึ้นครองราชย์แทน พระองค์ตั้งพรรคการเมืองสังคมราษฎร์นิยมและได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรี นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการเมือง ชื่อว่า ทฤษฎีพุทธสังคมนิยม (Buddhist Socialism) เพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ที่เริ่มขยายเข้ามาในกัมพูชา ต่อมา เมื่อพระบิดาสวรรคตจึงทรงเป็นประมุขรัฐโดยไม่ครองราชย์

พุทธศักรราช	เหตุการณ์สำคัญ
2505	การศึกษาพุทธิกศึกษา แบ่งเป็น 1) พุทธิกประถม ศึกษาให้ศึกษาระดับประถมศึกษาชั้นป.1-6 2) พุทธิกมัธยมศึกษาปฐมภูมิ จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3) พุทธิกมัธยมศึกษาทุติยภูมิ จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปี พ.ศ.2505 สมเด็จพระสีหนุราชทรงสร้างโรงเรียนสงฆ์ เรียกว่าโรงเรียนพุทธิกศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย โรงเรียนนี้ตั้งอยู่ที่วัดมหามนตรี ชื่อว่า วิทยาลัยพระสุรามฤต กรุงพนมเปญ ตามนามของพระบิดาของพระองค์ ปัจจุบันขยายตัวออกไปหลายจังหวัด มีจำนวนโรงเรียนทั้งสิ้น 12 แห่ง มีนักเรียน 3,400 รูป/คน
2513	-นายพลลอนนอลปฏิวัติรัฐบาลพระเจ้านโรดมสีหนุเปลี่ยนราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นสาธารณรัฐกัมพูชา
2518	-กลุ่มเขมรแดงของนายพลพอลพตเข้ายึดครองกัมพูชา ปกครองโดยระบอบคอมมิวนิสต์สุดโต่ง เดือนมกราคม 2519 เขมรแดงประกาศใช้รัฐธรรมนูญกัมพูชาฉบับใหม่ ภายในนั้นมีการบัญญัติชื่ออย่างเป็นทางการของประเทศกัมพูชาว่า "กัมพูชาประชาธิปไตย" (Democratic Kampuchea) แทนชื่อ "สาธารณรัฐกัมพูชา" บังคับขู่เข็ญประชาชนอย่างทารุณ ไร้ความเมตตาปราณี ประชาชนถูกสังหารราวประมาณ 2 ล้านคนทั้งพระภิกษุสามเณรด้วย พุทธศาสนาถูกล้มล้าง พระสงฆ์ถูกสังหาร กิจกรรมทางศาสนาไม่มี
2522	- เวียดนามกับเขมรบางกลุ่มบุกเข้ายึดกัมพูชาและขับไล่เขมรแดงออกไปสู่ป่าชายแดนไทย-กัมพูชา เวียดนามตั้งรัฐบาลนายเฮงสัมริน เป็นผู้นำประเทศ
2523-2536	-กลุ่มเขมรแดงและกลุ่มเขมรอีกหลายฝ่ายจับมือกันต่อสู้กับกองทัพเวียดนาม ไล่ทหารเวียดนามออกนอกประเทศสำเร็จ
2532	โรงเรียนมัธยมสงฆ์ได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง หลังถูกทำลายยับเยินสมัยเขมรแดง และเป็นฐานผลิตบุคลากรให้มหาวิทยาลัยสงฆ์

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2534	ภายหลังสงครามกลางเมือง ภาครัฐบาลและประชาชนกัมพูชาต่างช่วยกันฟื้นฟูพุทธศาสนาให้กลับสู่ความเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง เช่น รัฐบาลส่งเสริมให้ชาวกัมพูชาได้รับการอุปสมบท พิธีกรรมของทางราชการจะต้องมีพระสงฆ์เข้าร่วม มีการปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญทางพุทธศาสนาซึ่งถือให้เป็นวันหยุดราชการ เร่งฟื้นฟูบูรณะวัดวาอารามสำคัญ ส่งพระภิกษุสงฆ์ชาวกัมพูชาเดินทางเข้ามาศึกษาพระธรรมวินัยในประเทศไทยฟื้นฟูมหาวิทยาลัยสงฆ์ พุทธศาสนาพระสีหนุราช
2535	กระทรวงธรรมการ และศาสนา (Ministry of Cult and Religion) เริ่มก่อตั้งพุทธศาสนบัณฑิต (Buddhist Institute) ขึ้นมาใหม่เพื่อเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาค้นคว้าทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีของกัมพูชา เช่นในอดีต ช่วงแรกนั้นใช้กุฏิสงฆ์วัดอุณาโลมเป็นที่ทำการและดำเนินการตามวัตถุประสงฆ์ของการก่อตั้งพุทธศาสนบัณฑิตนับแต่ปี 2535/1992 เริ่มดำเนินกิจกรรมขึ้นมาใหม่จนถึงปัจจุบัน
2536	สหประชาชาติส่งกองกำลังรักษาสันติภาพนานาชาติพร้อมกับการช่วยเหลือทางด้านการเงินอีก 3 พันล้านเหรียญสหรัฐเพื่อให้มีการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาลขึ้นปกครองประเทศกัมพูชาอย่างถูกกฎหมาย
2539	กลุ่มเขมรแดงเริ่มแตกแยกผู้นำหมายเลข 2 นายเอียงซารี อดีตคู่เขยของพอลพตรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต่างประเทศของเขมรแดงนำพรรคเขมรกลุ่มหนึ่งและทหาร 10,000 คน แปรพักตร์มาเข้าร่วมสวามิภักดิ์กับรัฐบาลนายฮุนเซน
2540	อาเซียนตอบปฏิเสธรับกัมพูชาเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มอาเซียน-กองกำลัง ฮุนเซน นายกรัฐมนตรีคนที่ 2 ของกัมพูชาทำการปฏิวัติยึดครองอำนาจ ในเดือนกรกฎาคม 2540 -ช่วงระยะเวลาไล่เลี่ยกัน นายพอล พต ขึ้นศาลประชาชนในข้อหาฆ่านายซอนเซน อดีตรัฐมนตรีกลาโหมของเขมรแดงพร้อมครอบครัวตายอย่างโหดเหี้ยมรวม 11 ศพ พอลพตถูกตัดสินกักขังบริเวณตลอดชีวิต
2540	การศึกษาของคณะสงฆ์กัมพูชาเริ่มฟื้นฟูอีกครั้งโดยเปิดคณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรก มีนักศึกษาจบรุ่นแรก 50 รูป

พุทธศักรราช	เหตุการณ์สำคัญ
2541	นายฮุน เซน นายกรัฐมนตรีคนที่ 2 พยายามหาความชอบธรรมและชนะใจต่างประเทศ เพราะต้องการเงินทุนและความช่วยเหลือที่ถูกตัดขาดออกไป
2541	รัฐบาลกัมพูชาจัดการเลือกตั้งเป็นทางการ วันที่ 26 กรกฎาคม 2541 พรรคที่คะแนนมากที่สุดคือพรรคประชาชนกัมพูชา (CPP) ของนายฮุนเซน รองลงมาคือ พรรคฟุนซินเปคของเจ้ารณฤทธิ์ และพรรคซัมรังสี ของนายซัมรังสีซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้าน
2542	-กัมพูชาเข้าร่วมเป็นสมาชิกประเทศอาเซียนวันที่ 9 เมษายน 2542 ทำให้เริ่มมีการพัฒนาในหลายด้าน พุทธศาสนาเหมือนกลับฟื้นคืนขึ้นใหม่ ทั้งเป็นศาสนาแห่งรัฐและของประชาชน
2547	-พุทธิกสากลวิทยาลัยพระสีหมุนีราชา (Preah Sihamoniraja Buddhist University) ตั้งที่วัดสวายเปาะแป กรุงพนมเปญ โดยความพยายามของสมเด็จพระสังฆราชบัวคลี่ ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ในพ.ศ.2547 ในวันเปิดมหาวิทยาลัย พระเจ้าสีหมุนีเสด็จมาเปิดอย่างเป็นทางการ
2549	-รัฐบาลกัมพูชาตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมีผลทำให้เป็นมหาวิทยาลัยรัฐบาลสมบูรณ์แบบ ในเบื้องต้นเปิดสอนในระดับปริญญาตรี 5 คณะ ตั้งแต่ก่อตั้งจนถึง พ.ศ.2518 มีผู้จบการศึกษาแล้ว 176 รูปปี พ.ศ.2542 (1999) มีผู้จบปริญญาตรีรุ่นแรก 50 รูป
2549	รัฐบาลพระราชอาณาจักรกัมพูชายกสถานะเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐอย่างสมบูรณ์ มีพรบ.ที่ชัดเจน วันที่ 23 มกราคม พ.ศ.2549 (2006) มีสมเด็จพระสังฆราช (นน แหงด) เป็นที่ปรึกษาอธิการบดี มีสมเด็จพระโพธิวงศ์ (อัม ลิม เฮง) เป็นอธิการบดีและศาสตราจารย์ ดร.พระเทพสัตถา (ชีร) สุวัณณรัตนะ เป็นรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยขยายการศึกษาออกสู่ชนบท แบ่งวิทยาเขตออกเป็น 3 วิทยาเขตกำปงชนังคือ 1) วิทยาเขตพระตะบอง 2) วิทยาเขตกัมปงจาม 3) วิทยาเขตกำปงชนัง

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2550	-วิทยาลัยสงฆ์กัมพูชามีพรบ.อย่างสมบูรณ์ มีสถานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลเปิด 4 คณะ คือ 1. คณะปรัชญา ศาสนา และนิติศาสตร์ 2. คณะบาลี สันสกฤต และภาษาต่างประเทศ 3. คณะอักษรศาสตร์เขมร 4. คณะสารสนเทศ
2551	การศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรมจากสถิติ พ.ศ.2551 มีโรงเรียนแผนกพระธรรมวินัย (นักธรรมตรี โท เอก มีจำนวน 726 โรงเรียนสมณศึกษามีจำนวน 13,612 รูป โรงเรียนพุทธิกประถมศึกษามีจำนวน 549 โรงเรียนสมณศึกษาที่เรียนอยู่มี 12,174 รูป พุทธิกอนุวิทยาลัย (ม.1-3) มีจำนวน 26 โรง สมณศึกษา 4,037 รูป พุทธิกวิทยาลัย (ม.4-6) 11 โรง มีสมณศึกษา 1,893 รูป ระดับอุดมศึกษา 2 แห่ง คือ พุทธิกสากลวิทยาลัยพระสีหนุราช และพุทธิสากลพระสีหมุนี 605 รูป ส่วนวัดทั่วราชอาณาจักร 4,237 วัด มีพระภิกษุ-สามเณร 57,350 รูป พ.ศ.2551 มีจำนวนโรงเรียนมัธยมทางพุทธศาสนา 12 แห่ง
2555	สถาบันการศึกษาทางพุทธศาสนามีนักศึกษาทั้งหมด 1,512 รูป/คน

บทที่ 16 พุทธศาสนาในลาว

สมัยประมาณ 5,500 ปี ชาวลาวตั้งถิ่นฐานภูมิลำเนาอยู่บริเวณเทือกเขาอัลไต ซึ่งติดกับดินแดนของจีน โซเวียต และมองโกลเลีย ต่อมาชาวลาวอพยพถิ่นฐานมาอยู่ในแถบภูมิเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดินแดนลาวในปัจจุบัน ซึ่งมีพรมแดนติดกับพม่า เวียดนาม และไทยในปัจจุบัน ต่อมา อาณาจักรลาวก่อกำเนิดขึ้นประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 (ค.ศ.1349) โดยปี พ.ศ.1859 เจ้าฟ้างุ้ม กษัตริย์พระองค์แรกของชาวลาว รวบชาวลาวในอาณาจักรล้านช้างและที่กระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ เข้าเป็นประเทศขึ้น นอกจากนี้ ยังผูกสัมพันธ์กับอาณาจักรใกล้เคียง เช่น อยุธยาในฝ่ายไทย เป็นต้น เพื่อความมั่นคงในการปกครอง (มูลมรดกชนชาติอ้ายลาว, 2528:51-55)

คำว่า ลาว มีนักปราชญ์หลายท่านให้ความหมายที่แตกต่างกันตามที่พระมหาดาวสยาม วชิรปญฺโญ ดร. (พระมหาดาวสยาม วชิรปญฺโญ, 2546:24-26) กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ลาว” โดยการยกเอามุมมองของท่านผู้รู้ต่างๆ เช่น หลวงวิจิตรวาทการที่กล่าวว่า ลาว มาจาก สัวะ หรือ ละว้า อันเป็นชื่อของชนชาติหนึ่งที่เป็นเจ้าของเดิมแห่งแผ่นดินนี้ เมื่อไทยอพยพมาปะปนกับพวกนี้ คนไทยจึงเรียกพวกเขาว่า ลาว แต่ในมุมมองของชาวอเมริกัน ศาสตราจารย์คลิฟตัน ด็อดด์ เห็นว่า ลาว แปลว่า ใหญ่หรือคนใหญ่ หมายถึงลาวเป็นชนชาติใหญ่หรือมีคนมาก มีความเจริญ มีอารยธรรมที่สูงส่ง ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับอาจารย์สีลา วีรวงค์ ที่กล่าวว่า ลาว หมายความว่า เจริญหรือใหญ่ เพราะเพี้ยนมาจากคำว่า หลัง ลี ลุง ลวง และคำว่า ลวง เพี้ยนมาเป็น “หลวง” ในขณะที่ สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณฺณโก) กล่าวว่า

ลาว เพี้ยนมาจากคำว่า ดาว ซึ่งหมายถึง ฟ้าหรือสูงสุด เพราะลาวมาจากที่ราบสูงของจีน ถือตัวว่าเจริญและสืบมาจากแถน และคำว่า แถน เทียน ไท้ หมายถึง ฟ้าเช่นกัน

จากความหมายที่นักปราชญ์กล่าวถึงพร้อมทั้งอธิบายเหตุผลประกอบนั้น แสดงให้เห็นที่มาของชนชาติลาวว่ามีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา ตำนานพื้นบ้านกล่าวถึงกษัตริย์พระองค์หนึ่งที่มีชื่อเสียงคือ ขุนลอ แห่งอาณาจักรหนองแส พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ มีอำนาจมาก จากนั้นจึงมีกษัตริย์ปกครองต่อเนื่องกันมาคือ 1) ขุนตาม 2) ขุนขวา 3) ขุนสูง 4) ขุนคต 5) ขุนคม 6) ขุนคีม 7) ขุนคม 8) ขุนคาบ 9) ขุนเคา 10) ขุนคาน 11) ขุนแพง 12) ขุนเพ็ง 13) ขุนเพิ่น 14) ขุนคำ 15) ขุนฮ่ง 16) ท้าวแท่น 17) ท้าวยุง 18) ท้าวเผิก 19) ท้าวพิน 20) ท้าวพาด 21) ท้าวหว่าง 22) ท้าวหลัง (พระยาลังอธิราช) 23) เจ้าฟ้าโง้ม (พระยาสุวรรณคำผง) ตามลำดับ (สงวน รอดบุญ ผศ., 2526:53)

ประเทศลาวมีชื่อเรียกเป็นทางการว่า “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” (สปป.ลาว: Lao People’s Democratic Republic) มีภูมิประเทศทางเหนือมีพรมแดนติดจีนและพม่าทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ติดกับเวียดนามทางทิศตะวันออก ติดกับกัมพูชา ทางทิศใต้ และติดกับประเทศไทยทางทิศตะวันตก มีพื้นที่ :236,800 ตารางกิโลเมตร (ประมาณครึ่งหนึ่งของประเทศไทย) แบ่งเป็น 16 แขวง และ 1 เขตปกครองพิเศษ โดยมีนครหลวงเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงสมัยปัจจุบัน ในภูมิภาคอาเซียน ลาวเป็นประเทศในกลุ่มอาเซียนประเทศเดียวที่ไม่มีทางออกทะเล (land locked) แต่เป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย โดยมีการใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางหลักในการคมนาคมขนส่งและสำหรับการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อใช้ในประเทศและส่งขายให้กับประเทศเพื่อนบ้าน เข้าร่วมเป็นสมาชิกของอาเซียนเป็นลำดับที่ 8 เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2540 โดยเข้าเป็นประเทศอาเซียนพร้อมกับพม่า

ปัจจุบัน ลาวมีประชากร 5.6 ล้านคน (ปี 2548) ประกอบด้วย ชาวลาวลุ่ม 68%, ลาวเทิง 22%, ลาวสูง 9% รวมประมาณ 68 ชนเผ่า การนับถือศาสนา 75% นับถือพุทธ, นับถือผี 16% ที่เหลือนับถือศาสนาคริสต์ (ประมาณ 100,000 คน) และอิสลาม (ประมาณ 300 คน) เมืองหลวงของลาวคือ นครหลวงเวียงจันทน์ ระบบการปกครองเป็นระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (ทางการลาวใช้คำว่า ระบบประชาธิปไตยประชาชน) โดยพรรคการเมืองเดียวเป็นองค์กรชี้นำประเทศ คือพรรคประชาชนปฏิวัติลาวมีอำนาจสูงสุดตั้งแต่ลาวเริ่มปกครองในระบอบสังคมนิยม เมื่อ 2 ธันวาคม พ.ศ.

2518 เป็นต้นมา (http://www.thai-aec.com/ประเทศอาเซียน-10-ประเทศ, 11 พ.ค.2559)

สถิติพระภิกษุสามเณรก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ปี	พระ	สามเณร	วัด	ประชากร	อัตราส่วนพระเณร	
ค.ศ.	ภิกษุ			รวม	รูปต่อประชากร	1 วัดต่อ
						ประชากร
1972	18,224		2,108	3,450,000	1:189	1:1,637
1987	6,000	9,000	2,827	3,800,000	1:253	1:1,344
2008	8,055	11,740	4,140	6,000,379	1:303	1:1,449

ที่มา :พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2540 :209

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, 2545:90 บทรายงานสภาพการเคลื่อนไหวงานขององค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว. 2007-2008 และแผนการดำเนินงาน ค.ศ.2008-2009, 2007: 3 กระทรวงแผนการและการลงทุน กรมสถิติ, 2008 :22

ประวัติพุทธศาสนาในลาว

ยุคอาณาจักรโบราณ: ศาสนายุคเดิมของชาวลาวนั้น ชาวลาวนับถือ ผี บูชาธรรมชาติ และเชื่อว่า แถน คือผู้สร้างโลกและเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองมนุษย์ การจะทำให้แถนโปรดปรานนั้นจึงต้องมีการอ้อนวอน เช่น ขอฝนด้วยการแห่และจุดบั้งไฟ เป็นต้น นอกจากนี้ ชาวลาวนับถือผีตามธรรมชาติ เช่น ผีปู่ตา ผีสางนางไม้รวมไปถึงปู่สังกะสา ย่าสังกะสี ซึ่งเชื่อว่าเป็นมนุษย์คู่แรกของโลก (พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, ดร. 2546: 26) ประเทศลาวถือเป็นประเทศบ้านพี่เมืองน้องกับไทย มีวัฒนธรรมที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากเคยมีความสัมพันธ์ฉันพี่น้องมาแต่โบราณ เดิมที ชาวลาวนั้นอพยพมาจากจีนเมื่อตอนอยู่ในอาณาจักรอ้ายลาว เมื่อประมาณปี พ.ศ.612 ชาวลาวนับถือพุทธศาสนาผสมผสาน (บ้างว่าแบบมหายาน) มาก่อน เมื่อถูกจีนรุกรานจึงอพยพมาอยู่ในเมืองล้านช้าง ประมาณปี พ.ศ.1290 กลับมานับถือผีสางเทวดาเช่นเดิมอีก

ต่อมาเมื่อเจ้าสุวรรณคำผงขึ้นเสวยราชย์ปี พ.ศ.1895-1896 ทรงมีพระโอรส 6 พระองค์ ในบรรดาพระโอรสเหล่านั้น เจ้าฟ้างุ้มมีลักษณะผิดแผกจากพระโอรสองค์

อื่นคือ“มีฟันและลิ้นเป็นสีดำ” โหรทำนายว่า “เป็นกาลกินี เป็นกาลีบ้านกาลีเมือง” จึงนำไปลอยแพ และแพนั้นลอยมาถึงเมืองขอม (กัมพูชา) เจ้าฟ้างุ้มจึงได้รับการเลี้ยงดูจากพระมหาปาสมันตเถระ ครั้นเจริญวัย เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในราชสำนักของพระเจ้าอินทปัตถ์ ต่อมาอภิเษกสมรสกับพระธิดาของพระเจ้าอินทปัตถ์พระนามว่า “พระนางแก้วยอดฟ้า” (ฟ้าหญิงคำหยาด)

พระบาง พระพุทธรูปสำริดศิลปะเขมรสมัยหลังบายน เป็นพระประจำเมืองหลวงพระบาง ประมาณคริสต์ศตวรรษที่13/พุทธศตวรรษที่ 18 ปางประทานอภัย สูงประมาณ 2 ศอก พระบางเคยถูกอัญเชิญมาประทับในสยาม 2 ครั้ง คือ สมัยธนบุรี สมัยเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกตีเมืองเวียงจันทน์แตกปี พ.ศ.2322 และสมัยรัชกาลที่ 1 ส่งคืน พ.ศ.2325 ครั้งที่ 2 เมื่อรัชกาลที่ 3 ส่งเจ้าพระยาบดินทร์เดชาไปทำศึกชนะเจ้าอนุวงศ์ได้อัญเชิญมาอีกครั้ง แต่มีความเชื่อว่าหากพระบางประทับอยู่พร้อมกับพระแก้วมรกตที่ใดจะเกิดภัยบัติฝนแล้วที่นั่น รัชกาลที่ 4 จึงอัญเชิญกลับคืนลาว

พุทธศาสนาเถรวาทแพร่เข้าสู่อาณาจักรลาว (ประเทศล้านช้างาว) สมัยเจ้าฟ้างุ่ม (ครองราชย์ ค.ศ.1353-1373) พระองค์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกยกยอพุทธศาสนาให้เป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวของประชาชน พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำอาณาจักรและมีอิทธิพลต่อสถาบันทางการเมือง วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมประเพณีของประชาชนลาวต่อมาหลายศตวรรษ ภายหลังที่พระบิดาให้ไปตีเมืองล้านช้างและสามารถยึดเมืองล้านช้างปี พ.ศ.1896 แล้วขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์ที่ 23 ของราชวงศ์ล้านช้าง พระองค์แผ่อาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง พุทธศาสนาเข้ามาสู่อาณาจักรล้านช้างยุคนี้ ประชาชนยังนับถือผีสางเทวดาและฆ่าสัตว์บูชาเซ่นสรวง พระนางแก้วยอดฟ้าจึงทูลขอให้พระเจ้าฟ้างุ้มไปรับพุทธศาสนามาเผยแผ่ในอาณาจักรล้านช้าง พระเจ้าฟ้างุ้มทรงเห็นด้วยจึงให้ทูตไปทูลนิมนต์พระ

สงฆ์เขมรเข้ามาเผยแผ่ในประเทศลาว ซึ่งมีพระมหาปาสมันตเจ้า เป็นประมุขเข้ามาเผยแผ่ในล้านช้าง พุทธศาสนาจึงเผยแผ่มาสู่ประเทศลาวและได้รับการอุปถัมภ์อย่างดี เนื่องจากพระเจ้าฟ้างุ้มเคยรับอุปการะจากพระมหาปาสมันตเถระเมื่อครั้งทรงพระเยาว์ด้วย

พระมหาปาสามันตเถระและคณะเดินทางออกจากเมืองกัมพูชาปี พ.ศ. 1902 ไปตามลำดับจนถึงเมืองแกพร้อมกับนำเอาพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ชื่อพระบาง และพระไตรปิฎกไปด้วยเพื่อที่จะถวายแก่พระเจ้าฟ้างุ้ม เมื่อคณะสงฆ์เดินทางมาถึงเวียงจันทน์ เจ้าเมืองจันทน์นิมนต์พักสมโภชพระบางอยู่ 3 คืน 3 วัน แล้วคณะสงฆ์เดินทางต่อไปยังเวียงคำ อาราธนาพระเถระไปในเมืองประชาชนมาสมโภชน์พระบางกัน 3 คืน 3 วัน ครั้นจะเดินทางต่างปรากฏว่า พระพุทธรูปไม่สามารถยกไป จึงเสี่ยงทายว่า เทวดาอารักษ์คงปรารถนาจะให้พระบางอยู่ที่เวียงคำพระเถระและผู้ติดตาม เดินทางไปยังเมืองเชียงทอง ครั้งถึงเชียงทองเข้าเฝ้าพระเจ้าฟ้างุ้มและพระมเหสี พระเถระและคณะจึงเผยแผ่พุทธศาสนาในลาวจนเจริญรุ่งเรืองประดิษฐานมั่นคงสืบมา กล่าวว่า พุทธศาสนายุคพระเจ้าฟ้างุ้มมีความชัดเจนทางประวัติศาสตร์มากที่สุด ดังจะเห็นจากงานวิจัยเรื่อง “อิทธิพลพุทธศาสนาในประเทศลาว” ของพระครูวิสิฐ ปัญญาวัตน์ และคณะ อธิบายถึงอิทธิพลของพุทธศาสนายุคของพระเจ้าไชยกุมาร ผู้ก่อตั้งอาณาจักรจำปาสักเป็นศูนย์กลางแห่งการเผยแผ่พุทธศาสนาจนเกิดเป็นแนวคิดที่มีผลต่อประเทศทั้งในด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจฯ (พระครูวิสิฐ ปัญญาวัตน์ และคณะ, 2553)

แต่ว่า รัชสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้มนั้น เต็มไปด้วยศึกสงคราม ทำให้ชาวลาวที่มีนิสัยรักความสงบเกิดความเบื่อหน่าย จนในที่สุดพร้อมใจกันปลดพระเจ้าฟ้างุ่มออกจากราชสมบัติ แล้วอภิเษกพระราชโอรสของพระองค์ซึ่งพระนามว่า “พญาสามแสนไท” ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ต่อมา พญาสามแสนไทอภิเษกกับเจ้าหญิงแห่งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ซึ่งทำให้มีการจัดระเบียบบ้านเมืองตามแบบแผนวิธีการที่ได้รับจากประเทศไทยเป็นอันมาก ในด้านการพุทธศาสนาพญาสามแสนไททรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก เช่น สร้างวัดมโนรมย์ วัดอุโบสถ หอสมุด โรงเรียนปริยัติธรรม เป็นต้น และทรงเจริญพระราชไตรีกับทางกรุงศรีอยุธยา ตลอดจนถึงกัมพูชา เวียดนามซึ่งถือว่าสมัยนี้เป็นสมัยแห่งการจัดสรรบ้านเมืองและการสร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นอย่างมาก

ต่อมา สมัยพระเจ้าวิชุลราชาธิปัต (พ.ศ.2044-2063) บ้านเมืองอยู่ในภาวะ

วัดเชียงทอง /วัดเชียงทอง ตั้งอยู่ที่แขวงหลวงพระบาง ประเทศลาว สร้างขึ้นปี พ.ศ.2103 สร้างโดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำโขง มีสถาปัตยกรรมแบบล้านช้าง

สงบ กษัตริย์ทรงเอาใจใส่ทำนุบำรุงพุทธศาสนาสร้างวัดวาอารามต่างๆ เช่น สร้างวัดบรมมหาราชวังเวียงทอง วัดวิชุลราชเพื่ออัญเชิญพระบางจากเวียงคำมาประดิษฐานที่วัดนี้ ต่อมาทรงสร้างวัดโพธิ์สบ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระราชธิดาที่สวรรคตไป รัชสมัยพระเจ้าโพธิสารราช (พ.ศ.2063-2090) พระองค์เป็นผู้เคร่งครัดทางพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงมีพระราชโองการให้พลเมืองเลิกนับถือผีสางเทวดาเลิกทรงเจ้าเข้าผีทั่วพระราชอาณาจักร ทรงให้รื้อศาลหลวง ศาลเจ้าผีเสื้อเมืองทรงเมือง และให้หันมานับถือพุทธศาสนาแทน ทรงสร้างวัดสุวรรณเทวโลก แต่เนื่องจากประเพณีการนับถือผีนั้นมีมานานมากและฝังเข้าไปในจิตใจของประชาชนทั่วไป จึงยากที่จะเลิกอย่างเด็ดขาด

ยุคอาณาจักรจารีต ยุค 2 อาณาจักร ครั้นต่อมา อาณาจักรล้านนาว่างกษัตริย์จึงอัญเชิญเจ้าไชยเชษโฐ/เชษฐวังโส พระโอรสของพระเจ้าโพธิสารไปครองนครล้านนาปี พ.ศ.2089 พระเจ้าโพธิสารเสด็จสวรรคตปี พ.ศ.2090 ด้วยถูกช้างล้มทับขณะประพาสป่า ทรงกลับนครเพียง 3 สัปดาห์ก็สวรรคต เมื่อสวรรคตแล้ว พระโอรสทั้งหลายต่างแย่งชิงราชสมบัติกัน อาณาจักรลาวแตกเป็น 2 ฝ่าย คือ อาณาจักรฝ่ายเหนือ และฝ่ายใต้ พระเจ้าไชยเชษโฐแห่งล้านนา จึงยกทัพตีกรุงล้านช้าง และอัญเชิญพระแก้วมรกตที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดบุปผาราม เชียงใหม่รวมทั้งพระพุทธสิหิงค์ (พระสิงค์) และพระแก้วขาวไปด้วยเมื่อเสด็จถึงล้านช้าง ทรงยึดราชสมบัติจากเจ้าครองนครทั้งสองด้วยความเกรงกลัวของเจ้าครองนครทั้งสอง จึงทรงครองนครทั้งสองซึ่งเรียกว่า กรุงศรีสัตนาคนหุต พระองค์จึงขึ้นครองราชสมบัติ นับเป็นมหาราชองค์ที่ 2 ของลาวที่ทรงพระปรีชาสามารถทรงพระนามว่า “พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช” พุทธศาสนายุคของพระเจ้าเชษฐาธิราช มีความเจริญสูงสุดทรงสร้างวัดสำคัญมากมาย ในกำแพงเมืองมีวัด อยู่ประมาณ 120 วัดและยังสร้างวัดพระแก้ว ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระแก้วมรกตที่นำมาจากเชียงใหม่ สมัยนี้ มีการแต่งวรรณกรรมหลายเรื่อง เช่น สังข์สินชัย การเกด พระลักพระราม เป็นต้น สมัยนี้ราชอาณาจักรสยามมีความสัมพันธ์ลาวอย่างแน่นแฟ้น ร่วมมือกันเพื่อต่อสู้กับพม่า สร้างเจดีย์ “พระธาตุศรีสองรัก” ในอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความเป็นพี่เป็น

น้องกันของสองอาณาจักร

เปรียบเทียบประตูชัยของลาวและฝรั่งเศสมรดกตกทอดจากยุคอาณานิคม

พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงย้ายเมืองหลวงจากเมืองเชียงคำมาอยู่ที่เวียงจันทน์ ประดิษฐานพระแก้วมรกต และพระแซกคำ (พระพุทธสิหิงค์) ไว้ที่เวียงจันทน์ เรียกว่าเวียงจันทน์ล้านช้าง ส่วนพระบางประดิษฐานไว้ที่เมืองเชียงทอง จึงชื่อว่าหลวงพระบางมาจนถึงบัดนี้บางครั้งก็เรียกชื่อว่าล้านช้างหลวงพระบาง และสร้างวัดเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตขึ้นเป็นพิเศษ พระองค์ทรงสร้างพระธาตุหลวงซึ่งถือเป็นสถาปัตยกรรมชิ้นยอดเยี่ยมของลาวปี พ.ศ.2109 ซึ่งต่อมาถูกพวกปล้นจากยูนนานทำลายเสียหายไปมาก นอกจากพระองค์จะทรงสร้างพระธาตุอื่นๆ และพระพุทธรูปสำคัญๆ อีกมากมาย เช่น พระเจ้าองค์ตื้อที่เวียงจันทน์ พระเจ้าองค์ตื้อที่ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย พระเสริม พระสุก พระใส พระอินทร์แปลง พระองค์แสนทรงสร้างวัดพระธาตุ ที่จังหวัดหนองคาย และพระธาตุที่จมน้ำโขงอยู่พระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย สร้างวัดศรีเมือง จังหวัดหนองคาย และพระประธานในโบสถ์ นามว่า พระไชยเชษฐา พระศรีโคตรบูรที่แขวงคำม่วน พระธาตุอิรัง ที่แขวงสุวรรณเขต (สุวรรณเขต) พระธาตุศรีสองรัก (พระธาตุศรีสองรัก คือความสัมพันธ์ระหว่างสองอาณาจักรไทยและลาว “ศรี” ในชื่อเจดีย์หมายถึง “ศรีอยุธยา กับ ศรีสัตตนาคนหุต” เกิดขึ้นสมัยนี้ มีพิธีทำบุญร่วมกันในทุกวันเพ็ญเดือนหก ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต):197) อำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย และทรงปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม เป็นต้น

พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงประคับประคองนำราชอาณาจักรล้านช้างผ่านพ้นภัยการเป็นเมืองขึ้นของพม่าไปตลอดรัชสมัยของพระองค์ แม้ว่า ในขณะนั้น อาณาจักรล้านนา (เสียแก่พม่าปี พ.ศ.2101) และอาณาจักรศรีอยุธยา (เสียแก่พม่าปี พ.ศ.2107) ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าแล้ว แต่หลังจากพระองค์สวรรคตปี พ.ศ.2114 พอมาถึง พ.ศ.2117-2118 พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองยกทัพมาตีลาวและรับชัยชนะ และทรงนำโอรสองค์เดียวของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ซึ่งประสูติปีที่สวรรคตไว้เป็นองค์ประกันที่หงสาวดีด้วย ผ่านมาหลายปี แผ่นดินลาววุ่นวายด้วยเรื่องราชสมบัติ จนปี พ.ศ.2134 พระเถระเจ้าอาวาสวัดต่างๆ จึงประชุมกันลงมติให้

ส่งทูตไปเชิญเจ้าชายหน่อแก้วโกเมน ซึ่งเป็นตัวประกันอยู่ประเทศพม่ากลับมาครองราชย์ และในเวลานั้นพระเจ้าบุเรงนองสวรรคตลง พม่าเริ่มอ่อนแอลง และเจ้าหน่อแก้วโกเมนขึ้นครองราชย์สมบัติ พ.ศ.2135 และประกาศอิสรภาพไม่ขึ้นกับพม่าต่อไป

ในรัชกาลต่อมา พระเจ้าสุริยวงศา (King Souligna Vongsa) ทรงขึ้นครองราชย์ปี พ.ศ.2180 (นานถึง 57 ปี) และทรงย้ายเมืองหลวงไปยังเวียงจันทน์ ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีความปรีชาสามารถ และเข้มแข็ง สามารถปกครองให้ลาวสงบเรียบร้อย พระองค์ทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับรัฐเพื่อนบ้าน และทรงมีชื่อเสียงในด้านการปกครองที่เที่ยงธรรม ชาวยุโรปกลุ่มแรกที่เดินทางมาถึงเวียงจันทน์ รายงานถึงความรุ่งเรืองของนครและสิ่งก่อสร้างทางศาสนาอันวิจิตร สมัยนี้วัฒนธรรมรุ่งเรือง

พระธาตุหลวง/พระเจดีย์โลกะจุฬามณี โบราณสถานคู่ประเทศลาว เป็นที่ประดิษฐานพระอุรังธาตุ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นปูชนียสถานอันสำคัญยิ่งแห่งเวียงจันทน์ ศูนย์รวมใจของประชาชนชาวลาวทั่วประเทศ

ศิลปกรรมดนตรี ประติมากรรมต่างๆ เจริญแพร่หลาย พุทธศาสนายุคนี้ มีศูนย์กลางอยู่ที่เวียงจันทน์ พระสงฆ์จากต่างประเทศ เช่น กัมพูชา พม่า ฯลฯ ต่างมุ่งหน้ามาศึกษาพุทธศาสนาที่กรุงเวียงจันทน์ อันชื่อว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้ ว่ากันว่า พระสงฆ์นั้นมีจำนวนมากกว่าทหารในกองทัพของจักรพรรดิแห่งเยอรมันเสียอีก

ยุครัฐจารีต 3 อาณาจักรและภายใต้สยาม: ปลายรัชกาลของพระเจ้าสุริยวงศาซึ่งอยู่ในวัยชรา พระองค์ทรงมีพระโอรสพระองค์เดียว แต่ถูกลงโทษประหารชีวิตเพราะประพฤติประเวณี พระเจ้าสุริยวงศาสวรรคตสิ้นรัชกาลปี พ.ศ.2235 แผ่น

ดินลาวก็ตอยู่ในความยุ่งเหยิงอีกครั้ง เกิดการแก่งแย่งราชสมบัติกันอย่างรุนแรง ทั้งเวียดนามและสยามเข้ามาแทรกแซงส่งผลให้อาณาจักรลาวสมัยนั้นแตกเป็น 2 อาณาจักร คือ เมืองหลวงพระบางกับเมืองเวียงจันทน์ และแตกเป็น 3 แคว้นในเวลาต่อมา (หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาสัก) ต่างระแวงกันและคอยหาโอกาสแย่งชิงอำนาจกันจนถึงกับไปผูกมิตรกับต่างประเทศเพื่อกำจัดกันและกัน เช่นฝ่ายหนึ่งเข้ากับพม่า ฝ่ายหนึ่งเข้ากับไทย และฝ่ายหนึ่งเข้ากับญวน เป็นต้น จนในที่สุดสยามสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งเป็นมิตรกับหลวงพระบางกู้เอกราชจากพม่าแล้วก็ยกทัพมาตีเวียงจันทน์ซึ่งเป็นพันธมิตรของพม่าเข้ายึดครองปี พ.ศ.2321 และนำเอาพระแก้วมรกตไปยังอาณาจักรไทย ด้วยอาณาจักรเวียงจันทน์สลายตัวลงเป็นดินแดนของไทยปี พ.ศ.2371 ส่วนอาณาจักรหลวงพระบางซึ่งเป็นเมืองออกของไทยส่งทูตไปอ่อนน้อมและมอบบรรณาการแก่เวียดนามปี พ.ศ.2374 กลายเป็นข้ออ้างของฝรั่งเศสผู้เข้ายึดครองเวียดนามสมัยต่อมาที่จะเข้าครอบครองลาวต่อไป

ยุคอาณานิคม: ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ประเทศฝรั่งเศสเริ่มให้ความสนใจที่จะขยายอำนาจเข้ามาสู่ดินแดนในแถบลุ่มแม่น้ำโขง โดยเริ่มจากการยึดครองแคว้นโคชินจีนหรือเวียดนามใต้ก่อน (พ.ศ.2402) รุกคืบเข้ามาสู่ดินแดนเขมรส่วนนอกซึ่งไทยปกครองในฐานะประเทศราช (พ.ศ.2406) จากนั้นจึงขยายดินแดนในเวียดนามต่อ จนกระทั่งสามารถยึดเวียดนามทั้งประเทศ (พ.ศ.2426) พรมแดนของสยามทางด้านประเทศราชลาวจึงประชิดกับดินแดนอาณานิคมของฝรั่งเศสอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต่อมา ดินแดนลาวทั้งหมดก็เปลี่ยนไปตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศฝรั่งเศสนำโดยโอกุสต์ ปาวี กงสุลฝรั่งเศสโดยการใช้เรือรบมาปิดอ่าวไทย เพื่อบังคับให้ยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงรวมทั้งดินแดนอื่นๆ ให้ ลาวถูกรวมเข้าเป็นอินโดจีนของฝรั่งเศสปี พ.ศ.2436 อาณาจักรลาวตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสโดยลำดับ ลาวถูกฝรั่งเศสครอบครองอยู่ประมาณ 45 ปี จึงเอกราชกลับคืนโดยสมบูรณ์ เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2492 มีชื่อเป็นทางการว่า “พระราชอาณาจักรลาว”

พุทธศาสนาภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสยุคอาณานิคมนี้มีประสบความยุ่งยากและลำบาก ฝรั่งเศสแยกเรื่องรัฐและศาสนาออกจากกัน ตามแนวคิดแบบตะวันตกพุทธศาสนาจึงมิเป็นศาสนาประจำรัฐ/อาณาจักรอีกต่อไป และเมื่อฝรั่งเศสนำระบบการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาในลาว พระสงฆ์ลาวก็เริ่มสูญเสียบทบาทในด้านการศึกษา และการเป็นผู้นำทางสติปัญญาแก่สังคมไปด้วย ทำให้พุทธศาสนาของลาวยุคอาณานิคมเสื่อมลง

ยุคชาตินิยมลาว: ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพญี่ปุ่นรุกเข้ามาในลาวและดินแดนอินโดจีน ในช่วงญี่ปุ่นใกล้แพ้สงคราม คนลาวรวมตัวกันเป็น “ขบวนการชาตินิยมลาว” ขึ้นปี พ.ศ.2483 ขบวนการลาวอิสระซึ่งเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อกู้เอกราชลาวในเวลานั้นประกาศเอกราชให้ประเทศลาวเป็นประเทศ ผู้ที่มีบทบาทในการประกาศเอกราช ประกอบด้วยเจ้าสุวรรณภูมา เจ้าเพชรราชและเจ้าสุภานุวงศ์โดยมีเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้ามหาชีวิต (พระมหากษัตริย์) จากอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางเดิมรวมทั้ง 3 อาณาจักรคือ ล้านช้างหลวงพระบาง ล้านช้างเวียงจันทน์ และล้านช้างจำปาศักดิ์ เข้าด้วยกันเป็นราชอาณาจักรลาว ได้รับเอกราชเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ 2492 โดยใช้ชื่อเป็นทางการว่า “พระราชอาณาจักรลาว” แต่ก็เกิดศึกภายในลาวกันเองในระยะนี้ (มาติน สจ๊วต-ฟอกซ์, จิราภรณ์ วิญญรัตน์ แปล, 2556:17) ช่วงเวลานี้ มีการปลุกระดมให้สำนึกถึงประวัติศาสตร์และประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของลาวอันมีพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลาง

ประชาชนชาวลาวที่นับถือพุทธศาสนา เข้าวัดทำบุญเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนา จะนิยมแต่งกายเรียบง่ายประจำชาติ และมีดอกไม้ ธูปเทียนไปด้วย

จึงเกิดความพยายามที่จะฟื้นฟูพุทธศาสนาขึ้นมาใหม่ พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการปลูกฝังความรู้สึกรักชาติ และวัดกลายเป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเอกราช พุทธศาสนาจึงมีบทบาทอย่างสำคัญในการต่อสู้ของประชาชน จากการครอบครองของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นยุคสงครามโลกครั้งที่สอง (https://th.wikipedia.org/wiki/ประวัติศาสตร์ลาว, 11 มิ.ย. 2559) พระสงฆ์ลาวตื่นตัวกับกิจกรรมการเผยแผ่ เช่น

พระมหาปาล ตั้งโรงเรียนสอนอภิธรรมและโรงเรียนศีลธรรมแก่เยาวชนลาว สร้างสำนักกรรมฐานและออกวารสารเป็นต้น (มาติน สจ๊วต-ฟอกซ์, จิราภรณ์ วิญญูรัตน์ แปล, 2556:176)

ยุครัฐชาติ: หลังยุคอาณานิคม พ.ศ.2436 อาณาจักรลาวตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสโดยลำดับ ลาวถูกฝรั่งเศสครอบครองอยู่ประมาณ 45 ปี จึงได้เอกราชกลับคืนโดยสมบูรณ์ เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2492 มีชื่อเป็นทางการว่า “พระราชอาณาจักรลาว” แต่สภาพการณ์ทางการเมืองยังอยู่ในความยุ่งยากอีกหลายครั้ง การต่อสู้ทางอุดมการณ์ระหว่างทุนนิยมประชาธิปไตย และสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นไปอย่างเข้มข้น “ขบวนการประเทดลาว” นำพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับระบบทุนนิยมปี พ.ศ.2502 เจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์เสด็จสวรรคต เจ้าสว่างวัฒนาจึงขึ้นครองราชย์เป็นเจ้ามหาชีวิตแทน เหตุการณ์ในลาวยุ่งยากมาก เมื่อเจ้าสุภานุวงศ์ (หนึ่งในคณะลาวอิสระ) ประกาศตนเป็นพวกฝ่ายซ้ายนิยมคอมมิวนิสต์และเป็นหัวหน้าขบวนการปะเทดลาว ออกไปเคลื่อนไหวทางการเมืองในป่า เพราะถูกฝ่ายขวาในลาวคุกคามอย่างหนัก ต่อมาร้อยเอกกองแลทำการรัฐประหารรัฐบาลเจ้าสุวรรณภูมา แต่ไม่สำเร็จ เหตุการณ์ทางการเมืองในระยะต่อมาบีบให้ลาวต้องตกอยู่ท่ามกลางสงครามอินโดจีนครั้งที่สอง ซึ่งมีความรุนแรงยิ่งกว่าครั้งแรก และเป็นปัจจัยก่อให้เกิดสงครามกลางเมืองและรัฐประหารหลายครั้งด้วยกัน

ยุคอาเซียน (5 ประเทศ): ระยะนี้ลาวไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมประชาชาติอาเซียน เพราะยังประสบกับความไร้เสถียรภาพทางการเมืองทำให้ยังมีแก่งแย้งอำนาจของฝ่ายเสรีนิยม และฝ่ายคอมมิวนิสต์มาต่อเนื่อง จนกระทั่งปี พ.ศ.2518 พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียตและเวียดนามเหนือโดยการนำของเจ้าสุภานุวงศ์ ก็ยึดอำนาจรัฐจากรัฐบาลประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนา ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาสำเร็จ เจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนาทรงยินยอมสละราชสมบัติ พรรคปฏิวัติลาวจึงประกาศสถาปนาประเทศลาวเป็น “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” อย่างเป็นทางการในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 ภายใต้ระบบการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์โดยสมบูรณ์

ยุคปัจจุบัน: ปัจจุบันประเทศลาวมี ทองลุน สีสุลิด เป็นนายกรัฐมนตรี ลาวประกาศวิสัยทัศน์เรื่องการยกฐานะประเทศให้พ้นจากความยากจนว่า ลดความแตก

ต่างระหว่างเมืองกับชนบทให้แคบลง จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จะปกป้องสิทธิของพลเมือง และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ลาวยังเป็นหนึ่งในประเทศที่จำนวนประชากรวัยหนุ่มสาวขยายตัวเร็วที่สุดในโลก โดยขณะนี้ลาวมีประชากรอายุไม่ถึง 30 ปี ประมาณ

ตักบาตรข้าวเหนียวหลวงพระบาง ภาพที่คุ้นตาสำหรับคนทั่วไปปรากฏในสื่อสารมวลชนทั้งหลาย เป็นวิถีปฏิบัติประจำวันของพระสงฆ์ชาวลาวบิณฑบาต และพุทธศาสนิกชนชาวลาวใส่บาตร เป็นประเพณีที่สืบต่อกันมายาวนานครั้งอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

70% ของประชากร 6.7 ล้านคนในช่วงแรกของการปกครองโดยรัฐบาล สปป.ลาว มีการควบคุมวัฒนธรรมและพุทธศาสนาอย่างเข้มงวด มีการทำลายหนังสือที่ขัดแย้งกับความเชื่อใหม่ ประหารผู้คนที่คิดล้มระบอบใหม่ และควบคุมชีวิตประชาชนอย่างเข้มงวด ประชาชนลาวเป็นจำนวนมากหนีออกนอกประเทศ แม้พระสงฆ์เองก็ถูกไล่ให้ไปปลูกผัก เลี้ยงหมู และห้ามมีการบรรพชาอุปสมบท ทำให้จำนวนพระภิกษุสามเณรลดลงมาก แม้แต่สมเด็จพระสังฆราชของลาวยังต้องหลบหนีไปอยู่ประเทศไทยและมรณภาพที่นี่ (สุชาติ หงษา, ดร., 2550:176)

สภาพการปกครอง และการบริหารด้านเศรษฐกิจของลาวเริ่มผ่อนคลายมากขึ้นในระยะหลังของทศวรรษ 2530 เนื่องจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต พุทธศาสนาในระบอบสังคมนิยมลาวได้รับการตีความใหม่ ผสมผสานแนวคิดการต่อสู้เพื่อเอกราช และหลักการของสังคมนิยมเข้าไว้ด้วย นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 เป็นต้นมา ประเพณีและพิธีกรรมในพุทธศาสนาถูกประยุกต์ใช้เป็นยุทธวิธี ในการจัดระเบียบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น ในการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา มี

การอธิบายและแทรกแนวคิดลัทธิมาร์กซ์-เลนิน (Marxism-Leninism) เข้าไปด้วย เป็นต้น นับเป็นการใช้พุทธศาสนาเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลคอมมิวนิสต์ลาวอย่างได้ผล ทำให้พุทธศาสนากับลัทธิสังคมนิยมอยู่เคียงคู่กันเป็นกลมกลืนในสังคมนิยมแบบลาว ระยะหลังพุทธศาสนาได้รับการคุ้มครองและยกย่องว่าเป็นศาสนาประจำชาติลาว มีคณะสงฆ์นิกายเดียว คือ หีนยานแบบลังกาวงศ์ มีประมุขสงฆ์เรียกว่า “ประธานองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งประเทศลาว” วัดยังเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม ประเพณี สำหรับประชาชนและกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้กับคนในภูมิภาคนี้และทั่วโลกอีกด้วย ในปัจจุบันนี้บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงบ พุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐเป็นอย่างดีมีการก่อตั้งสถาบันการศึกษาของสงฆ์ขึ้นเป็นวิทยาลัยสงฆ์ เช่น วิทยาลัยสงฆ์ประจำกรุงเวียงจันทน์ เป็นต้น และมีพระสงฆ์จำนวนมากที่เดินทางไปศึกษาต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นอินเดีย หรือประเทศไทย รวมทั้งมีการสร้างวัดไทยในต่างประเทศเพิ่มจำนวนมากขึ้นด้วย ซึ่งแสดงให้ถึงความเจริญทางบุคลากรทางพุทธศาสนาและการประกาศพุทธศาสนาในต่างแดนด้วย นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาทางศาสนาของประเทศลาว

พุทธศาสนาลาวภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยมปัจจุบัน ประกอบด้วย 3 ด้าน

1. การปกครองสงฆ์ คณะสงฆ์ภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยมยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2502 ซึ่งเป็นมรกตกทอดจากรัฐบาลศักดินาหรือเจ้าขุนมูลนายในพระราชบัญญัติฉบับนี้มีตำแหน่งที่เป็นฐานันดร ที่อิงอาศัยอยู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่นการออกพระราชบัญญัติก็ออกในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เป็นภววิสัย นั่นคือไม่สอดคล้องกับนโยบายของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ดังนั้นคณะสงฆ์และรัฐบาลใหม่ จึงประกาศให้องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวเป็นองค์การเดียวที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระสงฆ์และสามเณรลาว

2. การศึกษา คณะสงฆ์ในช่วงเปลี่ยนผ่านรัฐบาลใหม่มีการปรับบทบาทในเรื่องของการศึกษาให้เข้านโยบายของอุดมการณ์สังคมนิยม คือการลดการเรียนการสอนด้านศาสนาและภาษาบาลีหรือตัวธรรมลง แต่กลับไปเน้นในเรื่องการเรียนการสอนวิชาการความรู้สมัยใหม่ วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ที่สอดคล้องกับนโยบายของพรรคในการพัฒนาประเทศให้ก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมนิยมพระสงฆ์สามเณรสามารถจะเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐทุกแห่งร่วมกับนักเรียนทั่วไปในระดับต้นและปลาย รัฐมอบหมายให้พระสงฆ์เป็นหน่วยงานหนึ่งในการจัดการศึกษาของชาติ โดยได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ

3. การเผยแผ่ศาสนา ลักษณะการเผยแผ่ศาสนาขององค์สงฆ์สามารถจัดเป็น 2 ประการ คือ 1) รัฐบาลสนับสนุนส่งเสริม ในลักษณะนี้คือการได้รับนโยบายจากรัฐให้เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการเทศนาสั่งสอนประชาชนตามหลักธรรมในศาสนาและอุดมการณ์สังคมนิยม เหมือนกรณีของกรรมการพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (พูมี วงวิจิต) กล่าวเปิดประชุมพระสงฆ์ลาวให้ประยุกต์คำสอนพุทธศาสนาให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเว้นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อที่งมงายไม่เป็นวิทยาศาสตร์ เมื่อพระสงฆ์สามารถปฏิบัติงานดีมีผลงานเป็นที่ปรากฏ และมีคุณสมบัติครบเกณฑ์กำหนดก็จะได้รับการแต่งตั้งให้มีตำแหน่งทางการเมืองคือผู้แทนราษฎร โดยไม่ต้องลงเลือกตั้ง (พระมหาจันลา ตันบัวลี, 2520) คุณสมบัติดังกล่าวมี 4 ข้อคือ 1) ต้องไม่มีสิทธิเอกชน หมายถึง ไม่เห็นแก่ตัว ไม่สะสมทรัพย์สินเงินทองเพื่อประโยชน์ส่วนตน 2) ไม่มีสิทธิชนชาติคับแคบคือไม่มีลักษณะชนชาติในท้องถิ่น กล่าวคือมีความเป็นกลางไม่ยึดติดคลั่งไคล้ในความเป็นพรรค เป็นพวก 3) ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยแบบตะวันตก 4) เป็นคนไม่อวดองค์ทะนงตน หมายถึง เมื่อได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแล้วต้องเป็นคนไม่ถือตัว อวดเก่งเป็นต้น ลักษณะที่ 2) การเผยแผ่ศาสนาที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นเรื่องที่รัฐบาลควบคุม เช่น การเทศนาที่เกี่ยวเรื่องบาปบุญ นรกสวรรค์ และพระสงฆ์ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนให้เผยแผ่ศาสนาและไม่มีสิทธิ์เป็นผู้แทนราษฎรตามระบอบใหม่ มี 4 ประเภท คือ 1) ผู้ที่ต่อต้านการปฏิวัติของรัฐบาล หมายถึง คนที่มีแนวความคิดต่อต้านเป็นฝ่ายปฏิปักษ์ที่อยู่ข้างอดีตรัฐบาลฝ่ายขวา 2) นักโทษทุกประเภท 3) คนที่เป็นบ้าหรือวิกลจริต 4) เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 17 ปี คุณสมบัติต้องห้ามเหล่านี้สำหรับคนที่จะเป็นผู้แทนและใช้สำหรับพระสงฆ์ที่จะเป็นผู้นำในระบอบใหม่ด้วย

จะเห็นว่า การปรับตัวขององค์กรสงฆ์ในพุทธศาสนาภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยมนั้นมีหลายรูปแบบ (พระศรีธาตุ สิงห์ประทุม, 2553) กล่าวคือการปรับเปลี่ยนองค์กรการปกครองสงฆ์จากการใช้ พ.ร.บ.2502 มาเป็นองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ยุบและยกเลิกคณะสงฆ์ธรรมยุตและมหานิกายให้เหลือเพียงนิกายเดียวคือพระสงฆ์ลาว พระสงฆ์ต้องปรับตัวและได้รับการศึกษาแนวความคิดอุดมการณ์สังคมนิยมของรัฐบาลเพื่อประยุกต์เข้ากับหลักธรรมในพุทธศาสนาและนำไปเผยแผ่แก่ประชาชน อันเป็นส่วนหนึ่งในการออกแรงงานช่วยรัฐพระสงฆ์ต้องสนองตอบต่อรัฐในการประนีประนอมลดบทของตนในวัดเพื่อช่วยรัฐบาลในการเผยแพร่ความรู้แลวิชาการสมัยใหม่แก่ประชาชน เช่น การฝึกอบรมเรื่องยาสมุนไพร

พื้นบ้าน ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชน พระสงฆ์ และรัฐ ตามคำขวัญของพรรคที่ว่าสันติภาพ เอกราช ประชาธิปไตย เอกภาพ วัฒนาถาวร

แนวโน้มพุทธศาสนาในอนาคต: ในอนาคต ลาวจะมีการเปิดรับวัฒนธรรมและความเจริญภายนอกมากยิ่งขึ้น และเป็นสังคมที่เปิดรับสิ่งใหม่ๆ มากกว่านี้ พระสงฆ์ลาวที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศแล้วจะกลับมาพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง นำความรู้พร้อมทั้งเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้าเป็นเครื่องมือในการทำงาน จนทำให้เกิดเครือข่ายชาวพุทธที่สามารถเชื่อมโยงกันทั่วโลก พร้อมทั้งกิจกรรมในการเผยแผ่พุทธศาสนาในด้านต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเตอร์เน็ต ในรูปแบบของบทความ หนังสือ วีดีโอ ทั้งภาษาลาวและภาษาอังกฤษ ผู้คนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ด้านพุทธศาสนามาก

จากบทบาทพระสงฆ์ดังกล่าวจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในวงการพุทธศาสนาในหลายๆ ด้าน เช่น

1) ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม-วัดต่างๆ จะได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยพระสงฆ์จะเชื่อมโยงวัดและกิจกรรมของวัดเข้ากับรัฐและการท่องเที่ยวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตัวอย่างดังกล่าวที่เกิดขึ้นแล้วที่หลวงพระบาง นับว่าเป็นการบริหารวัด ชุมชน รัฐและการท่องเที่ยวเข้าด้วยกันเป็นอย่างดี พระสงฆ์จะทำหน้าที่ในการนำเที่ยวทั้งทางด้าน ประติมากรรม จิตรกรรม ความเชื่อ และสินค้าของชุมชน รวมไปถึงการเจริญสมาธิภาวนาในภาษาต่างๆ มีภาษาอังกฤษ เป็นต้น

2) ด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ลาว-พระสงฆ์ที่มีความรู้จะมีโอกาสขึ้นไปขับเคลื่อนระบบการศึกษาด้านพุทธศาสนาให้ทันสมัยเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่เป็นอย่างดี จะมีหลักสูตรพุทธศาสนานานาชาติ สถานที่ปฏิบัติธรรมศึกษาธรรมนานาชาติเพิ่มมากขึ้น ตำราเรียน วรรณกรรม ภูมิปัญญาด้านพุทธศาสนาจะได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ โดยพระสงฆ์จะเป็นผู้ขับเคลื่อนทั้งในการผลิตและเผยแผ่ในรูปแบบต่างๆ กิจกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน แต่ยังไม่แพร่หลาย ในอนาคตจะเป็นที่แพร่หลายอย่างแน่นอน

อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อประเทศลาว: ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต-พุทธศาสนาเป็นรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของลาวโดยพระสงฆ์เป็นผู้นำและวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดและพระสงฆ์จึงเปรียบเสมือน “ธรรมนูญวัฒนธรรม” ที่ไม่ได้

เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร แต่กำหนดวิถีชีวิตของชาวลาวยิ่งกว่ากฎหมายบ้านเมือง พุทธศาสนายังเปรียบเสมือน “ธรรมนูญชีวิต” ของพลเรือนชาวลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เมืองหลวงพระบาง ประชาชนมีชีวิตผูกติดอยู่กับพุทธศาสนาอย่างแนบแน่นตั้งแต่เกิดจนตาย ประเพณีที่สำคัญ เช่น “การทำบุญธาตุหลวง” เป็นที่เชิดหน้าชูตาของชาวหลวงพระบางและเป็นเอกลักษณ์ของเมืองอันเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาแห่งนี้

1) ด้านสังคม-พุทธศาสนาก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในสังคมชาวลาวพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมประเพณี ความคิด ความเชื่อของประชาชนลาว พิธีกรรมและวันสำคัญต่างๆ เช่น ประเพณีทำบุญธาตุหลวง เป็นประเพณีประจำชาติที่เชิดหน้าชูตาของประเทศลาว ด้านศิลปวัฒนธรรมเกิดมีศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนามากมายล้วนมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปกรรมเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นพุทธศาสนายังมีบทบาทในการสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ เช่นในชุมชนต่างๆ พระสงฆ์เป็นที่พึ่งของชุมชนในด้านให้คำปรึกษาช่วยเหลือด้านการสงเคราะห์ปัจจัยสี่แก่ประชาชนวัดเป็นศูนย์กลางการพบปะของชาวบ้านและทางราชการ เป็นต้น

2) ด้านการเมือง-พุทธศาสนาในประเทศลาวนั้น เมื่อเสื่อมโทรมก็เนื่องจากได้รับการบีบคั้น ทำลายจากทางการเมืองเช่นในคราวที่ลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามามีอิทธิพลต่อการเมือง ประเทศลาวทำการปฏิวัติใหม่ ทำลายล้างสถาบันสำคัญของประเทศได้แก่ สถาบันศาสนาและสถาบันกษัตริย์ มีพระสงฆ์ถูกฆ่าตายจำนวนมากมาย และบางส่วนต้องลาสิกขาออกมาเพื่อเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ และถึงคราวที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองก็ได้รับการสนับสนุนจากทางการเมืองเช่นเดียวกัน ดังที่ปรากฏในอดีตและปัจจุบัน บทบาทของพุทธศาสนายุคที่คอมมิวนิสต์ครอบครอง ได้แก่ การใช้พระสงฆ์เป็นเครื่องมือทางการเมือง เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่ประชาชนให้ความเคารพเชื่อถือ ให้ประยุกต์คำสอนทางพุทธศาสนาเข้ากับคำสอนของคอมมิวนิสต์ พระสงฆ์หลายรูปจำเป็นต้องทำตาม บางรูปขัดขืนก็จะถูกฆ่าตายอย่างโหดเหี้ยม (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2540:203) ปัจจุบันนี้ บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงบพุทธศาสนาก็ได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐเป็นอย่างดี มีการก่อตั้งสถาบันการศึกษาของสงฆ์ขึ้น เป็นวิทยาลัยสงฆ์ เช่น วิทยาลัยสงฆ์พระองค์ตื้อ ประจำกรุงเวียงจันทน์ เป็นต้น และขยายไปส่วนในส่วนอื่นของลาว และบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรลาวก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า “พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติและพระมหากษัตริย์เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก”

3) ด้านเศรษฐกิจ-อิทธิพลพุทธศาสนาด้านเศรษฐกิจหลักธรรมที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความขยัน ประหยัดอดออมนั้น ดูจะไม่แตกต่างจากประเทศไทยเพราะเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมประเพณีไม่แตกต่างกัน แต่ประเทศลาวในปัจจุบันโดยรวมอยู่ในฐานะประเทศปิด ไม่ยังไม่เปิดกว้างเท่าที่ควร ระบบเศรษฐกิจจึงเป็นการพึ่งพาตัวเอง เศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นระบบเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเอง เริ่มมีอัตราการเจริญด้านเศรษฐกิจค่อนข้างดี เพราะได้รับการสนับสนุนจากต่างชาติ เช่น จีน เวียดนาม และไทย ซึ่งเข้ามาลงทุน (Phra Rajvaramethi (Prasit Brahmarangsi), Ph.D., 2015:27-30)

สรุป

พุทธศาสนาในลาวมีประวัติศาสตร์และพัฒนาการมาพร้อมกับการสร้างชาติลาว ชาวลาวรับพุทธศาสนาเข้ามาในทั้งภาคส่วนของรัฐและภาคประชาชน โดยผ่านการนำหลักธรรมต่างๆ มาปรับใช้ในวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งการนำมาเป็นเครื่องมือในการเมืองการปกครองของรัฐ ทั้งนี้ประชาชนได้รับเอาพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต แม้ประเทศลาวจะผ่านกาลเวลามาหลายยุคสมัย แต่พุทธศาสนาที่ได้รับผลกระทบมากบ้างน้อยบาง แต่สามารถผ่านมาพร้อมกับการสร้างชาติลาว อาจกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ชาติลาวล้วนเกี่ยวกับข้องกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในลาว ควบคู่กันไป

กาลานุกรมพุทธศาสนาในลาว

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
612	ชาวลาวอพยพมาจากจีนเมื่ออยู่ในอาณาจักรอ้ายลาว นับถือพุทธศาสนารูปแบบเฉพาะตนมาก่อน เมื่อถูกจีนรุกรานจึงอพยพมาอยู่ในเมืองล้านช้างประมาณ พ.ศ.1290 ก็กลับมาเป็นนับถือผีสางเทวดาเช่นเดิมอีก
1896	พระเจ้าฟ้างุ้ม นำพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากเขมรมาเผยแผ่ในอาณาจักรล้านช้างและยกพุทธแบบเถรวาทขึ้นเป็นศาสนาประจำชาติ
1902	พระมหาปาสามันตเถระและคณะเดินทางออกจากเมืองกัมพูชาไปตามลำดับจนถึงเมืองแกพร้อมกับนำเอาพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ชื่อพระบางและพระไตรปิฎกไปด้วยเพื่อที่จะถวายแก่พระเจ้าฟ้างุ้ม
2044-2063	สมัยพระเจ้าวิชุลราชาธิปัต บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงบ กษัตริย์ทรงเอาใจใส่ทำนุบำรุงพุทธศาสนาสร้างวัดวาอารามต่างๆ เช่น สร้างวัดบรมมหาราชวังเวียงทองวัดวิชุลราชเพื่ออัญเชิญพระบางจากเวียงคำมาประดิษฐานที่วัดนี้ ต่อมาทรงสร้างวัดโพธิ์สบเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระราชธิดาที่สวรรคตไป
2063-2090	รัชสมัยพระเจ้าโพธิสารราช พระองค์เป็นผู้เคร่งครัดทางพุทธศาสนา มีพระราชโองการให้พลเมืองเลิกนับถือผีสางเทวดา เลิกทรงเจ้าเข้าผี ทั่วพระราชอาณาจักรทรงให้รื้อศาลหลวง ศาลเจ้าผีเสื้อเมืองทรงเมือง และให้หันมานับถือพุทธศาสนาแทนทรงสร้างวัดสุวรรณเทวโลก แต่เนื่องจากประเพณีการนับถือผีนั้นมีมานานมาก และฝังเข้าไปในจิตใจของประชาชนทั่วไปจึงยากที่จะเลิกอย่างเด็ดขาด
2109	พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่เวียงจันทน์ ประดิษฐานพระแก้วมรกต และทรงสร้างพระธาตุหลวงซึ่งถือเป็นสถาปัตยกรรมชิ้นยอดเยี่ยมของลาว

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2180	รัชกาลพระเจ้าสุริยวงศา (King Souligna Vongsa) พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์ อยู่นานถึง 57 ปี ลาวสมัยนี้มีวัฒนธรรมรุ่งเรือง ศิลปกรรมดนตรีประติมากรรมต่างๆ เจริญแพร่หลาย พุทธศาสนายุคนี้ มีศูนย์กลางอยู่ที่เวียงจันทน์ พระสงฆ์จากต่างประเทศ เช่น กัมพูชา พม่า ฯลฯ ต่างมุ่งหน้ามาศึกษาพุทธศาสนาที่กรุงเวียงจันทน์อันชื่อว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้ ว่ากันว่าพระสงฆ์นั้นมีจำนวนมากกว่าทหารในกองทัพของจักรพรรดิแห่งเยอรมันเสียอีก
2321	พระเจ้าตากสินมหาราชยกทัพมาตีเวียงจันทน์ซึ่งเป็นพันธมิตรของพม่าเข้ายึดครองนำเอาพระแก้วมรกตและพระบางไปยังอาณาจักรสยาม
2436	อาณาจักรลาวตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสประมาณ 45 ปี พุทธศาสนาตกอยู่ในสภาพที่เสื่อมถอย จึงได้เอกราชกลับคืน ฝรั่งเศสแยกเรื่องรัฐและศาสนาออกจากกันตามแนวคิดแบบตะวันตก พุทธศาสนาจึงมิเป็นศาสนาประจำรัฐ แต่ประชาชนยังคงยึดมั่นในพุทธศาสนา
2483	เกิดขบวนการลาวอิสระใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือรวมลาวรักชาติเพื่อกู้เอกราชจากฝรั่งเศส ได้รับเอกราชคืนเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ 2492 โดยมีชื่อเป็นทางการว่า “พระราชอาณาจักรลาว” พระสงฆ์ลาวตื่นตัวกับกิจกรรมการเผยแผ่ เช่น พระมหาปาล ตั้งโรงเรียนสอนอภิธรรมและโรงเรียนศีลธรรมแก่เยาวชนลาวสร้างสำนักกรรมฐานและออกวารสารเป็นต้น
2518	คอมมิวนิสต์รัฐบาล สปป.ลาว กำจัดสิทธิ์เสรีภาพในการเผยแผ่พุทธศาสนา ก่อนภายหลังจากเริ่มคลี่คลายและให้มีอิสระมากขึ้น มีการควบคุมวัฒนธรรมและพุทธศาสนาอย่างเข้มงวด มีการทำลายหนังสือที่ขัดแย้งกับความเชื่อใหม่ ประหารผู้คนที่คิดล้มระบอบใหม่ และควบคุมชีวิตประชาชนอย่างเข้มงวด ประชาชนลาวเป็นจำนวนมากหนีออกนอกประเทศ แม้พระสงฆ์เองก็ถูกไล่ให้ไปปลูกผัก เลี้ยงหมู และห้ามมีการบรรพชาอุปสมบท ทำให้จำนวนพระภิกษุสามเณรลดลงมาก แม้แต่สมเด็จพระสังฆราชของลาวยังต้องหลบหนีไปอยู่ประเทศไทยและมรณภาพที่นี่

วัดบ่ายดิ่ง (Bai Dinh) นอกเมืองนีนบิ่น (Ninh Binh) ทางตอนใต้ของกรุงฮานอย สถานที่จัดสัปดาห์วิสาขบูชาในเวียดนามปี พ.ศ.2557 ที่นี่มีศูนย์ประชุมใหญ่บรรจุคนได้ 3,500 สื่อของทางการกล่าวว่ามีผู้แทนหรือคณะจากองค์การพุทธศาสนิกชนกว่า 1,500 คนจากทั่วโลกไปร่วมกับชาวพุทธในเวียดนามหลายหมื่นทำบุญและร่วมกิจกรรมอื่นๆ ในวันวิสาขบูชา

ที่มาของภาพ: ซเวินเหวียดออนไลน์

บทที่ 17 พุทธศาสนาในเวียดนาม

หากจะกล่าวถึงประเทศที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานในอาเซียน หนึ่งในประเทศนั้นคือเวียดนาม ซึ่งมีความเป็นมายาวนาน ผ่านยุครุ่งเรืองและยุคตกต่ำ และพุทธศาสนาในเวียดนามนั้นก็มีความแปลกจากประเทศอาเซียนทั่วไป เพราะในประเทศนี้มีพุทธศาสนาที่หลากหลายและมีรูปแบบต่างกัน แต่วิถีปฏิบัติในทางพุทธศาสนามีทั้งจารีตปฏิบัติจากพุทธศาสนานิกายมหายาน นิกายเถรวาท และนิกายกึ่งมหายานและเถรวาท ซึ่งยากที่จะมีในประเทศอาเซียนทางแผ่นดินใหญ่ รวมทั้งพุทธศาสนาที่ผสมผสานกับความเชื่ออื่นๆ ทั้งนี้ พุทธศาสนามีบทบาทและส่วนร่วมมาพร้อมกับการสร้างชาติเวียดนามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีความผกผันทางการเมืองการปกครองมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มตกอยู่ภายใต้อำนาจของจีนเป็นเวลาพันกว่าปี ยุครับเอกราชจากจีน ยุคการแบ่งแยกอาณาจักร การรวมอาณาจักร ยุคอาณาจักรจารีตหรือรัฐจารีต ยุคการเข้ามาของเจ้าอาณานิคมของตะวันตก และการตกเป็นอาณานิคม ยุคเอกราชของชาติสู่รัฐชาติสมัยใหม่ ยุคกำเนิดอาเซียนที่ยังมีการแบ่งแยกระหว่างเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ จนกระทั่งมีการรวมชาติภายใต้การปกครองด้วยระบบสังคมนิยม ทำให้เวียดนามนั้นมีช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและล้มลุกคุกคลาน แต่พุทธศาสนาก็อยู่คู่กับประชาชน และรัฐเสมอมา

ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเวียดนาม

เวียดนามได้รับการยอย่องว่า เป็นประเทศมังกรน้อย (Little Dragon) ขณะ

ที่จีนเป็นมังกรใหญ่ (Big Dragon) ทั้งสองประเทศมีประวัติศาสตร์ที่เคียงคู่กันมา ในอดีตมีชื่อเรียกเวียดนามหลายชื่อ เช่น ได่เวียด นามเวียด ตังเกี๋ย อันนัม จามปา ญวน และแกว คำว่า "เวียด" เป็นภาษาจีน แปลว่า ไกลออกไป เดินข้ามไป หรืออาณาจักร คำว่า "นาม" แปลว่า ทิศใต้ รวมความหมายแล้ว "เวียดนาม" จึงหมายถึง ประเทศที่ไกลออกไปทางทิศใต้ของประเทศจีน ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมและความคิดจากจีน ดังนั้งเวียดนามจึงแปลว่า อาณาจักรฝ่ายทักษิณ/ใต้ ระยะเวียดนามภายใต้ของจีน เป็นเวลาราวพันปี เรียกประเทศว่า อานัม แปลว่า ปักษ์ใต้ที่สงบ ที่นิยมเรียกว่า ไดเวียด (Dai Viet) เพราะประกอบด้วย 2 เชื้อชาติ คือ 1) ชนเชื้อชาติได (Dai) ที่อพยพมาจากมณฑลยูนานตั้งรกรากอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำแดง 2) ชนเชื้อชาติเวียด (Viet) เป็นชนพื้นเมือง ต่อมามีการร่วม 2 ชนชาติเข้าด้วยกัน เรียกว่า ไดเวียด (Dai Viet) (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ, พม., 2551: 89)

ยุคโบราณ-จากนานาชาติสู่เวียดนาม: การเผยแผ่พุทธศาสนาเข้าสู่อาณาจักรเวียดนามยุคแรกนั้น มีคณะสมณะทูตหลายคณะ และหลายลัทธินิกาย ทั้งเถรวาท และ มหายาน ตามประวัติศาสตร์เวียดนามกล่าวไว้ว่า พุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในประเทศเวียดนามราวปี พุทธศตวรรษที่ 7 ในขณะนั้น เวียดนามตกอยู่ภายใต้อำนาจของประเทศจีน พุทธศาสนาที่เข้ามาสู่เวียดนามยุคแรกนั้น เป็นพุทธศาสนาแบบมหายาน โดยสันนิษฐานว่าท่านเมียวโป (Meou-Po) เดินทางมาจากประเทศจีนเข้ามาเผยแผ่พระสัทธรรมคำสอนในเวียดนาม เวียดนามจึงได้รับเอาพุทธศาสนาจากจีน รวมทั้งคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ก็เป็นภาษาจีน

นักวิชาการสันนิษฐานกันว่า มีพระภิกษุชาวอินเดีย คือ พระมหาชีวกะ พระกัลยาณรุจิ และพระถังเซงโฮย เดินทางเข้าไปเผยแผ่พุทธศาสนา ยุคเดียวกับท่านเมียวโป แต่การเผยแผ่พุทธศาสนาก็ไม่เจริญนัก เพราะกษัตริย์นับถือศาสนาขงจื้อไม่ส่งเสริมพุทธศาสนา และยังไม่พอพระทัยที่มีคนนับถือพุทธศาสนา

ตามประวัติศาสตร์เวียดนามกล่าวไว้ว่า พุทธศาสนาเข้าสู่เวียดนามครั้งต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 10 โดยมีพระโพธิธรรมเถร (ภาษาเวียดนามเรียกโตะชื่อดักหม้า) เป็นผู้นำเข้าไป สมัยแผ่นดินพระเจ้าลี้หว่าตงหว่างเต๊ ตรงกับแผ่นดินพระเจ้าเหลียงบูเต้ของจีน พุทธศาสนาจึงฝังรากลงในแผ่นดินเวียดนาม พุทธศาสนาที่เห็นว่ารุ่งโรจน์ที่สุดสมัยราชวงศ์ลี้ ซึ่งเป็นสมัยที่เวียดนามกำลังมีอำนาจแผ่ลงมาทางประเทศจามกับเขมร กษัตริย์ในวงค์ลี้สถาปนาวัดวาอารามและอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสามเณรด้วยปัจจัยสี่พระสงฆ์ที่ทรงมีความรอบรู้วิชาการต่างๆ เช่น กฎหมาย วรรณคดี รัฐศาสตร์

จริยศาสตร์ ประชาชนจึงมีความศรัทธาในพระสงฆ์สูง

กษัตริย์สองพระองค์ซึ่งมีพระราชศรัทธาปสาทะในพุทธศาสนาแก่กล้า ถึงกับสละราชสมบัติออกผนวชกษัตริย์สองพระองค์นั้น คือพระเจ้าลี้เญรินตงหว่างเต๊ และพระเจ้าลี้เหว่หว่างเต๊ พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองติดต่อมาถึงสมัยราชวงศ์เตริ้ง พระเจ้าเตริ้งท้ายตงหว่างเต๊จัดการสอบไล่ความรู้พระปริยัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์ บำรุงการศึกษาพระไตรปิฎกอย่างกว้างขวางโปรดแต่งตั้งสมณะศักดิ์แก่ผู้ที่สอบไล่ ในราชวงศ์เตริ้งมีกษัตริย์อีกสองพระองค์เหมือนกันที่สละราชสมบัติออกบวชเป็นพระสงฆ์ในพุทธศาสนา คือพระเจ้าเตริ้งเญรินตงหว่างเต๊ กับพระเจ้าเตริ้งอันตรงหว่างเต๊ กษัตริย์พระองค์หนึ่งพระนามว่า พระเจ้าเตริ้งเฮี้ยนตงหว่างเต๊ ทรงสถาปนาพุทธวิหารมากพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วประเทศเป็นศาสนาของประชาชน

ตามประวัติกล่าว่า ลุยเหลา (Luy Lau) คือศูนย์กลางพุทธศาสนาแห่งแรกของเวียดนาม ก่อนที่พุทธศาสนาแผ่มาถึงกวางดัง (Quang Dang) มีหอบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ สำหรับเป็นที่สักการบูชาอยู่ก่อนแล้วถึง 20 แห่ง ในเมืองลุยเหลา และมีพระภิกษุในพุทธศาสนามากกว่า 500 รูป กำลังเล่าเรียนพระสูตรของพุทธศาสนามากถึง 15 พระสูตรด้วยกัน นับจากเวลาที่เริ่มแนะนำให้ชาวเวียดนามรู้จักพุทธศาสนาเป็นต้นมา

ยุคอิสรภาพจากจีน: เมื่อเวียดนามได้รับเอกราชมีอิสรภาพจากจีน จึงตั้งอาณาจักรขึ้นใหม่เรียกว่าอาณาจักรไดโคเวียดปี พ.ศ.1452 แต่ก็เกิดการแย่งชิงอำนาจกันเองประมาณ 30 ปี ระยะนี้พุทธศาสนาซบเซาขาดการทำนุบำรุง ต่อมาเมื่อราชวงศ์ดินห์ขึ้นครองอำนาจปี พ.ศ.1212 แล้ว พุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูอย่างจริงจัง ค่อยๆ พัฒนาเรื่อยๆ มา ในครั้งนั้นมีพระภิกษุชาวอินเดีย ชื่อ ตินีตะรุจิ (บางตำราว่า พระวินีตรุจี) พราหมณ์ชาวอินเดีย ซึ่งเป็นสาวกที่บรรลุธรรมของท่านเส่งจัน (Zeng Can) ซึ่งเดินทางไปถึงเวียดนามปี ค.ศ.580 และพักอาศัยอยู่ในพระเจดีย์พับวัน (Phap Van Pagoda) หรือพระเจดีย์เมฆแห่งธรรม ท่านศึกษาพุทธศาสนาในอินเดีย และศึกษาพุทธศาสนานิกายเซน/เธียร/ธยาน (Thien) ในประเทศจีน จนแตกฉาน แล้วเดินทางไปเผยแผ่ พุทธศาสนานิกายเธียร/ธยาน หรือ เซน ซึ่งเป็นนิกายแรกของเวียดนาม

ยุครุ่งเรือง/ยุคทอง: พุทธศาสนากลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง ในระยะนี้ พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมากปี พ.ศ.1511-1522 รัฐบาลจัดตั้งองค์การปกครองคณะสงฆ์ขึ้น โดยรวมเอาคณะนักบวชเต๋ากับพระสงฆ์ในพุทธ

ศาสนาเข้าในระบบฐานันดรศักดิ์เดียวกัน พระเจ้าจักรพรรดิเวียดนาม ทรงสถาปนาพระธิชง่อฉั่นหลูเป็นพระประมุขสงฆ์ของเวียดนาม และแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาของพระองค์ด้วย

นิกายฉานที่ 2 ของชาวเวียดนาม (The 2nd Ch'an Sect) ได้รับการสถาปนาขึ้นโดยท่าน โว งอน ถอง (Vo Ngon Thong หรือ Wu Yan Tong) พระจีนที่เดินทางเข้าสู่เวียดนามปี ค.ศ.820

พระเจ้าลี่ถั่นต๋ง (King Ly Thanh Tong) ทรงเป็นประมุขฉั่นองค์หนึ่งยุคที่ 2 ของนิกาย เต๋า ถั่ง ฉั่น และยังทรงเป็นนักปราชญ์ชาวพุทธที่มีความสามารถสูงส่งอีกด้วย

นิกายฉานที่ 3 ของเวียดนาม มีชื่อเรียกว่า เต๋าเดือง (Thao Dong หรือ Tsao T'ang) โดยมีท่านเต๋าเดือง หรือเต๋าตั้ง) พระจีนเป็นผู้ก่อตั้งขึ้นปี ค.ศ.1064

สมัยกษัตริย์องค์ที่ 2 แห่งราชวงศ์เล (1548-1551) พุทธศาสนานิกายมหายานได้รับการฟื้นฟูอย่างแพร่หลายและเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง มีการส่งสมณะฑูตไปขอคัมภีร์พุทธศาสนาจากประเทศจีน ทำให้นับถือนิกายมหายานกันแพร่หลายขึ้น และทรงแนะนำให้ประชาชนเลิกนับถือผีสาง เทวดา มานับถือพุทธศาสนา แต่ประชาชนยังนับถือผีสาง เทวดา พร้อมกับพุทธศาสนาด้วย ทำสำเร็จเป็นบางส่วนเท่านั้น ปรับปรุงนิกายใหม่เป็นนิกายฉันทั้ง 3 นิกายนี้ส่งเสริมให้การพัฒนาพุทธศาสนาภายใต้ราชวงศ์ตรันและราชวงศ์ลีของเวียดนามเป็นไปด้วยดีเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 11 จนสิ้นศตวรรษที่ 14 ตลอดช่วงเวลาอันเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญนี้ พระสงฆ์ชาวพุทธศาสนาก็กลายเป็นศาสนาประจำชาติตั้งแต่ในตอนนั้น

สมัยราชวงศ์ลี้ (215 ปี) เป็นช่วงที่พุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด เพราะเป็นศาสนาเดียวที่ได้รับการอุปถัมภ์ และศรัทธาอย่างแรงกล้าจากราชวงศ์นี้ เช่น สมัยของพระเจ้าลี้ถั่นต๋ง (พ.ศ.1571-1588) ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง เช่น โปรดให้สร้างวิหาร 95 แห่ง

พระเจ้าลี่ถั่นต๋อง (King Ly Thanh Tong) ทรงเป็นประมุขฉั่นองค์หนึ่งยุคที่ 2 ของนิกายเต๋าถั่งฉั่น (a Ch'an master of the second generation of Tsao T'ang Ch'an Sect) และยังทรงเป็นนักปราชญ์ชาวพุทธที่มีความสามารถสูงส่งอีกด้วย พระเจ้าตรันหน่านต๋ง (King Tran Nhan Tong) ทรงผนวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนานิกายฉาน เมื่อมีพระชนมายุครบ 41 พรรษา และแล้วก็ทรงดำรงสมณะศักดิ์

ที่สมเด็จพระสังฆราชพร้อมทั้งทรงเป็นผู้ก่อตั้งนิกายฉานที่ 4 แห่งเวียดนาม (Truc Lam Yen Tu Ch'an Sect) ส่วนกษัตริย์แห่งราชวงลีและราชวงศ์ตรันองค์ต่อๆ มาก็ล้วนนับถือพุทธศาสนาและยกย่องนับถือนักปราชญ์ทางพุทธศาสนาทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงเอาใจใส่บ้านเมือง และประชาชนมาก เช่น สงเคราะห์ประชาชนผู้ทุกข์ยากเป็นต้น

ปี พ.ศ.1957 เวียดนามตกเป็นเมืองขึ้นของจีนอีก ตั้งแต่ พ.ศ.1957-1974 เป็นเวลา 17 ปี ก็ทำให้พุทธศาสนาเสื่อมโทรมไปมาก เพราะกษัตริย์ราชวงศ์หมิงของจีนส่งเสริมแต่ลัทธิขงจื้อ และเต๋า ในขณะนั้นพุทธศาสนานิกายตันตระของธิเบตก็เข้ามา จีนทำลายวัดวาอารามเก็บเอาทรัพย์สินและคัมภีร์พุทธศาสนาไปหมด

ยุคเสื่อมแห่งพุทธศาสนา:ปี พ.ศ.1974 พุทธศาสนามัวหมองมากขึ้น เพราะภิกษุสงฆ์จำเป็นต้องไปยุ่งกับการเมืองและพระมหากษัตริย์ไม่เอาใจใส่ฟื้นฟูพุทธศาสนา ทำให้ส่วนภาคประชาชนหมดศรัทธาไป ช่วงราชวงศ์ตรัน เวียดนามไม่แย่งชิงอำนาจกัน และนำพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ มีการใช้เวทมนต์คาถาและอภินิหารแข่งกัน ในช่วงนี้เองเกิด**นิกายตินห์โด**ขึ้นในเวียดนาม ซึ่งเผยแผ่มาจากจีนถึงเวียดนาม ต่อมานิกายนี้ผสมผสานกับนิกายเดิม คือ นิกายเธียร/ธยาน จนเกิดเป็นพุทธศาสนาแบบหนึ่งขึ้นมา ที่ยังปฏิบัติกันอยู่ตามวัดต่างๆ ในปัจจุบัน ต่อมา พ.ศ.2014 พระเจ้าเลทันต๋องรวบรวมอาณาจักรจามปาเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของเวียดนามสำเร็จ

ยุคแตกแยกและฟื้นฟู: จนถึง พ.ศ.2076 เวียดนามก็แตกแยกเป็น 2 อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรฝ่ายเหนือ ที่พวกราชวงศ์ตรินห์ (Trinh) ครองอำนาจ คือ แคว้นตังเกี๋ย กับอาณาจักรฝ่ายใต้ของราชวงศ์เหงียน (Nguyen) คือแคว้นอานัม ทั้ง 2 อาณาจักร ต่างทำสงครามกันมาตลอดระยะเวลา 270 ปี จนรวมเป็นอาณาจักรเดียวกันอีกปี พ.ศ.2345 ในช่วงเวลาที่แตกแยกกันเป็นเวลา 270 ปีนั้น พุทธศาสนาต่างฝ่ายต่างทำนุบำรุงพุทธศาสนามีการสร้างศาสนสถาน และปฏิสังขรณ์วัดวาอารามมากมาย

ยุคล่าอาณานิคม: ประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 ชาวตะวันตกเริ่มเดินทางมาติดต่อกับเวียดนามทางการค้าขาย และการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก มีพวกโปรตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส สเปน และอังกฤษ เมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ 22 นักสอนศาสนาชาวโปรตุเกส และชาวฝรั่งเศส คิดค้นวิธีการเขียนภาษาเวียดนามด้วยอักษรโรมัน จนชาวเวียดนามเลิกใช้ภาษาจีน ตั้งแต่ พ.ศ.2370-2401 เวียดนามทำการ

ปราบปรามพวกคริสต์อย่างเด็ดขาดโดยการจับฆ่าตาย ทำให้พวกนักสอนศาสนาถูกฆ่าตายจำนวนมาก และพวกชาวคริสต์ญวนอีก จำนวนนับแสนคน จนเกิดการขัดแย้งกันระหว่างเวียดนามกับอังกฤษ จนที่สุด อังกฤษสามารถเข้ายึดครองเวียดนามตั้งแต่ พ.ศ.2402 ยึดครองเมืองไซ่ง่อน พ.ศ.2426 เวียดนามก็ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส

พุทธศาสนาสมัยอาณานิคมฝรั่งเศส: พุทธศาสนาในเวียดนามได้รับการกระทบกระเทือนเสื่อมโทรมลงมากสมัยที่ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส ยุคนี้ถือว่าเป็นยุคแห่งความอับเฉาตลอดเวลาเกือบ 100 ปีที่ฝรั่งเศสยึดครองอำนาจในเวียดนาม พระสงฆ์ในพุทธศาสนาและประชาชนทั่วไป ถูกกีดกั้นทางด้านการศึกษาในวันประกาศเอกราชโฮจิมินท์กล่าวว่า ฝรั่งสร้างคุกมากกว่าโรงเรียน คือไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา และวัฒนธรรมแก่คนเวียดนามเลย อีกประการหนึ่ง ก็ถูกเบียดเบียนจากพวกฝรั่งเศส ซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ เช่นการห้ามสร้างวัด เว้นแต่ได้รับอนุญาต จำกัดสิทธิพระสงฆ์ที่จะรับถวายสิ่งของ จำกัดจำนวนพระภิกษุ เป็นต้น แม้ชาวพุทธจะถูกจำกัดสิทธิ โดยไม่ได้เป็นผู้บริหารระดับสูงเลย หากจะเป็นต้องนับถือศาสนาคริสต์เสียก่อน และต้องโอนสัญชาติเป็นฝรั่งเศสด้วย จึงทำให้ชาวพุทธไม่มีส่วนร่วมในการบริหาร และไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียงอะไรในแผ่นดิน ชาวเวียดนามพยายามรวมตัวกันเพื่อลุกขึ้นสู้กอบกู้เอกราช แต่ก็ถูกปราบปรามอย่างรุนแรงไปเป็นระยะๆ

ในระยะนี้เองพุทธศาสนา ซึ่งมีท่าทีว่าจะสูญสิ้น ก็มีการตื่นตัว ฟื้นฟูกันอีกครั้งปี พ.ศ.2474 ชาวพุทธรวมตัวกันก่อตั้งเป็นพุทธสมาคม พุทธศาสนาศึกษาแห่งโคชินจีน (Cochinchina Buddhist study society) ขึ้นที่เมืองไซง่อนเวียดนามตอนใต้ หนึ่งปีถัดมา คือปี ค.ศ.1932 มีการจัดตั้งพุทธสมาคมในลักษณะเดียวกันในเมืองเว้ (Hue) ในภาคกลางของเวียดนาม และในฮานอยปี ค.ศ.1934 ในวันที่ 6 พฤษภาคม ค.ศ.1951 มีการจัดประชุมพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นที่เมืองเว้ มีผู้แทนชาวพุทธทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาสไปร่วมประชุม จำนวน 50 ท่าน ที่ประชุมลงมติผ่านข้อตกลงสำคัญๆ หลายข้อสำหรับการร่วมจัดองค์กรพุทธศาสนา เรียกว่า คณะสงฆ์ชาวพุทธแห่งเวียดนาม (Vietnam Buddhist Sangha) ทำหน้าที่เป็นสมาชิกเข้าร่วมกับองค์การพุทธศาสนาแห่งโลก (The World Fellowship of Buddhists) ซึ่งเรียกย่อๆ ว่า W.F.B. ก่อตั้งขึ้นในการประชุมชาวพุทธ ครั้งแรกที่จัดขึ้นในกรุงโคลัมโบ ประเทศศรีลังกาปี ค.ศ.1950 โดยการริเริ่มของ ท่าน ดร. จีพี.มาลาลาเสเกรา (Dr. G.P.Malalasekera) นักปรัชญาตัวที่มีชื่อเสียงที่สุดในโลก

องค์กรคณะสงฆ์ชาวพุทธแห่งเวียดนาม มุ่งเน้นด้านการศึกษา และ

สังคมสงเคราะห์ ปฏิรูปพระวินัยของสงฆ์ และส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ศึกษาพุทธศาสนาแบบใหม่ มีการจัดพิมพ์วารสารของพุทธศาสนาและแปลคัมภีร์ต่างๆ ทั้งฝ่ายของมหายาน และฝ่ายของเถรวาท การฟื้นฟูพุทธศาสนาในครั้งนั้น นับว่าประสบความสำเร็จ เนื่องจากสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของคนระดับปัญญาชน ที่เคยประสบความผิดหวังมาจากวัตถุนิยม ทางตะวันตก โดยมาสนับสนุนการฟื้นฟูพุทธศาสนาในครั้งนั้นอย่างมากมาย แต่การเผยแผ่ฟื้นฟูพุทธศาสนาก็เป็นอันหยุดชะงัก ลงอีกครั้งหนึ่ง พระศาสนาจึงได้รับการเพ่งเล็ง และถูกบีบคั้นมากและเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2ปี พ.ศ.2492 หลังสงครามโลกสงบลง การฟื้นฟูพุทธศาสนาในเวียดนามก็ดำเนินการต่อไปอีกที่เมืองฮานอยมีการตั้งคณะกรรมการบริหารคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ และจัดตั้งพุทธสมาคมสำหรับฆราวาสขึ้นด้วยปี พ.ศ.2494 ที่เมืองไซง่อนจัดตั้งพุทธสมาคมขึ้น เพื่อฟื้นฟูการศึกษาพุทธศาสนา แทนพุทธสมาคมเก่า ซึ่งล้มเลิกกิจการไปตั้งแต่ก่อนสงครามโลก

ด้านการศึกษาคณะสงฆ์: มหาวิทยาลัยว่างฮันห์ (ดายรอบว่างฮั้น) ตั้งอยู่ถนนเลขที 716 ไซง่อน ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกของคณะสงฆ์เวียดนาม โดยการจัดตั้งขึ้นของสหพุทธจักรเวียดนาม และได้รับการรับรองจากรัฐบาลเวียดนาม เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2507 เปิดเรียนหลักสูตรทางพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยทั้งหมดทำการเปิดการเรียกการสอน 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ และบูรพาวิทยา คณะอักษรศาสตร์ และมนุษย์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะภาษาศาสตร์ เฉพาะคณะพุทธศาสตร์และบูรพาวิทยา แบ่งออกเป็น 9 ภาควิชา คือ ภาควิชาพุทธปรัชญา วรรณคดีพุทธศาสนา ประวัติพุทธศาสนา พุทธศาสนาทั่วไป พุทธศาสนาในเวียดนาม ปรัชญาตะวันออก ปรัชญาอินเดีย ปรัชญาจีน และปรัชญาตะวันตก มีพระสงฆ์ที่สอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยนี้ปีละไม้น้อยกว่า 600 รูป ทั้งพระสงฆ์ และภิกษุณี นอกจากพระสงฆ์จะศึกษาในสถาบันนี้แล้ว ยังไปเรียนร่วมกับฆราวาสตามสถาบันต่างๆ อีกด้วย

ยุครัฐชาติ: พุทธศาสนาสมัยแตกเป็นสองประเทศ เพราะพุทธศาสนาในเวียดนามใต้ต้องพบกับการบีบคั้นเป็นอย่างมากจากรัฐบาลที่เป็นกลุ่มตัวแทนของคาทอลิกและมีใบสั่งจากอเมริกาสมัยประธานาธิบดี จอร์น เอฟ เคนเนดี้ (John F.Kennedy) ประธานาธิบดีคนที่ 53 ของสหรัฐอเมริกาเป็นประธานาธิบดีคนเดียวในประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกาที่นับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก เหตุการณ์เลวร้ายนี้ในเวียดนามใต้เกิดขึ้นสมัยของประธานาธิบดีโงดินห์เดียม ผู้โค่นล้มระบอบกษัตริย์บ่าวได๋ และ ตั้งตนเองขึ้นเป็นประธานาธิบดีคนแรกของเวียดนามใต้ โดยการ

สนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ร่วมกับกรุงวาติกัน(ศูนย์กลางคริสจักรคาทอลิก) จนกลายเป็นรัฐบาลคริสเตียนโรมันคาทอลิก โดยโง ดินห์ เยียม แต่งตั้งญาติพี่น้องและคนใกล้ชิดที่เป็นคาทอลิกด้วยกันเข้าร่วมรัฐบาล พร้อมกับให้ความสำคัญและให้สิทธิพิเศษแก่ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ รวมถึงประชาชนที่นับถือศาสนาคริสต์ ส่วนผู้นับถือศาสนาพุทธกลายเป็นบุคคลชั้นสอง

หลังจาก โงดินห์เดียมเป็นประธานาธิบดีก็ออกกฎหมาย และระเบียบต่างๆ ที่หักหาญจิตใจชาวพุทธจนเกิดการต่อต้านจากพระสงฆ์ กลุ่มแม่ชี และชาวพุทธในเวียดนาม แต่เป็นการต่อต้านแบบอหิงสา เช่นการเดินขบวน แจกจ่ายแถลงการณ์ และอดอาหารประท้วง

กฎเหล็กที่ย่ำยีจิตใจชาวพุทธในเวียดนามและต่อชาวพุทธทั่วโลกมีหลายรูปแบบได้แก่ความพยายามที่จะให้ประเทศเวียดนามเปลี่ยนจากพุทธศาสนามานับถือศาสนาคริสต์ด้วยวิธีการอันเหี้ยมโหด เช่น ส่งกำลังตำรวจและกองกำลังพิเศษที่ทหารอเมริกันฝึกให้เข้าปราบปราบฆ่าพระ แม่ชี และเผาวัด โดยใช้กลุ่มทหารตำรวจที่เป็นคาทอลิกด้วยกัน หรือใช้รถยนต์วิ่งเข้าหาฝูงชน ขณะที่รวมตัว

ภาพเผาตัวประท้วงความบีบคั้นทางศาสนาจากอำนาจรัฐของพระภิกษุธิชกวางดึ๊ก วัย 73 ปี พระเถระของเวียดนาม สังกัดวัดเทียนมู่ ทนเห็นความทารุณโหดร้ายจากการใช้อำนาจของรัฐปราบปรามเข่นฆ่าชาวพุทธต่อไปไม่ได้ จึงได้ตัดสินใจสละชีวิตของตนเองเพียงหนึ่งคน รักษาชีวิตของคนจำนวนมาก และเพื่อทำให้โลกหันมาสนใจยุติความขัดแย้งในเวียดนาม อันเนื่องมาจากอำนาจรัฐที่กระทำต่อชาวพุทธ

Thich Quang Duc's Self-immolation by Malcolm Browne

ประท้วงตามท้องถนน ทำให้มีผู้เสียชีวิตทันทีนับร้อยๆ คน หรือไม่อนุญาตให้ออกหนังสือพิมพ์ทางพุทธศาสนา รวมทั้งให้งดออกรายการทางวิทยุ กระจายเสียงใน

วันสำคัญทางศาสนา ให้ประชาชนนำภาพพระเยซูที่ได้รับมาจากทางการ นำมาตั้งไว้ในบ้าน หากถูกทำลายจะได้รับโทษอย่างร้ายแรง การประกอบศาสนกิจในวัดจะต้องขออนุญาตจากรัฐบาลพร้อมต้องแจ้งด้วยว่าจะใช้เวลานานแค่ไหน และจำนวนกี่คน รวมไปถึงดัดแปลงแก้ไขคำสอนในพุทธศาสนาเพื่อใช้เป็นแบบเรียนโดยเป็นคำสั่งของโงดินห์ถึก (พี่ชายโง ดินห์เยียม) ซึ่งคุมกระทรวงศึกษาธิการด้วย สิ่งที่น่าขันก็คือ วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2506 เป็นเวลาที่ โงดินห์ถึก สังฆราช คริสเตียนโรมันคาทอลิกเวียดนาม ซึ่งเดินทางไปประชุมสังคายนาวาติกัน 2 (VATICAN COUNCIL 2) ณ กรุงวาติกัน ประเทศอิตาลี แถลงต่อที่ประชุมวาติกันว่า “ประเทศเวียดนามเป็นประชากรของพระเจ้า ประชาชนเวียดนามล้วนนับถือในพระเจ้า และซื่อสัตย์ต่อสันตะปาปา” พร้อมกันนั้น โงดินห์ถึก โทรเลขด่วน สั่งให้บาทหลวงใต้บังคับบัญชาของตนในเมืองเว้ ให้ประชาชนทุกบ้านชักธงรูปไม้กางเขนขึ้นที่หน้าบ้าน เพื่อจะเป็นข่าวทางสื่อมวลชน ยืนยันให้สันตะปาปา เชื่อถือ และมอบตำแหน่งคาร์ดินัล ให้กับโงดินห์ถึก

ชาวพุทธประท้วง พระสงฆ์ ภิกษุณี และชาวพุทธ ประท้วงรัฐบาลโงดินห์เดียม

เหตุการณ์มีความตึงเครียดขึ้นตามลำดับทั่วทั้งประเทศเวียดนาม ทางการส่งตำรวจทหารไปตรึงอยู่ตามวัดต่างๆ ที่มีการชุมนุมของชาวพุทธ โดยเฉพาะเมืองเว้ที่มีวัดสำคัญๆอยู่หลายวัด และเป็นที่ประทับของสังฆราชหรือประมุขของสงฆ์ในประเทศเวียดนามใต้ พระภิกษุธิชกวางดึ๊ก วัย 73 ปี พระนักเทศน์ชั้นแนวหน้าของเวียดนาม สังกัดวัดเทียนมู่ทนเห็นความทารุณโหดร้ายจากการใช้อำนาจของรัฐปราบปรามเข่นฆ่าชาวพุทธต่อไปไม่ จึงตัดสินใจสละชีวิตของตนเองเพียงหนึ่งคนรักษาชีวิตของคนจำนวนมากและเพื่อทำให้โลกหันมาสนใจยุติความขัดแย้งในเวียดนาม ชาวพุทธจะไม่ถูกฆ่าตายอีกต่อไปเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่า ธิชกวางดึ๊ก เห็นว่าจำเป็นต้องสละชีวิตของตนเอง ท่านเขียนจดหมายขออนุญาตเผาตัวตายยื่นต่อมหาเถรสมาคมเวียดนาม (องค์การปกครองสงฆ์) ในครั้งที่ 1 มหาเถรสมาคมไม่อนุญาต ท่าน ธิชกวางดึ๊ก ยื่นหนังสือเป็นครั้งที่ 2 ในครั้งนี้ มหาเถรสมาคมเห็นว่า บ้านเมืองวิกฤติมากแล้ว เห็นว่าการที่ท่านเสียสละชีวิตตนเองจะทำให้เรื่องยุติ มหาเถรสมาคมก็อนุญาตให้ท่านเผาตัวตาย ท่านก็ประกาศอุทิศชีวิตเพื่อป้องกันพุทธศาสนาโดยนั่งรถออสตินออกจากวัดเทียนมู่ ในคืนวันที่ 10 มิถุนายน 2506 ถึงกรุงไซ่ง่อนในเช้าวันที่

11 มิถุนายน 2506 เพื่อร่วมประท้วงกับกลุ่มชาวพุทธ ที่กำลังเดินขบวนอยู่ที่บริเวณหน้าทำเนียบรัฐบาล หลังจากพระ ธิชกวางดึ๊ก เขียนข้อเรียกร้องถึง 6 ข้อ ให้รัฐบาลหยุดทารุณกรรม ท่านก็เข้าสู่ขบวนพุทธศาสนิกชนประมาณ 1,000 คน ด้วยความสงบ เพื่อไปสวดมนต์อุทิศส่วนกุศลให้พระภิกษุ สามเณร แม่ชี และพุทธศาสนิกชนที่ถูกเจ้าหน้าที่ขับรถพุ่งชนขบวน ผู้ประท้วงเสียชีวิตในวันที่ 8 พฤษภาคม 2506 ที่ผ่านมา (มีพระและภิกษุณีเสียชีวิต 70 คน ชาวพุทธอื่นๆ อีก 30 คน) จากนั้นขบวนชาวพุทธก็เดินต่อไปอย่างสงบ โดยมีรถนำพระภิกษุ ติช กวาง ดึ๊ก ไปยังกลางเมืองหลวง (กรุงไซง่อน) พระ ธิช กวาง ดึ๊ก ก้าวลงจากรถไปนั่งขัดสมาธิกลางวงเวียนซึ่งมีชาวพุทธล้อมเป็นวงใหญ่จากนั้นมีผู้หยิบถังน้ำมันเบนซิน 1 แกลลอนออกมาจากรถคันนั้น แล้วเอาน้ำมันราดบนร่างกายของพระภิกษุ ธิจ กวาง ดึ๊ก จนหมด ต่อจากนั้นก็เอาไฟจุด ไฟลุกโชติช่วงท่วมร่างอยู่นานประมาณ 10 นาที ร่างที่นั่งขัดสมาธิอยู่นั้นก็หงายหลังอย่างสงบ โดยไม่แสดงอาการทุกขเวทนาทุรนทุรายแต่อย่างใด ภาพเปลวเพลิงแผดเผาร่างกลายของท่านเผยแผ่ไปทั่วโลกทั้งทางโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ในขณะเดียวกันก็แผดเผาจิตสำนึกของชาวเวียดนาม อเมริกันและประชาคมโลกนั้นเป็นสัญญาณแห่งการเริ่มต้นของจุดจบของยุคโงดินห์เดียม ในเวลาต่อมา

ต่อมาคณะสงฆ์รัฐบาลสร้างเจดีย์ใส่กระดูกไว้ที่สี่แจทุกๆ ปี เมื่อใกล้ถึงวันตายทุกๆ คนเตรียมทำบุญอุทิศไปให้ท่านปี พ.ศ.2551 รัฐบาลจัดสรรที่ดินจำนวน 3 ไร่ ถวายท่าน เท่ากับวัดหนึ่งของเวียดนามเพื่อสร้างเจดีย์แห่งที่สองถวายท่าน โงดินห์เดียมเป็นประธานาธิบดี นับถือศาสนาคริสต์ที่เคร่งครัดมาก พยายามยกย่องศาสนาคริสต์ให้เป็นศาสนาอันดับหนึ่ง ทั้งที่พุทธศาสนามีคนนับถือมากกว่า ประธานาธิบดีสั่งห้ามชาวพุทธประดับธงฉัพพรรณรังสีในวันวิสาขบูชา ชาวพุทธทนไม่ได้ลุกฮือประท้วงเป็นหมื่นเป็นแสนคน ประธานาธิบดีสั่งสักวาดล้างชาวพุทธ ให้รื้อวัดและจับชาวพุทธขังคุก แม้ชาวพุทธจะประท้วงอย่างไรเขาก็ไม่ฟัง ชาวพุทธยิ่งถูกจับติดคุกและถูกสังหารมากขึ้น ชาวพุทธออกเดินขบวนมากเท่าไรเขาก็ไม่ฟัง และยิ่งจะสลายม็อบด้วยวิธีที่รุนแรงยิ่งขึ้น ความโหดร้ายของรัฐบาลครั้งนั้นก่อให้เกิดความเจ็บแค้นแก่ชาวพุทธ พระสงฆ์หลายรูปเผาตัวตายประท้วงในที่สาธารณะ แต่ถูกมาดามนุเยาะเย้ยว่าเป็น “บาบีคิว โชว์”

เคนเนดี้ส่ง เฮนรี่ แคบบอทลอดจ์ (Hennry Cabot Lodge) ไปเป็นเอกอัครรัฐทูตประจำเวียดนามเพื่อประเมินสถานการณ์ ลอดจ์อยู่ไซ่ง่อนสามเดือนเห็นการปราบปรามชาวพุทธอย่างโหดร้ายด้วยตาตัวเอง

หลังเหตุการณ์สะเทือนขวัญ ก็มีการปฏิวัติเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2506 โดยกลุ่มทหารยังเติร์กที่ทนดูรัฐบาลทำร้ายพระสงฆ์และชาวพุทธต่อไปไม่ได้ และการปฏิวัติครั้งนี้ได้รับไฟเขียวจากอเมริกา ในฐานะที่เป็นผู้อยู่เบื้องหลังประธานาธิบดีโงดินห์เดียม มาตั้งแต่แรก ประธานาธิบดี โงดินห์เดียม สังฆราชคริสเตียน โงดินห์เดียมคาน และพี่ชาย โงดินห์ถึก ถูกทหารยิงเสียชีวิต หลังหนีกบดานไปอยู่ในโบสถ์แห่งหนึ่งในย่านโชลอง ซึ่งเป็นย่านคนจีนในไซ่ง่อน ส่วนผู้ร่วมในคณะรัฐบาลทหาร ตำรวจที่เข่นฆ่า พระ ภิกษุณี และประชาชนในเหตุการณ์ที่ผ่านมาถูกประหารชีวิตทั้งหมด ความผิดที่โค่นบัลลังก์กษัตริย์ นับว่าเป็นบาปอย่างมหันต์ แต่กลับเหิมเกริมถึงขั้นจะเปลี่ยนศาสนาของคนทั้งประเทศ ดูจะเป็นความผิดต่อแผ่นดินอย่างไม่น่าให้อภัย แต่จุดจบของชีวิตก็ดูจะสาสมกับสิ่งที่ตนเองและญาติพี่น้องกระทำลงไป

ยุคกำเนิดอาเซียนและการรวมประเทศ: แม้เวียดนามยุคกำเนิดอาเซียนจะยังไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกในอาเซียน สืบเนื่องมาจากภายในประเทศเติมไปด้วยความสับสนทางการเมืองความไร้เสถียรภาพของรัฐ และความอลหม่านของสังคมทำให้พุทธศาสนาก็ได้รับผลกระทบจากเหตุบ้านการเมืองไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เกิดปัญหากระทั่ง ภายหลังที่เวียดนามเหนือ และเวียดนามใต้ รวมกันเป็นเวียดนามเดียวอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2518 (1975) เป็นปีที่มีนัยสำคัญในทางประวัติศาสตร์เวียดนาม ชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม/เวียดนามเหนือต่อเวียดนามใต้ที่มีอเมริกาหนุนหลังทำให้สงครามเวียดนามอันยาวนานและโหดร้ายที่สุดในภูมิภาคนี้สิ้นสุดลง หลังจากนั้น เวียดนามก็ชื่อประเทศอย่างเป็นทางการว่า ประเทศสาธารณรัฐ สังคมนิยมเวียดนาม ประเทศชาติมีความสงบสุขการปรับเปลี่ยนจากยุคสงครามสู่สันติภาพทำให้ประเทศเวียดนามเริ่มมีการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในขณะเดียวกันก็เป็นจุดเปลี่ยนผันที่สำคัญสำหรับพัฒนาการของพุทธศาสนา

คณะสงฆ์มีการก่อตัวริเริ่มความเคลื่อนไหวในการรวมชาวเวียดนามทางภาคเหนือและภาคใต้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2523/ค.ศ. 1980 ภายใต้การนำของพระเดชพระคุณติชกริฎูมหาเถระ (The Most Ven. Thich Tri Thu) ด้วยความอุปถัมภ์ของพระคุณเจ้าที่มีอายุพรรษาและคุณวุฒิที่สูงกว่า 2 รูป โดยมีพระภิกษุตลอดจนแม่ชีจำนวนมาก และคฤหัสถ์อีกจำนวนนับไม่ถ้วนจากองค์กรชาวพุทธ 9 องค์กร และกลุ่มชาวพุทธที่นับถือนิกายเดียวกันปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวแทนอย่างเป็นทางการของทางราชการเหล่านี้ นำไปสู่การรวมตัวกันเป็นผู้แทนแห่งสภา

คอนเกรส ทำหน้าที่เป็นฐานรองรับของคณะสงฆ์ชาวพุทธแห่งประเทศเวียดนาม เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2523/1980 ณ วัดกวานสือ (Quan Su Pagoda) ในกรุงฮานอย (Hanoi) สภาสูงครองเกรส (The General Congress) ยอมรับแผนปฏิบัติงานของคณะสงฆ์ชาวพุทธแห่งประเทศเวียดนามดังต่อไปนี้

1) ทำงานเพื่อความร่วมมือและความสามัคคีปรองดองแห่งชาติ ระหว่างพระสงฆ์นิกายชาวพุทธกับสาวกของศาสนาฝ่ายคฤหัสถ์

2) เผยแผ่พระธรรมและอธิบายคุณลักษณะที่ดีของพุทธศาสนา

3) วางระบบการศึกษาสำหรับพระภิกษุ และภิกษุณี และวิถีชีวิตที่เหมาะสมสำหรับสาวกที่เป็นคฤหัสถ์

4) ส่งเสริมประเพณีความรักชาติ ปกปักรักษาชาติและผลประโยชน์ของชาติแบบพุทธศาสนาแก่ชาวเวียดนาม สอนให้ประชาชนชาวเวียดนามมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนา

5) ปลูกฝังเศรษฐกิจของวัดในพุทธศาสนา เพื่อให้ฐานะการครองชีพของภิกษุและภิกษุณีดีขึ้นเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ

6) ส่งเสริมความสัมพันธ์ฉันท์มิตรกับชาวพุทธทั่วโลก อุทิศเวลาทำงานเพื่อสร้างสันติภาพและความสงบสุขของมวลมนุษยชาติ กิจกรรม ทุกอย่างที่คณะสงฆ์เวียดนามปฏิบัติ ตั้งแต่อดีตมาจนกระทั่งปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้าตลอดมา

นับแต่นั้นมา พุทธศาสนาในเวียดนามกลับมาเป็นศาสนาอันดับหนึ่ง เพราะพื้นฐานจิตใจของชาวเวียดนามนั้น มีพุทธศาสนาอยู่ในหัวใจถึงว่ารัฐธรรมนูญเวียดนามไม่ได้บัญญัติให้พุทธศาสนาและศาสนาอื่นเป็นศาสนาประจำชาติก็ตาม ชาวเวียดนามและการนำของเวียดนามก็หันมานับถือพุทธศาสนามากมาย

รัฐบาลเวียดนามมีนโยบายให้ความเคารพเสรีภาพด้านความเชื่อและการนับถือศาสนาของรัฐเวียดนาม มาตรา 70 ของรัฐธรรมนูญระบุชัดว่า พลเมืองมีสิทธิเสรีภาพด้านความเชื่อและนับถือศาสนาหรือไม่นับถือศาสนาหนึ่งศาสนาใด ทุกศาสนาต่างมีความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย ศาสนาสถานต่างๆ ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ไม่มีใครสามารถละเมิดสิทธิเสรีภาพด้านความเชื่อและการนับถือศาสนาหรือใช้ความเชื่อและการนับถือศาสนามาเป็นโล่บังหน้า เพื่อมีการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายและนโยบายของรัฐ ควบคู่กับรัฐธรรมนูญ รัฐสภาและรัฐบาลประกาศใช้

กฤษฎีกาและมติต่างๆ โดยเฉพาะกฤษฎีกาเกี่ยวกับความเชื่อและการนับถือศาสนา เพื่อค้ำประกันให้พลเมืองปฏิบัติสิทธิเสรีภาพด้านความเชื่อและการนับถือศาสนาภายใต้กรอบกฎหมาย ระเบียบนิตินัยที่เปิดกว้าง นี้ช่วยให้แทบทุกศาสนาใหญ่ๆ ของเวียดนามพัฒนา อย่างรวดเร็ว โดยมีผู้นับถือศาสนา ผู้ที่มีสมณศักดิ์ นักบวช และศาสนสถานนับวันยิ่งมากขึ้น พุทธบริษัทสี่พร้อมที่จะถวายชีวิตเพื่อพุทธศาสนาให้คงอยู่กับชาวเวียดนามตลอดไป

เมื่อประเทศชาติมีความสงบแล้ว รัฐบาลก็อนุญาตให้คณะสงฆ์ทุกลัทธินิกายในเวียดนาม ปรับปรุงองค์การปกครองสงฆ์ขึ้นใหม่โดยมีสำนักใหญ่ตั้งอยู่ วัดกวานสือ กรุงฮานวย ประเทศสาธารณรัฐ สังคมนิยมเวียดนาม

ด้านการปกครองคณะสงฆ์: การบริหาร การปกครองคณะสงฆ์ของเวียดนามนั้น จัดตามรูปแบบของรัฐบาลทุกอย่าง แบ่งการปกครองออกเป็น 58 จังหวัด กับ 3 เขตการปกครองพิเศษ คือฮานอย ไฮฟอง และโฮจิมินห์ โดยให้สิทธิ์แต่ละนิกายปกครองตัวเอง ผู้ที่เป็นประธานใหญ่นิกายของตนต้องเป็นกรรมการองค์การปกครองสงฆ์ด้วย และเป็นคณะกรรมการศาสนาแห่งรัฐ องค์กรของรัฐบาลที่ดูแลองค์การจัดตั้งมหาชน แต่ละกรรมการต้องขึ้นตรงต่อ ประธานใหญ่พุทธสมาคม ณ.กรุงฮานอย

ปัจจุบันคณะสงฆ์ในเวียดนามมีพระภิกษุสามเณร 45,000 รูปและมีศาสนสถาน 14,836 วัด ในทั่วประเทศ" เวียดนามมีคณะสงฆ์นิกายหลักใหญ่ๆ อยู่ 2 นิกาย คือ เถรวาท และมหายาน คณะสงฆ์จำนวนหนึ่งแยกตัวออกมาตั้งนิกายใหม่อีก 2 นิกาย คือ นิกายตั่งตัง และนิกายยูตังคัดสีรวมทั้งหมดเป็น 3 นิกายคือ

1) พุทธศาสนานิกายเถรวาท (เฝิดยาวเฮฝายนามต๋อง หรือเหงียรถุยติวเถื่อ) มีสองคณะ คือ

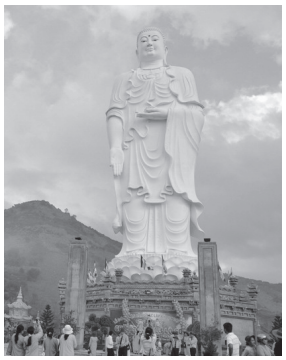
(1) คณะสงฆ์เถรวาทเวียดนาม เถรวาทแบบลังกาวงศ์ มหานิกาย

(2) คณะสงฆ์เถรวาทฝ่ายกัมพูชา มีสองนิกาย คือ ธรรมยุติกนิกาย และมหานิกาย

ทั้งสองนิกายนี้ มีความประพฤติตามหลักพระธรรมวินัยเถรวาทเดียวกันเป็นนิกายเล็กๆ ในเวียดนาม เพราะชาวเวียดนามไม่ค่อยให้ความสำคัญนิกายนี้ส่วนมากมีแต่ชาติพันธุ์เวียดนาม (เขมร) เพราะการปฏิบัติทวนกระแสกับสังคม วัฒนธรรมของชาวเวียดนาม จริงทำให้นิกายนี้ไม่สามารถขยายตัว มีแต่ปัญญาชนเท่านั้นที่เคารพนับถือ สำนักงานใหญ่ของคณะสงฆ์เถรวาท ตั้งอยู่ที่วัดโฝมินทร์นครหลวงโฮจิมินห์

2) นิกายมหายาน (ภาษาเวียดนามว่า เฝิดยาวเฮฝายบักต๋อง ด้ายเถื้อ) นิกายหลักนิกายเดิม นิกายที่มีอิทธิพลต่อจิตใจและใหญ่มาก มีพระสงฆ์สามเณรจำนวนมาก เป็นอับดับหนึ่งของประเทศเวียดนาม

3) พุทธศาสนานิกายเฮฝายยูตังคัดสี (นิกายแปลง รวมเอา เถรวาท และมหายาน และนิกายเก่าๆ ในอดีต ขึ้นมาเป็นอีกนิกายหนึ่ง) นิกายนี้มีพระสงฆ์สามเณรทั่วทั้งประเทศจำนวนมาก นิกายนี้จะเน้นเรื่องการฝึกสมาธิเป็นหลัก และนับว่าเป็นนิกายที่กำลังเจริญรุ่งเรือง มีผู้นับถือและปฏิบัติมากมาย มีวัดทั่วประเทศ เป็นนิกายพัฒนาการใหม่ในวงศ์การพุทธศาสนาในเวียดนามรู้จักจุดดี จุดด้อย และจุดร่วมของสองนิกายหลัก แล้วนำมาเปลี่ยนแปลงทำให้นิกายที่เกิดขึ้นใหม่นี้ มีความเจริญแผ่หลายไปเกือบทั่วประเทศ ผู้คนให้ความสนใจนิกายนี้มาก มีความเชื่อว่าทำถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาอย่างแท้จริง มีพระเถรรูปหนึ่งของนิกายคัดสี ให้ทัศนะว่า สาเหตุที่พัฒนานิกายนี้ขึ้นมา เพราะพุทธศาสนาผ่านกาลผ่านเวลามายาวนาน 2500 กว่าปี ทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไม่ต่างอะไรกับกอง เมื่อตีมากก็ยาน เมื่อกองยานก็ต้องปรับใหม่

พระอมิตาภพุทธ พระพุทธรูปหินสลักองค์สูงที่สุดในประเทศ ประดิษฐานที่วัดแห่งหนึ่งในเมืองญาจาง (Nha Trang) จังหวัดแค๋งฮวา (Khanh Hoa) ในภาคกลางเวียดนาม.--ภาพ:Tuoi Tre Online.

นอกจากสามนิกายนี้ คณะสงฆ์เวียดนามก็ยังแบ่งออกเป็นนิกายต่างๆ อีกถึง 12 นิกายที่แตกแยกออกจากนิกายหลักทั้งสามนิกาย ถึงว่าคณะสงฆ์เวียดนามจะแตกหลายนิกาย ก็อยู่กันฉันพี่น้องสามัคคีกัน ร่วมกันเผยแผ่ศีลธรรมสู่ประชาชน พระทุกรูปให้เกียรติ์ และรักประเทศชาติของตน นิกายทั้งหมดนั้นล้วนอยู่ภายใต้การปกครองของโครงสร้างคณะสงฆ์เดียวกัน คือคณะสงฆ์ที่รัฐบาลเวียดนามกำหนดขึ้น อันเป็นโครงสร้างการปกครองบริหารคณะสงฆ์ของเวียดนาม มีตำแหน่งสังฆราช ซึ่งเป็นตำแหน่งประธานสูงสุดฝ่ายสงฆ์ เจ้าคณะเขต เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน จะแตกต่างกับไทยตรงที่ ทุกตำแหน่งนั้นจะต้องได้รับการแต่งตั้งจากประธานประเทศเวียดนามเท่านั้น จึงเป็นที่ชัดเจนว่า พระสงฆ์ในเวียดนามนั้น นอกจากจะต้องเผยแผ่พระศาสนาแล้ว ก็ยังต้องทำหน้าที่เพื่อตอบสนองนโยบายทางการเมืองตามที่รัฐบาลมอบหมายด้วย พระสังฆาธิการต่างๆ จึงมีตำแหน่งทางการเมืองเข้าประชุมสภาร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามอีกด้วย

การปกครองของคณะสงฆ์เวียดนาม จะเข้มงวดมาก ฝ่ายปกครองแต่ละวัน

จะกระจายกันออกไปทั่วเขตการปกครองของตนเพื่อเยี่ยมยามความสุขทุกข์ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองของตนอาทิตย์ละครั้งหรือสองครั้งต่อหนึ่งวัด เจ้าคณะฝ่ายการปกครองจะเชิญหรือไม่เชิญก็ต้องไป หรืออย่างน้อยก็ไปดื่มน้ำชาวัดนั้นสักหนึ่งแก้วก็เป็นอันว่าสำเร็จการของสงฆ์แล้ว

เจ้าอาวาสแต่ละวัดจะต้องอยู่ในโอวาทของเจ้าคณะตำบลหรืออำเภอ ทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในวัดจะต้องรายงานด่วนต่อฝ่ายปกครอง ถ้ามีพระอาคันตุกะมาจากวัดอื่นมาขอพักที่วัด เจ้าอาวาสต้องรายงานทางบ้านเมือง และเจ้าคณะอำเภอ ถ้าเป็นพระต่างชาติต้องรายงานต่อเจ้าคณะอำเภอ และตำรวจด่วน เมื่อรายงานเรียบร้อยแล้ว ทั้งพระสงฆ์ และตำรวจก็จะประสานงานกัน แล้วไปตรวจสถานที่พักนั้นเพื่อความเรียบร้อย จบงานดูการทำงานของฝ่ายการปกครองค่อนข้างจะเข้มแข็ง ละเอียดอ่อน อ่อนน้อม มีสัมมาคารวะ การทำงานของฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองจะเข้ากันดีมาก การมีหลายนิกายนั้นไม่ใช้อุปสรรคในการปกครองพระทุกนิกายจะเคารพกันตามอายุพรรษา กราบกันทุกนิกาย หลายนิกายแต่ใจหนึ่งเดียว เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ตน

เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2014 ได้มีพิธีเปิดผ้าคลุมพระศากยมุนีพุทธเจ้าปางแสดงธรรม พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขนาดความสูง 14.8 เมตร ประทับนั่งบนบัลลังก์ดอกบัวสูง 2.8 เมตร หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์หนัก 150 ตัน มูลค่าราว 120 ล้านบาท ใช้เวลาสร้าง 2 ปี ที่มา:จาก นิตยสารธรรมลีลา ฉบับที่ 166 ตุลาคม 2557 โดย เภตรา

ด้านการศึกษาคณะสงฆ์และชาวพุทธ: คณะสงฆ์เอาใจใส่ต่อการศึกษาโดยมีการจัดตั้งคณะบริหารงานเกี่ยวกับการศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอนแม่น ประยุกต์ทางฝ่ายบ้านเมืองเข้านำด้วยปี พ.ศ.2518 คณะสงฆ์เวียดนามมีสถาบันการศึกษาพุทธศาสนา (Viet Nam Buddhist Academy in Ha Noi) ถือเป็นสถาบันระดับอุดมศึกษาที่เป็นมหาวิทยาลัยทางพุทธศาสนาของประเทศเวียดนาม ซึ่งนักศึกษาที่สอบเข้ามาศึกษานั้นจะต้องจบขั้นพื้นฐานทางพุทธศาสนา ตามหลักสูตรที่ทางคณะสงฆ์กำหนดไว้ก่อน จึงจะมีสิทธิ์เข้ามาศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา (ภาษาเวียดนามเรียกว่า ฮอกเหวียนเฝิดย้าวเวียดนาม) ทั้งหมดมี 1 สถาบัน 3 วิทยาเขต คือ

1. สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา ส่วนกลาง ฮานอย
2. สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา วิทยาเขตเว้

3. สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา วิทยาเขตโฮจิมินห์
4. สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา วิทยาเขตเกินเธอ และมีโรงเรียนพุทธศาสนาระดับมัธยมปลาย 30 โรงเรียน

ทางสถาบันทำการเปิดการเรียนการสอน 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์และบูรพาวิทยา คณะอักษรศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะภาษาศาสตร์ เฉพาะคณะพุทธศาสตร์และบูรพาวิทยา แบ่งออกเป็น 9 ภาควิชา คือ ภาควิชาพุทธปรัชญา วรรณคดีพุทธศาสนา ประวัติพุทธศาสนา พุทธศาสนาทั่วไป พุทธศาสนาในเวียดนาม ปรัชญาตะวันออก ปรัชญาอินเดีย ปรัชญาจีน และปรัชญาตะวันตก มีพระสงฆ์ที่สอบเข้าเรียนในสถาบันนี้ปีละไม้น้อยกว่า 1,000 รูป ทั้งพระสงฆ์ และภิกษุณี นอกจากพระสงฆ์จะศึกษาในสถาบันนี้แล้ว ยังไปเรียนร่วมกับฆราวาส ตามสถาบันต่างๆ อีกด้วย

เวียดนามเป็นเจ้าภาพจัดงานวิสาขบูชาโลก 2014 ตามประกาศขององค์การสหประชาชาติ ในระหว่างวันที่ 7-11 พฤษภาคม 2014 ณ วัดไบ่ดิ่งห์ จังหวัดนิงบิ่งห์ มีผู้นำชาวพุทธจากนิกายต่างๆ รวมทั้งนักวิชาการทางพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนจาก 100 ประเทศทั่วโลกประมาณ 10,000 คนเข้าร่วมงาน

นอกจากนี้ ยังมีพระภิกษุและภิกษุณีที่จบปริญญาตรี และกำลังศึกษาระดับปริญญาโท และปริญญาเอกอยู่ในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในต่างประเทศ เช่น ในประเทศอินเดีย ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเยอรมัน ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศไทย และประเทศศรีลังกา เป็นต้น จำนวนถึง 2,500 รูป

ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา: ผู้นำประเทศเวียดนามเห็นความสำคัญของหลัก ธรรมะในพุทธศาสนาที่จะเป็นหลักชัยในการพัฒนาประเทศ เมื่อพัฒนาให้ประชากรในประเทศอยู่ดีกินดีแล้ว ต่อไปก็คือบำรุงจิตใจของคนในประเทศให้อยู่อย่างมีความสุข เท่ากับว่าพุทธศาสนาไม่เป็นพิษเป็นภัยกับลัทธิศาสนาแต่อย่างใด สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างได้ผล รัฐบาลเวียดนามอนุญาตให้พระสงฆ์ เผยแผ่พุทธศาสนา อย่างกว้างขวาง อยู่ในความอุปถัมภ์ และดูแลของรัฐบาล มีพระสงฆ์หลายรูปเป็นพระนักเทศน์ นำเยาวชนเข้าวัดเพื่อเทศนาสั่งสอนให้รู้จักหลักศีลธรรมทางพุทธศาสนาพิมพ์หนังสือธรรมทุกประเภท เช่น หนังสือสวดมนต์ภาษาเวียดนาม และหนังสือสวดมนต์ภาษาบาลี หนังสือธรรมะ หนังสือแปลจากต่างประเทศ เป็นต้น คณะสงฆ์ยังแต่งตั้งคณะกรรมการแปลและพิมพ์พระไตรปิฎกเป็น

ภาษาเวียดนาม ทำการแปลและพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกไปแล้วเป็นจำนวน 30 เล่ม และสำหรับพระไตรปิฎกมหายานพิมพ์ปี ค.ศ.2005 คณะกรรมการฯ จัดพิมพ์หนังสือที่ใช้สำหรับโรงเรียนมัธยมชั้นสูงแล้วประมาณ 300 เรื่อง กิจกรรมของคณะสงฆ์เวียดนามด้านอื่นๆ ก็ได้รับการพัฒนาให้เจริญขึ้นในทุกด้าน

พระมหาเถระทิช เกีย ควง (Thích Gia Quang) รองหัวหน้าสภาบริหารพุทธสมาคมเวียดนามยืนยันในพิธีฉลองวันวิสาขบูชา ที่จัดขึ้น ณ กรุงฮานอยว่า “ทุกวันนี้พุทธสมาคมเวียดนามสืบสานเกียรติประวัติอันดีงามของพุทธศาสนาเวียดนามที่มีมา 2 พันปี ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐ และประชาชนทุกคน และประสบผลงานเป็นที่น่ายินดีในทุกด้านและสร้างการพัฒนาอย่างเข้มแข็ง โดยมีพุทธศาสนิกชนหลายล้านคน

นอกจากนี้ ยังมีวารสารต้งบาวเย็กโง้ เป็นวารสารรายเดือนเสนอเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวกิจการพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ทุกนิกายเมื่อพิมพ์เสร็จแล้วก็จะแจกไปตามวัดต่างๆ ในทั่วประเทศ และมีวางจำหน่ายทั่วไปในร้านขายหนังสือ ทางฝ่ายของเถรวาท ก็มีวารสารของตน วารสาร ตาบจี้เฝิดยาวเหงียนถิ เป็นวารสารรายไตรมาสส่งไปถวายวัดเถรวาท และพุทธศาสนิกชนทั่วไป ถ้าหากพระภิกษุรูปใดเผยพุทธศาสนาและทำงานเพื่อสังคมดีเด่น รัฐบาลก็จะมอบรางวัลอันทรงเกียรติ์ให้แก่พระสงฆ์รูปนั้น เรียกว่า ใบยกย้อง ใบยกย้องจะมีตั้งแต่ระดับ อำเภอ จังหวัด กรม กระทรวง รัฐบาล ประธานประเทศ ส่วนคณะสงฆ์เองก็มีมอบให้การยกย่องนั้นจะยกย่องในระดับใดก็ขึ้นอยู่กับงานที่ทำ นอกจากนี้ แล้วพระสงฆ์ยังนำพุทธศาสนิกชนของตน

1) วารสารค้นคว้าพุทธศาสนา พระมหาเถรติชยากวาง รองประธาน คณะบริหารงาน ยาวโหยเฝิดย้าวเวียดนาม หัวหน้าแผนกข้อมูลข่าวสาร ศูนย์กลางยาวโหยเฝิดยาวเวียดนาม หัวหน้าสถาบันค้นคว้าพุทธศาสนาเวียดนาม ที่ฮาโนย เป็นหัวหน้าบรรณาธิการ

2) วารสารพุทธประวัติเถรวาท พระอาจารย์ใหญ่ติชเที่ยรต่ำ มหาเถร รองประธานคณะบริหารงาน คณะบรรณาธิการ

3) วารสารวัฒนธรรมพุทธศาสนา พระอาจารย์ใหญ่ธิชจอนเทียร คณะบรรณาธิการ

4) วารสารควงเวียด พระอาจารย์ใหญ่ เป็นคณะบรรณาธิการ พระอาจารย์ใหญ่ติชถันตื่อ รองประธานผู้ประจำการ คณะบริหารงาน หัวหน้าสถาบันพุทธศาสนาเวียดนาม ณ ฮานอย คณะบริหารงาน

5) วารสารยักโง่ มหายาน พระอาจารย์ใหญ่ ธิชจิกว่าง รองประธานคณะบริหารงาน พุทธสาสนาในเวียดนาม เป็นบรรณาธิการ

ทุกนิกายจะนิยมไปสวดมนต์ ฟังธรรมที่วัดทุกวันขึ้นหนึ่งค่ำ และสามสิบค่ำหลายๆ วัดจะเน้นเรื่องการสอนนั่งสมาธิภาวนา ด้วยการสำรวมจิตให้เป็นสมาธิ เพราะชาวเวียดนามเชื่อว่าการนั่งสมาธิทำให้จิตสงบ และการทำความดีจะช่วยให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างเป็นสุขและจะเดินทางไปสู่ดินแดนแห่งสันติสุขอันสมบูรณ์หลังความตาย การเผยแผ่ศีลธรรมในประเทศเวียดนามนั้นง่ายมาก เพราะทุกคนให้ความเคารพพุทธศาสนา และเข้าใจพุทธศาสนาดี ถึงแม้ว่าแต่ละคนไม่เข้าใจหลักทำ แต่จิตใต้สำนึกก็เคารพต่อพระรัตนตรัย เอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระนึกอันสูงสุดปี พ.ศ.2549 รัฐบาลเวียดนามอนุญาตให้ชาวพุทธประดับธงฉัพพรรณรังสีในวันวิสาขบูชาอย่างเป็นทางการ และทุกๆ วัดในทั่วประเทศ ก็จะประดับธงนี้ ไว้ตลอดทั้งปี

ด้านการสร้างศาสนสถาน: หลายวัดในเวียดนามทำการบูรณปฏิสังขรณ์โดยพุทธศาสนิกชนภายในและชาวพุทธเวียดนามในต่างประเทศ ให้ทุนในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดสำคัญนั้นต้องได้รับอนุญาตจากกรมศิลปกร ก่อนจึงทำการบูรณะ บางวัดต้องเป็นหน้าที่ของรัฐบาลเป็นผู้ดูแลการก็สร้าง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของวัดเวียดนาม มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่ผสมผสานระหว่างจีน เวียดนาม วัดเวียดนามไม่นิยมสร้างโบสถ์ที่มีช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์อย่างไทย ลาว แต่มีการสร้างเจดีย์ 7 ชั้น บรรจุอัฐิ หอกลอง และหอระฆัง ซึ่งมีลักษณะคล้ายสถาปัตยกรรมจีน ส่วนรูปเคารพที่เป็นสัญลักษณ์ของวัดเวียดนาม คือ รูปท้าวมหาชมพู แต่เวียดนามนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นศิลปะของตนเองอย่างสวยงามและบริสุทธิ์ พระไตรปิฎกขอจากจีน แม้แต่อักษรทางเข้าวัด และเขียนใส่จุดสำคัญก็เป็นอักษรจีนถือว่าศักดิ์ เหมือนคนลาวถืออักษรธรรมเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นอักษรบันทึกธรรมนั้นเอง นอกจากนี้ ยังมี รูปมังกร หน้าบันได รูปสิงห์ พระพุทธรูป สถูป ลักษณะวิหารของนิกายประสม แม่ศาลาแปดเลียม ทำเป็นรูปดอกบัว หรือทำเป็นธรรมจักกัปปวัตนสูตร ส่วนของมหายานทำเป็นศาลายาวเอนกประสงค์ ตรงจอมศาลามักจะทำเป็นรูปธรรมจักรและลวดลายต่างๆ

ด้านการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: คณะสงฆ์เวียดนามเข้าเป็นสมาชิกขององค์การชาวพุทธอาเซียนเพื่อสันติภาพ และเข้าร่วมกองประชุมนานาชาติหลายครั้ง โดยปฏิบัติตามแนวทางของรัฐบาลทุกประการ ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะอนุญาตให้พระสงฆ์ไปร่วมกองประชุมในต่างประเทศ เมื่อกลับถึงวัดหรือสำนักงานของตนแล้วต้อง

รายงายให้รัฐบาลทราบทุกครั้ง ไม่ให้เกินหนึ่งเดือนภายหลังจากกลับจากการประชุม ถ้าไม่รายงานถือว่าทำผิดระเบียบ ไปประชุมเสียเปล่า ไม่มีผลงาน เมื่อมีประชุมครั้งหน้าอาจไม่สามารถเดินทางไป หรือก็อยู่ในลักษณะไม่ถูกต้อง สายตาของรัฐบาล การนิมนต์พระสงฆ์เวียดนามไปต่างประเทศต้องมีหนังสือเชิญเป็นลายลักษณ์อักษร อย่างน้อยหนึ่งเดือน เพื่อขออนุมัติเดินทางจากรัฐบาล

ปี พ.ศ.2551 คณะสงฆ์และชาวพุทธเวียดนามเป็นเจ้าภาพจัดกองประชุมพุทธศาสนานานาชาติ ครั้งที่ 5 เนื่องในวันวิสาขบูชาโลก ที่หอประชุมใหญ่มี่ดิ้น ณ กรุงฮานอย มีพระสงฆ์เข้าร่วม 72 ประเทศ และผู้สังเกตการณ์ 4,500 คน ต่อมาปี พ.ศ.2557 คณะสงฆ์และชาวพุทธเวียดนามเป็นเจ้าภาพจัดกองประชุม พุทธศาสนานานาชาติ เนื่องในวันวิสาขบูชาโลกที่หอประชุมใหญ่มี่ดิ้น ณ กรุงฮานอย มีพระสงฆ์เข้าร่วม 72 ประเทศสำนักงานใหญ่คณะสงฆ์ทุกนิกาย ตั้งอยู่ ณ. วัดกวนสือ กรุงฮานอย (ฮานอย)

พระสงฆ์เวียดนามในเวทีสากล: ในระยะผ่านมา คณะสงฆ์เวียดนามสัมพันธไมตรีกลับคณะสงฆ์ต่างประเทศโดยไม่แยกลัทธินิกาย ขอให้มีความจริงใจและเพื่อสันติสุข สัมพันธ์สามัคคีพิเศษกับคณะสงฆ์ลาว เนื่องจากลาวกับเวียดนามมีความสัมพันธ์กันมายาวนานและตกอยู่ในชะตากรรมเดียวกัน สมัยล่าอาณานิคมฝรั่งเศส และญี่ปุ่นสัมพันธไมตรีกับคณะสงฆ์ไทย และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสัมพันธ์กับคณะสงฆ์สหภาพเมียนมา สัมพันธ์กับคณะสงฆ์สหภาพโซเวียต สัมพันธ์กับคณะสงฆ์ประเทศศรีลังกา และคณะสงฆ์อื่นๆ ด้วย

พระสงฆ์เวียดนามกับการศึกษาในต่างประเทศ: คณะสงฆ์เวียดนามแต่ละนิกายส่งนักศึกษาที่เรียนจบการศึกษาระดับมัธยมและจบปริญญาตรีไปศึกษาต่อในต่างประเทศปีละไม่น้อยกว่า 200 รูป เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกในประเทศอาทิ ประเทศสหภาพเมียนมาร์ อินเดีย ศรีลังกา ลาว และประเทศไทย สำหรับประเทศไทยเข้าเรียนในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และเอกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในส่วนกลางและวิทยาเขตต่างๆ ในทั่วประเทศเกือบสามร้อยกว่ารูป

สรุป

ประวัติศาสตร์เวียดนามกล่าวไว้ว่า การเผยแผ่พุทธศาสนาเข้าสู่อาณาจักร

เวียดนามยุคแรกนั้น มีคณะสมณะทูตหลายคณะ และหลายลัทธินิกาย ทั้งเถรวาทและมหายาน เจริญและเสื่อมไปตามยุคสมัยของสังคมในโลกนี้ ความเสื่อมกับความเจริญเป็นของคู่กัน พุทธศาสนาที่เจริญก็เพราะว่าพระสงฆ์มีความสามัคคีกัน พุทธศาสนาเสื่อมก็เพราะเกิดการอ่อนแอของคณะสงฆ์ แตกความสามัคคี การทำลายล้างด้วยกำลัง โดยผู้ปกครองที่นับถือศาสนาอื่น แต่ก็สามารถตั้งหมั้นมาจนเท่าปัจจุบัน พุทธศาสนาในเวียดนามมีผู้นับถือมากประมาน 60 เปอร์เซ็นต์ ถึงแม้ว่าพุทธศาสนาจะมีหลายลัทธินิกาย แต่จุดประสงค์เดียวกัน การจะก้าวเดินไปสู่จุดประสงค์สูงสุดจะทั้งหมดหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับบารมีความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า ขอภาวนาให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในเวียดนามตลอดกาลนาน

กาลานุกรมพุทธศาสนาในเวียดนาม

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
ราว พุทธศตวรรษที่ 7	เวียดนามตกอยู่ภายใต้อำนาจของประเทศจีน พุทธศาสนาที่เข้ามาสู่เวียดนามยุคแรกนั้น เป็นพุทธศาสนาแบบมหายาน โดยสันนิษฐานว่าท่านเมียวโป (Meou-Po) เดินทางมาจากประเทศจีนเข้ามาเผยแผ่พระสัทธรรมคำสอนในเวียดนาม เวียดนามจึงได้รับเอาพุทธศาสนาจากจีน รวมทั้งคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ก็เป็นภาษาจีน
ราว พุทธศตวรรษ ที่ 10	ตามประวัติศาสตร์เวียดนาม พุทธศาสนาเข้าสู่เวียดนามครั้งต่อมา โดยมีพระโพธิธรรมเถร (ภาษาเวียดนามเรียกโตะชื่อดักหม้า) เป็นผู้นำเข้าไป สมัยแผ่นดินพระเจ้าลี้หว่าตงหว่างเต๊ ตรงกับแผ่นดินพระเจ้าเหลียงบูเต้ของจีน พุทธศาสนาจึงฝังรากลงในแผ่นดินเวียดนาม
1212	ราชวงศ์ดินห์ขึ้นครองอำนาจ พุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูอย่างจริงจังค่อยๆ พัฒนาเรื่อยๆ มา มีพระภิกษุชาวอินเดีย ชื่อ ตินีตะรุจิ (บางตำราว่า พระวินีตรุจี) พราหมณ์ชาวอินเดีย ซึ่งเป็นสาวกที่บรรลุธรรมของท่านเส่งจัน (Zeng Can) ซึ่งเดินทางไปถึงเวียดนามปี ค.ศ.580 และพักอาศัยอยู่ในพระเจดีย์พับวัน (Phap Van Pagoda)/พระเจดีย์เมฆแห่งธรรม ท่านศึกษาพุทธศาสนาในอินเดีย นิกายเซน/เธียร/ธยาน (Thien) ในประเทศจีน จนแตกฉานแล้วเดินทางไปเผยแผ่พุทธศาสนานิกายเธียร/ธยาน หรือเซน ซึ่งเป็นนิกายแรกของเวียดนาม
1452	ยุคอิสรภาพจากจีน เมื่อเวียดนามได้รับเอกราชมีอิสรภาพจากจีน มีอาณาจักรไดโคเวียดแห่งเวียดนามขึ้นใหม่ แต่ก็เกิดการแย่งชิงอำนาจกันเอง ประมาณ 30 ปี ระยะนี้พุทธศาสนาซบเซาขาดการทำนุบำรุง
พ.ศ.1511-1522	ยุครุ่งเรือง หรือยุคทอง:พุทธศาสนากลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก รัฐบาลจัดตั้งองค์การปกครองคณะสงฆ์ขึ้น โดยรวมเอาคณะนักบวชเต๋ากับพระสงฆ์ในพุทธศาสนาเข้าในระบบฐานันดรศักดิ์เดียวกัน พระเจ้าจักรพรรดิเวียดนามทรงสถาปนา พระธิชง่อฉั่นหลู เป็นพระประมุขสงฆ์ของเวียดนาม และแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาของพระองค์ด้วย

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
1363/ค.ศ. 820	นิกายฉานที่ 2 ของชาวเวียดนาม (The 2nd Ch'an Sect) ได้รับการสถาปนาขึ้น โดยท่าน โว งอน ถอง (Vo Ngon Thong หรือ Wu Yan Tong) พระจีนที่เดินทางเข้าสู่เวียดนาม
1548-1551	สมัยกษัตริย์องค์ที่ 2 แห่งราชวงศ์เล (1548-1551) พุทธศาสนานิกายมหายานได้รับการฟื้นฟูอย่างแพร่หลายและเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง เช่น การส่งสมณทูตไปขอคัมภีร์พุทธศาสนาจากประเทศจีน แนะนำให้ประชาชนเลิกนับถือผีสาง เทวดา มานับถือพุทธศาสนา แต่ประชาชนยังนับถือผีสาง เทวดา พร้อมกับพุทธศาสนาด้วย ทำสำเร็จเป็นบางส่วนเท่านั้น ปรับปรุงนิกายใหม่ เป็นนิกายฉานทั้ง 3 นิกาย นี้ส่งเสริมให้การพัฒนาพุทธศาสนาภายใต้ราชวงศ์ตรันและราชวงศ์ลี้ของเวียดนามเป็นไปด้วยดีเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 11 จนสิ้นศตวรรษที่ 14 ตลอดช่วงเวลาอันเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญนี้ พระสงฆ์ชาวพุทธศาสนาก็กลายเป็นศาสนาประจำชาติตั้งแต่ในตอนนั้น
1571-1588	สมัยของพระเจ้าลี้ถั่นต๋ง (1571-1588) สมัยราชวงศ์ลี้ (215 ปี) เป็นช่วงที่พุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด เพราะเป็นศาสนาเดียวที่ได้รับการอุปถัมภ์ และศรัทธาอย่างแรงกล้าจากราชวงศ์นี้ เช่น สมัยของพระเจ้าลี้ถั่นต๋ง (1571-1588) ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง เช่น โปรดให้สร้างวิหาร 95 แห่ง
1607/ค.ศ. 1064	นิกายฉานที่ 3 ของเวียดนาม มีชื่อเรียกว่า เต๋าเดือง (Thao Dong หรือ Tsao T'ang) โดยมีท่านเต๋าเดือง หรือ เต๋าตั้ง) พระจีนเป็นผู้ก่อตั้งขึ้น
1957	เวียดนามตกเป็นเมืองขึ้นของจีนอีก ตั้งแต่ พ.ศ.1957-1974 เป็นเวลา 17 ปี ก็ทำให้พุทธศาสนาเสื่อมโทรมไปมาก เพราะกษัตริย์ราชวงศ์หมิงของจีนส่งเสริมแต่ลัทธิขงจื้อ และเต๋า ในขณะนั้นพุทธศาสนานิกายตันตระของธิเบตก็เข้ามาจีน ทำลายวัดวาอาราม เก็บเอาทรัพย์สินและคัมภีร์พุทธศาสนาไปหมด จากนั้นเวียดนามเอกราชอีก

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
1974	ยุคเสื่อมแห่งพุทธศาสนา:พุทธศาสนามัวหมองมากขึ้น เพราะภิกษุสงฆ์จำเป็นต้องไปยุ่งกับการเมือง และพระมหากษัตริย์ไม่ได้เอาใจใส่ฟื้นฟูพุทธศาสนา ทำให้ส่วนภาคประชาชนหมดศรัทธาไป ช่วงราชวงศ์ตรัน เวียดนามไม่แย่งชิงอำนาจกันและนำพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ มีการใช้เวทมนต์คาถาและอภิมิหารแข่งกัน ในช่วงนี้เกิดนิกายตินห์โดขึ้นในเวียดนาม ซึ่งเผยแผ่มาจากจีนถึงเวียดนาม ต่อมานิกายนี้ผสมผสานกับนิกายเดิม คือ นิกายเธียร/ธยาน จนเกิดเป็นพุทธศาสนาแบบหนึ่งขึ้นมา ที่ยังปฏิบัติกันอยู่ตามวัดต่างๆ ในปัจจุบัน
2014	พระเจ้าเลทันต๋งรวบรวมอาณาจักรจามปาเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของเวียดนามสำเร็จ
2076	ยุคแตกแยกและฟื้นฟู: เวียดนามก็แตกแยกเป็น 2 อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรฝ่ายเหนือ ที่พวกตระกูลตรินห์ (Trinh) ครองอำนาจ คือ แคว้นตังเกี๋ย กับอาณาจักรฝ่ายใต้ของราชวงศ์เหวียน (Nguyen) คือ แคว้นอานัม ทั้ง 2 อาณาจักร ต่างทำสงครามกันมาตลอดระยะเวลา 270 ปี ต่างฝ่ายต่างทำนุบำรุงพุทธศาสนามีการสร้างศาสนาสถานและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามมากมาย
2345	เวียดนามรวมเป็นอาณาจักรเดียวกันอีก
ประมาณพุทธศตวรรษที่ 22	ยุคล่าอาณานิคม ชาวตะวันตกเริ่มเดินทางมาติดต่อกับเวียดนามทางการค้าขาย และการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก มีพวกโปรตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส สเปน และอังกฤษ เมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ 22 นักสอนศาสนาชาวโปรตุเกส และชาวฝรั่งเศสคิดค้นวิธีการเขียนภาษาเวียดนามด้วยอักษรโรมัน จนชาวเวียดนามเลิกใช้ภาษาจีน
2370-240	เวียดนามปราบปรามพวกคริสต์อย่างเด็ดขาดโดยการจับฆ่าตาย พวกนักสอนศาสนาถูกฆ่าตายจำนวนมาก และพวกชาวคริสต์ญวนอีกจำนวนนับแสนคนจนเกิดการขัดแย้งกันระหว่างเวียดนามกับฝรั่งเศส จนที่สุด

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2402-2426	ฝรั่งเศสสามารถเข้ายึดครองเวียดนามโดยยึดครองเมืองไซ่ง่อน พ.ศ.2426 เวียดนามก็ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส พุทธศาสนาในเวียดนามได้รับการกระทบกระเทือนเสื่อมโทรมลงมาก -พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปถูกกีดกั้นทางด้านการศึกษา -ชาวพุทธเวียดนามจะถูกจำกัดสิทธิ ถูกเบียดเบียนจากพวกฝรั่งเศสซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ เช่น การห้ามสร้างวัดเว้นแต่ได้รับอนุญาต จำกัดสิทธิพระสงฆ์ที่จะรับถวายสิ่งของ จำกัดจำนวนพระภิกษุ เป็นต้น โดยไม่ได้เป็นผู้บริหารระดับสูงเลย หากจะเป็นต้องนับถือศาสนาคริสต์เสียก่อน และต้องโอนสัญชาติเป็นฝรั่งเศส จึงทำให้ชาวพุทธไม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหารและไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียงอะไรในแผ่นดิน ชาวเวียดนามพยายามรวมตัวกันเพื่อลุกขึ้นสู้กอบกู้เอกราช แต่ก็ถูกปราบปรามอย่างรุนแรง พุทธศาสนาซึ่งมีท่าทีว่าจะสูญสิ้นก็มีการตื่นตัวฟื้นฟูกันอีกครั้ง เพราะชาวพุทธสามัคคีกัน
2474	ชาวพุทธรวมตัวกันก่อตั้งเป็นพุทธสมาคม พุทธศาสนาศึกษาแห่งโคชินจีน (Cochinchina Buddhist study society) ขึ้นที่เมืองไซ่ง่อนเวียดนามตอนใต้ หนึ่งปีถัดมาปี พ.ศ.2475/ค.ศ.1932 จัดตั้งพุทธสมาคมในลักษณะเดียวกันในเมืองเว้ (Hue) ในภาคกลางของเวียดนาม และในฮานอยปี ค.ศ.1934 วันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2495/ค.ศ.1951 จัดประชุมพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นที่เมืองเว้ มีผู้แทนชาวพุทธทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาสไปร่วมประชุม จำนวน 50 ท่านที่ประชุมลงมติผ่านข้อตกลงสำคัญๆ หลายข้อสำหรับการร่วมจัดองค์กรพุทธศาสนา เรียกว่า คณะสงฆ์ชาวพุทธแห่งเวียดนาม (Vietnam Buddhist Sangha) ทำหน้าที่เป็นสมาชิกเข้าร่วมกับองค์การพุทธศาสนาแห่งโลก (The World Fellowship of Buddhists) ซึ่งเรียกย่อๆ ว่า W.F.B.

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2492	หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง การฟื้นฟูพุทธศาสนาในเวียดนามดำเนินการต่อไปที่เมืองฮานอย มีการตั้งคณะกรรมการบริหารคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ และจัดตั้งพุทธสมาคมสำหรับฆราวาสขึ้นด้วยปี พ.ศ. 2494 ที่เมืองไซ่ง่อนจัดตั้งพุทธสมาคมขึ้นเพื่อฟื้นฟูการศึกษาพุทธศาสนา แทนพุทธสมาคมเก่า ซึ่งล้มเลิกกิจการไปตั้งแต่ก่อนสงครามโลก
2506	พระภิกษุ ธิชกวางดึ๊ก วัย 73 ปี เผาตัวเพื่อประท้วงความทารุณโหดร้ายจากการใช้อำนาจของรัฐปราบปรามเข่นฆ่าชาวพุทธ พุทธศาสนิกชนประมาณ 1,000 คนด้วยความสงบเพื่อไปสวดมนต์อุทิศส่วนกุศลให้พระภิกษุ สามเณร แม่ชี และพุทธศาสนิกชนที่ถูกเจ้าหน้าที่ขับรถพุ่งชนขบวนผู้ประท้วงเสียชีวิตในวันที่ 8 พฤษภาคม 2506 ที่ผ่านมา (มีพระและนางชีเสียชีวิต 70 คน ชาวพุทธอื่นๆ อีก 30 คน)
2518 (1975)	ยุคกำเนิดอาเซียนและการรวมประเทศ แม้เวียดนามจะยังไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกในอาเซียน สืบเนื่องมาจากภายในประเทศเต็มไปด้วยความไร้เสถียรภาพของรัฐ และความอลหม่านของสังคม ทำให้พุทธศาสนาก็ได้รับผลกระทบจากเหตุบ้านการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เกิดปัญหา -กระทั่งภายหลังที่เวียดนามเหนือและเวียดนามใต้รวมประเทศกันเป็นทางการในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2518 คณะสงฆ์เวียดนามมีสถาบันการศึกษาพุทธศาสนา (Viet Nam Buddhist Academy in Ha Noi) ซึ่งนักศึกษาที่สอบเข้ามาศึกษานั้นจะต้องจบขั้นพื้นฐานทางพุทธศาสนาตามหลักสูตรที่ทางคณะสงฆ์กำหนดไว้ก่อนจึงจะมีสิทธิ์เข้ามาศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ทั้งหมดมี 1 สถาบัน 3 วิทยาเขต คือ 1. สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา ส่วนกลาง ฮานอย 2. สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา วิทยาเขตเว้ 3. สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา วิทยาเขตโฮจิมินห์ 4. สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา วิทยาเขตเกินเธอและมีโรงเรียนพุทธศาสนาระดับมัธยมปลาย 30 โรงเรียน

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2523	คณะสงฆ์เริ่มความเคลื่อนไหวในการรวมชาวเวียดนามทางภาคเหนือและภาคใต้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523/ค.ศ.1980 ภายใต้การนำของพระติชกริถูมหาเถระ (The Most Ven.Thich Tri Thu) ด้วยความอุปถัมภ์ของพระคุณเจ้าที่มีอายุพรรษาและคุณวุฒิที่สูงกว่า 2 รูป โดยมีพระภิกษุตลอดจนภิกษุณีจำนวนมาก และคฤหัสถ์อีกจำนวนนับไม่ถ้วนจากองค์กรชาวพุทธ 9 องค์กร และกลุ่มชาวพุทธที่นับถือนิกายเดียวกันปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวแทนอย่างเป็นทางการของทางราชการเหล่านี้ นำไปสู่การรวมตัวกันเป็นผู้แทนแห่งสภาคอนเกรส ทำหน้าที่เป็นฐานรองรับของคณะสงฆ์ชาวพุทธแห่งประเทศเวียดนามเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2523/1980 ณ วัดกวานสือ (Quan Su Pagoda) ในกรุงฮานอย (Hanoi) สภาสูงครองเกรส (The General Congress) ยอมรับแผนปฏิบัติงานของคณะสงฆ์ชาวพุทธแห่งประเทศเวียดนาม
2548	คณะสงฆ์แต่งตั้งคณะกรรมการแปลและพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นภาษาเวียดนาม ทำการแปลและพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกไปแล้วเป็นจำนวน 30 เล่ม และสำหรับพระไตรปิฎกมหายานพิมพ์ปี พ.ศ.2548/ค.ศ. 2005 คณะกรรมการฯ จัดพิมพ์หนังสือที่ใช้สำหรับโรงเรียนมัธยมชั้นสูงแล้วประมาณ 300 เรื่อง กิจกรรมของคณะสงฆ์เวียดนามด้านอื่นๆ ได้รับการพัฒนาให้เจริญขึ้นในทุกด้าน
2549	รัฐบาลเวียดนามอนุญาตให้ชาวพุทธประดับธงฉัพพรรณรังสีในวันวิสาขบูชาอย่างเป็นทางการ และทุกๆ วัดในทั่วประเทศก็จะประดับธงนี้ไว้ตลอดทั้งปี

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2551	คณะสงฆ์รัฐบาลสร้างเจดีย์ใส่กระดูกไว้ที่สี่แจทุกๆปีเมื่อใกล้ถึงวันตายทุกๆ คนเตรียมทำบุญอุทิศไปให้ท่าน รัฐบาลถวายที่ดินจำนวน 3 ไร่ ถวายท่าน เท่ากับวัดหนึ่งของเวียดนาม เพื่อสร้างเจดีย์แห่งที่สองถวายท่าน -คณะสงฆ์และชาวพุทธเวียดนามเป็นเจ้าภาพจัดกองประชุม พุทธศาสนานาชาติ ครั้งที่ 5 เนื่องในวันวิสาขบูชาโลก ที่หอประชุมใหญ่มีดิ้น ณ กรุงฮานอย มีพระสงฆ์เข้าร่วม 72 ประเทศ และผู้ 4500 คน
2557	-คณะสงฆ์และชาวพุทธเวียดนามได้เป็นเจ้าภาพจัดกองประชุมพุทธศาสนานานาชาติเนื่องในวันวิสาขบูชาโลกที่หอประชุมใหญ่มีดิ้น ณ กรุงฮานอย มีพระสงฆ์เข้าร่วม 72 ประเทศสำนักงานใหญ่คณะสงฆ์ทุกนิกาย ตั้งอยู่ ณ วัดกวนสือ กรุงฮานอย (ฮานอย)

กษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์สร้างมหาสถูปยิ่งใหญ่ที่เรียกว่าโบโรบูดูร์ Borobudur (บรมพุทโธ) ขึ้นราวปี พ.ศ.1350 (บางตำราว่ากลางคริสต์ศตวรรษที่ 9) อยู่ห่างจากเมืองจาการ์ตาประมาณ 68 กิโลเมตร มหาสถูป Borobudur ยิ่งใหญ่สร้างจากก้อนหินภูเขาไฟประมาณ 2 ล้านตารางฟุตบนฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ 121 เมตร (403 ฟุต) สูงขึ้นไปเป็นรูปแบบปิระมิด มีลานเป็นชั้นลดหลั่นกันขึ้นไป 8 ชั้น และในแปดชั้นนั้น 5 ชั้นล่างเป็นลานสี่เหลี่ยม 3 ชั้นขึ้นไปเป็นลานวงกลม และบนลานกลมชั้นสูงสุด มีพระสถูปตั้งสูงขึ้นไปอีก 31.5 เมตร

บทที่ 18 พุทธศาสนาในอินโดนีเซีย

ประเทศอินโดนีเซียมีชื่อเป็นทางการ "สาธารณรัฐอินโดนีเซีย" ส่วนชื่อประเทศที่ใช้กันทั่วไปเรียกว่า “อินโดนีเซีย” มาจากคำสองในภาษากรีก คำแรกมาจากคำว่า “อินโดซ” หมายถึง อินเดียตะวันออก และคำว่า “นิโซส” แปลว่า เกาะ รวมความหมายทั้งสองคำเข้าด้วยกันหมายถึง หมู่เกาะอินเดียตะวันออก เป็นประเทศที่มีหมู่เกาะมากที่สุดในโลก อินโดนีเซียเป็นประเทศ 1 ใน 10 ประเทศในภูมิภาคอาเซียน และเป็นประเทศ 1 ใน 3 ประเทศที่ร่วมก่อตั้งอาเซียนร่วมกับประเทศไทย ประเทศสิงคโปร์ และสาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นประเทศที่ใหญ่ที่สุด มีประชากรมากที่สุดในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลมีเกาะประมาณ 17,508 มีพื้นที่เป็นทะเลมากกว่าพื้นดิน มีประชากร 235 ล้านคน มากเป็นอันดับสี่ของโลก

ข้อมูลพื้นฐาน: เขตพื้นที่ตั้งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกจรดกับติมอร์เลสเตและปาปัวนิวกินี ทิศใต้มีพื้นที่ติดต่อกับทะเลติมอร์ ทิศเหนือติดกับทะเลจีนใต้ และมหาสมุทรแปซิฟิก และทิศตะวันตกเฉียงใต้ทอดยาวติดกับมหาสมุทรอินเดีย พื้นที่ทั้งหมดมี 5,070,606 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ทางทะเลมีจำนวน 3,166,163 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่แผ่นดินส่วนใหญ่มีจำนวน 1,904,443 ตารางกิโลเมตร จัดว่าเป็นประเทศที่มีพื้นที่ล้อมรอบด้วยทะเล กรุงจาการ์ตาเป็นเมืองหลวงประจำประเทศอินโดนีเซีย ปี ค.ศ.2015 ภาษาราชการได้แก่ภาษาอินโดนีเซีย (Bahasa Indonesia) ภาษาใช้กันประจำชาติอินโดนีเซีย คือ บาฮาซาอินโดนีเซีย ภาษามลายูโปลีนีเซียน ภาษาอังกฤษบังคับให้เรียนในโรงเรียนมัธยมและใช้ในวงการ

ธุรกิจ แต่ภาษาดัตช์แพร่หลายในกลุ่มผู้สูงอายุพูดกัน แท้ที่จริงยังมีภาษาท้องถิ่นที่ใช้สื่อสารกันในหมู่ประชาชนมีอีกประมาณ 250 ภาษา

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญของประเทศอินโดนีเซีย: ภูเขากระจายทั่วประเทศ ภูเขาสำคัญมีอยู่ประมาณ 100 ลูก และที่มีความสูงสุดกระจายอยู่ตามเกาะต่างๆ นี้ ภูเขาปุมจักชวา สูงประมาณ 16,000 ฟุต อยู่บนเกาะอีเรียนจายา ภูเขาเกรินยีสูงประมาณ 12,460 ฟุต อยู่บนเกาะสุมาตรา ภูเขาเซมารูสูงประมาณ 12,040 ฟุต อยู่บนเกาะชวา ภูเขาเรนโตคอมโบราสูงประมาณ 11, 300 ฟุต อยู่บนเกาะสุลาเวสี เกาะมีเป็นจำนวนมากแต่ที่มีพื้นที่ใหญ่และสำคัญมี 7 เกาะ ได้แก่ เกาะสุมาตรา เกาะชวา หมู่เกาะซุนดาน้อย เกาะบอร์เนียว เกาะสุลาเวสี หมู่เกาะโมลุกกะและเกาะนิวกินี เกาะสำคัญของอินโดนีเซียควรทำความรู้จักมีดังนี้ เกาะชวา เป็นเกาะขนาดใหญ่อันดับที่สี่ มีพลเมืองหนาแน่นที่สุดคือร้อยละ 70 มีพื้นที่ประมาณ 132,200 ตารางกิโลเมตร เกาะกาลิมันตัน หรือเกาะบอร์เนียว เป็นเกาะใหญ่อันดับหนึ่ง มีประชากรอาศัยเพียงร้อยละ 4 มีพื้นที่ประมาณ 539,500 ตารางกิโลเมตร เกาะสุมาตรา เป็นเกาะใหญ่อันดับสองของประเทศ มีประชากรอาศัยประมาณร้อยละ 4 มีพื้นที่ประมาณ 473,600 ตารางกิโลเมตร เกาะสุลาเวสี เป็นเกาะใหญ่เป็นอันดับสามของประเทศมีประชากรอาศัยประมาณร้อยละ 6 มีพื้นที่ 189,000 ตารางกิโลเมตร เกาะมาลูกู เป็นเกาะใหญ่อันดับห้าของประเทศ มีประชากรอาศัยประมาณร้อยละ 1 มีพื้นที่ 74,500 ตารางกิโลเมตร หมู่เกาะนุสาเตงการา บาหลีและติมอร์ มีประชากรประมาณร้อยละ 5 และมีพื้นที่ 76,300 ตารางกิโลเมตร เกาะอีเรียนจายา มีประชากรอาศัยประมาณร้อยละ 72,700 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ 72,700 ตารางกิโลเมตร สาธารณรัฐอินโดนีเซีย แบ่งเขตปกครองพิเศษ 3 เขตปกครอง คือ กรุงจาการ์ตา เมืองยอกยาการ์ตา และจังหวัดอาเจะห์ อีกทั้งแบ่งเขตปกครองออกเป็นจังหวัดจำนวน 30 จังหวัดทั่วประเทศ

พื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่จะมีที่ชายฝั่งทะเลบริเวณเชิงภูเขาทางทิศตะวันออกเกาะสุมาตรา ทางตอนเหนือเกาะชวา และที่ชายฝั่งเกาะกาลิมันตัน เกาะอีเรียนจายา ทะเลสาบและแม่น้ำต่างๆ ประเทศอินโดนีเซียอยู่ในภูมิภาคมีมรสุมตลอดปีมีฝนตกชุก พื้นที่เป็นภูเขาทำให้เกิดแม่น้ำและทะเลสาบ ทะเลสาบสำคัญได้แก่ ทะเลสาบปโตมา ทะเลสาบมาบินิจอ และทะเลสาบชิงการักอยู่บนเกาะสุมาตรา ทะเลสาบเทมบิ ทะเลสาบโทวูติ ทะเลสาบสิเดนเรว ทะเลสาบปูโซ ทะเลสาบลิมลิมโบโต และทะเลสาบตันตาโนอยู่บนเกาะ

สุลาเวสี ทะเลสาบพิเนีย และทะเลสาบเซนตานีอยู่บนเกาะอีเรียนจายา แม่น้ำสำคัญอยู่ในเกาะต่างๆ คือ แม่น้ำมุสิ แม่น้ำบาตังฮาริ และแม่น้ำกำปาอยู่บนเกาะสุมาตรา แม่น้ำดาพัวส์ แม่น้ำมาริโต แม่น้ำมหกรรม และแม่น้ำงาจังอยู่บนเกาะกาลิมันตัน แม่น้ำแบนกาวันโซโล แม่น้ำชิตาวัน และแม่น้ำบรันตัสอยู่บนเกาะชวา

ภูมิศาสตร์และลักษณะอากาศตามแนวเส้นศูนย์สูตรทำให้ประเทศอินโดนีเซียอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ เป็นป่าดงดิบ ป่าไม้เนื้อแข็ง และมีแร่ธาตุสำคัญ คือ น้ำมันปิโตรเลียม ข้าว ยาสูบ ข้าวโพด และเครื่องเทศ การประมง มีอุตสาหกรรมกลั่นน้ำมันและการต่อเรือ เป็นต้น สาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นประเทศที่สำคัญอันดับต้นๆ ของภูมิภาคอาเซียน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเมืองการปกครองสังคมอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาการพัฒนาและเป็นไปของประเทศนี้

อินโดนีเซียแบ่งประชากรออกตามเชื้อชาติหลายเชื้อชาติ จากจำนวนมากไปหาน้อยได้แก่ ชาวชวาร้อยละ 41.7 ชาวซุนดาร้อยละ 15.4 ชาวมาเลย์ร้อยละ 3.4 ชาวมาดูรีส 3.3 ชาวบาตักร้อยละ 3 ชาวมินังกะเบาร้อยละ 2.7 ชาวเบตาวีร้อยละ 2.5 ชาวบูกินร้อยละ 2.5 ชาวบันเตนร้อยละ 2.1 ชาวบันจารีร้อยละ 1.7 ชาวบาหลีร้อยละ 1.5 ชาวซาซะส์ร้อยละ 1.3 ชาวมากัสซาร์ร้อยละ 1 ชาวเชรีบอน 0. 9 ชาวจีน 0.9 และประชาชนเชื้อชาติอื่นๆ อีกจำนวนร้อยละ 16.1

ข้อมูลทางศาสนา: ชาวอินโดนีเซีย ร้อยละ 87 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 10 นับถือศาสนาคริสต์ซึ่งแบ่งเป็นร้อยละ 6 นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรแตสแตนต์ต์ ร้อยละ 3.5 นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกที่เหลืออีกร้อยละ 3 นับถือศาสนาฮินดูและพุทธ ซึ่งแบ่งสัดส่วนคือร้อยละ 1.8 นับถือศาสนาฮินดู และร้อยละ 1.3 นับถือศาสนาพุทธข้อมูลอาจจะมีการเปลี่ยนแปลง สาธารณรัฐอินโดนีเซียมีผู้นับถืออิสลามมากที่สุดเป็นอันหนึ่งของโลก ประชากรประมาณ 160 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 80 ของประชากร เป็นประเทศที่มีเกาะมากที่สุดในโลกประมาณ 18,000 เกาะ และมีผู้คนอาศัยอยู่ประมาณ 13,677 เกาะ ซึ่งมีรูปทรงคล้ายรูปพระจันทร์หงายครึ่งซีก ทอดยาวไปตามแนวเส้นศูนย์สูตร ภูมิอากาศแบบเส้นศูนย์สูตรขึ้นลงอยู่ในระดับประมาณ 24-30 องศาเซลเซียส

ประเทศอินโดนีเซียจะเป็นประเทศนับถือศาสนาอิสลาม แต่อดีตเคยมีพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาประดิษฐานอยู่ พุทธศาสนารุ่งเรืองมาก ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีโบราณสถานที่สำคัญสองแห่งอยู่ในอินโดนีเซีย คือ โบโรบูดูร์/บรม

พุทโธ ตั้งอยู่ที่ราบเกตุ (kedu) ในภาคกลางของชวาห่างจากเมืองยอกจาการ์ตา (Jogjagata) ในปัจจุบันทางเหนือประมาณสี่สิบกิโลเมตร และพระวิหารเมนดุต (Mendut) ซึ่งอยู่ห่างจาก โบโรบูดูร์ไปทางทิศตะออกสามกิโลเมตร ต่อมาเมื่ออิสลามขยายอำนาจครอบงำอินโดนีเซียปีพุทธศักราช 2012 ชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พุทธศาสนาตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมตลอดระยะเวลาอันยาวนาน

ปัญจศีลาหลักการสำคัญของชาติ: ชาวอินโดนีเซียมีอิสระในการนับถือศาสนาไม่ว่าจะเป็นมุสลิม ฮินดู พุทธ หรือคริสต์ ชาวอินโดนีเซียยึดมั่นในหลักปัญจศีลาซึ่งมีเป้าหมายเพื่อความกลมเกลียวของชาติ (มัลลิกา พงศ์ปริตร, ศิริพร โตกทองคำ, 2549:69) คำว่า “ปัญจศีลา” มีความเหมือนกับ “เบญจศีลหรือศีลห้าในพุทธศาสนา” แต่ปัญจศีลาของประเทศอินโดนีเซียมีความหมายพิเศษ ดังที่เอลซา ไชนุดิน อธิบายความความเป็นมาและความหมายของ ปัญจศีลาซึ่งมีเป้าหมายเพื่อความกลมเกลียวของชาติเท่านั้น แม้อินโดนีเซียจะมีคนมุสลิมมากที่สุดในโลกหรือร้อยละ 90 ของประเทศ แต่ก็ไม่เคยประกาศเป็นรัฐอิสลาม ส่วนที่เหลือเป็นคริสเตียนนิกายโปรแตสแตนต์ต์ หรือพุทธ ชาวคริสต์ในอินโดนีเซีย แม้จะมีปริมาณน้อยแต่ก็มีบทบาทในวงการทหารและการเมือง ทำนองเดียวกับพุทธซึ่งมีบทบาทในภาคเศรษฐกิจ (มัลลิกา พงศ์ปริตร, ศิริพร โตกทองคำ, 2549: 59)

วันที่ 17 สิงหาคม ค.ศ.1945 เวลา 10 นาฬิกา ซูการ์โนอ่านประกาศอิสรภาพสั้นๆ ว่า “เราประชาชนอินโดนีเซีย ขอประกาศเอกราชของประเทศอินโดนีเซีย ณ บัดนี้ เรื่องเกี่ยวกับการโอนอำนาจและเรื่องอื่นๆ จะจัดการไปเป็นลำดับและให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็ว” ในนามของประชาชนอินโดนีเซีย ซูการ์โน และฮัตตา (เอลซา ไชนุดิน (เพ็ชรี สุมิตร แปล), 2552: 329) ประธานาธิบดีซูการ์โนกล่าวสุนทรพจน์ที่สำคัญครั้งหนึ่งว่า“อย่าคิดฝันว่าการคงอยู่ของประเทศอินโดนีเซียเสรีจะทำให้การต่อสู้ของเราจบสิ้นลง มิใช่เช่นนั้น ข้าพเจ้ากล่าวแม้แต่ว่า ภายในประเทศอินโดนีเซียเสรีนั้น การต่อสู้ของเรายังคงต้องดำเนินต่อไป เพียงแต่จะมีลักษณะภาวะแปลกไปกว่าการต่อสู้ในปัจจุบัน ลักษณะพิเศษของการต่อสู้จะผิดไปในฐานะที่เราเป็นประชาชนที่รวมกัน เราจะดำเนินการต่อสู้ของเราเพื่อให้บรรลุถึงความคิดของเราที่มีอยู่ในปัญจศีลา "ซูการ์โน" “กำเนิดของปัญจศีลา” วันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ.1945 (สุนทรพจน์กล่าวแก่องค์การตรวจสอบเพื่อการตระเตรียมเอกราช) (เอลซา ไชนุดิน (เพ็ชรี สุมิตร แปล), 2552:353) ประธานาธิบดีซูการ์โนเคยกล่าวถึงการรวบรวมกฎ

บัญญัติห้าข้อนี้ของเขาว่า “ข้าพเจ้าไม่รู้สึกว่าข้าพเจ้าเป็นผู้สร้างปัญจศีลา ไม่รู้สึกว่าเป็นผู้ก่อตั้งปัญจสีลา ข้าพเจ้าเพียงแต่นำความรู้สึกที่มีอยู่ในหมู่ประชาชนมาเขียนเป็นถ้อยคำซึ่งข้าพเจ้าเรียกว่า “ปัญจสีลา” ข้าพเจ้าเพียงแต่รวบรวมกันเข้าเพราะความรู้สึกทั้งห้านี้มีอยู่มาเป็นเวลาหลายสิบปีแล้วแม้แต่อาจเป็นถึงหลายร้อยปีในส่วนลึกของหัวใจของเรา” (เอลซา ไชนุดิน (เพ็ชรี สุมิตร แปล), 2552:357) หลักการข้อที่ 1 หลักของลัทธิชาตินิยมรัฐแห่งชาติอินโดนีเซียที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ ซูการ์โนย้อนกลับไปที่อาณาจักรโบราณคืออาณาจักรมัชปาหิตและอาณาจักรศรีวิชัย โดยอ้างว่า “หากประชาชนของเราทั้งหมดคือประชาชนอินโดนีเซียพร้อมที่จะตายเพื่อป้องกันประเทศของเราคือประเทศอินโดนีเซีย แม้เพียงแต่ใช้หลาวไม้ไผ่ ในเวลานั้นประชาชนอินโดนีเซียก็พร้อมที่จะเป็นเอกราช” ลัทธิชาตินิยมนี้จะต้องไม่พัฒนาให้เป็นความบ้ารักชาติ (เอลซา ไชนุดิน (เพ็ชรี สุมิตร แปล), 2552: 357)

หลักการข้อที่ 2 ลัทธิชาตินิยมนานาชาติหรือหลักของมนุษยธรรม ระบอบการระหว่างประเทศมิอาจรุ่งเรืองขึ้น หากมิได้เกิดขึ้นในแผ่นดินนานาชาติ ลัทธิชาตินิยมมิอาจเติบโตขึ้น หากมิได้โตขึ้นในสวนดอกไม้ของระบอบการระหว่างประเทศ

หลักการข้อที่ 3 ความเห็นพ้องต้องกันหมด การแสดงออกแทนกัน การตรึกตรองในหมู่ผู้แทนหรืออำนาจของประชาชน และโต้แย้งว่าองค์การผู้แทนของประชาชนกลุ่มอิสลามควรแสดงออกซึ่งข้อเรียกร้องของศาสนาอิสลาม เขานำหลักข้อที่สามนี้ไปเชื่อมกับหลักข้อที่สี่คือ

หลักการข้อที่ 4 ความยุติธรรมในสังคม โดยอ้างว่าลัทธิการเมืองที่เท่าเทียมกันจะไร้ค่า หากปราศจากความเท่าเทียมกันในด้านเศรษฐกิจด้วย ความเป็นอยู่ของสังคมจะต้องควบคู่กันไปกับความยุติธรรมทางการเมือง

หลักการข้อที่ 5 ให้สร้างอินโดนีเซีย เมอร์เดกา ด้วยความกลัวพระเจ้าแต่องค์เดียวคือพระเจ้าสูงสุดเชื่อในพระเจ้าด้วยความเคารพซึ่งกันและกันร่วมกัน สภาวะที่ทุกคนสามารถนับถือพระเจ้าของพวกเขาดังเช่นเขาต้องการให้ปราศจากความเห็นแก่ตัวในเรื่องศาสนา

ต่อมา กลุ่มชนที่นับถือศาสนาอิสลามอ้างว่า ซูการ์โนมิได้เข้าถึงจิตใจและเอกลักษณ์ของชาติอินโดนีเซียซาบซึ้งพอ เพราะถ้าเขากระทำดังนั้นแล้ว เขาจะพบศาสนาอิสลามแทนที่จะเป็นปัญจศีลา เขาอ้างว่าแม้ว่าตัวเขาเป็นมุสลิม “การแสวงหาของข้าพเจ้ากลับไปสู่สมัยก่อนศาสนาอิสลามมีอยู่ ข้าพเจ้าค้นหาไปถึงสมัยฮินดูและก่อนฮินดู

หลักการทั้งห้าข้อ (ปัญจสีลา) นั้นเป็นที่ยอมรับกันในหมู่ชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่ว่าเป็นพื้นฐานของรัฐและรวมเข้าด้วยกันเป็นสัญลักษณ์ของเครื่องหมายแห่งชาติ สิ่งนี้เป็นเรื่องสมัยใหม่ของนิยายพญาครุฑที่เกี่ยวข้องกับนกอินทรีและนกฟินิกซ์ (นกในนิยายโบราณ เชื่อว่าเมื่อนกนี้มีอายุห้าหรือหกร้อยปีก็เผาตัวเองและเป็นหนุ่มใหม่) ม้าของโอรสพระกฤษณะในเรื่องหนังตะลุงที่สามารถกล่าวสุนทรพจน์แบบมนุษย์ ตราการูดาในตราตระกูลอินโดนีเซียสมัยใหม่มีปีกข้างละ 17 แฉก และมีหางแผ่เป็น 8 แฉก เป็นสัญลักษณ์ของวันประกาศเอกราชของอินโดนีเซีย" (เอลซา ไชนุดิน (เพ็ชรี สุมิตร แปล), 2552:358) คำขวัญของประเทศอินโดนีเซียคือ "เอกภาพบนความแตกต่าง" โดยมีหลักปัญจศีลเป็นแนวทางในการอยู่ร่วม

สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา: พุทธศาสนาตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมตลอดระยะเวลาอันยาวนาน พุทธศาสนิกชนชาวอินโดนีเซียรักษาพุทธศาสนาไว้มิให้สูญสิ้นไปโดยปราศจากการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร ขณะที่ ชาวฮินดูยังคงอยู่ในสังคมอินโดนีเซียที่เกาะบาหลี ส่วนพุทธศาสนาเลือนหายไปจากสังคมเหลือไว้เพียงโบราณสถานต่างๆ และเจติยะ (คำว่า "เจติยะ" กับ "จันดี" เจติยะเป็นสถานที่เล็กเหมือนศาลากลางบ้านใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรม เช่น สวดมนต์ นั่งสมาธิในหมู่บ้านหนึ่งอาจมีเจติยะ หลายแห่ง บางคนมีเจติยะประจำตระกูลก็มี ส่วนจันดีนั้นหมายถึงเจดีย์องค์ใหญ่ไม่ใช่ที่อยู่แต่เป็นศาสนสถาน ดังนั้นจันดีจึงมีขนาดใหญ่กว่าเจติยะ เช่น จันดีมหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธ จันดีปะวอน จันดีเมนดุต จันดีพราหมณัน เป็นต้น) เล็กๆ อีกเป็นจำนวนมาก แม้หลังพุทธศาสนาเลือนหายไปจากอินโดนีเซีย แต่ก็ยังมีชาวพุทธส่วนหนึ่งพยายามรักษาธรรมเนียมปฏิบัติโดยการสวดมนต์ตามเจติยะต่างๆ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากทั่วประเทศ มีพระภิกษุสงฆ์จากศรีลังกา พม่า เดินทางเข้าไปเผยแผ่พุทธศาสนาเพื่อให้ฟื้นฟูมาอีกครั้ง

แม้ว่าในปัจจุบัน ประเทศอินโดนีเซียจะเป็นประเทศนับถือศาสนาอิสลาม แต่อดีตเคยมีพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานอยู่และรุ่งเรืองมาก ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีโบราณสถานที่สำคัญ 2 แห่งอยู่ในอินโดนีเซียคือมหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธ ตั้งอยู่ที่ราบเกตุ (kedu) ในภาคกลางของชวา ห่างจากเมืองยอกยาการ์ตา (Jogjagata) ในปัจจุบันทางเหนือประมาณ 40 กิโลเมตร และวิหารเมนดุต (Mendut) ซึ่งอยู่ห่างจาก โบโรบูดูร์ไปทางทิศตะวันออก 3 กิโลเมตร

ประเทศอินโดนีเซียปัจจุบันมีวัดพุทธศาสนาอยู่ประมาณ 150 วัด ในจำนวนนี้ 100 วัด เป็นวัดฝ่ายมหายาน อีก 50 วัด เป็นวัดฝ่ายหีนยาน (เถรวาท) วัดไทย 4 แห่ง

ได้แก่ วัดพุทธเมตตา วัดวิปัสสนาคราหะ วัดเมนดุตพุทธศาสนวงศ์ และวัดธรรมทีปาราม วัดเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของฆราวาสเพราะจำนวนของพระภิกษุมีน้อย การปกครองดูแลพุทธศาสนิกชนขึ้นอยู่กับพุทธสมาคม ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในเมืองจาการ์ตา นครหลวงของอินโดนีเซีย และมีสมาชิก 6 แห่ง ตั้งอยู่ตามเมืองต่างๆ รวมมีสมาชิกทั้งสิ้นประมาณ 150,000 คน การฟื้นฟูพุทธศาสนาเริ่มขึ้นใหม่อีกครั้งเมื่อประมาณ 10 กว่าปีมานี้ เป็นการริเริ่มโดยพระสงฆ์ชาวลังกา และพระสงฆ์ชาวพื้นเมืองที่ได้รับการอุปสมบทไปจากวัดบวรนิเวศวิหาร และวัดเบญจมบพิตรในประเทศไทยปี พ.ศ.2512 คณะสงฆ์ไทยส่งพระธรรมทูตจากประเทศไทย ไปเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ทั้งชวาภาคกลาง ภาคตะวันออก และตะวันตก ขณะนี้ยังมิสร้างวัดไทยขึ้น แต่ก็เตรียมการที่จะสร้างวัดไทยขึ้นในสถานที่ไม่ห่างไกลจากมหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธ

ปี ค.ศ.1814 (พ.ศ.2357) เซอร์สแตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Sir Stamford Raffles) ส่งร้อยโทตอร์เนลิอัส (Lieutenant Cornelius) แห่งกองทัพอังกฤษ ไปสำรวจบริเวณที่เชื่อสืบกันมาว่าเป็นที่ตั้งของปูชนียสถานแต่โบราณ เขาพบซากปรักหักพังทั้งหลาย และรายงานสิ่งที่เขาค้นพบ และในระหว่างปี ค.ศ.1907-1911 (พ.ศ. 2450-2454) คณะนักโบราณคดีชาวฮอลันดาเริ่มบูรณะปูชนียวัตถุเหล่านั้น นัยว่าปี ค.ศ.1896 (พ.ศ.2439) รัฐบาลอาณานิคมของฮอลันดา ถวายรูปสลักหินถึงแปดเล่มเกวียนให้แก่พระเจ้าแผ่นดินไทย เมื่อคราวที่เสด็จเยือนอินโดนีเซีย (เอลซา ไชนุดิน (เพ็ชรี สุมิตร แปล), 2552:59)

มหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงพลังศรัทธาของชาวพุทธเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสาระสำคัญและจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา จนมีผู้อธิบายไว้ว่า “มีผู้มองมหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธมิใช่เป็นเพียงตัวแทนของพุทธจักรวาลและเป็นทาง 10 ขั้น เพื่อบรรลุนิพพานอันสูงสุดเท่านั้น แต่ยังมีความผูกพันกับในอดีตกาล ดังนั้นมหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธจึงมิใช่เป็นสถูปในความหมายดั้งเดิมคือเป็นสถานที่ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า แต่เป็นสถานที่บรรจุพระศพกษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์ที่ถวายพระเพลิงและฝังพระศพไว้บนพื้นฐานชั้นต้นๆ ของสิ่งก่อสร้างนี้ จึงเท่ากับผูกโยงปูชนียสถานในพุทธศาสนาไว้กับการบูชาบรรพบุรุษรุ่นเดิม และเจดีย์ยอดแหลมอันกว้างขวางแบบอินโดนีเซียแท้ๆ สมัยก่อนได้รับอิทธิพลฮินดูและพุทธศาสนา (เอลซา ไชนุดิน (เพ็ชรี สุมิตร แปล), 2552: 61) มหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธสร้างเป็นรูปโดมใหญ่หรือเป็นสถูปรอบๆ เขาเตี้ยๆ เป็นสัญลักษณ์

ของจักรวาลดังที่สาวกของพระพุทธเจ้าแลเห็น ใต้ฐานเจดีย์เป็นรูปแกะสลักภาพนูนแสดงให้เห็นโลกของความใคร่และตัณหา คนดีจะได้รับรางวัลด้วยการไปเกิดใหม่ในชีวิตที่ดีกว่า และคนชั่วจะได้รับโทษไปเกิดใหม่ในที่ต่ำกว่า ที่แปลกก็คือผู้สร้างที่แกะสลักภาพเหล่านี้แล้วกลับนำเอาก้อนหินไปปกปิดภาพเหล่านั้นเสีย ตามระเบียงทั้งสี่ด้านที่อยู่สูงขึ้นไปจากชั้นนี้เป็นชั้นๆ ขึ้นไป แสดงให้เห็นโลกของรูปในแบบต่างๆ หากเราเดินเลี้ยวซ้ายจากบันไดกลาง เราเดินรอบลานกว้างและด้านบนระเบียงที่ไม่มีหลังคา มีลูกกรงอยู่ทางซ้าย และมีจารึกคำสอนหลักอยู่บนฝาผนังด้านใน พร้อมด้วยภาพพุทธประวัติในระยะต่างๆ ที่ทรงแสวงหาทางตรัสรู้อีก 1,300 ภาพประกอบอยู่ หลังจากเดินเป็นระยะทางสามไมล์แล้ว เราก็พ้นจากโลกของรูปต่างๆ ออกไปยังโลกที่ปราศจากรูป มีลานกลมกว้างไม่มีขอบเขตสามระดับ มีสถูปหินถึง 72 สถูปเรียงรายอยู่โดยรอบคือสถูปเล็กเรียงรายอยู่รอบสถูปใหญ่ที่ตั้งอยู่ตรงกลาง และเราจะมองผ่านหุบเขาที่เขียวชอุ่มไปยังเทือกเขาที่แวดล้อมเรียงเป็นวงอยู่รอบด้าน เป็นอาณาบริเวณที่น่าชมอย่างยิ่ง

สถูปที่เล็กกว่านั้นบรรจุพระพุทธรูปไว้จำนวนมากและนักท่องเที่ยวมักได้รับเชิญให้เอามือลอดลูกกรงไปจับต้องพระหัตถ์หรือพระบาทพระพุทธรูปที่อยู่ภายในขณะที่มัคคุเทศก์ท่องบทสวดมนต์ที่เหมาะสมให้ฟัง สถูปองค์กลางที่ใหญ่กว่าก็แสดงให้เห็นนิพพานซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความว่างเปล่ามีโบราณสถานที่เล็กกว่าอยู่สองแห่งในบริเวณที่รวมกันอยู่นี้ จันติเมนดุต เป็นสถูปที่เชื่อกันว่าพระโพธิสัตว์ทั้งเก้าองค์ที่ปรากฏอยู่นั้นเป็นอดีตกษัตริย์ทั้งเก้าในราชวงศ์ไศเลนทร์ ซึ่งเมื่อย่างเข้าสู่สมัยที่ 10 ก็มีเรื่องยุ่งยากเกิดขึ้น และจันดี ปาวัน ก็เป็นสถานที่ที่เชื่อกันว่าใช้เผาบูชาเพื่อชำระตนให้บริสุทธิ์ก่อนจะเข้าไปในบริเวณมหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธ เจดีย์ทั้งสามอยู่ไม่ห่างกันนัก ใกล้ๆ กับเจดีย์เมนดุต ปัจจุบันมีวัดของคณะสงฆ์เถรวาทอินโดนีเซีย ที่จำพรรษาของพระสังฆปาโมกข์แห่งอินโดนีเซียคือพระศรีปัญญาวโรมหาเถระ อิทธิพลฮินดูยังมีปรากฏเป็นหลักฐานที่ชัดเจนแห่งหนึ่งคือจันดีพราหมมัน ซึ่งอยู่ห่างจากมหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธประมาณสี่สิบกิโลเมตร เจดีย์แห่งนี้สร้างขึ้นตามความเชื่อในเรื่องของรามยณะ ปัจจุบันมีให้เห็นอยู่หกองค์ ภายในเจดีย์แต่ละองค์จะเป็นที่ประดิษฐานของเทพเจ้าตามความเชื่อของศาสนาฮินดู ภายในเจดีย์องค์หนึ่งมีภาพโคนอนนิ่งอยู่ภายใน เกี่ยวกับชาวฮินดูนั้นมีระบุไว้ว่า “ชาวฮินดูอินโดนีเซียอยู่ในบาหลีเป็นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 90 ของชาวฮินดูทั้งประเทศ และมีพัฒนาการต่างไปจากฮินดูในอินเดีย สิ่งสำคัญของฮินดูบาหลีหรือ อะกามา ฮินดู ธรรมะ คือ

ความเชื่อในสมดุลของพลังที่ตรงกันข้ามกันเช่นดีและชั่ว มืดและสว่าง ชายและหญิง บวกและลบ ระเบียบและวานวาย พลังทั้งสองอยู่ร่วมกันและมีพลังพอกัน (มัลลิกา พงศ์ปริตร, ศิริพร โตกทองคำ, 2549:62)

นอกจากนี้ มีคัมภีร์ทางพุทธศาสนาแบบชวาที่สำคัญ 2 เล่ม ได้แก่ คัมภีร์สังหยังกามาหานิกัน (Sang hyang Kamahaanikan) และคัมภีร์กามาหายานันมันตรานายา (Kamahayanan Mantranaya)

ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินโดนีเซีย

พุทธศาสนาในอินโดนีเซียสามารถแบ่งออกเป็นยุคต่างๆ ดังนี้

พุทธศาสนายุคโบราณ-สุวรรณทวีป: ชาวอินเดียเข้ามาในดินแดนอุษาคเนย์หรืออาจปักหลักอยู่ ดังที่ศาตราจารย์ เอ็น.เจังหวัด โครม (N.J. Krom) ให้ทัศนะไว้ว่า พวกพ่อค้าชาวอินเดียเข้ามาทำการค้าขายและแต่งงานกับชนพื้นเมือง ขยายจำนวนประชากรและตั้งถิ่นฐาน รวมทั้งเผยแผ่วัฒนธรรมอินเดีย และศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ (George Coedes) ให้เหตุผลไว้ว่า หนึ่งพ่อค้าอินเดียต้องการทองคำจากดินแดนสุวรรณภูมิ สองชาวอินเดียมีความสามารถและความรู้ในการเดินเรือมากยิ่งขึ้น เพราะรู้จักอาศัยลมมรสุม และสามพวกพ่อค้าชาวอินเดียนับถือพุทธศาสนา ไม่เชื่อระบบวรรณะ แตกต่างจากชาวฮินดูผู้เชื่อระบบวรรณะ จึงไม่กล้าพอที่จะเดินทางปะปนกับประชาชนคนกลุ่มอื่น เพราะเกรงจะปนแต่ชนชั้นวรรณะ กลายเป็นการแปดเปื้อนและความเสื่อม ชาวอินเดียนำอารยธรรมเข้ามาโดยเฉพาะศาสนาฮินดูและพุทธศาสนา ตั้งแต่ศตวรรษที่ 1-3 ศาสนาฮินดูมารับใช้ชาวอุษาคเนย์ในแง่การดำเนินชีวิต (a way of life) แต่พุทธศาสนาชาวอุษาคเนย์นับถือกันมากคือนิกายมหายานเป็นแบบวัชรยานในประเทศอินโดนีเซีย กระทั่งการเข้ามาของศาสนาอิสลามในศตวรรษที่ 13 จึงทำให้ดินแดนนี้เปลี่ยนแปลงไปอีกครั้ง ผู้รู้และกลุ่มนักประวัติศาสตร์เชื่อว่า อารยธรรมอินเดียมาพร้อมนายทหารจำนวนมากที่แตกทัพจากสงครามใหญ่ๆ ในอินเดีย หรือมาพร้อมกับการเผยแผ่พุทธศาสนาสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชส่งพระมหาเถระสองรูปแก่พระโสณะกับพระอุตตระมาเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิประมาณศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล นับเวลาถึงปัจจุบันประมาณมากกว่า 2,300 ปี ปรากฏในหนังสือทีปวงศ์และมหาวงศ์ในพงศาวดารลังกา แต่แน่นอนทีเดียวว่า ทุกกลุ่มหรือชนชั้นจากประเทศอินเดียย่อมมีส่วนในการเผยแผ่วัฒนธรรมจากลุ่มน้ำสินธูประเทศอินเดีย แม้แต่แนวความเชื่อว่า บรรดานักเดินเรือชาว

อุษาคเนย์ที่เดินทางไปอินเดียบริเวณอินเดียใต้ ต่อจากนั้น นำความรุ่งเรืองหรืออารยธรรมที่เป็นประโยชน์มาใช้ในภูมิภาคของตนเอง (มัลลิกา พงศ์ปริตร, ศิริพร โตกทองคำ, 2549: 63)

อินโดนีเซียนับเป็นดินแดนสำคัญแห่งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา เพราะเคยเป็นศูนย์กลางที่สำคัญเมื่อราว 1,000 กว่าปี จากจดหมายเหตุของนักธรรมจาริกชาวจีน นามว่า “อี้จิ้ง” บอกให้เราทราบว่า “พุทธศตวรรษที่ 12 พุทธศาสนาประดิษฐานอย่างมั่นคงในเกาะชวา หลักฐาน คือ มหาเจดีย์บรมพุทโธ เจดีย์เมนดุต และเจดีย์ปะวอน”

พุทธศาสนาอินเดียสมัยปาละยุคก่อนเข้ามาของอิสลามอาหรับ: กลางพุทธศตวรรษที่ 13 บนเกาะชวาทางภาคกลาง เกิดราชวงศ์ที่ยิ่งใหญ่นามว่า ราชวงศ์ไศเลนทร์ ซึ่งในเวลาต่อมา ราชวงศ์ไศเลนทร์ มีอำนาจปกครองอาณาจักรศรีวิชัยในพุทธศตวรรษที่ 15 และมีการติดต่อราชวงศ์ปาละแห่งเบงกอล และมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน โดยอาณาจักรศรีวิชัยส่งพระภิกษุไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งกษัตริย์แห่งเบงกอล ก็ให้การต้อนรับอย่างดี และทางเบงกอล ก็ส่งพระภิกษุและช่างฝีมือดีมาเผยแผ่พุทธศาสนา และสอนศิลปะสมัยปาละแก่ชาวศรีวิชัยด้วย

พุทธศาสนาเสื่อมมาก สมัยพุทธศตวรรษที่ 19 เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง และทำให้อาณาจักรมัชปาหิตเข้ามามีอำนาจแทน ซึ่งอาณาจักรนี้เป็นฮินดู แต่ต่อมากษัตริย์มัชปาหิตพระองค์หนึ่ง นามว่า ระเด่นปาทา ทรงเกิดความเลื่อมใสในศาสนาอิสลาม ทรงยกย่องให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ และห้ามเผยแผ่พุทธศาสนา ชาวพุทธในอินโดนีเซียช่วงนี้ ไม่ได้มีบทบาทเด่นใดๆ เลย และกลายเป็นชนกลุ่มน้อย ภายใต้ชาวมุสลิม ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ และเป็นเช่นนี้เรื่อยมาจนถึงยุคฮอลันดาปกครอง และได้รับเอกราช ชาวอินโดนีเซียพุทธนั้นส่วนใหญ่อยู่ทางตะวันตกของเกาะชวา เกาะบาหลี เกาะบังกา เกาะเบลิตุง และบางส่วนของเกาะสุมาตรา

นักวิชาการทางประวัติศาสตร์เชื่อว่า “ศรีวิชัย” มีอยู่จริงการผันแปรของชุมชนรัฐและการเมืองการปกครอง มีสาเหตุหลายอย่างขึ้นลงตามการค้าขายและอำนาจทางการเมืองยุคนั้น ซึ่งอาณาจักรศรีวิชัยมีพื้นที่แผ่ไปกว้างใหญ่ไพศาลยุครุ่งเรืองมีทั้งเมืองไชยา สุราษฎร์ธานี เพราะมีหลักฐานประกอบไปด้วยจารึกโบราณสถานศิลปกรรมสมัยศรีวิชัยมากมายปาเลมบังบนเกาะสุมาตรา เพราะมีจารึกและโบราณสถานจำนวนมากเป็นหลักฐานปรากฏ หรือแม้แต่กระจายไปทั่วคาบสมุทรมลายูตอนล่าง ซึ่งครอบคลุมช่องแคบมะละกา ช่องแคบซุนดา เกาะสุมาตรา ทั้งด้าน

ตะวันออกตอนล่างแห่งเกาะชวา และหมู่เกาะต่างๆ อีกจำนวนมากมาย มีการเดินทางค้าขายหรือจุดประสงค์อื่นใดก็ตามเริ่มมีการข้ามช่องแคบมะละกามากขึ้นและคับคั่งด้วยหมู่เรือเดินสมุทรจากประเทศต่างๆ เพราะปรากฏว่าตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 5-7 มีกลุ่มศิลาจารึกศรีวิชัยบนเกาะสุมาตรา ศรีวิชัยนี้อาจจะทำการค้าขายตามชายฝั่งทะเล และติดต่อกับบริเวณอื่นในน่านน้ำทางทะเล

ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 1-3 ฟูนันเข้ามามีบทบาทเป็นภูมิภาคเชื่อมต่อและเป็นตัวกลางทางการค้าขายระหว่างอินเดียและจีน อีกทั้งบริเวณนี้มีอิทธิพลทางการค้ามากที่สุดในช่วงคริสต์ศตวรรษประมาณ 2-5 ครอบคลุมครบทุกเส้นทางรวมถึงจามปา ในแถบชายฝั่งตลอดแนวคาบสมุทรมลายู ซึ่งประชาชนใช้ภาษามลายูเก่าเพื่อการสื่อสาร ชุมชนหรือเมืองที่พัฒนาขึ้นมามีสถานะเป็นเมืองท่าเพื่อการค้าขายกับชาวต่างชาติต่างภาษาทั้งนั้น และกลายเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จตามลำดับ เมื่อเทียบกับอาณาจักรอื่นคืออาณาจักรทวารวดีมีพัฒนาการเริ่มแรกคล้ายคลึงกัน และอยู่ช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 5 หรือที่ 6

ปี ค.ศ.670-695 หลวงจีนอี้จิงเดินทางเพื่อไปศึกษาที่ชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียเป็นเวลา 12 ปี ผ่านโฟชิและกลับมาผ่านโฟชิอีกครั้งเมื่อเดินทางกลับจากอินเดีย ขณะที่หลวงจีนอี้จิงพำนักอาศัยอยู่ที่โฟชิเขียนเอกสารจำนวนสองเล่ม บันทึกการปฏิบัติธรรมในประเทศอินเดียและในหมู่เกาะมลายู อีกเล่มหนึ่งบันทึกความจำจากภิกษุผู้เดินทางไปแสวงบุญหรือธรรมในตะวันตกสมัยราชวงศ์ถัง ในบันทึกบอกว่าหลวงจีนอี้จิงแวะที่ปาเลมบัง เพื่อเรียนหลักภาษาสันสกฤตเป็นเวลาหกเดือน แล้วส่งเอกสารสองฉบับกลับบ้านเกิดผ่านทะเลทางทิศใต้ปี ค.ศ.685 หลวงจีนอี้จิงแวะที่โฟชิอีกครั้ง บันทึกไว้ว่า พุทธศาสนารับความศรัทธาจากกษัตริย์และชนชั้นหัวหน้าในเผ่าหรือท้องถิ่นนั้นๆ ในอาณาจักรโฟชิมีภิกษุสามเณรมากกว่า 1,000 รูป ดังนั้นนครโฟชิเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองด้วยพุทธศาสนาด้านการศึกษาเศรษฐกิจและสังคม

จากบันทึกเอกสารหลวงจีนอี้จิงบอกว่า มลายูและจัมบีกลายเป็นส่วนหนึ่งในอาณาจักรศรีวิชัยตอนปลายศตวรรษที่ 7 และมีจารึกด้วยภาษามาเลย์โบราณมีอายุประมาณ ค.ศ.683-686 ขุดพบที่สุมาตราและเกาะบังกากล่าวไว้ว่า ราชาแห่งศรีวิชัยมีพลทหารถึง 20,000 คน เข้ารบพุ่งกับข้าศึกคือมลายู อาณาจักรศรีวิชัยส่งคณะทูตไปประเทศจีนปี ค.ศ.670 และบันทึกว่าศรีวิชัยส่งเครื่องบรรณาการให้แก่จักรพรรดิจีน ซึ่งเครื่องบรรณาการ เช่น นักดนตรี นกแก้วหลากสี เป็นต้น และจักรพรรดิจีนให้บรรดาศักดิ์แก่ราชาอาณาจักรศรีวิชัยเป็นเจ้าแห่งประเทศราชเป็นการตอบแทน

ต่อเครื่องบรรณาการและการสวามิภักดิ์

หลักฐานสำคัญที่เกี่ยวเนื่องถึงอาณาจักรศรีวิชัยปรากฏในศิลาจารึกภาษาสันสกฤตในคริสต์ศตวรรษที่ 8 ค้นพบที่วัดเสมาเมือง นครศรีธรรมราชหรือจารึกหลักที่ 23 จารึกไว้ว่า ความสัมพันธ์ของกษัตริย์ศรีวิชัยมาจากราชวงศ์ไศเลนทร์และอำนาจราชวงศ์ไศเลนทร์อยู่ที่เกาะชวาอีกด้วย และมีเหตุผลพร้อมหลักฐานยืนยันว่าพระเจ้าพลบุตรเป็นกษัตริย์แห่งศรีวิชัย และเชื่อกันว่าพระองค์ทำให้อำนาจศรีวิชัยเพิ่มความเข้มแข็งมั่นคงยิ่งกว่าแต่ก่อน ดังนั้น อาณาจักรศรีวิชัยมีอำนาจสูงสุดทางการเมืองและเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้เริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 9 ถึงที่ 13 ต่อจากนั้น พระเจ้าพลบุตรทรงบริจาคทรัพย์สร้างวิหารที่วิทยาลัยนาลันทา เพื่อให้ผู้แสวงบุญจากศรีวิชัยพักอาศัยในบริเวณเป็นที่พุทธสถาน และบ่งบอกเป็นจารึกว่าพระเจ้าพลบุตรเป็นโอรสกษัตริย์จากราชวงศ์ไศเลนทร์ที่เมืองชวา ปรากฏในศิลาจารึก ค.ศ. 860 ที่ค้นพบภายในมหาวิทยาลัยนาลันทา เมืองเบงกอล

ในคริสต์ศตวรรษที่ 10 มีหลักฐานจากประเทศจีนและอาหรับว่า ศรีวิชัยครองอำนาจยิ่งใหญ่ในอุษาคเนย์ เพราะศรีวิชัยมีพุทธศาสนามหายาน-ตันตรยานรุ่งเรืองในหมู่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือ และเป็นศูนย์กลางการค้าการลงทุนยุคสมัยนั้น และกลุ่มประเทศอาหรับกล่าวถึงศรีวิชัยว่าเป็นแหล่งสินค้าสำคัญมาก คือเครื่องเทศ คือการบูร (camphor) กานพลู (clove) ลูกจันทน์ (nutmeg) และไม้หอมเครื่องหอม ยิ่งกว่านั้น ศรีวิชัยมีพลเมืองจำนวนมากเพียงพอทำให้มีกองทัพที่แข็งแกร่งและมีความพร้อมเพื่อการรบตลอดเวลา ส่วนประเทศจีนบันทึกว่า ศรีวิชัยส่งคณะทูตเจริญสัมพันธไมตรีต่อกันเป็นประจำตลอดระยะเวลาถึงศตวรรษที่ 12

ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 10 คู่แข่งขันแย่งการค้าและเส้นทางการเดินเรือบริเวณช่องแคบมะละกาและซุนดาเกิดขึ้น จีนบันทึกหลักฐานไว้ว่า ทูตศรีวิชัยร้องเรียนต่อจักรพรรดิจีนเนื่องจากสงครามระหว่างศรีวิชัยกับชวารบพุ่งติดพันกัน โดยขอให้ศรีวิชัยเป็นรัฐอารักขา ขณะเดียวกันชวาก็ร้องเรียนเรื่องเดียวกันนี้ต่อจักรพรรดิจีน ผลการรบกันทำให้ชวาพ่ายแพ้และทำให้พระเจ้าธรรมวังสาสิ้นพระชนม์ในสนามรบ และอำนาจของชวาตะวันออกต้องเสื่อมถอยลงไป ประมาณปี ค.ศ.1006 เป็นเวลาเกิดสงครามสองอาณาจักร และ ดี.จี.ฮอลล์ แสดงทัศน์ไว้ว่า เพราะศรีวิชัยได้รับการช่วยเหลือจากประเทศจีนและอาณาจักรโจฬะด้วยความสัมพันธ์อันดีต่อกัน จึงชนะสงครามเหนือทัพชวา

ยุคความเปลี่ยนแปลงและความเสื่อมของอาณาจักรศรีวิชัย (ค.ศ.11-14)

อาณาจักรโจฬะเป็นทั้งมิตรและศัตรูในเวลาต่อมา ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย โจฬะอาจไม่พึงพอใจเพราะศรีวิชัยครอบครองเส้นทางเดินเรือเป็นเวลานานและทำให้เสียผลประโยชน์มากมายมหาศาลทางการค้า การเก็บภาษีและค่าระวางต่างๆ ในบริเวณท่าเรือเป็นเวลานานถึง 400 ปีแห่งความรุ่งโรจน์ในอุษาคเนย์ ดังนั้นจึงมีการกระทบกระทั่งระหว่างกันจึงมีมาเสมอ ดังมีหลักฐานปรากฏว่า ค.ศ.1017 โจฬะยกพลรุกรานโจมตีศรีวิชัยแหลมมลายูปี ค.ศ.1025 ทหารของโจฬะเข้าทำลายและขนสิ่งของมีค่าไปทั้งหมด และลุกลามไปถึงเมืองปาเลมบัง เพื่อตัดกำลังพลของศรีวิชัย ชื่ออาณาจักรศรีวิชัยหายไปช่วงหนึ่งตั้งแต่ ค.ศ.1025-1077 เป็นเวลาแห่งการฟื้นฟูจากความเสียหายครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ของศรีวิชัย

พุทธศาสนายุคการเข้ามาของอิสลาม: จนถึงปี พ.ศ.1930 พ่อค้าชาวอาหรับผู้หนึ่งนำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแผ่ และพยายามชักจูงให้พระเจ้าองควิชัย กษัตริย์ของมัชปาหิตเข้ารีต แต่ไม่เป็นผลสำเร็จจึงหันไปเกลี้ยกล่อมระเด่นปาทา ราชโอรสของพระเจ้าองควิชัยแทน ต่อมา ระเด่นปาทาปลงพระชนม์พระเจ้าองควิชัย แล้วประกาศตนเป็นสุลต่านและให้ประชาชนในอาณาจักรของพระองค์นับถือศาสนาอิสลามแทนศาสนาฮินดู บางตำรากล่าวว่า ระเด่นปาทามีชายาเป็นมุสลิมจึงเข้ารีตตาม เมื่อเปลี่ยนศาสนาแล้วบังคับให้เจ้านายและราษฎรนับถือศาสนาอิสลามด้วย แต่โอรสองค์หนึ่งซึ่งนับถือพุทธศาสนาไม่ยินยอมเดินทางหนีออกจากอาณาจักร และประกาศว่าอีก 500 ปี พุทธศาสนาจะกลับคืนมาใหม่

ต่อมาเมื่ออิสลามขยายอำนาจครอบงำอินโดนีเซียปีพุทธศักราช 2012 ชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ขณะที่พุทธศาสนาตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมตลอดระยะเวลาอันยาวนาน พุทธศาสนิกชนชาวอินโดนีเซีย ใช้ความเสียสละอย่างสูงเพื่อพิทักษ์และปกปักรักษาพุทธศาสนาไว้มิให้สูญสิ้นไป โดยปราศจากการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเท่าที่ควร

ยุคเสื่อมแห่งพุทธศาสนาหลังการเข้ามาของศาสนาอิสลาม: การเข้ามาของศาสนาอิสลามทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมในอินโดนีเซีย มาเลเซีย และโลกมลายู แต่การเข้ามาศาสนาอิสลามไม่เป็นที่แน่ชัด น่าจะอยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 นับศักราชของชาวมุสลิม คือนับตั้งแต่องค์ศาสดามูฮัมมัดและสาวกหนีออกจากเมืองเมกกะ (Mecca) ไปเมืองเมดินา (Medina) เรียกมุสลิมศักราชว่า “ฮิจเราะห์” ที่ 1 หรือประมาณ ค.ศ.622 หลังจากศาสดามูฮัมมัดสวรรคตปี ค.ศ.632 ชาวมุสลิมเผยแผ่ศาสนาไปทั่วทุกภูมิภาคทั่วโลก รวมทั้งอินโดนีเซีย พ่อค้า

ชาวอาหรับหรือเปอร์เซียค้าขายกับชนพื้นเมืองเป็นเวลานาน ดังหลักฐานว่า ชาวมุสลิมเคยตั้งถิ่นฐานในเกาะสุมาตราฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือปี ค.ศ.684 เป็นท่าเรือเบรุสผลิตการบูรจำนวนมากมาย จากบันทึกของมาร์โค โปโลว่าประชาชนชาวเฟอร์ลัก (เปอร์ลัก) อยู่ฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือเกาะสุมาตรา หันไปนับถือกฎพระมูฮัมมัด การเผยแผ่ศาสนาอิสลามดำเนินเป็นไปอย่างรวดเร็วตามจารึกพบบนหลุมฝังศพสุลต่านแก่งสมุทรา นามสุลต่านมาลิก อัลซอและห์ (Sultan Malik al Saleh)

พุทธศาสนายุครัฐจารีตสุลต่านและยุคอาณานิคม: ชาวพุทธในอินโดนีเซียช่วงนี้ไม่มีบทบาทเด่น และกลายเป็นชนกลุ่มน้อยภายใต้ชาวมุสลิมซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ และเป็นเช่นนี้เรื่อยๆ จนถึงยุคอาณานิคมฮอลันดา และได้รับเอกราช ชาวอินโดนีเซียพุทธนั้นส่วนใหญ่อยู่ทางตะวันตกของเกาะชวา เกาะบาหลี เกาะบังกา-เกาะเบลิตุง และบางส่วนของเกาะสุมาตรา พุทธศาสนาในอินโดนีเซียมีส่วนผสมของฮินดูจนบางครั้งแยกกันไม่ออก ฮินดูและพุทธจึงอยู่ร่วมกันจนมีผู้มองว่า “ศาสนาพุทธแตกกิ่งก้านมาจากฮินดู แต่มีความอ่อนโยนและลึกซึ้งกว่า แผ่ขยายสู่จีนและผ่านทางการออกเดินทางจาริกของพระสงฆ์ ก่อนเข้าสู่ชวาและสุมาตรา แม้ว่าพุทธศาสนาจะได้รับอิทธิพลมาจากฮินดูก็ตาม แต่ลบล้างระบบวรรณะเช่นเดียวกับความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าหลายองค์ และเสนอแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ชาวพุทธในอินโดนีเซียส่วนใหญ่เป็นคนจีน แม้จะเป็นพุทธที่ผสมผสานกับความเชื่อของบรรพบุรุษคือลัทธิเต๋าและขงจื้อ แต่คนจีนส่วนใหญ่ชอบบอกว่าตนเป็นคนพุทธ

โบราณสถาน-โบราณวัตถุทางพุทธศาสนาในอดีตยังคงหลงเหลือให้เห็นเป็นจำนวนมากดังที่เอลซา ไชนุดินบันทึกไว้ว่า “อาณาจักรต่างๆ ในชวาทิ้งโบราณวัตถุทั้งหลายอย่างหรูหราไว้เป็นอันมาก ในระหว่าง ค.ศ.750-850 มีการสร้างปูชนียสถานในพุทธศาสนาที่น่าประทับใจที่สุดในชวากลางคือ มหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธ ซึ่งยังคงอยู่มาจนกระทั่งปัจจุบัน แสดงให้เห็นแบบการก่อสร้างที่แสดงความคิดทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับจักรวาล และตามภาพแกะสลักอันยาวเหยียดรอบระเบียงทั้งสี่ด้านก็เป็นภาพพุทธประวัติทั้งสิ้น (เอลซา ไชนุดิน (เพ็ชรี สุมิตร แปล), 2552: 59)

หลักฐานของอิทธิพลพุทธ-ฮินดู นั้น เห็นอยู่ชัดเจนเพียงพอในอินโดนีเซียภาคต่างๆ ที่มีจารึกภาษาสันสกฤตที่อาจอ้างย้อนหลังไปถึงคริสต์ศตวรรษที่ 5 และมีการค้นพบโบราณสถานและประติมากรรมฮินดูจำนวนมากในบริเวณหมู่เกาะ แม้ว่าในอินเดียลัทธิฮินดูและพุทธศาสนาจะแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน แต่ในอินโดนีเซียยาก

ที่จะแบ่งแยกสิ่งเหล่านั้นออกจากกัน โดยเฉพาะสิ่งที่พวกเขายอมรับมักจะเป็นการผสมผสานของปรัชญาฮินดูและพุทธซึ่งเข้ากับความเชื่อทางศาสนาเก่าๆ ที่มีอยู่ในอินโดนีเซียในเวลานั้น ลัทธิฮินดูนั้นเป็นระบบเกี่ยวกับราชสำนักโดยเฉพาะ รวมทั้งเน้นถึงเรื่องวรรณะและความสัมพันธ์ทางสังคมของชนชั้นต่างๆ ที่มีอยู่ระหว่างกัน และยังเน้นถึงบทบาทของกษัตริย์ที่มีสภาวะ เช่น พระเจ้า ผู้ที่จะต้องมีความประพฤติที่ถูกต้อง อันจะนำความปลอดภัยและความอุดมสมบูรณ์ให้แก่อาณาจักรของพระองค์

อีกด้านหนึ่งพุทธศาสนามีลักษณะเป็นสถาบันน้อยกว่าและเป็นกันเองมากกว่า ทุกคนอาจบรรลุถึงความหลุดพ้นจากสิ่งทั้งหลายหรือนิพพานโดยไม่จำกัดเฉพาะผู้ที่มีกำเนิดสูง แต่เกี่ยวข้องกับการทำสมาธิ อดอาหาร และการปฏิบัติชอบ พุทธศาสนานิกายที่มายังอินโดนีเซียคือมหายานนั้น เน้นถึงการปฏิบัติชอบและการสร้างวัดตลอดจนอนุสาวรีย์ บุคคลที่บรรลุถึงความหลุดพ้นและอยู่ระหว่างที่จะบรรลุนิพพานอาจปฏิเสธรางวัลอันสูงสุดนี้เพื่อสิ่งอื่น คือเขาจะกลายเป็นพระโพธิสัตว์ พระพุทธเจ้าในระยะเริ่มแรกนี้เป็นผู้ที่คนเคารพนับถือ (เอลซา ไชนุดิน (เพ็ชรี สุมิตร แปล), 2552: 53)

ชาวอินโดนีเซียที่นับถือพุทธศาสนานิกายมหายานอยู่นั้นจะมีอยู่บนเกาะชวา ได้แก่ ชาวชวา (นับถือพุทธศาสนาร้อยละ 1) และชาวซุนดา และจะมีชาวบาหลีบนเกาะบาหลี ซึ่งบางคนก็นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแบบพื้นเมือง ควบคู่กันไป และมีชาวซาซะก์บางคนที่นับถือศาสนาพุทธ และลัทธิวตูตลู ซึ่งเป็นศาสนาอิสลาม ที่รวมกับความเชื่อแบบฮินดู-พุทธ อยู่บ้างบนเกาะลอมบอก รวมไปถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยบนเกาะชวาทุกๆ ปี ศาสนิกชนเหล่านี้จะมาประกอบพิธีในวันวิสาขบูชาที่มหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธ ที่เมืองมุนตีลาน ที่อินโดนีเซียนี้จัดตั้งสมาคมเพื่อสอนพุทธศาสนาแก่เยาวชน มีการบรรยายธรรม ปฏิบัติสมาธิ ออกวารสาร เช่น วารสารวิปัสสนา และวารสารธรรมจารณี ซึ่งการปกครองดูแลศาสนิกชนในอินโดนีเซียจะขึ้นกับพุทธสมาคมในอินโดนีเซีย มีสำนักงานใหญ่ในกรุงจาการ์ตา มีสาขาย่อย 6 แห่ง

พุทธศาสนายุคหลังอาณานิคม เอกราช กำเนิดอาเซียนและประชาคมอาเซียน องค์กรทางพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย: การฟื้นฟูและพัฒนาการ

หลังจากปี พ.ศ.2499/ค.ศ.1956 ชาวพุทธอินโดนีเซียและทั่วโลกได้เฉลิมฉลองพระพุทธศาสนาครบรอบ 2500 ปี หลังพุทธปรินิพพาน สำหรับอินโดนีเซียถือว่า เป็นการเริ่มต้นพุทธศาสนาเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ หลังจากพุทธศาสนาหายไปแทบ

จะมืดมิดราว 500 ปี ก่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะก่อตั้ง องค์กร สมาคมด้านพุทธศาสนาประกอบด้วยองค์กรชาวพุทธและองค์กรคณะสงฆ์อินโดนีเซีย (Indonesian Buddhist Organization) การฟื้นฟูและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาในอินโดนีเซียเริ่มตั้งแต่การเฉลิมฉลองวิสาขบูชาเป็นครั้งแรก ปี พ.ศ2496/ค.ศ.1953 มีผู้เข้าร่วมราว 3000 รูป มีเอกอัครทูตปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ เริ่มต้นจากบุคคลท่านแรก คือ โบน อัน (Boan An) ชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนซึ่งจบการศึกษาวิชาฟิสิคส์ ที่มหาวิทยาลัย กรอนิงเจน ประเทศเนเธอแลนด์ ปี พ.ศ.2496/ค.ศ.1953 ท่านอุปสมบทเป็นสามเณรนิกายมหายาน (ฉาน) ที่วัด ขวง หัว ซี (Khong Hua Si Temple) กรุงจาการ์ตา มีฉายาว่า ติ เฉง (Ti Cheng) อุปัชฌาย์แนะนำท่านให้ไปศึกษาพุทธศาสนาต่อที่ประเทศพม่า และปีเดียวกันนี้ ท่านได้เข้าร่วมซาซาน เยทะ (Sasan Yeiktha) ที่ย่างกุ้งเพื่อปฏิบัติกรรมฐานสติปัฏฐานแนวมหาสีสะยะดอ ปีต่อมาท่านจึงบวชเป็นพระภิกษุ มีฉายาทางธรรมว่า ภิกษุ อาชิน ชินรักขิตะ นับเป็นพระภิกษุชาวอินโดนีเซียรูปแรกในรอบ 500 ปี ปี ค.ศ. 1955 ท่านจึงได้เดินทางกลับไปเกาะชวาและทำงานฟื้นฟูและสถาปนาพุทธศาสนา สร้างวัด วิหารหลายที่ ต่อมา ท่านก่อตั้งองค์กรหลายแห่งของประเทศ จากประเพณีปฏิบัติทางเถรวาทและมหายาน ท่านได้สอนให้ชาวพุทธอินโดนีเซียอ่านพระปริตต์เป็นภาษาบาลี สวดมนต์เป็นภาษาสันสกฤต และจีนตามลำดับ ปี พ.ศ.2498/ค.ศ.1955 เดือน กรกฎาคม ซึ่งตรงกับวันอาสาฬบูชา ท่านอาจารย์ได้ก่อตั้งสมาคมศาสนิกสัมพันธ์อุบาสก-อุบาสิกา อินโดนีเซีย ที่วิหารพุทธคยาวาตุ กง เสมรัง สมาคมนี้เป็นตัวแทนช่วยเหลือพระสงฆ์ มีอุบาสกหัวหน้าชื่อ มาธยันติกะ เอส มันกุงกะวัตชา ทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนา เนื่องจากพระสงฆ์สมัยนั้นยังจำนวนน้อยอยู่ ปี พ.ศ.2499/ค.ศ.1956 ชาวพุทธทั่วโลกเฉลิมฉลองพุทธยันตี 2500 ปี หลังพุทธปรินิพพานในประเทศอินโดนีเซีย ถือว่าเป็นการรำลึกถึงพุทธศาสนาและเริ่มต้นการฟื้นฟูพุทธศาสนา

องค์กรพุทธศาสนาในอินเดียยุครัฐชาตินี้ ประกอบด้วย

1.ตรีธรรมอินโดนีเซีย (Indonesian Tridharma Combine (Gabungan Tridharma Indonesia - GTI) องค์กรนี้เป็นการร่วมตัวกันของสามกอ ฮวี วัดจีน (Sam Kauw Hwee-Chinese Temple) และสมัชชา สามกอฮวีอินโดนีเซีย (Sam Kaw Hwee Indonesian Assembly) ร่วมกับเตียนลีฮวี (Thian Lie Hwee) นำโดยท่านองเตียนเบียว (Ong Tiang Biaw) ต่อมาท่านบวชเป็นพระชินปุตตะ) และร่วมกับ ของเกาอินโดนีเซีย (Khong Kauw Hwee Indonesia-GAPAKSI) ชินมิงฮุย

(Sin Ming Hui-Social Community of Candranaya) และ Buddha Tengger ก่อตั้งร่วมกัน สัม กอ อินโดนีเวียภายใต้การนำของ ประธาน โบนอัน (Boan An) ปี 2496/ค.ศ. 1953. หลังจากท่านโบน อัน (Boan An) บวชเป็นภิกษุ พ.ศ.1954 ในพม่าด้วยฉายาทางธรรมว่า อาชิน ชินรักษิตะ (Ashin Jinarakkhita) ประธานของสมาคมเปลี่ยนเป็นโ ขย โซย เขียม (Drs. Khoe Soe Khiam/Drs. Sasana Surya)ปี พ.ศ. 2505/ค.ศ.1962 เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น คาบุนคัน ตรี ธรรมะ อินโดนีเซีย (Gabungan Tri Dharma Indonesia (GTI)

2.สมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย-Indonesian Buddhist Association (Perhimpunan Buddhis Indonesia–PERBUDHI) ชาวพุทธชวา และ โซซโร อุโตโม (Sosro Utomo-Buddhist Tengger) มองว่า ถ้ายังรวมกับสมาคมเดิมอยู่ก็เป็นการยาก ปี พ.ศ.2500/ค.ศ.1957 จึงจัดตั้งสหพันธ์พุทธศาสนาแห่งอินโดนีเซีย มีประธานสมาคมคนแรก คือ โซซโร อุโตโม (Sosro Utomo) ในการประชุมคองเกรส ปี พ.ศ.2501/ค.ศ.1958 เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นสมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Buddhist Association of Indonesia (PERBUDHI) มี สารีบุตร โซโดโน (Mr. Sariputra Sadono) เป็นประธาน และมีประธาน คือ โซยมันตรี (Col. Soemantri M.S.) และ บริกดีร์ สุรัชจิ เกอร์ตวิชยะ (Gen. Brigadir. A.A. Suraji Kertawijaya) ด้วยความมุ่งมั่นของพระชินรัก ชิตะ (Jinarakkhita) สมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Perbuddhi) เติบโตอย่างรวดเร็ว และแพร่หลายไปทั่วเกาะชวา มีกลุ่มอุบาสกและอุบาสิกาชนชั้นนำเป็นสมาชิกในสมาคมด้วย สมาชิกกลุ่มมีความเป็นพี่น้องเรียกกลุ่มเป็นกลุ่มศาสนิกสัมพันธ์อุบาสกอุบาสิกา (Fellowship of Indonesian Layman and Laywomen-PUUI) ก่อตั้งขึ้นปี พ.ศ.2499/ค.ศ.1956 โดยพระชินรักขิตและมีภารกิจสนับสนุนและรับผิดชอบต่อคณะสงฆ์ชื่อว่า สังฆะ สุจิ อินโดนีเซีย (Sangha Suci Indonesia) ที่นำโดยท่าน Ashin Jinarakkhita

3.สภาชาวพุทธอินโดนีเซียทั้งมวล (The Deliberations of All Indonesian Buddhists: Musyawarah Umat Buddha Seluruh Indonesia (MUBSI)) ก่อตั้งปี 2505/ค.ศ.1962 โดยสมาชิกบางส่วนที่ปฏิเสธเข้าร่วมกับกลุ่ม PUUI ในสมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Perbuddhi) นำโดยซูฮาร์โต ดโจโจซัมเปโน (Drs.Suharto Djojosumpeno) จากเมืองยอร์กยา (Yogya) ซึ่งเคยทำหน้าที่เป็นอาสาที่เลมหามัส (Lemhanas) เกิดข้อโต้แย้งกันว่า องค์กรไม่ควรเป็นล้อของสมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Perbuddhi) ดำเนินไปได้ดี ทั้งนี้เพราะ PUUI ไม่ได้ปฏิบัติตาม

การตัดสินใจของสภาสูงสุด (คองเกรส) แต่ขึ้นอยู่กับคณะสงฆ์เสียมากเกินไป

4.ชาวพุทธอินโดนีเซีย (Buddhist Indonesia) ปี พ.ศ.2508/ค.ศ.1965 สาขาสมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Perbuddhi) เซมรังแยกตัวออกจากสมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Perbuddhi) และจัดตั้งสมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย ที่วิหารตนาห์ปูติห์ เซมรัง (Buddhis Indonesia in Vihara Tanah Putih Semarang) ชาวพุทธอินโดนีเซียสนับสนุนสาขาที่หลากหลายของสมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Perbuddhi) ในชวากลางและชวาตะวันออก และประกาศตนเป็นสาขาของอินโดนีเซียเป็นการเริ่มแตกกันเป็นครั้งแรกอันเนื่องมาจากปัญหาส่วนตัวระหว่างบุคลิกของบุสชิด (Busshid) ที่เสมรัง ชวาภาคกลาง และลักษณะของชาวพุทธภาคกลาง แต่เป็นข้อแก้ตัวที่ให้ออกจากสมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Perbuddhi) แต่สมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Perbuddhi) ได้เข้าร่วมการประชุมของพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (World Fellowship of Buddhists-WFB) ที่กรุงเทพ และมีตัวแทนจากมาเลเซียเข้าร่วมประชุมซึ่งทำให้อินโดนีเซียมีข้อโต้แย้งกับมาเลเซีย

5. สหพันธ์ชาวพุทธอินโดนีเซีย (Indonesian Buddhist Federation Federasi Umat Buddha Indonesia) เมื่อกรกฎาคม 2508/1965 มีการจัดประชุมระหว่างองค์กรพุทธเพื่อสร้างฐานเอกภาพและการร่วมมือ การประชุมเริ่มขึ้นอีกครั้งเดือนสิงหาคมและตุลาคม 2509/1966 หลังจากการประชุม กุมภาพันธ์ 2510/1967 มีข้อตกลงในการจัดตั้งสหพันธ์ชาวพุทธอินโดนีเซีย (Federation of Buddhist Indonesia) ซึ่งมีสมาชิกประกอบด้วย

1) Buddhis Indonesia

2) Gabungan Tridharma Indonesia

3) Musyawarah Umat Buddha Seluruh Indonesia

4) Agama Hindu-Buddha Tengger

5) Agama Buddha Wisnu Indonesia

สมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Perbuddhi) ไม่ต้องการร่วมกับสหพันธ์พุทธอินโดนีเซีย เพราะสมาชิกของสหพันธ์นี้ออกแถลงการร่วมทำความเสียหายให้แก่โฮลี่ เปอร์พุทธิ สังฆะ และอินโดนีเซีย (Holy Perbudhi Sangha Indonesia) ในระหว่างมหาสมัย ครั้งที่ 2 (MahaSamaya II-PUUI Congress) จัดขึ้นระหว่างวันที่ 16-18 มีนาคม 2512/1969 ที่บันดุง มีผู้เข้าร่วมจากสมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย

(Perbuddhi) และมหาสังฆะ อินโดนีเซีย (Maha Sangha Indonesia) จัดตั้งสภา/สมัชชาสูงสุดของชาวพุทธอินโดนีเซียทั้งหมดที่ทำหน้าที่สร้างปัญญาด้านพุทธศาสนาและรับผิดชอบมหาสังฆะ อินโดนีเซีย (Maha Sangha Indonesia) มีท่านคิริรักขิตะ (Ven. Girirakkhito) เป็นประธาน และมีท่าน ซุรัชจิ อรยเกอร์ตวิชัย (Gen. Suraji Aryakertawijaya) เป็นเลขาธิการทั่วไป เพื่อป้องกันรอยร้าวที่ยังไม่ให้แผ่ไปวงกว้าง ซาปาร์โจ (General Saparjo) จึงริเริ่มการจัดประชุมเพื่อหาข้อสรุป หลังจากการประชุมหลายครั้ง วันที่ 26 พฤษภาคม 2515/1972 ได้ทำข้อตกลงเพื่อจัดตั้งชาวพุทธอินโดนีเซียข้อต้องลงนี้เซนลงนามรับรองจาก

1) Suryaputta Ks Suratin (Buddhist Indonesia)

2) Bgen Sumantri MS (MUABI)

3) Brigjen Suraji AriyaKertawijaya (Perbudhi)

4) Djoeri (MUSBI) 5. Drs. Sasana Surya (GTI)

5) Soepangat Prawirokoesoemo SH (Salatiga BuddhistBrotherhood).

กลุ่มหนึ่งเดียวที่หล่อมรวมองค์กรชาวพุทธทั้งมวลให้ชื่อว่า พุทธธรรมอินโดนีเซีย (Buddha Dharma Indonesia ชื่อย่อ BUDHI) สมาชิกประกอบด้วยผู้นำชาวพุทธและนักปราชญ์ บัณฑิตชาวพุทธจากนิกายต่างๆ มีหน้าที่อำนวยการสภาปัญญาทางศาสนา สามัคคีธรรม เอกภาพธรรม แต่ความคัดแย้งระหว่างองค์กรก็เพิ่มขึ้น ขณะที่ฮินดู พุทธ คัสตัม พิมาส (Hindu-Buddhist Customs Bimas) จัดประชุมองค์กรพุทธและผู้นำพุทธ ปี พ.ศ.2519/ค.ศ.1976 ที่กรุงจาร์กาตา (Jakarta) ที่ประชุมตกลงกันว่า องค์กรพุทธควรมีกิจกรรม 2 แบบ คือ 1) กิจกรรมด้านสังคม และ 2) กิจกรรมด้านศาสนาที่จะช่วยเหลือคน ด้วยประเพณีปฏิบัติของแต่ละนิกายหรือคณะสงฆ์ที่แตกต่างกันทำให้กิจกรรมขององค์กร 2 ลักษณะของชาวพุทธแยกจากกันและรวมเป็นอย่างเดียวกันในเวลาต่อมา

ประการแรก กิจกรรมด้านสังคมไม่เน้นนิกายรวมชาวพุทธอินโดนีเซียทั้งหมดทำด้วยกันภายใต้การนำของท่านเอโก ปราโตโม โบกัน มิชกะ เอสเอช (Eko Pratomo Bogdan Michka SH) เป็นประธาน และ อัคคี ตเจตเจ (Drs. Aggi Tjetje) เป็นเลขาธิการทั่วไป ประการที่สอง กิจกรรมด้านศาสนามีสมัชชาทางศาสนาที่เป็นตัวแทนแต่ละนิกายมาทำร่วมกันกลายเป็น สปิริตชวล พรีสต์ พุธิ พุทธธรรมอินโดนีเซีย (Spiritual Priest BUDHI Buddha Dharma Indonesia-MAPANBUDHI) เมื่อ

วันที่ 3 ตุลาคม 2519/1976 ปัจจุบัน สมัชชาพุทธศาสนาเถรวาทอินโดนีเซีย มคพุธิ (Assembly of Buddhism Theravada Indonesia-Magabudhi.) และอีกกลุ่มชื่อว่า สมัชชาเชปเลน ตรีธรรมะ (Assembly Chaplain Tridharma /Tridharma se Indonesia-Martrisia (17 ธันวาคม, 2520/1977) ด้วยการเชื่อมการเกิดขึ้นของคณะสงฆ์มหายานอินโดนีเซีย (Sangha of Mahayana Buddhism Indonesia) ต่อมาเปลี่ยนเป็นสมัชชามหายานอินโดนีเซีย มาชภูมิ (Assembly Mahayana Indonesia -Majabhumi) (สิงหาคม 2521/1978) องค์กรของนิกายนิชิเรนเซียวชู (Nichiren Syosyu Indonesia-28 ตุลาคม 2507/1964) เปลี่ยนเป็นสมัชชาชาวพุทธนิชิเรนเซียวชู อินโดนีเซีย (Nichiren Syosyu Buddhist Assembly of Indonesia-NSI).

จากนั้น การประชุมเพื่อจัดตั้งสมัชชาพุทธในรูปแบบของสหพันธ์อินโดนีเซีย เรียกว่า มาบิ (MABI) และต่อมาเป็น มูเอบิ (MUABI) เป็นสถาบันมูเอบิ ธรรมทูตะ กะโสคะตัน อินโดนีเซีย (MUABI Dharmaduta Kasogatan Indonesia) ท้ายที่สุดเป็นเป็น ตรีบูนัล ธรรมทูต กะโสคะตัน ตันตรยาน อินโดนีเซีย (Tribunal Dharmaduta Kasogatan Tantrayana Indonesia) มีท่านซุมาร์โสโน คิริปุตต (Sumarsono Giriputta) ต่อมา (โอกะ ทีปุเถระ (Drs. Oka Diputhera) มูเอบิ (MUABI) ภายหลังเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น สภาพุทธยานอินโดนีเซีย (The Indonesian Buddhayana Council-MBI)

พัฒนาการคณะสงฆ์ในอินโดนีเซีย

1) Sangha Agung Indonesia (คณะสงฆ์อากุงอินโดนีเซีย) องค์กรนี้มีพระสงฆ์ชาวอินโดนีเซีย จำนวนมากเป็นสมาชิก ตามพระวินัยของสงฆ์ การอุปสมบทของภิกษุทำได้เมื่อมีพระสงฆ์ 5 รูปเข้าร่วม ปี พ.ศ.2502/ค.ศ.1959 ภิกษุอาชินชินรักษิตะได้นิมนต์พระเถระและมหาเถระ คณะสงฆ์จากประเทศที่นับถือเถรวาทนานาชาติ 13 รูปจากประเทศพม่า ศรีลังกา ไทย และกัมพูชา เพื่อประกอบสีมาและบวชให้กุลบุตรชาวอินโดนีเซีย ประกอบด้วย

1.Mahasi Sayadaw จากประเทศพม่า

2.Somdach Choun Nath Mahathera จากประเทศกัมพูชา

3.Ung Mean Chanavanno Mahathera จากประเทศกัมพูชา

4.Piyadasi Mahathera จากประเทศศรี ลังกา

5.Narada Mahathera จากประเทศศรี ลังกา

6.Tudawe Arivawangsa Nayaka Thera จากประเทศศรี ลังกา

7.Walane Satthisara Mahathera จากประเทศศรี ลังกา

8.Kamburugamuwe Mahanama Mahathera จากประเทศศรี ลังกา

9.Ransegoda Sarapala Thera จากประเทศศรี ลังกา

10.Phra Visal Samanagun จากประเทศไทย

11.Phra Sumreng Arnuntho Thera จากประเทศไทย

12.Phra Kru Champirat Threra จากประเทศไทย

13.Phra Kaveevorayan จากประเทศไทย

การนิมนต์คณะสงฆ์จากประเทศที่นับถือเถรวาทมาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดตั้งคณะสงฆ์อินโดนีเซียผ่านพิธีการอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ 3 รูป จากนั้นท่านชินรักขิตได้ส่งพระภิกษุที่อุปสมบทเพื่อไปยังต่างประเทศ เมื่อ ออง เตียน เบียว (Ong Tiang Biauw) บวชแล้ว มีฉายาทางธรรมว่า ชินบุตร ท่านบวชเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 1959 บวชเป็นสามเณร และ 5 วันต่อมาอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วาตุคอง (WATUGong) ชวาภาคกลาง เวลาเดียวกันมีกตุต ตังกาส (Ktut Tangkas) จากสิงคราชา และ กิ โสนโตมิหารดโจ จากพันยูมาส บวชเป็นสามเณร ปีต่อมา ท่านได้ส่งภิกษุ-ภิกษุณีไปบวชต่างประเทศ ปี พ.ศ.2502/ค.ศ.1959 ภิกษุ ชินรักขิต จัดตั้งคณะสงฆ์อินโดนีเซีย ประกอบด้วย พระสงฆ์ และสามเณร ตามแนวจารีตเถรวาท ต่อมาเปลี่ยนเป็นสังฆะสุจิอินโดนีเซีย (Sangha Suci Indonesia) และปี ค.ศ.1968 เปลี่ยนชื่ออีกครั้งเป็นมหาสังฆะอินโดนีเซีย (MahaSangha Indonesia) มีทั้งพระสงฆ์จากเถรวาทและมหายานเป็นสมาชิก ที่เมืองบันดุง พ.ศ.2512/ค.ศ.1969 พระศาสนโสภณ พร้อมด้วยคณะสงฆ์จากประเทศไทยได้รับนิมนต์จากท่านอาชิน รักษิตมหาเถร จากมหาสังฆะอินโดนีเซียเพื่อประดิษฐานพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย พร้อมพระภิกษุขันติพโล จากสหรัฐอาณาจักร ด้วยความช่วยเหลือของธรรมทูต ประเทศไทย ปี พ.ศ. 2513/ค.ศ.1970 มีการฉลองวิสาขบูชาที่พุทธสถาน บรมพุทโธ มีการอุปสมบทพระ 5 รูป ประกอบด้วยท่าน อัคคจินามิโต (Ven.Aggajinamitto) ท่านอุคคธมฺโม (Ven. Uggadhammo) ท่านชินธมฺโม (Ven.Jinadhammo), ท่านสิริวิชโย (Ven.Sirivijayo -ลาสิกขา), ท่านสัจจมโน (Ven.Saccamano-ภายหลังท่านได้ลาสิกขาแล้ว)

หลังจากพระศาสนโสภณกลับแล้ว เจ้าคุณวิธธรรมธร (ท่าน วิน) จึงอยู่ที่

อินโดนีเซีย ตั้งแต่นั้นมาการวิวาทะระหว่างชาวพุทธ ปี พ.ศ.2512/ค.ศ.1969 มาจากเรื่องส่วนตัว การแตกแยกหรือรอยร้าวของสงฆ์จาก มหาสังฆะอินโดนีเซีย ว่าด้วยการตีความแตกต่างกันในเรื่องพระธรรมวินัย บางรูปไม่ต้องการความขัดแย้ง มีบางพวกออกจากมหาสังฆะอินโดนีเซีย จัดตั้งคณะสงฆ์ อินโดนีเซีย วันที่ 12 มกราคม 2515/1972 คณะสงฆ์อินโดนีเซียได้รับการสนับสนุนจากองค์กรที่รวมกันในสหพันธ์ชาวพุทธอินโดนีเซีย และจากอีกองค์กร เช่น สมาคมชาวพุทธอินโดนีเซีย (Perbuddhi) และพุทธศาสนิกสัมพันธ์ศาลาติคะ (Buddhist Fellowship Salatiga) วันที่ 14 มกราคม 2517/1974 สมาคมชาวฮินดู-พุทธ ได้จัดประชุมระหว่างคณะสงฆ์อินโดนีเซียและมหาสังฆะอินโดนีเซีย ที่ประชุมเห็นชอบให้รวมกันเป็นสังฆะ อากุง อินโดนีเซีย (Sangha Agung Indonesia) แต่พระภิกษุแต่ละรูปก็ให้ถือปฏิบัติวินัยในนิกายของตน ท่านชินรักขิตได้รับเลือกเป็นประธานและมีภิกษุ ชินปิยเถระเป็นรองประธาน แต่การประชุมครั้งต่อมาให้มีการจัดโครงสร้างองค์กรและภารกิจของสังฆะ อากุง อินโดนีเซีย (Sangha Agung Indonesia) องค์กรนี้ยังมีกระทั่งปัจจุบันพร้อมสมาชิก ภิกษุ ภิกษุณี จาก 3 นิกาย คือ นิกายเถรวาท นิกายมหายาน และนิกายตันตรยาน มีสมาชิกทั่วอินโดนีเซีย 150 รูป

2. สังฆะเถรวาทอินโดนีเซีย (Sangha Theravada Indonesia) ก่อตั้งปีค.ศ. 2519/1976 แยกออกมาจากสมาคมสังฆะ อากุง อินโดนีเซีย (Sangha Agung Indonesia) เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 1976 ตั้งอยู่ในมหาวิหารธรรมโลกะ (Maha Vihara Dhammaloka) ปัจจุบันชื่อว่า วิหารตนาห์ ปุติห์ (Vihara Tanah Putih) เสมรัง เริ่มจากกลุ่มพระสงฆ์และชาวพุทธฆราวาสประกอบด้วย พระอัคคพโล (Ven. Aggabalo), พระเขมสาโน (Ven. Khemasarano), พระสุธรรโม (Ven. Sudhammo) พระเขมิโย (Ven. Khemiyo) และ พระนานวุตโต (Ven. Nanavutto) นายสุรติน (Mr. Suratin MS.) นายโมชตาร์ ราชิด (Mr. Mochtar Rashid) และ สุปันคัต (Mrs. Supangat) เพื่อตกลงจัดตั้งคณะสงฆ์ เรียกว่า สังฆะเถรวาทอินโดนีเซีย (Sangha Theravada Indonesia)

3. สังฆะมหายานอินโดนีเซีย (Sangha Mahayana Indonesia) ปี พ.ศ. 2521/ค.ศ.1978 พระสงฆ์มหายานใน สังฆะ อากุง อินโดนีเซีย (Sangha Agung Indonesia) ลาออกและจัดตั้งคณะสงฆ์ ชื่อว่า สังฆะมหายานอินโดนีเซีย (Sangha Mahayana Indonesia) เพื่อรวมกลุ่มพระสงฆ์และภิกษุณีมหายานเป็นหนึ่งเดียว ก่อตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 10 กันยายน 2521/1978 ที่วันพุทธมุนี (Buddha Murni

Temple) เมืองเมดาน เกาะสุมาตราเหนือ (Medan, North Sumatra)

ในอินโดนีเซีย มีคณะสงฆ์ 3 องค์กรหลัก คือ 1) สังฆะ อากุง อินโดนีเซีย (Sangha Agung Indonesia) 2) สังฆะเถรวาทอินโดนีเซีย (Sangha Theravada Indonesia) 3) สังฆะมหายานอินโดนีเซีย (Sangha Mahayana Indonesia)

องค์กรทางพุทธศาสนายุคหลังการแบ่งแยก (Post Sectarian Periods)

สภามนตรีชาวพุทธอินโดนีเซีย (Indonesian Buddhist Trusteeship Council (Perwalian Umat Buddha Indonesia-Walubi) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศาสนาโดย นายอลัมสยาห์ ราตุ เปอร์วิระเนครา (Alamsyah Ratu Perwiranegara) จัดประชุมผู้นำขององค์กรและสังฆะทั่วอินโดนีเซีย ในที่ประชุม สงฆ์ทั้งมวลได้แถลงให้นิกายพุทธศาสนาทั้งหมดที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าหนึ่งเดียวมีการให้คำนิยามต่างกันที่ประชุมตั้งเบอร์วาเลียน อุมัต พุทธะ อินโดนีเซีย (Perwalian Umat Buddha Indonesia (WALUBI) ซึ่งมีตัวแทนชาวพุทธจากทุกองค์กร นิกาย ปี พ.ศ.2521/ค.ศ.1978 ซึ่งเป็นคำที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศาสนาได้มอบให้ไว้ สหภาพสมาชิก ประกอบด้วย

1) สังฆะเถรวาทอินโดนีเซีย (Sangha Theravada Indonesia)

2) สังฆะมหายานอินโดนีเซีย (Sangha Mahayana Indonesia)

3) สังฆะอากุงอินโดนีเซีย (Sangha Agung Indonesia)

4) สภา/สมัชชา (Assemblies) ต่างๆ ของชาวพุทธในอินโดนีเซีย:

(1) สภา/สมัชชาชาวพุทธนิกายนิชิเรนเซียวชู อินโดนีเซีย (Assembly of the Buddhist Nichiren Syosyu Indonesia)

(2) สภา/สมัชชาพุทธศาสนานิกายมหายาน อินโดนีเซีย (Assembly of Mahayana Buddhism Indonesia)

(3) สภา/สมัชชาธรรมทูต กาโวคตัน (Assembly Dharmaduta Kasogatan)

(4) สภา/สมัชชาพระสงฆ์ชาวพุทธพุทธธรรม อินโดนีเซีย (Assembly of the Priest of Buddha Dhamma Indonesia (Mapanbudhi))

(5) พุทธเมตไตยยะพระสงฆ์อินโดนีเซีย (the Buddha Maitreya Priest Indonesia: Mapanbumi)

(6) สภาชาวพุทธทั้งมวลอินโดนีเซีย เชปเลน ตรีธรรมะ (All Indonesia Assembly Chaplain Tridharma)

(7) สภานักปราชญ์บัณฑิตชาวพุทธอินโดนีเซีย (The Scholars of Buddhism Indonesia: MUABI)

หลังจากการประชุมสภาสูงสุดของอินโดนีเซีย ทำให้มีการเปลี่ยนชื่อใหม่ เป็น สภาพุทธยานอินโดนีเซีย (Indonesian Buddhayana Council -MBI)

สภามนตรีชาวพุทธอินโดนีเซีย (Walubi) มีท่านซูปาร์โต (Suparto Hs) จาก มพันพุทธิ (Mapanbudhi) พร้อมด้วย อีอาร์ ที โซการ์โน (Ir. T. Soekarno) จาก นิชิเรน (NSI) และที่ปรึกษาบอร์ดมี โซเอมันตี เอม เอส (Soemantri M.S) จาก มูอาบี (MUABI) วาลูบี (Walubi) นี้มีคณะสงฆ์ 3 นิกายเป็นสถาบันฟัตวะ (fatwa) โดยอาชิน รักษิตะ (Ashin Jinarakkhita) เป็นประธาน ผู้บริหารประกอบด้วย ท่าน ซูปาร์โต เอช เอส (Suparto Hs) จากมาเจลีส บัณฑิต พุทธธรรม อินโดนีเซีย (Majelis Pandita Buddha Dharma Indonesia) เป็นประธาน/เลขาธิการทั่วไป

1.บอร์ดบริหารกลาง (Central Board-DPP) ของวาลูบิ (WALUBI) ประกอบด้วย

1) Suwarto Kolopaking, SH. (MUABI)

2) Ir. T. Soekarno (Nichiren Shoshu Indonesia)

3) Gunawan Sindhumarto, SH. (Majelis Agama Buddha Mahayana Indonesia)

4) Drs. Oka Diputhera (Majelis Dharmaduta Kasogatan Indonesia)

5) Bhaggadewa Siddharta (Majelis Rohaniawan Tridharma Seluruh Indonesia)

6) Herman S. Endro, SH. (Majelis Pandita Buddha Dharma Indonesia)

7) Ir. Hartanto Kulle (Majelis Pandita Buddha Maitreya Indonesia)

2. สภาทรงเกียรติ (Honor council) ประกอบด้วย

1) Soemantri MS. (MUABI-MBI)

2) Sumeda Widyadharma (Majelis Pandita Buddha Dharma

Indonesia)

3) Giriputra Soemarsono (Majelis Dharmaduta Kasogatan Indonesia)

4) IS. Susilo (Majelis Agama Buddha Mahayana Indonesi)

5) Zen Dharma (Majelis Pandita Buddha Maitreya Indonesia)

6) Sasanaputera (Majelis Rohaniawan Tridharma Seluruh Indonesia)

7) Seno Soenoto (Nichiren Shoshu Indonesia)

การประชุมเชิงปฏิบัติจัดขึ้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2521/1978 ที่กรุงจากาตาร์ เรื่อง "การสร้างเสถียรภาพชาวพุทธในอินโดนีเซีย" ในอัตลักษณ์แห่งชาติของอินโดนีเซีย เหตุผลการประชุมนี้นำไปสู่การประชุมคองเกรสของชาวพุทธอินโดนีเซีย หลังจากการประชุมก่อนการประชุมคองเกรส การประชุมคองเกรสชาวพุทธอินโดนีเซียจัดขึ้นวันที่ 8 พฤษภาคม 2522/1979 ที่เมือง ยอคยาการ์ตา ข้อตกลงของชาวพุทธจะให้มีการประกาศในการเปิดพื้นที่ของรัฐมนตรีกระทรวงศาสนา อลัมสยาห์ ราตุ เปอร์วิระเนครา (Alamsyah Ratu Perwiranegara) ในวันวิสาขบูชามหาพิธีแห่งชาติ เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 1979 ที่วัดเมนดุต และลงนามโดยพุทธสังฆะและตรีบูลนัลทั้งหมด (all Buddhist Sangha and the Tribunal) รวมทั้ง NSI เวลานั้นถือว่า พุทธศาสนามีสภาเหมือนกับสภาอื่นๆ สภายืนยันเรื่องการตัดสินใจของชาวพุทธอินโดนีเซียด้วยเน้นย้ำเสถียรภาพคำสอนทางพุทธศาสนากับเอกลักษณ์แห่งชาติอินโดนีเซีย ระเบียบ ปฏิบัติ เกณฑ์ตัดสินของชาวพุทธ ข้อสัญญาของชาวพุทธอินโดนีเซีย และ มติริ่เริมหลักพุทธอินโดนีเซียกับอัตลักษณ์แห่งชาติอินโดนีเซีย การตัดสินใจยอมรับจากนิกายพุทธศาสนาในอินโดนีเซียเรื่อง

1.ความเชื่อพระเจ้าสูงสุด (The belief of God) ทุกนิกายเคารพการยอมรับที่แตกต่างในการอ้างถึงพระเจ้าสูงสุด แต่มีหนึ่งและเหมือนกัน

2. พระพุทธเจ้าโคดมเป็นประกาศก เป็นปรมาจารย์ที่ยิ่งใหญ่ (Buddha Gotama as Prophet (Great Teacher).

3. ถือพระไตรปิฎกบาลี เป็นแนวทาง และการนำไปใช้กับหลัก เบญจศีละ

เกณฑ์ตัดสินพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย คือ การปรากฏมีอยู่ของพระเป็นเจ้าหนึ่งเดียว ตริรัตนะ/ติรัตนะ ติลักษณะ/ไตรลักษณะ จตุราริยสัจจะ / จัตตาริ อริยะ

สัจจานิ ประติตยะสมุตปาทะ/ปฏิจจสมุปปาทะ กรรม/กัมมะ ปุนภวะ/ปุณณภว นิรวาณะ/นิพพานะ โพธิสัตว์/โพธิสัตตะ

ข้อปฏิบัติที่ตกลงร่วมกันในที่ประชุมของสภาสูงสุด ประกอบด้วย

1.ชาวพุทธเป็นครอบครัวใหญ่มีอาจารย์คนเดียวกันแม้ต่างนิกายก็ตาม

2.คำสอนของแต่ละนิกายไม่พาดพิงทำร้ายนิกายอื่นๆ

3.ผู้ที่จะแนะนำสอนจะต้องได้รับการเรียนรู้นิกายอื่นๆ มีทัศนะคติเชิงบวกในคำสอนทุกนิกาย

4. ในทุกเหตุการณ์ ทุกสมาชิกของแต่ละสมาชิกในวาลุบี ต้องพยายามช่วยรักษา ยึดมั่นต่อโครงสร้างทางพุทธศาสนาและพัฒนาพุทธศาสนาไปด้วยกัน

5. สมาชิกแต่ละท่านเว้นจากพฤติกรรมที่จะสร้างการแบ่งแยก ให้สร้างสรรค์บรรยากาศเอกภาพในครอบครัว (ชาวพุทธ) และเผยแพร่พุทธธรรมให้สอดคล้องกับพระไตรปิฎก และไม่ควรเข้าไปแทรกแซงเรื่องภายในสมาชิกของวาลูบิอื่นๆ

ผลจากการประชุมสภาคองเกรสชาวพุทธอินโดนีเซียเป็นแบบพื้นฐานและวิธีการนำสามัคคีธรรมและเอกภาพของชาวพุทธในอินโดนีเซีย สร้างสามัคคีธรรม และแม้จะเป็นการยากที่จะบังคับใช้การดำเนินงานของวาลุบีเป็นครั้งแรกของการก่อตั้งแต่ปี พ.ศ.2524/ค.ศ.1981 มีการจัดประชุมของวาลุบีพิเศษ ผลครั้งนั้นมีการใช้คำว่าดีพีพี วาลุบี (DPP Walubi) มีประธานคนใหม่ชื่อ โสเอมันตรี เอมเอส (Soemantri M.S) จาก MBI และมีท่านเซโน ซูโนโต (Seno Sunoto) จาก NSI และปี พ.ศ.2523/ค.ศ.1980 แม้สมาคมไกดันส์ คัสตัมส์ ฮินดูและพุทธ (Guidance Customs Hindu and Buddhist Societies) จัดตั้งสถาบันภายใต้ชื่อว่า Combined Monastery, Temple, Gray's House (Gavikra) แต่ไม่มีการพัฒนาเพราะวัด วิหารต่างๆ อยู่ภายในสภาบริการสังคมการเมือง แม้การปรับเปลี่ยนผู้นำจะไม่ส่งผลข้อตกลงวาลุบีและกิจกรรมของวาลุบี แต่ก็มีวิสาขบูชาที่เป็นประเด็นปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ของเลขาธิการทั่วไปท่าน เซโน ซูนาโต Seno Sunoto Walubi) 'Sinar Harapan' ปี พ.ศ.2526/ค.ศ.1983 ตรงข้ามกับข้อปฏิบัติ และผลการสร้างเสถียรภาพพุทธธรรมในถ้อยแถลงเซโน ซูโนโต (Seno Sunoto) เปลี่ยนวันฟิสต์ของวิสาขะ (Feast day of Vesak) เป็นคำตอบต่อ Bob ให้แก่ชาวพุทธมาจากปรัชญาและมุมมองจากชาวญี่ปุ่นมีการประท้วงในหนังสือพิมพ์เพื่อไม่ให้ก่อความไม่สงบและแตกแยกเกิดรอยร้าว แต่ประเด็นดังกล่าวก็ไม่ได้รับการแก้ไขจากศูนย์ดีพี วาลุบี (DP Walubi Center) ต้นปี

พ.ศ.2528/ค.ศ.1985 เกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างชาวพุทธในชวาภาคกลางโดยเฉพาะโวโนคิริเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าอื่นๆ ที่ปรากฏเพิ่มจากพระพุทธเจ้าโคดม Directorate General of the Hindu-Buddhist Bimas with Buddhist leaders, ท่านเซโน (Seno) ยอมรับว่า นิชิเรน ไดเซียวนิม (Niciren Daisyonim) เป็นพุทธศาสนา ปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามีอยู่ 2 องค์ตรงข้ามกับเกณฑ์ปฏิบัติของชาวพุทธสร้างความเสียหายแก่เอกภาพของชาวพุทธและไม่ได้รับการแก้ไขจนกระทั่งมีการประชุมวาลุบีครั้งที่ 1 ปี พ.ศ.2529/ค.ศ.1986

การประชุมคองเกรสสภาวาลุบี ครั้งที่ 1 (1st Walubi Congress) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 8-11 กรกฎาคม 2530/1986 เพื่อยืนยันผลการประชุมของสภาคองเกรสเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ เกณฑ์ตัดสินของชาวพุทธในอินโดนีเซีย พุทธศาสนากับอัตลักษณ์แห่งชาติ สัญญาชาวพุทธอินโดนีเซีย มีการเลือก ท่านคิริรักษิตะ (Most Venerable Girirakkhito) เป็นประธานสภาและผู้ช่วยคือ Drs. Aggi Tjetje. จากวิทยก สภา ฟัตวะ วาลุบี NSI ได้ห่างจากเกณฑ์ตัดสินพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย พร้อมกับละเมิดระเบียบปฏิบัติ และการตัดสินใจเกี่ยวกับการสร้างเสถียรภาพพุทธศาสนากับอินโดนีเซียที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ที่ประชุมจึงไม่ถือว่า นิชิเรน เซียวซยู อินโดนีเซีย (Niciren Syosyu Indonesia) เป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา ดังนั้น นิชิเรน เซียวซยู อินโดนีเซีย (Niciren Syosyu Indonesia จึงถูกขับออกจับสภาวาลุบี เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2530/1987

การประชุมคองเกรสสภาวาลุบี ครั้งที่ 2 (2nd Walubi Congress) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2535/1992 มีท่าน คิริรักษิตะ เป็นประธาน และมีเลขาธิการทั่วไปคือ พุทิ เซเตียวัน (Drs. Budi Setiawan) ผู้อำนวยการสมาคมพุทธ กรมการศาสนา (Director of Buddhist Society, Department of Religious Affairs) และที่ประชุมเลือกท่าน สิติ ฮาร์ตาติ มุรทยะ (Dra. Siti Hartati Murdaya) เป็นบอร์ดของมนตรี (Board of trustees) มี 30 คน ในวาลุบีที่จัดตั้งฟราเมอร์ส ไบลอ วาลุบี (Framers By law Walubi)

องค์กรพุทธเริ่มมีการขัดแย้งใหม่หลังสภาคองเกรส เนื่องจากมีข้อคิดเห็นที่แตกต่างเรื่องการทำหน้าที่ของ Framers By law. เหตุการณ์ครั้งนี้สืบเนื่องจนเกิดความรุนแรงและมีการรายงานไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (National Commission for Human Rights) SAGIN and MBI ถูกขับออกจากวาลุบี ด้วยเหตุผลทางวินัยขององค์กรและคำสอน ทั้งสองท่านถูกกล่าวหาว่าสอนนอกลู่นอกทาง

เพราะมีการสังเคราะห์ แบ่งแยกและนำวิญญาณนิยมและไสยศาสตร์จากธรรมเนียมปฏิบัติของจีนเข้ามาผสมผสานด้วย

การประชุมอากุงสังฆะอินโดนีเซีย (Konferensi Agung Sangha Indonesia-KASI)

คอนเฟเรนซี่ อากุง สังฆะ อินโดนีเซีย (Konferensi Agung Sangha Indonesia) จัดตั้งเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2541/1998 เป็นแนวทางและให้ตำแหน่งแก่สงฆ์คืนที่ได้รับจากการจลาจลเป็นผลจากความขัดแย้งภายใน และการดำรงอยู่ของวาลุบี และขาดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของวาลุบี KASI จัดตั้งขึ้นจากคณะสงฆ์ทั้ง 3 ในอินโดนีเซีย คือ 1) สังฆะเถรวาทอินโดนีเซีย (Sangha Theravada Indonesia) 2) สังฆะมหายานอินโดนีเซีย (Sangha Mahayana Indonesia) 3) สังฆะอากุงอินโดนีเซีย (Sangha Agung Indonesia) สนับสนุนโดยสภาภายในสงฆ์ทั้ง 3 ประกอบด้วย สภาพุทธยานอินโดนีเซีย (Indonesian Buddhayana Council-MBI) สมัชชาพุทธเถรวาทอินโดนีเซีย (Assembly of Buddhism Theravada Indonesia-Magabudhi) และ สมัชชาพุทธมหายาน (The Mahayana Buddhism Indonesia-Magabhumi) ต้นฉบับการจัดตั้งการประชุมใหญ่ของคณะสงฆ์อินโดนีเซียผู้ลงนามประกอบด้วย

พระธรรมสาคโรมหาเถระ (Most Ven. Sri Pannavaro Mahathera) จากสังฆะมหายานอินโดนีเซีย (Ketua Sangha Mahayana Indonesia)

พระศรี ปัญญาวโร มหาเถระ (Most Ven. Sri Pannavaro Mahathera) จากสังฆะเถรวาทอินโดนีเซีย (Ketua Sangha Theravadha Indonesia)

พระอริยะ ไมตรี มหาเถระ (Most Ven. Arya Maitri Mahasthavira) จากสังฆะ อากุง อินโดนีเซีย (Wakil Ketua Sangha Agung Indonesia)

พระปัญญาวีระ มหาเถระ (Most Ven. Prajnavira Mahasthavira) ได้รับเลือกเป็นเลขาธิการทั่วไป (General Secretary)

องค์กร คอนเฟเรนซี่ อากุง สังฆะ อินโดนีเซีย (Konferensi Agung Sangha Indonesia-KASI) เป็นสมาคมของคณะสงฆ์ เน้นภราดรภาพจากที่ประชุมสูงสุดถือคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ประกอบด้วยบาลีพระไตรปิฎก (Pali Tripitaka) คัมภีร์มหายาน (Mahayanis) และคัมภีร์ทิเบต (Tibetan/kanjur) พิจารณาหลักธรรม มีคณะสงฆ์เป็นสมาชิกมีพระสงฆ์เป็นผู้บริหาร แต่ยังมีฆราวาสเป็นผู้ช่วยเหลือคณะ

สงฆ์ ตามพระไตรปิฎก พระสงฆ์และฆราวาสเป็นพุทธบริษัท แต่พระสงฆ์เหมือนผู้ผูกขาด องค์กรฆราวาสจึงเป็นแต่เพียงการได้รับการยอมรับ องค์กรฆราวาสจึงเปลี่ยนและ แตกแยกรวมทั้งเปลี่ยนชื่อใหม่ แต่พระสงฆ์นั้นยังมีอยู่ตามพระวินัย ในการประชุมของกระทรวงศาสนา รายงานกิจกรรมขององค์กร คอนเฟเรนซี่ อากุง สังฆะ อินโดนีเซีย (Konferensi Agung Sangha Indonesia-KASI) และงานของคณะกรรมการบริหารการประชุมครั้งที่ 2 ครั้งที่ 6 และ World Buddhist Sangha Council (WBSC) ในประเทศศรีลังกา เมื่อกุมภาพันธ์ 17-22 เมษายน 2542/1999 ได้มีการจัดงานวิสาขบูชาขึ้นที่เมืองเมดาน สุมาตราทางเหนือ ผู้นำสภาชาวพุทธโลก (World Buddhist Sangha Council-WBSC) ยินดีต้อนรับการจัดตั้ง องค์กร คอนเฟเรนซี่ อากุง สังฆะ อินโดนีเซีย (Konferensi Agung Sangha Indonesia-KASI) และแต่งตั้งให้ท่านอาชิน ชินรักขิตะ มหานายกะเถระ อายุ 76 ปี ผู้บุกเบิกพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย เป็นรองประธานของสภาชาวพุทธโลก (World Buddhist Sangha Council-WBSC)

องค์กร คอนเฟเรนซี่ อากุง สังฆะ อินโดนีเซีย (Konferensi Agung Sangha Indonesia-KASI) เป็นองค์กรชาวพุทธอย่างเป็นทางการในหนังสือหมายเลข 455. 5 / 1204 ที่ลงนามโดยผู้นำนวยการกรมสังคมและการเมือง กระทรวงมหาดไทยของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย เอช ราคัม (Drs H Ragam) มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสถาบันของสังฆะ/นักบวช ผู้นำทางพุทธศาสนาเทียบกับศาสนาอื่นๆ เช่น เมื่อเกเปนคุรุสัญญยา (kepengurusannya) ในความรับผิดชอบของนักบวชหรือผู้นำศาสนาเป็นสมัชชาอินโดนีเซียโมหัมเมด (Assembly of the Indonesian (MUI) of mohammedanism) การประชุมเกี่ยวกับคาธอลิคส์อินโดนีเซีย (Indonesia (KWI) of catholics) ศาสนิกสัมพันธ์ (Fellowship of the Churches of Indonesia (PGI) of Christianity)

ตัวแทนชาวพุทธอินโดนีเซีย (Representative of Buddhist Indonesia (Perwakilan Umat Buddha Indonesia (new-Walubi)
ตัวแทนชาวพุทธอินโดนีเซีย จัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานของประชามติแห่งชาติของชาวพุทธอินโดนีเซีย (National Consensus Buddhists Indonesia) เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2541/1998 ประกอบด้วย สหพันธ์องค์กรชาวพุทธนำโดย ฮาร์ตติ มุรทยะ (Dra. Hartati Murdaya) เป็นการรวมองค์กรชาวพุทธอินโดนีเซีย ประกอบด้วยสภา/สมัชชาชาวพุทธ สถาบันทางศาสนา สภาทรงเกียรติของพระสงฆ์ (The Honor

Council the Sangha)

องค์กรยุวพุทธิก การส่งเสริมพัฒนาองค์ในกลุ่มเยาวชนและสตรี ยุวพุธิกสมาคมอินโดนีเซีย (Pembudhi) เกิดในองค์กร มูอาบี MUABI (2516/1973) และขยันขันแข็งใน KNPI and Golkar หลังการลงนามประกาศ ยุวอินโดนีเซียขึ้น (พ.ศ.2529/ค.ศ.1986) และการเตรียมประชุมคองเกรส (Youth Buddhist Congress) รัฐบาลสั่งให้ร่วมกับสภายุวชนเพื่อรายละเอียด วาลุบี ปี พ.ศ.2529/ค.ศ. 1986 ให้กำเนิดยุวชนพุทธอินโดนีเซีย (Gemabudhi) โดยมีประธาน คือ เลียส สุงขริสมะ (Lieus Sungkharisma) องค์กรยุวเติบโตท่ามกลางสภาระหว่างตรีธรรมยุวชน (1954) และสำนักเลขาร่วมยุวชนวัดพุทธยานอินโดนีเซีย (Indonesian Buddhayana Monasteries Youth-sekber Pmvbi-Buddhayana Youth) 1973 และยุวชนมหายานอินโดนีเซีย (Mahayana Buddhism Indonesia-2529/1986) และ เยาวชนพุทธเถรวาทอินโดนีเซีย (Theravada Indonesia Youth (patria) 2538/1995)

องค์กรสตรีชาวพุทธ (Buddhis Women Organization) องค์กรสตรีชาวพุทธอินโดนีเซีย เป็นองค์กรของสตรีท้องถิ่นก่อตั้งขึ้นที่เมือง บันดุง ปีค.ศ. 1973 ต่อมามีการจัดตั้งเป็นสมัชชา และจัดประชุมระดับสูงสุดของชาวพุทธสตรีอินโดนีเซีย ปีค.ศ.1987 และถือกำเนิดองค์กรสตรีชาวพุทธอินโดนีเซีย (Buddhist Women Indonesia (KBWBI) ต่อมาพัฒนาเป็นหลายองค์กรสตรีมาจากสมัชชาชาวพุทธที่มีอยู่ในอินโดนีเซีย เป็นสตรีเถรวาทอินโดนีเซีย (Women Theravada Indonesia -Wandani), กลุ่มสตรีมหายาน (Mahayana Women) เป็นต้น

พุทธศาสนาเป็นศาสนาของรัฐ (Buddhist Become Official State Religion) วรรณกรรมโบราณกล่าวไว้ว่า ศาสนาพุทธในอินโดนีเซีย จะหลับเป็นระยะเวลา 4 ครั้ง และจะฟื้นขึ้นใหม่อีก 500 ปี หลังจากการล้มสลายของอาณาจักรมัชฌปาหิต ปี ค.ศ.1478 หลังจากปรากฏเป็นจริง หลัง 4 ยุค คือ ยุค อาณาจักรของอิสลาม ยุคอาณานิคม ยุคเอกราช และคณะสงฆ์เดิม พุทธศาสนาเริ่มปรากฏภาพในหมู่เกาะอินโดนีเซีย จากการประกาศของประธานาธิบดี ในที่สาธารณะปี ค.ศ. 1947 หมายเลข 4 และหมายเลข 30 ค.ศ.1978 การจัดตั้งการดูแลสังคมฮินดูและพุทธศาสนา จากการประกาศครั้งนั้น พุทธศาสนาเป็นหนึ่งในศาสนาที่เป็นทางการที่รัฐให้การยอมรับและประกาศเป็นวันหยุดราชการ ปี พ.ศ.2499 มีประกาศคำสั่งประธานาธิบดีสาธารณะรัฐอินโดนีเซีย หมายเลข 3/1983

การบริหารของคณะสงฆ์เถรวาท: คณะสงฆ์เถรวาทในอินโดนีเซียปัจจุบันที่สำคัญมีสองกลุ่มคือ 1) คณะสงฆ์อินโดนีเซีย และ 2) คณะสงฆ์ไทย คณะผู้บริหารคณะสงฆ์ มีพระปัญญาวราภรณ์ (ศรี ปัญญาวโรมหาเถระ) ดำรงตำแหน่งสังฆปาโมกข์ พระศรีสุพลรตโนมหาเถระเป็นอุปสังฆปาโมกข์ พระสุเขโมมาหเถระเป็นอธิกรณนายก พระธัมมสุโภเถระเป็นประธานคณะสงฆ์ผู้อาวุโส (เถรนายก) พระโชติธัมโมเป็นสังฆนายก การสังฆสภา นอกจากนั้น ยังมีอีกหลายตำแหน่งเช่น ด้านการศึกษา สังคมวัฒนธรรม ธุรการสมาคม เลขานุการ ภัตตุเทสสังฆทาน แต่การบริหารของคณะสงฆ์เถรวาทแห่งอินโดนีเซียมีการจัดตั้งองค์กรยังเมืองต่างๆ มีพระเถระทำหน้าที่คล้ายๆ เจ้าคณะจังหวัดในประเทศไทย ปัจจุบันในอินโดนีเซีย มีเจ้าคณะจังหวัดถึง 23 จังหวัด เช่นพระสิริรตโนเป็นเจ้าคณะจังหวัดสูลเวสีใต้ เป็นต้น

คณะสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง คือ พระธรรมทูตจากประเทศไทยก็มีการจัดตั้งองค์กรคล้ายกัน ปัจจุบันมีพระครูประกาศธรรมนิเทศ (วงศ์สิน ลาภิโก) เจ้าอาวาสวัดวิปัสสนาคราหะ บันดุง เป็นประธานกรรมการบริหารคณะพระธรรมทูตไทยในอินโดนีเซีย พระมหาวิรัตน์ เขมจารี สำนักสงฆ์พุทธบารมี ปังกัลปีนัง เป็นเลขานุการฯ พระธรรมทูตไทยในอินโดนีเซียมีผลสืบเนื่องมาจากการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระธรรมทูต 4 รูปที่เดินทางมายังอินโดนีเซียครั้งแรก ที่อยู่นานที่สุดคือ พระราชวราจารย์/ที่ชาวอินโดนีเซียมักเรียกว่า “ภันเตวิญญ์” สร้างวัด ที่พักสงฆ์หลายแห่ง ในแต่ละปีจะมีพระธรรมทูตจากประเทศไทยไปจำพรรษาในสำนักเหล่านั้น

การเผยแผ่ของธรรมทูตไทยในอินโดนีเซีย

พระธรรมทูตจากประเทศไทยมีสำนักงานเผยแผ่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่สำนักงานพุทธเมตตา ตั้งอยู่เลขที่ 59 ถนนเตอรูซานเลมบังดี กรุงจาการ์ตา พุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศอินโดนีเซียในพุทธศตวรรษที่ 3 คราวที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งพระโสณะ และพระอุตตระ เดินทางมาเผยแผ่พุทธธรรม ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 12 เกิดรัฐมหาอำนาจทางทะเลชื่อว่า อาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งมีอิทธิพลตั้งแต่อินโดนีเซียจนถึงคาบสมุทรมลายูรวมไปถึงทางใต้ของประเทศไทย อาณาจักรศรีวิชัยนี้ศาสนาพุทธที่เข้ามาในครั้งนั้นเกิดจากอิทธิพลจากราชวงศ์โจฬะของอินเดียตอนใต้ และราชวงศ์ปาละของเบงกอล ซึ่งทั้งสองสายล้วนเป็นพุทธศาสนานิกายวัชระยาน/ตันตระ อาณาจักรศรีวิชัยรุ่งเรืองอยู่ประมาณ 600 ปี จากปี พ.ศ.1200-1800 หลังจากนั้นสิงหัสสาหรีและอาณาจักรมัชปาหิต ซึ่งนับถือศาสนาฮินดูและมีศูนย์กลางอยู่ที่เกาะ

ชวาก็ขึ้นมามีอำนาจแทน

ชาวอินโดนีเซียที่นับถือพุทธศาสนานิกายมหายานอยู่นั้นจะมีอยู่บนเกาะชวา ได้แก่ ชาวชวา (นับถือพุทธศาสนาร้อยละ 1) และชาวซุนดา และจะมีชาวบาหลีบนเกาะบาหลี ซึ่งบางคนก็นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแบบพื้นเมืองควบคู่กันไป และมีชาวซาซะก์บางคนที่นับถือศาสนาพุทธ และลัทธิวตูตลู ซึ่งเป็นศาสนาอิสลาม ที่รวมกับความเชื่อแบบฮินดู-พุทธ อยู่บ้างบนเกาะลอมบอก รวมไปถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยบนเกาะชวาทุกๆปี ศาสนิกชนเหล่านี้จะมาประกอบพิธีในวันวิสาขบูชาที่มหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธ เมืองมุนตีลาน ที่อินโดนีเซียนี้จัดตั้งสมาคมเพื่อสอนพุทธศาสนาแก่เยาวชน มีการบรรยายธรรม ปฏิบัติสมาธิ ออกวารสาร เช่นวารสารวิปัสสนาและวารสารธรรมจารณี ทั้งนี้องค์การวาลูบี ซึ่งเป็นองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์ของอินโดนีเซีย ประมาณว่ามีผู้ที่นับถือพุทธศาสนาในประเทศนี้ ประมาณ 12-15 ล้านคน เกี่ยวกับการฟื้นพุทธศาสนานั้น เนื่องจากศาสนาพุทธสูญหายไปจากอินโดนีเซียเป็นเวลานาน จนกระทั่งพุทธสถานมหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธ อันเก่าแก่และใหญ่โตซึ่งเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของอาณาจักรศรีวิชัย เหลือเพียงซากปรักหักพังที่จมอยู่ใต้ดินทราย

ปีพ.ศ.2497 มีชาวอินโดนีเซียผู้หนึ่งอุปสมบทเป็นพระภิกษุองค์แรก โดยมีพระพม่าเป็นอุปัชฌาย์ พระองค์นี้ได้รับฉายาว่า พระชินรักขิต ซึ่งในเวลาต่อมาท่านแต่งกายและไว้หนวดเคราแบบหลวงจีน ทำให้รับความสนับสนุนจากกลุ่มชาวจีนในอินโดนีเซียในการฟื้นฟูพุทธศาสนาปี 2511 พระชินรักขิตมีโอกาสเฝ้า สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ซึ่งขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์เป็นพระสาสนโสภณ ซึ่งเดินทางไปดูกิจการพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย พระชินรักขิตจึงทูลขอให้คณะสงฆ์ไทยส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่ศาสนา

ปี พ.ศ.2511 เป็นเหตุให้คณะสงฆ์ร่วมกับกรมการศาสนาในนามของรัฐบาลไทยจัดส่งพระภิกษุผู้สำเร็จการฝึกอบรมจากสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศแล้วเป็นพระธรรมทูตออกไปช่วยฟื้นฟูพุทธศาสนาในอินโดนีเซียชุดแรก 4 รูป คือ

1. พระครูปลัดอรรถจริยานุกิจ (วิญญ์ วิชาโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ต่อมาเลื่อนสมณศักดิ์ที่พระราชวราจารย์ ปัจจุบันมรณภาพ

2. พระครูปลัดสัมพิพัฒนวิริยาจารย์ (บุญเรือง ปุณฺณโชโต) วัดพระ

ศรีมหาธาตุ ปัจจุบันคือพระธรรมเจติยาจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพมหานคร และกรรมการบริหารสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ และเจ้าคณะภาค 9 ธรรมยุต

3. พระมหาประแทน เขมทสสี วัดยานนาวา ต่อมาเป็นพระครูศรีวิเทศธรรมคุณ

4. พระมหาสุชีพ เขมาจาโร วัดระฆังโฆษิตาราม

พระธรรมทูตชุดนี้ออกเดินทางจากประเทศไทย เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ.2512 นับเป็นพระธรรมทูตที่สำเร็จการฝึกอบรมจากสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศรุ่นแรก ที่ออกไปปฏิบัติพระศาสนาในต่างประเทศ และประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติศาสนกิจเป็นอย่างดียิ่ง พระธรรมเจติยาจารย์พระธรรมทูตรุ่นแรกที่เดินทางมายังประเทศอินโดนีเซีย เป็นผู้ร่วมเดินทางไปประชุมพุทธศาสนาที่อินโดนีเซียครั้งแรก

ปี 2512 พระสาสนโสภณในฐานะประธานกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระธรรมทูตฯ มหาเถรสมาคม จึงจัดส่งพระธรรมทูตจำนวน 4 รูป มี พระราชวราจารย์ (วิญญ์วิชาโน) ขณะนั้นเป็นพระครูปลัดอรรถจริยานุกิจ เป็นหัวหน้า เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ ในการฟื้นฟูพุทธศาสนาและนำคณะสงฆ์สยามวงศ์ไปสู่อินโดนีเซีย พระราชวราจารย์ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากสมเด็จพระญาณสังวรเป็นอย่างดียิ่ง โดยอุทิศตัวเพื่อการฟื้นฟูพุทธศาสนาในประเทศนั้นเป็นเวลานานถึง 30 ปี จนรับความศรัทธาเลื่อมใสจากพุทธศาสนิกชนอินโดนีเซียเป็นอย่างมาก จนท่านมรณภาพ ในพ.ศ.2549 ขณะอายุ 83 ปี และร่างของท่านก็รับพระราชทานเพลิงศพที่บริเวณมหาเจดีย์โบโรบูดูร์/บรมพุทโธ

การฟื้นฟูพุทธศาสนาเริ่มขึ้นใหม่อีกครั้งนี้ริเริ่มโดยพระสงฆ์ชาวลังกาและพระสงฆ์ชาวพื้นเมืองที่ได้รับการอุปสมบทไปจากวัดบวรนิเวศวิหารและวัดเบญจมบพิตรในประเทศไทยปี พ.ศ.2512 คณะสงฆ์ไทยส่งพระธรรมทูตจากประเทศไทยไปเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ทั้งชวาภาคกลาง ภาคตะวันออก และตะวันตก ขณะนี้ยังมิได้สร้างวัดไทยขึ้นแต่ก็เตรียมการที่จะสร้างวัดไทยขึ้นในสถานที่ไม่ห่างไกลจากมหาสถูปโบโรบูดูร์ไว้แล้ว ปัจจุบันพระธรรมทูตจากประเทศไทยมีสำนักงานเผยแผ่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่สำนักงานพุทธเมตตา ตั้งอยู่เลขที่ 59 ถนนเตอรูซานเล็มบังดี กรุงจาการ์ตา ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 6 ในขณะที่อาณา

จักรฟูนันกำลังเสื่อมลงรัฐต่างๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซียก็มีความเจริญขึ้นมาแทนที่ คือ อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ที่ควรจะกล่าวถึง คือ ศรีวิชัย สิงหัสสาหรี และมัชฌปาหิต ตามลำดับทั้ง 3 รัฐ มีอารยะธรรมแบบฮินดู–ชวา และพุทธมหายาน

หลังจากนั้น ในช่วงเวลาต่อมา อินโดนีเซียมีพระชินรักขิต ซึ่งได้รับการอุปสมบทในประเทศพม่าและเมื่อกลับไปประเทศของตนแล้ว ก็พยายามก่อตั้งคณะสงฆ์และพุทธสมาคมของฝ่ายฆราวาสขึ้น ซึ่งก่อนนี้พุทธศาสนาในอินโดนีเซียมีอยู่เฉพาะวัดพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ก็เป็นชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีน ชาวพื้นเมืองมีอยู่จำนวนไม่มากที่ประกาศตนเองว่าเป็นชาวพุทธ และที่เรียกตนเองว่าเป็นชาวพุทธเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาดี และเรียนรู้พุทธศาสนาผ่าน Theosophical Society หลังจากประเทศอินโดนีเซียได้รับอิสรภาพ และในโอกาสฉลอง 25 พุทธศตวรรษ ชาวอินโดนีเซียเริ่มมาสนใจพุทธศาสนามากขึ้น และเริ่มหันกลับมานับถือพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาดั้งเดิมของบรรพบุรุษของตน มีกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่าเป็นชาวพุทธ อยู่ตามภูเขาแต่พวกเขาก็รู้เรื่องคำสอนของพุทธศาสนาเพียงเล็กน้อย และต่อมาเมื่อชาวอินโดนีเซียถูกบังคับให้นับถือศาสนาโดยรัฐบาล (ผู้ไม่นับถือศาสนาถือว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ซึ่งถูกห้ามตามหลักการปฏิวัติ ปี พ.ศ.2508) มีมุสลิมเพียงจำนวนน้อยประกาศตัวเองว่าเป็นชาวพุทธ ทำให้ชาวอินโดที่เป็นพุทธศาสนิกชนกลับมาสนใจในพุทธศาสนาอีกครั้ง

มีการติดต่อกับพระชินรักขิตหัวหน้าชาวพุทธในประทศอินโดนีเซีย และวางโครงการร่วมกันในอันที่จะฟื้นฟูพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ต่อมาพระชินรักขิตหัวหน้าชาวพุทธในประเทศอินโดนีเซียขณะนั้นเดินทางเข้ามาประเทศไทยและพักที่วัดบวรนิเวศวิหาร มาทบทวนถึงเรื่องการขอให้คณะสงฆ์ไทยออกไปช่วยฟื้นฟูพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียอีกครั้งหนึ่ง ดังที่เคยปรารภไว้กับพระสาสนโสภณ (เจริญ สุวฑฺฒโน มหาเถร) เมื่อครั้งเยือนอินโดนีเซียครั้งแรก

ต่อมาปี พ.ศ.2513 พระชินรักขิต ผู้นำชาวพุทธในประเทศอินโดนีเซีย ขณะนั้น อาราธนานิมนต์พระสาสนโสภณพร้อมทั้งคณะ คือ พระธรรมโสภณ (สนธิ์ กิจฺจกาโร ภายหลังเป็นที่ พระญาณวโรดม) วัดบวรนิเวศวิหาร, พระขันติปาโล (ลอเรนส์ มิลล์) วัดบวรนิเวศวิหาร, ม.ล.สุเจต นพวงศ์ ไวยาวัจกร, ซึ่งเจ้าพระคุณสมเด็จฯ เป็นประธานสงฆ์จากประเทศไทยไปประกอบพิธีผูกพัทธสีมาอุโบสถวัดจาการ์ตา ธรรมจักรชัย ซึ่งป็นการผูกพัทธสีมาอุโบสถเป็นครั้งแรกของวัดพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอินโดนีเซีย และให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร เมืองสมารัง

ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2513

ในเวลาต่อมา ยังจัดพิธีอุปสมบทพระภิกษุเถรวาทครั้งแรก โดยจัดขึ้นที่จันดีโบโรบูดูร์ เป็นช่วงที่สถานที่ต่างๆ ยังไม่มีความพร้อมสมบูรณ์ ถึงแม้จะไม่มีลักษณะของอุโบสถในการทำพิธีเช่นเดียวกันกับวัดในประเทศไทย แต่ก็จัดพิธีอุปสมบทกลางแจ้งขึ้น เมื่อร่วมปรึกษาหารือกันแล้วก็ลงความเห็นกันว่า จะใช้ลานเจดีย์เล็กๆ ที่อยู่ชั้นสูงสุดเป็นพระประธาน และลานเจดีย์ที่รองลงมาใช้สำหรับพระสงฆ์ประกอบสังฆกรรม เพราะประชาชนจะเห็นพิธีอุปสมบทอย่างสะดวก ส่วนการเลือกใช้ทางทิศตะวันออกนั้นก็เพราะช่วงบ่ายทิศนั้นจะมีร่มเงา ไม่ต้องตากแดดในระหว่างการประกอบพิธี เมื่อเดินดูโดยรอบแล้ว ก็กลับไปที่มุนตีลันเพื่อฉันเพลหลังจากฉันเพลแล้ว ก็มีการเตรียมการอุปสมบท โดยตระเตรียมข้าวของต่างๆ เพื่อนำไปประกอบพิธี มีการตั้งพระพุทธรูป ภปร.หน้าตัก 5 นิ้ว รูปพระแก้วมรกต ดอกไม้ธูปเทียนแจกันทองเหลืองเป็นต้น ซึ่งนำไปจากประเทศไทย มีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาที่หน้าพระเจดีย์ใหญ่ เมื่อจัดสถานที่เรียบร้อยแล้ว พระสาสนโสภณประพรมน้ำหอมโดยรอบ ในขณะที่พระสงฆ์รูปอื่นยืนพนมมือถวายสักการะ แล้วสามเณร 5 รูปที่จะรับอุปสมบทบูชาพระรัตนตรัย ด้วยการจุดธูปเทียนบูชา สามเณร 5 รูป ที่อุปสมบท คือ 1. S. Jinasuryabhumi (U.P. Dhamapala Nirihuwa Bernardus เกิดวันอาทิตย์ที่ 10 มกราคม 2447 อายุ 67 รับฉายาว่า อคฺคชินมิตฺโต 2. S. Pandita Dhammasiha (Tan Hiap Kik) เกิดวันอาทิตย์ที่ 10 กุมภาพันธ์ 2461 อายุ 52 รับฉายาว่า อุคฺคธมฺโม 3. S. Dhammavijayo (Tjong Khouw Siw) เกิดวันศุกร์ที่ 20 ธันวาคม 2478 อายุ 36 รับฉายาว่า สิริวิชโย 4. S. Dhammasushisyo เกิดวันวันอังคารที่ 3 กันยายน 2486 อายุ 29 รับฉายาว่า ชินธมฺโม 5. S. Djumadi เกิดวันศุกร์ที่ 19 ธันวาคม ค.ศ.1947 รับฉายาว่า สจฺจมโน พิธีอุปสมบทเริ่มเวลาประมาณบ่าย 3 โมงพิธีอุปสมบทเสร็จเวลา 17.17 น. ขณะนั้นมีฝนตกลงมาเล็กน้อย พระสงฆ์และฆราวาสทำประทักษิณเวียนเทียนรอบเจดีย์แล้วเป็นอันเสร็จพิธี พระภิกษุที่ได้รับการอุปสมบทในครั้งนั้นปัจจุบันยังอยู่ในสมณเพศคือ “ชินธัมโม” อายุหกสิบเจ็ดปี พรรษา 40 ส่วนอีกสี่รูปบางรูปลาสิกขา บางรูปก็มรณภาพแล้ว พระชินธัมโมจึงเป็นพระที่มีอายุพรรษามากที่สุดในอินโดนีเซีย

ปัจจุบันคณะสงฆ์อินโดนีเซียมีพระอุปัชฌาย์ให้การอุปสมกุลบุตรเองปี พ.ศ. 2530 พระธรรมทูตเสนอพระเหียนกิม สุเขโม ชาวอินโดนีเซีย ผู้ที่มาบวชและศึกษาอยู่ในประเทศไทยผู้มีอายุพรรษาและคุณสมบัติที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ คณะสงฆ์จึง

แต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์รูปแรกของคณะสงฆ์เถรวาทอินโดนีเซีย” พระราชวราจารย์ (วิญญ์ วิชาโน) (พระธรรมทูตสี่สมัย, 63) เมื่อมีพระอุปัชฌาย์มีการอุปสมบทกุลบุตรชาวอินโดนีเซีย ปัจจุบันมีเป็นจำนวนมาก คณะสงฆ์เถรวาทแห่งอินโดนีเซียจัดการบริหารองค์กรด้วยตนเอง

ปัจจุบันพระธรรมทูตไทยในอินโดนีเซียมีอยู่ประมาณ 23 รูป แต่ละรูปต่างก็ทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาตามจังหวัดต่างๆ ในส่วนของคณะสงฆ์ไทย นอกจากจะมีการเทศน์และการแสดงธรรมเป็นประจำแล้ว ยังมีโรงเรียนธรรมวิทยาเป็นโรงเรียนสายสามัญเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงปริญญาตรี เป็นกิจกรรมของชาวพุทธซึ่งจัดตั้งขึ้นบริหารงานโดยสมาคมชาวพุทธ ตั้งอยู่ห่างจากสนามบินซูการ์โน-ฮัตตาประมาณ 4 กิโลเมตรหรือห่างจากกรุงจาการ์ตา 30 กิโลเมตร ปัจจุบันมีนักเรียน 1,200 คน นักเรียนนับถือพุทธศาสนา 1220 คน พระธรรมทูตไทยมีเป้าหมายที่จะปลูกฝังศีลธรรมแก่นักเรียนที่เป็นชาวพุทธเหล่านี้ ในอนาคตอาจจะมีการสอบธรรมศึกษาขึ้นที่โรงเรียนแห่งนี้ ปัจจุบันโรงเรียนธรรมวิทยา มีพระครูประกาศธรรมนิเทศเป็นประธานกรรมการบริหารโรงเรียน เน้นมารยาทชาวพุทธ เช่น ยกมือไหว้กล่าวคำทักทายว่า “สาธุ ภันเต” นอกจากคณะสงฆ์สองกลุ่มที่มีการจัดตั้งองค์กรในการบริหารที่ชัดเจนแล้วยังมีพระสงฆ์อีกหลายกลุ่ม เช่น พระชินนธัมโมที่ได้รับการอุปสมบทครั้งแรกที่บรมพุทโธ พระภิกษุชาวอินโดนีเซียอีกกลุ่มหนึ่งที่อุปสมบทจากประเทศไทย ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปีอยู่ร่วมสังกัดทั้งสองคณะ คือ ทั้งอินโดนีเซียและไทย เช่น พระอุลลี อุคคธมโม เกิดที่จาการ์ตา พื้นฐานดั้งเดิมเป็นคริสต์ อยู่มาวันหนึ่งอ่านหนังสือหลวงพ่อชา เกิดความสนใจขึ้นมา เพราะหนังสืออย่างนี้เกิดมาไม่เคยอ่าน จากนั้นมา จึงเริ่มศึกษาพุทธศาสนาจากหนังสือต่างๆ จนมีความเข้าใจพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง เมื่อเรียนจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีแล้วจึงเดินทางมาประเทศไทยเดินทางไปหลายจังหวัด พบกับพระภิกษุชาวอินโดนีเซียอีกหลายท่าน ในที่สุด ก็อุปสมบท ที่จังหวัดบุรีรัมย์ พุทธศาสนาในอินโดนีเซียกำลังเจริญเพราะยังมีชาวพุทธอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องการศึกษาค้นคว้าพุทธศาสนา พระสงฆ์ที่นี่ทำงานหนักสอดคล้องกับพระคำใส สุมโน พระธรรมทูตไทยที่อยู่ประจำในอินโดนีเซียมานานมากกว่าสิบปีแล้ว จนสามารถแสดงธรรมเป็นภาษาอินโดนีเซีย ท่านต้องเดินทางไปแสดงธรรมทุกวัน บางวันสามสี่งานก็มี ทั้งในหมู่บ้าน โรงเรียน มหาวิทยาลัย ต่างก็ต้องการศึกษาเรียนรู้พุทธศาสนา แต่บุคลากรที่ที่เผยแผ่มีน้อย แม้ว่าพระสงฆ์ไทยที่อยู่ที่นี่เกินกว่าหนึ่งปีจะพูดสื่อสารด้วยภาษาพื้นเมือง แต่การแสดงธรรมต้องใช้ความ

ชำนาญพิเศษ เพราะที่ประเทศนี้ต้องอธิบายธรรมเป็นภาษาอินโดนีเซียเท่านั้น บางครั้งมีความจำเป็นเมื่อชาวบ้านเดือดร้อนมาหานิมนต์ให้ไปไล่ผีก็ต้องทำ ที่นี่ผีเข้าสิงคนบ่อยมาก บางครั้งเข้าสิงพร้อมๆ กันเป็นกลุ่มสิบยี่สิบคนก็มี บางครั้งต้องใช้เวลาเดินทางเป็นวันเพื่อไปแสดงธรรม" นอกจากคณะสงฆ์เถรวาทแล้วอินโดนีเซียยังมีพระสงฆ์มหายานอีกจำนวนหนึ่ง เผยแผ่พุทธศาสนาในเมืองต่างๆ แต่เมื่อมีกิจกรรมก็จะมาร่วมงานกัน ส่วนหนึ่งที่ไม่เป็นพระสงฆ์แต่ดำเนินกิจการทางศาสนาโดยการจัดตั้งเป็นสมาคม มูลนิธิซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น พุทธสมาคมบัณฑิตแห่งอินโดนีเซีย พุทธสมาคมบัณฑิตเถรวาทแห่งอินโดนีเซีย พุทธสมาคมบัณฑิตมหายาน สมาคมตรีธรรมะอินโดนีเซีย พุทธสมาคมไมตรียะแห่งอินโดนีเซีย เป็นต้น

สรุป: ชาวอินโดนีเซียมีความเชื่อว่า พุทธศาสนาจะกลับมาหลังห้าร้อยปีที่เจ้าชายพระองค์หนึ่งตั้งปณิธานไว้ แม้พุทธศาสนาในอินโดนีเซียเคยมีประวัติศาสตร์ที่เป็นมายาวนานพร้อมกับการก่อร่างสร้างชาติอินโดนีเซีย ชาวอินโดนีเซียมีความภาคภูมิใจในการมีบรรพบุรุษที่เคยนับถือพุทธศาสนาและทิ้งอารยธรรมไว้ในอดีตที่ไม่แพ้ชนชาติใด ทำให้ภาพหลักพุทธศาสนากับคนอินโดนีเซียมีความเป็นมิตรกัน แต่รัฐธรรมนูญก็ยังให้อิสรภาพที่จะนับถือศาสนา ส่วนภาคประชาชนนั้นมีความผูกพันกับพุทธศาสนามาช้านานทั้งด้านศาสนาสถาน ศาสนาวัตถุ เช่น บรมพุทโธ แต่คำถามพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างนี้หรือไม่เป็นเรื่องของอนาคต พระสงฆ์ในอินโดนีเซียจะสามารถเผยแผ่พุทธศาสนาให้มีความมั่นคงในอินโดนีเซียหรือไม่ สิ่งที่เคยสูญหายไปหลายร้อยปีกำลังจะได้รับการฟื้นฟูให้คืนกลับขึ้นมาอีกครั้ง ชาวพุทธจากทั่วโลกเดินทางไปนมัสการ มหาเจดีย์บูโรบูดูร์หรือบรมพุทโธต่างก็ตกตะลึงในความมหัศจรรย์ของเจดีย์แห่งนี้ แต่แม้จะสร้างโบราณสถานมีขนาดใหญ่โตมโหฬารขนาดไหนก็ตาม หากชาวพุทธไม่สร้างศาสนทายาทไว้ก็ยากที่จะรักษาพุทธศาสนาไว้

กาลานุกรมพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
ก่อนปี ค.ศ. 3,000-2,000	ชนชาติแถบฝั่งสมุทรเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามเกาะและคาบสมุทรเรียกว่า “ชาวมาเลย์” หรือ “ชาวน้ำ”
ก่อนปี ค.ศ. 1,500	ชนชาติกลุ่มเดียวกันนี้ได้รับการขนานนามว่า “โปลีนีเซียน” กระจายกันอยู่ในถิ่นที่ชื่อว่า “โปลีนีเซียตะวันตก” ได้แก่ ฟิจิ ตองกา ซามัว
หลังพุทธ-ปรินิพพาน 276	พระเถระสองรูป-พระโสณะ และพระอุตตระ ได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์วงศ์โมริยะของประเทศอินเดีย พระองค์ทรงรับสั่งให้พระสงฆ์ทำสังคายนาครั้งที่ 3 ในพุทธศาสนา
100-400	ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์เผยแผ่เข้ามายังประเทศอินโดนีเซียและกลายเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือ หรือเรียกว่าศาสนาประจำชาติในภูมิภาค
100-200	อาณาจักรที่สำคัญที่สุดในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ปรากฏชื่อและหลักฐานยุคเริ่มแรกคือ “อาณาจักรฟูนัน” ในบันทึกจีน ทูตสองคนคือ คังไถ (K’ang T’ai) และจูยิง (Chu Ying) ทั้งสองเดินทางมายังอาณาจักรนี้ปีประมาณศตวรรษ 300
843	เกิดวงจรการค้าขายของอาณาฟูนัน ซึ่งเมืองเหล่านี้ขึ้นตรงต่ออาณาจักรฟูนัน ได้แก่ เมืองเชียหยิง (Chia-ying) ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของชวา/ชูโป (Chu-po) เป็นดินแดนภูเขาไฟชู-โป สันนิษฐานว่าเป็นเกาะบอร์เนียว
790-890	พระเจ้าสมุทรคุปต์ยกทัพโจมตีทางภาคใต้อินเดีย เป็นเหตุให้คนใดคนหนึ่งมาครองราชย์แล้วนำอารยธรรมอินเดียเข้ามาโดยเฉพาะอักษรแบบปาลวะและการนับปีแบบศักกะ (Sakka) และการใช้คำว่า “วรมัน” (Varman) ต่อท้ายนามผู้ปกครองหรือกษัตริย์

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
1,043	อาณาจักรโฮโลตัน (Ho-lo-Tan) สันนิษฐานเกาะชวาภาคกลาง และอาณาจักรกานโตลิ (Kan-To-Li) สันนิษฐานเป็นเมืองปาเลมบัง (สุมาตราตอนใต้ในปัจจุบัน) ปรากฏชัดเจนในเอกสารจีน ซึ่งทำการค้าขายกับสองอาณาจักร
พุทธศตวรรษที่ 12	พระภิกษุอี้จิงจากประเทศจีนซึ่งต้องการเดินทางไปอินเดีย โดยมาแวะพักที่อาณาจักรศรีวิชัยเป็นเวลา 6 เดือนเพื่อศึกษาคัมภีร์ศัพทศาสตร์ เขียนจดหมายเหตุบันทึกไว้ว่า ในอาณาจักรศรีวิชัยมีพระภิกษุมากกว่า 1,000 รูปที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัยเหมือนอย่างพระภิกษุในอินเดีย และแนะนำว่าพระภิกษุจีนควรจะมาแวะที่อาณาจักรศรีวิชัยเป็นเวลา 1-2 ปี เพื่อศึกษาภาษาสันสกฤต ก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังอินเดีย
1200-1300	ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีโบราณสถานที่สำคัญ 2 แห่งอยู่ในอินโดนีเซียคือ โบโรบูดูร์/บรมพุทโธ ตั้งอยู่ที่ราบเกตุ (kedu) ในภาคกลางของชวา ห่างจากเมืองยอกยาการ์ตา (Jogjagata) ในปัจจุบันทางเหนือประมาณ 40 กิโลเมตร และพระวิหารเมนดุต (Mendut) ซึ่งอยู่ห่างจากโบโรบูดูร์ไปทางทิศตะวันออก 3 กิโลเมตร
กลางพศต.ที่ 13	บนเกาะชวาทางภาคกลาง เกิดราชวงศ์ที่ยิ่งใหญ่นามว่า ราชวงศ์ไศเลนทร์ ต่อมา ราชวงศ์ไศเลนทร์ก็มีอำนาจปกครองอาณาจักรศรีวิชัยในพุทธศตวรรษที่ 15 และมีการติดต่อราชวงศ์ปาละแห่งเบงกอล และมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน โดยอาณาจักรศรีวิชัยส่งพระภิกษุไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งกษัตริย์แห่งเบงกอลก็ให้การต้อนรับอย่างดี และทางเบงกอลก็ส่งพระภิกษุ และช่างฝีมือดีมาเผยแผ่พุทธศาสนา และสอนศิลปะสมัยปาละ แก่ชาวศรีวิชัยด้วย
พุทธศตวรรษที่ 13	อาณาจักรศรีวิชัยได้รับวัฒนธรรมอินเดีย 2 ทางคือ จากราชวงศ์โจฬะ (อินเดียใต้) และจากราชวงศ์ปาละ (เบงกอล) ซึ่งนำพุทธศาสนาวัชรยาน (Vajrayana) หรือตันตระ (Tantra) เผยแผ่มาถึงอาณาจักรศรีวิชัย ยุคนี้มีการก่อสร้างพุทธสถานเป็นจำนวนมาก รวมถึงพระมหาสถูป "โบโรบูโดร์" (Borobudur) อันมีชื่อเสียง และอิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัยแผ่ไปถึงจามปา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เทวสถานโพนคร

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
1300-1400	อาณาจักรศรีวิชัยได้รับวัฒนธรรมอินเดีย 2 ทาง คือ จากราชวงศ์โจฬะ (อินเดียใต้) และจากราชวงศ์ปาละ (เบงกอล) ซึ่งนำพุทธศาสนาวัชรยาน (Vajrayana) หรือตันตระ (Tantra) เผยแผ่มาถึงอาณาจักรศรีวิชัย ยุคนี้มีการก่อสร้างพุทธสถานเป็นจำนวนมาก รวมถึงพระมหาสถูป “โบโรบูดูร์หรือบรมพุทโธ” (Borobudur) อันมีชื่อเสียง และอิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัยแผ่ไปถึงจามปาโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เทวสถานโพนคร
พุทธศตวรรษที่ 15	อิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัยแผ่ขยายขึ้นมาถึงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา กล่าวกันว่า พระเจ้าสุริยวรมัน คือกษัตริย์ศรีวิชัยที่ขึ้นมาปกครองอาณาจักรขอม และอิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัยอาจเลยขึ้นไปถึงลุ่มแม่น้ำปิงก็เป็นได้ เนื่องจากมีการพบภาพสลักมุขพระเจดีย์ที่วัดป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นรูปเกียรติมุขแบบศรีวิชัยเป็นรูปเกียรติมุขแบบศรีวิชัย เป็นแบบพุทธสถาน “มูอาราจัมบิ (Muarajambi)”
1700-1800	เมื่อศตวรรษที่ 17 เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ทำให้ “ปรัมบานัน” ได้รับความเสียหายอย่างหนัก เหลือองค์เทวลัยที่ไม่ถล่มลงมาเพียง 10 หลังเท่านั้น กลุ่มหินสีดำอยู่กระจัดกระจายบนเส้นทางเข้าเทวสถาน ซึ่งเป็นร่องรอยที่เหลือไว้หลังแผ่นดินไหวดังกล่าว หลังจากที่ถูกหลงลืมมาหลายศตวรรษ
1930	ลามุนะ อิบราฮิม พ่อค้าอาหรับนำศาสนาอิสลามไปเผยแผ่ที่ชวาเป็นครั้งแรก พยายามเกลี้ยกล่อมพระเจ้าองควิชัยแต่ไม่สำเร็จ จึงหันไปเกลี้ยกล่อมระเด่นปาตาพระราชโอรสให้หันมาเข้ารีตนับถืออิสลามสำเร็จ ด้วยความช่วยเหลือของกองทัพอาหรับ ระเด่นปาตากระทำปิตุฆาต สถาปนาตนเองขึ้นเป็นสุลต่าน และประกาศยกอิสลามเป็นศาสนาประจำอาณาจักร ศาสนาอิสลามจึงแผ่เข้าสู่เกาะต่างๆ อย่างรวดเร็ว เจ้าเมืองที่เกรงกลัวภัยต่างพากันเข้ารีตนับถืออิสลาม ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาที่ไม่ต้องการเปลี่ยนศาสนาพากันหนีภัยลงไปอยู่ที่เกาะบาหลี จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
1900-2,000	เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง และอาณาจักรมัชฌปาหิตเข้ามาปกครอง และมีอำนาจแทนอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งอาณาจักรมัชฌปาหิตมีความศรัทธา และนับถือฮินดู แต่ต่อมากษัตริย์มัชฌปาหิต พระองค์หนึ่ง นามว่า ระเด่นปาทา ทรงเกิดความเลื่อมใสในศาสนาอิสลาม และทรงยกย่องให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ อีกทั้งมีรับสั่งห้ามเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียอย่างเด็ดขาด
1930	พ่อค้าชาวอาหรับผู้หนึ่งนำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ และพยายามชักจูงให้ พระเจ้าองควิชัย กษัตริย์ของมัชปาหิตเข้ารีต แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ จึงหันไปเกลี้ยกล่อม ระเด่นปาตา ราชโอรสของพระเจ้าองควิชัยแทน ต่อมาระเด่นปาตาปลงพระชนม์พระเจ้าองควิชัย แล้วประกาศตนเป็นสุลต่าน กับให้ประชาชนในอาณาจักรของพระองค์นับถือศาสนาอิสลามแทนศาสนาฮินดู ทั้งนี้ทรงยกย่องให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ และห้ามเผยแผ่พุทธศาสนา ซึ่งตรงนี้มีบางตำรากล่าวว่าระเด่นปาตามีชายาเป็นมุสลิม จึงเข้ารีตตามเมื่อเปลี่ยนศาสนาแล้วบังคับให้เจ้านายและราษฎรนับถือศาสนาอิสลามด้วย แต่โอรสองค์หนึ่งซึ่งนับถือพุทธศาสนาไม่ยินยอม เดินทางหนีออกจากอาณาจักร และประกาศว่าอีก 500ปี พุทธศาสนาจะกลับคืนมาใหม่
1957	พระเจ้าปรเมศวรเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ค.ศ.1414 พระองค์อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงของสุลต่านแห่งปาไซ ซึ่งพระองค์มีพระชนมายุ 72 พรรษา และพระองค์เปลี่ยนพระนามตามแบบมุสลิมว่า มาร์กัต อิสกันดาร์ ซาห์ (Magat Isgandar Shah) มีการแย่งชิงอำนาจระหว่างชนชั้นผู้ปกครองมุสลิมกับฮินดู สุดท้ายเจ้าชายนับถืออิสลามได้ชัยเหนือเจ้าชายผู้นับถือฮินดูเด็ดขาด คือ มุซัฟฟาร์ ซาห์ ครองราชย์ ค.ศ.1446-1459 เป็นการขยายศาสนจักรของอิสลามไปพร้อมกับอำนาจการเมือง สมัยนี้ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอาณาจักรอยุธยา

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2012	อิสลามขยายอำนาจครองอินโดนนีเซีย ชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ขณะที่พุทธศาสนาตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมตลอดระยะเวลาอันยาวนาน พุทธศาสนิกชนชาวอินโดนีเซียใช้ความเสียสละอย่างสูงพิทักษ์รักษาพุทธศาสนาไว้มิให้สูญสิ้นไป โดยปราศจากการสนับสนุนจากภายนอกเท่าที่ควร
2351	เอช ซี คอร์เนเลียส (H. C. Cornelius) เริ่มต้นทำการสำรวจโบโรบูดูร์ แต่ไม่มากนัก
2357	เซอร์สแตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Sir Stamford Raffles) ส่งร้อยโทตอร์เนลิอัส (Lieutenant Cornelius) แห่งกองทัพอังกฤษ ไปสำรวจบริเวณที่เชื่อสืบกันมาว่าเป็นที่ตั้งของปูชนียสถานแต่โบราณ เขาพบซากปรักหักพังทั้งหลาย และรายงานสิ่งที่เขาค้นพบ
2439	รัฐบาลอาณานิคมของฮอลันดา ถวายรูปสลักหินถึงแปดเล่มเกวียนให้แก่พระเจ้าแผ่นดินไทย เมื่อคราวที่เสด็จเยือนอินโดนีเซีย
2450-2454	ระหว่างปี ค.ศ.1907-1911 (พ.ศ.2450-2454) คณะนักโบราณคดีชาวฮอลันดา โทมัส แวน เอิร์พ (Thomas Van Erp) ทำการขุดค้นอย่างจริงจัง ทำให้ทราบว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โบโรบูโดร์ได้รับความเสียหาย คือน้ำที่ไหลเซาะกัดลาดเนินเขาภายในตัวสถูป ทำให้รากฐานของสถูปยุบพังลงและกร่อนไปตามกาลเวลา
2483	ค.ศ.1945 เวลา 10 นาฬิกา ซูการ์โนอ่านประกาศอิสรภาพสั้นๆ ว่า “เราประชาชนอินโดนีเซียขอประกาศเอกราชของประเทศอินโดนีเซีย ณ บัดนี้ เรื่องเกี่ยวกับการโอนอำนาจและเรื่องอื่นๆ จะจัดการไปเป็นลำดับและให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็ว” ในนามของประชาชนอินโดนีเซีย ซูการ์โน และฮัตตา
2497	ชาวอินโดนีเซียผู้หนึ่งอุปสมบทเป็นพระภิกษุองค์แรกโดยมีพระพม่าเป็นอุปัชฌาย์ พระองค์นี้ได้รับฉายาว่า พระชินรักขิต ซึ่งในเวลาต่อมาท่านแต่งกายและไว้หนวดเคราแบบหลวงจีน ทำให้ได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มชาวจีนในอินโดนีเซียในการฟื้นฟูพุทธศาสนา

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2503	มีการทำสีมานานาชาติ โดยคณะสงฆ์จากนานาชาติ ประเทศที่นับถือเถรวาท
2511	ริเริ่มการฟื้นฟูพุทธศาสนานำโดยสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก”(ขณะนั้น พระสาสนโสภณ) ไปดูการพระศาสนาวัฒนธรรมและการศึกษาทั่วไปในอินโดนีเซีย ในฐานะประธานสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย โดยอนุมัติของมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยพระเทพกวี (ประยูร สนฺตงฺกุโร) พระญาณวโรดม เลขาธิการสภาการศึกษาขณะนั้นมีการติดต่อกับ “พระชินรักขิต หัวหน้าชาวพุทธในประทศอินโดนีเซีย” และวางโครงการร่วมกันในอันที่จะฟื้นฟูพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ปี 2511 พระชินรักขิตมีโอกาสเฝ้าสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (พระสาสนโสภณ ขณะนั้น) ซึ่งเดินทางไปดูกิจการพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย พระชินรักขิตจึงทูลขอให้คณะสงฆ์ไทยส่งพระธรรมทูตไปเผยแพร่ศาสนา
2511	คณะสงฆ์ร่วมกับกรมการศาสนาในนามของรัฐบาลไทยจัดส่งพระภิกษุผู้สำเร็จการฝึกอบรมจากสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศแล้วเป็น “พระธรรมทูตออกไปช่วยฟื้นฟูพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย ชุดแรก 4 รูป” คือ 1. พระครูปลัดอรรถจริยานุกิจ (วิญญ์ วิชาโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ต่อมาเลื่อนสมณศักดิ์ที่พระราชวราจารย์ ปัจจุบันมรณภาพ 2. พระครูปลัดสัมพิพัฒนวิริยาจารย์ (บุญเรือง ปุญฺญโชโต) วัดพระศรีมหาธาตุ ปัจจุบันคือพระธรรมเจติยาจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพมหานคร และกรรมการบริหารสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศและเจ้าคณะภาค 9 ธรรมยุต 3. พระมหาประแทน เขมทสฺสี วัดยานนาวา ต่อมาเป็นพระครูศรีวิเทศธรรมคุณ 4. พระมหาสุชีพ เขมาจาโร วัดระฆังโฆษิตาราม

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2512	คณะสงฆ์ไทยส่งพระธรรมทูตจากประเทศไทย ไปเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียทั้งชวาภาคกลาง ภาคตะวันออก และตะวันตก ยังมิสร้างวัดไทยขึ้นแต่ก็เตรียมการที่จะสร้างวัดไทยขึ้นในสถานที่ไม่ห่างไกลจากมหาสถูปโบโรบูดูร์ สมเด็จพระญาณสังวร ในฐานะประธานกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระธรรมทูตฯ มหาเถรสมาคม จึงจัดส่งพระธรรมทูต จำนวน 4 รูป มี พระราชวราจารย์ (วิญญ์วิชาโน) ขณะนั้นเป็นพระครูปลัดอรรถจริยานุกิจ เป็นหัวหน้าเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจในการฟื้นฟูพุทธศาสนาและนำคณะสงฆ์สยามวงศ์ไปสู่อินโดนีเซีย พระราชวราจารย์ปฏิบัติหน้าที่ตามที่รับหมอบหมายจากสมเด็จพระญาณสังวรเป็นอย่างดียิ่ง โดยอุทิศตัวเพื่อการฟื้นฟูพุทธศาสนาในประเทศกว่า 30 ปี จนได้รับความศรัทธาเลื่อมใสจากพุทธศาสนิกชนอินโดนีเซียอย่างมาก จนท่านมรณภาพ ปี พ.ศ.2549 ขณะอายุ 83ปี และร่างของท่านก็ได้รับพระราชทานเพลิงศพที่บริเวณบูโรพุทโธ
2513	พระชินรักขิตผู้นำชาวพุทธในประเทศอินโดนีเซีย ขณะนั้น นิมนต์พระสาสนโสภณพร้อมทั้งคณะไปประกอบพิธีผูกพัทธสีมาครั้งแรกของวัดพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอินโดนีเซีย “อุโบสถวัดจาการ์ตาธรรมจักรชัย” และให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร เมืองสมารัง ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2513 จัด “พิธีอุปสมบทพระภิกษุเถรวาทครั้งแรก” โดยจัดขึ้นที่จันดีบรมพุทโธเป็นช่วงที่สถานที่ต่างๆ ยังไม่มีความพร้อมสมบูรณ์ ถึงแม้จะไม่มีลักษณะของอุโบสถในการทำพิธีเช่นเดียวกันกับวัดในประเทศไทย
2516	องค์การยูเนสโก (UNESCO) เข้าบูรณะซ่อมแซมพุทธสถานอันเป็นมรดกโลกแห่งนี้ (ด้วยงบประมาณ 8 ล้านเหรียญสหรัฐ) การขุดค้นและการปฏิสังขรณ์เปิดเผยถึงความงดงามอันเลิศล้ำ ความกว้างใหญ่ไพศาล และความวิจิตรตระการตาของแผ่นหินแกะสลัก ที่ประดับตกแต่งจากยอดบนสุดจนถึงฐานล่างของสิ่งก่อสร้าง ทำให้ความยิ่งใหญ่งดงามของโบโรบูดูร์ปรากฏต่อสายตาของชาวโลกอีกครั้งหนึ่ง

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2553	คณะสงฆ์ไทยมีสมเด็จพระวันรัตเป็นประธานร่วมประชุมกับคณะสงฆ์เถรวาทแห่งอินโดนีเซีย ทำให้ทราบข้อมูลล่าสุดว่า “คณะสงฆ์เถรวาท”ในอินโดนีเซียปัจจุบันที่สำคัญมีสองกลุ่มคือ คณะสงฆ์อินโดนีเซียและคณะสงฆ์ไทยสันนิบาตร่วมกัน วันที่ 2 พฤษภาคม 2553
พ.ศ.2558	ทุกวันวิสาขบูชาทุกปี ชาวพุทธในอินโดนีเซียร่วมกันเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา มีการเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่

บทที่ 19 พุทธศาสนาในมาเลเซีย-บูรไน

มาเลเซียหรือสหพันธ์รัฐมาเลเซีย เป็นหนึ่งในสมาชิกร่วมก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (ASEAN) ประกอบด้วยพื้นที่สองส่วน โดยมีทะเลจีนใต้กั้น ส่วนแรก คือ มาเลเซียตะวันตกอยู่ทางตอนใต้ของคาบสมุทรมลายูและคาบสมุทรอินโดจีน มีพรมแดนทางทิศเหนือติดกับประเทศไทย ประกอบด้วยรัฐกลันตัน เประ ปะลิส และเกดะห์ และทางตอนใต้แผ่นดินใหญ่ส่วนหนึ่งติดกับประเทศสิงคโปร์ประกอบด้วยรัฐยะโฮร์ ส่วนที่สองคือ มาเลเซียตะวันออกอยู่ทางตอนเหนือของเกาะบอร์เนียว มีพรมแดนทิศใต้ติดกับประเทศอินโดนีเซียทุกส่วนของมาเลเซียตะวันออก แต่ล้อมรอบประเทศบรูไนดารุซาลามด้วยรัฐซาราวักเพียงรัฐเดียว

ปัจจุบันมาเลเซียแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 รัฐ อยู่ในมาเลซียตะวันตก 11 รัฐ ได้แก่ ปาหัง สลังงอร์ เนกรีเซมบีลัน มะละกา ยะโฮร์ เประ กลันตัน ตรังกานู ปีนัง เคดะห์ (ไทรบุรี) และปะลิส ด้านมาเลเซียตะวันออกคือเกาะบอร์เนียว มี 2 รัฐ คือ ซาบาห์ ซาราวัก และมีดินแดนสหพันธรัฐที่มีรัฐบาลกลางปกครอง 3 แห่ง ได้แก่ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ซึ่งเป็นเมืองหลวง เมืองปุตราจายา/บุตรชัย เมืองราชการที่มหาเธร์ บิน โมฮาหมัด อดีตนายกรัฐมนตรี ต้องการสร้างเมืองที่เป็นศูนย์กลางบริหาร มีการพัฒนาทั้งเทคโนโลยี ภูมิทัศน์และการคมนาคมที่สะดวก แต่มีขนาดพื้นที่เพียง 46 ตารางกิโลเมตร (เรวดี จักรเสน, 2556:27-29) และเกาะลาบวน ด้านมาเลเซียตะวันออก เป็นศูนย์กลางทางการเงิน

มาเลเซียมีการปกครองแบบสหพันธรัฐ มีลักษณะคล้ายอังกฤษและสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ คือ เป็นระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่มีประมุขในตำแหน่งพระราชาธิบดี เรียกว่า ยังดี เปอร์ตวน อากง โดยรัฐบาลกลางทำหน้าที่ดูแลเรื่องสำคัญ เช่น การต่างประเทศ ความมั่นคง ตุลาการ เศรษฐกิจและคลัง ส่วนรัฐบาลท้องถิ่นดูแลเรื่องศาสนา ประเพณี สังคม การคมนาคมและการเกษตร ซึ่งแต่ละรัฐจะมีการเลือกตั้งทุก 4 ปี เหมือนกันหมด บางรัฐมีระบบราชการเป็นแบบของตนเอง เช่น กลันตัน ส่วนพระราชาธิบดี/ยังดี เปอร์ตวน อากง จะอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ มีอำนาจเกี่ยวข้องกับพิธีการต่างๆ เช่น การใช้อำนาจบริหาร นิติบัญญัติ สมัยประชุมสภา อภัยโทษ แต่งตั้งประธานศาล ผู้พิพากษา ตามคำแนะนำของรัฐบาล การมาซึ่งพระราชาธิบดีนั้น ใช้วิธีเลือกตั้งจากสุลต่าน 9 รัฐ คือ ยะโฮร์ ตรังกานู ปาหัง สลังงอร์ เคดะห์ กลันตัน เนกรีแซมบีลัน ปะลิส และเประ หมุนเวียนขึ้นดำรงตำแหน่งวาระครั้งละ 5 ปี ส่วนอีก 4 รัฐไม่มีสุลต่าน ได้แก่ปีนัง มะละกา ซาบาห์ และซาราวัก (อาณัติ อนันตภาค, 2557:12-14)

สถิติผู้ที่นับถือพุทธศาสนาในประเทศมาเลเซีย: มาเลเซียมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 329,758 ตารางกิโลเมตรปี 2556 ประชากรทั้งสิ้นประมาณ 29,180,000 คน ภาษาที่ใช้เป็นทางการ ได้แก่ ภาษามาเลย์ (Bahasa Malaysia) และภาษาอังกฤษ นองจากนี้ประชากรของประเทศบางส่วนยังใช้ภาษาจีน และทมิฬในการสื่อสารระหว่างกันด้วย ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมาเลเซีย ร้อยละ 60.4 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 19.2 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 11.6 นับถือศาสนาคริสต์ และร้อยละ 6.3 นับถือศาสนาฮินดู มาเลเซียใช้เงินสกุลริงกิตมาเลเซีย (สำนักวิจัยเศรษฐกิจและประเมินผล, 60)

ประชากรเชื้อสายมาเลย์ร้อยละ 58 เชื้อสายจีนร้อยละ 24 อินเดียร้อยละ 8 และเชื้อชาติอื่นๆ อีกประมาณ 30 เชื้อชาติร้อยละ 10 ในจำนวน 30 เชื้อชาตินี้มีชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย หรือกลุ่มคนไทย (พุทธ) สยาม (Siamese Malaysia) รวมอยู่ด้วย โดยเงื่อนไขในฐานะที่เป็นภูมิปุตรา (Son of the Soil หรือ Bumiputras) ของชนพื้นเมืองมลายู (Orang Melayu) ส่งผลให้เกิดการแบ่งกลุ่มในสังคมมาเลเซีย สำหรับคนไทย (พุทธ) สยาม ตั้งถิ่นฐานในรัฐทางตอนเหนือของมาเลเซีย ได้แก่ ปะลิส เคดะห์ (ไทรบุรี) เประ กลันตัน ตรังกานู (พรชัย นาคสีทอง, 2559:10-11) และชาวพื้นเมืองในรัฐซาบาห์ และซาราวัก เป็นภูมิปุตราโดยไม่ต้องนับถืออิสลาม ซึ่งประเทศมาเลเซียมีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญ กำหนดให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำ

ชาติ และผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีสิทธิพิเศษเหนือกว่าผู้ที่นับถือศาสนาอื่นๆ (เรวดี จักรเสน, 2556:41) เช่น การรักษาพยาบาล อาชีพ และการซื้อที่ดิน ซึ่งส่วนใหญ่ชาวมลายูจะนับถือศาสนาอิสลาม แต่ยังมีชาวพื้นเมืองอื่นๆ บางกลุ่มก็นับถือศาสนาอิสลาม หรือนับถือศาสนาคริสต์ มีจำนวนไม่น้อยที่ยังนับถือศาสนาดั่งเดิมของตนเอง คนจีนบางกลุ่มนับถืออิสลาม และอีกจำนวนมากที่นับถือคริสต์ศาสนา เป็นชาวพุทธ นับถือเต๋า และขงจื้อ และการนับถือคริสต์และฮินดูนั้นเป็นเรื่องธรรมดาของชาวอินเดีย แต่ไม่ค่อยมีอิสลาม สำหรับชาวพุทธส่วนใหญ่อยู่ในรัฐตอนเหนือมาเป็นเวลายาวนาน และมีสถานะเทียบเท่าชาวอิสลาม แต่ถ้าย้ายที่ทำกิน เช่น เกิดที่เคดะห์ แล้วไปทำงานที่ยะโฮร์ก็ไม่อาจจะมีสิทธิ์ภูมิปุตรา เพราะถือว่าเกิดในรัฐอื่นซึ่งถ้าชาวอิสลามจะไม่มีเงื่อนไขในลักษณะนี้

ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศมาเลเซีย

พุทธศาสนายุคมาเลเซียโบราณ: พุทธศาสนาเข้ามาสู่มาเลเซียตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 โดยนิกายเถรวาทจากอินเดีย ซึ่งไม่แพร่หลายเท่าไหร่นักสมัยนั้น ซึ่งอิทธิพลจากอินเดียส่งผลต่อวัฒนธรรม ศาสนาพราหมณ์ฮินดู พุทธศาสนา ต่างมีบทบาทต่อวัฒนธรรมประเพณี ภาษาและวิถีชีวิตของชาวมาเลเซียมาก ส่วนอิทธิพลจากจีนนั้นจะมีผลต่อการค้าขาย กระทั่งถึงสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 มีพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาในมาเลเซีย ในช่วงปี พ.ศ.1837 อาณาจักรสุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แผ่อำนาจลงมาทางคาบสมุทรมลายู โดยมีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางอำนาจหัวเมืองมลายู แต่ขณะนั้นประชาชนนับถือพุทธศาสนาแบบมหายานมาหลายร้อยปีแล้ว พุทธศาสนาแบบเถรวาทจึงไม่ค่อยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมากนัก

พุทธศาสนายุคจารีต: แม้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจะทำให้บริเวณแหลมมลายูนี้ถูกอาณาจักรต่างๆ ปกครองมาโดยตลอด ตั้งแต่อดีต อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรอยุธยา และสยามทั้งสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ เคยปกครองในดินแดนบางส่วนที่เป็นประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน และมีการอพยพของผู้คนเกิดขึ้น มีชาวสยามอาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำมุตา ซึ่งเป็นแม่น้ำที่ไหลมาจากแม่น้ำปัตตานี แล้วไหลคดเคี้ยวมาทางใต้ของรัฐเคดะห์สู่ช่องแคบมะละกา ในรัฐกลันตันมีหลักฐานการอยู่ภายใต้ปกครองของอยุธยาไม่น้อยกว่า 400 ปี จากหลักฐานที่วัดบ่อเสม็ต หรือวัดพิกุลทองวราราม ในอำเภอตุมปัต ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยพระมหาธรรม

ราชาแห่งกรุงศรีอยุธยา (ธำรงศักดิ์ อายุวัฒนะ, อ้างถึงใน) ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในบริเวณตอนเหนือของมาเลเซีย ตามประวัติศาสตร์มาเลเซีย เมืองมะละกา ซึ่งเดิมเป็นแค่หมู่บ้านชาวประมงทั่วไป แต่ว่าอยู่ในจุดภูมิศาสตร์ที่เหมาะแก่การเทียบท่าพักเรือ และกลายเป็นจุดรวมของการเดินเรือ ทำให้เมืองมะละกามีความเจริญรุ่งเรืองมาอย่างต่อเนื่อง นักประวัติศาสตร์มาเลเซียจึงกำหนดเอาเมืองมะละกาเป็นจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์ประเทศมาเลเซีย กระทั่งช่วงประมาณ พ.ศ.1903 ปรากฏชื่อเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรสยาม มีชาวโอรังลาอุตเป็นชนพื้นเมือง มีความสามารถในการเดินเรือและจงรักภักดีต่อเจ้าผู้ปกครอง ซึ่งมีเจ้าชายปรเมศวร เป็นชาวปาเล็มบัง เกาะสุมาตรา มีเชื้อสายมาจากอาณาจักรศรีวิชัย นับถือศาสนาฮินดู สังหารผู้นำซึ่งสวามิภักดิ์ต่ออาณาจักรสยาม (วงเดือน ทองเจียว และเอกญารัตน์ ทองเจียว, 2556:127–128) และสถาปนาตนเองขึ้นเป็นผู้ครองมะละกาและเกาะเทมาสิค และต้องหลบหนีเมื่ออาณาจักรสยามส่งกองทัพมาจากปัตตานีและปาหัง แม้การเมืองจะเกิดการเปลี่ยนแปลงแต่ศาสนาก็ยังมีความมั่นคง คือคนส่วนใหญ่สมัยนั้นเป็นฮินดูและพุทธศาสนามหายาน กระทั่งสมัยพระศรีมหาราชา โมฮัมเหม็ต ซาร์ ผู้ปกครองมะละกาองค์ที่ 3 เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาฮินดูไปนับถืออิสลาม หลังจากที่อภิเษกสมรสกับราชธิดาของผู้ปกครองปาไซ ทำให้อิทธิพลของพ่อค้าชาวมุสลิมก็ขยับขยายรุ่งเรืองขึ้น ซึ่งก็ทำให้เกิดการขัดแย้งกับพ่อค้าชาวฮินดู และศาสนาอิสลามก็กลายมาเป็นศาสนาประจำชาติ เพราะประชาชนยอมรับนับถือไปตามผู้ปกครอง ทำให้พุทธศาสนาในมาเลเซียขณะนั้นก็หายไปพร้อมๆ กับศาสนาฮินดูที่แม้จะหยั่งรากลึกมากกว่า จะหลงเหลือเพียงบางประเพณีที่มีชนพื้นเมืองรักษาไว้แม้จะเป็นอิสลามแต่ก็ยากที่จะสืบร่องรอย เพราะผิดหลักศาสนาอิสลาม

พุทธศาสนายุคอาณานิคมในเมเลเซีย: ในช่วงเปลี่ยนผ่านนั้น ประมาณ พ.ศ.2382 ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการบันทึกในใบบอกเมืองกลันตันฉบับที่ 4 และ 23 ว่า

“ฉบับที่ 4 เขียนโดยพระยาพิพิธภักดีศรีสุลต่านมหะหมัด รัตนนุชติสุนทรวรวงศ์ ถึงพระยาเพชรบุรีว่า หลวงสรเสนีที่มาตัดสินความในกลันตันกลับไปเข้าข้างกับ ตวนบาซาร์ (ตนกูปะสา) เกิดความเดือดร้อนแก่อาณาประชาราษฎร์อย่างแสนสาหัส มีการฉุดคร่าลูกเมียเขามาเป็นเมียตน บรรดาชาวสยามและพระภิกษุถูกกระชากผ้าเหลือง ทำให้ฉีกขาดไปหมดและกระทำการอันรุนแรงแก่พระชูผู้เป็นภิกษุอีกด้วย”

"ฉบับที่ 23 เขียนโดยพระยาพิพิธภักดีศรีสุลต่างมหะหมัด รัตนนุชิตสุนทรวรวงศ์ ถึงหลวงทิพอักษรเสมียนตราว่า ราษฎรที่ถูกตวนเบซาร์ (ตนกูปะสา) จับตัวไปทั้งชาวสยามและชาวมลายู แม้แต่พระภิกษุสงฆ์ยังถูกกระชากผ้าเหลืองจนฉีกขาด" (วงเดือน ทองเจียว และเอกญารัตน์ ทองเจียว, 2556:127–128)

เหตุผลทางการเมืองส่งผลต่อประชาชนและพุทธศาสนาโดยตรง เช่น กลันตัน เป็นเมืองประเทศราชขึ้นต่อกรุงเทพมหานคร โดยอยู่ในการดูแลของเมืองนครศรีธรรมราช แต่เมื่อยุคจักรวรรดินิยมอังกฤษแผ่อิทธิพลเข้ามาปี พ.ศ.2452 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามยอมลงนามในสนธิสัญญาอังกฤษ–สยาม ยกเลิกสิทธิและอำนาจควบคุมเหนือไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปะลิส รวมถึงเกาะใกล้เคียง ทำให้สถานการณ์ชาวพุทธในมาเลเซียยากลำบากมากขึ้น

พุทธศาสนายุคปัจจุบัน: พุทธศาสนาในประเทศมาเลเซียปัจจุบันที่ยังหลงเหลืออยู่นั้น จึงอยู่กับชาวสยามที่ยังอยู่ในมาเลเซียหลังจากที่อพยพมาเมื่อหลายร้อยปีก่อน ซึ่งดำรงรักษาไว้เป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาทเหมือนประเทศไทย ในขณะเดียวกันก็มีพุทธศาสนาสายมหายานที่อยู่กับคนจีน ซึ่งก็สามารถรักษาไว้อย่างมั่นคงเข้มแข็ง เพราะคนจีนมีอำนาจทางเศรษฐกิจมากกว่าคนสยาม ซึ่งก็เกื้อกูลกันและกันเสมอมา โดยจะเห็นว่า วัดพุทธสยามก็มีศิลปะแบบจีนผสมผสานอยู่ด้วย สะท้อนถึงการเอื้อเฟื้อกันของคนสยามและคนจีน ในมาเลเซียที่จะช่วยกันรักษาพุทธศาสนาให้อยู่กับวิถีชีวิตของตนเองให้มากที่สุด

นิกายพุทธศาสนาในประเทศมาเลเซีย: พุทธศาสนาในประเทศมาเลเซียปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 2 นิกายหลัก คือ

1) แบบมหายานแบบจีนและธิเบต โดยมากก่อตั้งเป็นสมาคมและวัดจีน มีการดำเนินงานที่หลากหลาย เพราะเป็นกลุ่มชาวจีนที่มีฐานทางเศรษฐกิจที่ดี มีกำลังทรัพย์ในการทำงาน มีทั้งมาจากจีนไต้หวัน เช่น TZU CHI MALAYSIA (http://eng.tzuchi.my/) มีการเคลื่อนไหวกลุ่มจิตอาสาช่วยงานสังคม พุทธสมาคมแห่งมาเลเซียส่งเสริมพุทธศาสนาในด้านการศึกษา การแพทย์และดูแลชาวพุทธจีนเป็นอย่างดี โดยมากมักจะเป็นพระจากจีนและไต้หวัน หรือเป็นพระมาเลเซียเชื้อสายจีน ซึ่งถือว่าเป็นการขับเคลื่อนงานพระศาสนาในรูปแบบสมัยใหม่ ไม่เน้นพิธีกรรมมากนัก แต่จะเป็นในรูปกิจกรรมทางสังคม เป็นศูนย์กลางชาวพุทธจีนมีพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน มีคอร์สอบรมวิปัสสนา และอบรมเชิงพุทธต่างๆ ร่วมกับสถานศึกษาเอกชนที่มีชาวจีนเป็นเจ้าของ

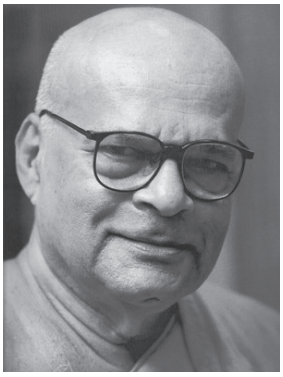
2) แบบเถรวาท ซึ่งขยายออกไปอีก คือ แบบไทย พม่า และลังกา โดยส่วนใหญ่นั้นจะเป็นชาวพุทธเชื้อสายไทยเป็นหลัก เพราะมีจำนวนมากและกระจายอยู่ในบริเวณมาเลเซียตอนเหนือ วัดพุทธแบบไทยซึ่งมีการปกครองคณะสงฆ์ ขึ้นตรงกับคณะสงฆ์ไทย ภายใต้พระสังฆราชองค์เดียวกัน โดยมีเจ้าคณะรัฐในประเทศมาเลเซียเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ในรัฐของตน แต่การแต่งตั้งผู้นำคณะสงฆ์จะผ่านการรับรองจากสุลต่านแห่งรัฐ ซึ่งถือว่า เป็นอัครศาสนูปถัมภก โดยมีฐานะเป็นผู้ปกป้องพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับกิจการทางศาสนาแต่อย่างใด พระสงฆ์ที่บวชระยะยาวจะเล่าเรียนพระธรรมวินัยในประเทศไทย มีการเปิดสอบนักธรรมในประเทศมาเลเซีย สอบปริยัติธรรมภายใต้มาตรฐานการดูแลของพระสงฆ์ไทย วัดทางพุทธศาสนาในประเทศมาเลเซียได้รับการยกเว้นภาษีที่ดิน การเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศมาเลเซียนั้นมีอุปสรรคอยู่ เพราะสภาการศาสนาชาวมุสลิม (Muslim Religious Council) คอยบริหาร และดูแลผลประโยชน์ของชาวมุสลิม การชักชวนชาวมาเลย์ที่ไม่ใช่ชาวจีนให้มานับถือพุทธศาสนา จะทำให้เกิดปฏิกิริยาด้านลบจากอำนาจรัฐที่เป็นมุสลิม พระสงฆ์ในประเทศมาเลเซียส่วนมากไม่สามารถออกบิณฑบาต (สุชาญ เทพไชย, 2545: 20–21) พระสงฆ์พุทธแบบไทยนั้นมุ่งรักษาประเพณีดั้งเดิม ดูแลชาวพุทธสยามและชาวพุทธจีนบางส่วน ในขณะที่พระสงฆ์พม่าและลังกา เน้นการศึกษาและวิปัสสนามุ่งไปที่ชาวพุทธจีน เพราะพระพม่า และลังกาสามารถสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษ ทำงานร่วมกับสมาคมชาวพุทธต่างๆ ในการทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น บรรยายธรรม สอนสมาธิ และนำไปแสวงบุญที่อินเดีย

องค์กร/สมาคม/มูลนิธิ พุทธศาสนาในประเทศมาเลเซีย:ประเทศมาเลเซียปัจจุบันไม่ใช่มีเพียงแค่วัดพุทธสยามเท่านั้น แต่ยังมีวัดพม่า วัดธิเบต วัดจีน และสมาคมที่ดำเนินการโดยชาวจีน ชาวไต้หวันและพระสงฆ์ชาวศรีลังกามากมาย โดยมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยวัดพุทธสยามจะเน้นดูแลชาวพุทธสยามด้วยการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี กิจกรรมงานบุญซึ่งมีลักษณะคล้ายกับวัดในประเทศไทย กฐิน ผ้าป่า การเวียนเทียนวันสำคัญทางพุทธศาสนา วันสงกรานต์ ลอยกระทง และสอนภาษาไทย พระสงฆ์จะบรรยายธรรมด้วยภาษาไทย ภาษามลายูและภาษาจีนบ้างเล็กน้อย ขึ้นอยู่กับว่าขณะนั้นมีประชาชนร่วมงานอย่างไรบ้าง ซึ่งจะแตกต่างจากสมาคมพุทธอื่นๆ ที่เน้นให้การศึกษาแก่คนจีน มีกิจกรรมฟังบรรยายธรรม ปฏิบัติสมาธิ สวดมนต์ และงานจิตอาสาสาธารณะสงเคราะห์ต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งก็จะมีพระพม่า ศรีลังกา พระจีน

พระไต้หวัน ภิกษุณีไต้หวัน เป็นแกนนำขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งสมาคมอาจมีแค่สำนักงานเล็กๆ แล้วเช่าที่อื่นจัดกิจกรรม บางสมาคมก่อตั้งมานานมีสิ่งปลูกสร้างอำนวยความสะดวก มีห้องนั่งสมาธิ มีลานสวดมนต์ แต่ลักษณะจะไม่เหมือนวัดพุทธสยาม คือจะเป็นลักษณะของสมาชิก และจะมีกิจกรรมเป็นครั้งคราว ขณะที่วัดพุทธสยามนั้นเป็นวิถีชีวิตชาวบ้านมากกว่า โดยมีวัดและสมาคมต่างๆ เช่น

วัดไทยไชยมังคลาราม เขตปูเลาติกุส รัฐปีนัง มีอายุกว่า 171 ปี สร้างโดยบริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) เป็นวัดที่ผสมผสานศิลปะไทย พม่า และจีน เข้าด้วยกัน ทำให้มีเอกลักษณ์เฉพาะ ภายในมีพระพุทธรูปนอนที่ยาวที่สุดในประเทศมาเลเซีย ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจชาวพุทธปีนัง วัดป่าสันติ มาเลเซีย เป็นวัดเถรวาทไทยสายธรรมยุต ถือว่าเป็นวัดป่าแห่งแรกในประเทศมาเลเซีย รัฐยะโฮร์ ปี 2555 สมเด็จพระวันรัต เป็นประธานฝังลูกนิมิต ภายในวัดเป็นสวนปาล์มบรรยากาศร่มรื่น

วัดพุทธไทยเชตวัน อยู่ในกรุงกัวลาลัมเปอร์ สร้างปี พ.ศ. 2500 ถือเป็นวัดที่ดำเนินการสร้างโดยรัฐบาลไทยและมาเลเซียแห่งแรก โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ บริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์รวมสร้าง โปรดเกล้าฯพระราชทางพระบรมราชานุญาตให้จารึกพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. ประดิษฐานไว้หน้าบันพระอุโบสถ และมีพระกฐินพระราชทานทอดถวายอย่างต่อเนื่องเสมอมา

พระธรรมจารย์ศรีธรรมานันทะบุคคลสำคัญของพุทธศาสนามาเลเซีย ท่านได้ใช้ชีวิตเป็นพระธรรมทูตอยู่ในประเทศมาเลเซียหรือมาลายะและสิงคโปร์ตั้งแต่ปี ค.ศ.1952 หนังสือหลายเล่มของท่านได้รับความนิยมและมีส่วนสำคัญอย่างมากในการแนะนำพุทธศาสนาแก่ผู้ที่พูดภาษาอังกฤษในเอเชียอาคเนย์และทั่วโลก

วัดนิโครธาราม เคดะห์ (ไทรบุรี) เป็นวัดที่มีความสำคัญในการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมชาวสยามพุทธในมาเลเซีย ทุกวันเสาร์อาทิตย์จะมีคนไทยในมาเลเซียมาเรียนภาษาไทยและเรียนธรรมศึกษา วัดนี้หลวงปู่ทวด แห่งวัดช้างให้ ปัตตานี มาสร้างไว้ก่อนจะมรณภาพที่วัดแห่งนี้ด้วย

วัดปิ่นบังอรปีนัง มีความสำคัญในช่วงที่การเมืองไทยเกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะพระยามโนปกรณ์นิติธาดา อดีตนายกรัฐมนตรีไทยคนแรกมาลี้ภัยทางการเมืองที่เกาะปีนัง และเสียชีวิตที่นี่ ซึ่งบรรจุศพไว้ที่วัดแห่งนี้ ก่อนจะมีการนำอัฐิไปบำเพ็ญกุศลที่ประเทศไทยในเวลาต่อมา

Theravada Buddhist Council of Malaysia (TBCM) (http://www.tbcm.org.my/) หรือสภาพุทธเถรวาท

มาเลเซีย ตั้งอยู่ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ก่อตั้งเพื่อเป็นศูนย์กลางส่งเสริมความเข้าใจระหว่างองค์กรเถรวาทและองค์กรอื่นๆ ในประเทศมาเลเซีย เป็นสหภาพพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ชาวพุทธในมาเลเซีย ขับเคลื่อนโดยมีพระสงฆ์ชาวลังกา ไทยและชาวพุทธเชื้อสายจีนเป็นแกนนำ

พุทธสมาคมแห่งประเทศมาเลเซีย (MBA) (http://www.malaysian buddhist association.org/) ปีนังเพื่อส่งเสริมการศึกษาของหลักคำสอนเสริมสร้างความสามัคคีและมิตรภาพของชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย และเพื่อส่งเสริมความสามัคคี สนับสนุนองค์กรสาธารณะประโยชน์ เช่น สนับสนุนมหาวิทยาลัยแพทย์นานาชาติ (IMU) สำหรับการจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนและการฝึกอบรมนักเรียนที่สนใจการแพทย์แผนจีน (เภาซัน เจ๊ะแวและคณะ, 7-10)

Buddhist Missionary Society Malaysia (BMSM) สมาคมพุทธศาสนาในมาเลเซีย ก่อตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ.2505 โดย Venerable K. Sri Dhammananda พระสงฆ์ชาวศรีลังกา คนทั่วไปเรียกว่า พุทธมหาวิหาร Buddhist Mahavihara มีอาคารสถานที่เหมาะแก่การจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น สวดมนต์ นั่งสมาธิ Samadhi Vihara เป็นองค์กรที่เผยแผ่พุทธศาสนาเพื่อสังคม ส่งเสริมการเรียนรู้พุทธธรรม พิมพ์หนังสือเผยแผ่และบรรยายธรรม

พุทธศาสนาประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน: ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยมีความศรัทธาในพุทธศาสนา ยึดถือวันสำคัญทางศาสนาเดียวกับประเทศไทย นอกจากชุมชนสยามแล้วยังมีกลุ่มชาวจีนและอินเดียที่นับถือศาสนาพุทธมากราบไว้และทำบุญ “พุทธศาสนาและวัดสำหรับชาวสยามหรือชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยเป็นศูนย์รวมทางจิตใจขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มีวัดอยู่ที่ไหนที่นั่นจะต้องมีคนไทย คนไทยส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยสำเนียงตากใบ (เจ๊ะเห) ในชีวิตประจำวัน และภาษามลายู พระแต่ละรูปมีวิธีการเทศน์โดยใช้ภาษาที่หลากหลาย เช่น ถ้าหากผู้ฟังส่วนใหญ่เป็นคนสยาม พระก็จะเทศน์ในภาษาไทย สำเนียงเจ๊ะเห ถ้าส่วนใหญ่เป็นคนจีนก็จะพูดภาษาจีนผสมไทย หรือมลายู แต่ยังคงศัพท์ทางพุทธศาสนาหรือหลักคำสอนไว้

การสร้างวัด การร่วมเป็นกรรมการวัดของชาวจีน มีข้อดีคือดึงพวกพ้องมาร่วมบริจาค และช่วยขออนุมัติจัดสร้าง ซื้ออุปกรณ์ในราคาพิเศษ หากขาดคนเชื้อสายจีน การพัฒนาวัดจะไม่สำเร็จ คนสยามไม่อาจต่อรองใดๆ นัก เพราะฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า จึงยอมให้งานศิลปะจีน คติความเชื่อแบบจีนแทรกเข้ามา (ปัญญา เทพสิงห์, 2557: 3-4) โดยเฉพาะรัฐบาลกลางอุดหนุนน้อยมาก โดยเฉพาะมาเลเซีย

ซึ่งเป็นชาติมุสลิม ลักษณะกายภาพของวัดไทยมีส่วนผสมของศิลปกรรมทั้งไทย จีน ฮินดู พม่า ตะวันตก และมลายูถิ่น ลักษณะจีนปรากฏเด่นชัดที่สุด การผสมมีหลายลักษณะ เช่น โบสถ์ไทยแต่เจดีย์หลังโบสถ์แบบพม่า เปลี่ยนเรือนพื้นถิ่นของชาวมุสลิมมาเลย์มาใช้เป็นกุฏิพระ (ปัญญา เทพสิงห์, 2554: บทคัดย่อ)

พระสงฆ์มาเลเซีย เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ด้วยภารกิจหลักคือ การบริหารจัดการวัด ศึกษาพระธรรมวินัย จัดการเรียนการสอนภาษาไทย พุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ พร้อมทั้งเป็นที่พึ่งทางใจให้กับประชาชน

สถานการณ์พุทธศาสนาของชาวพุทธเชื้อสายไทยนั้นมีลักษณะคล้ายกับสถานการณ์ในประเทศไทย คือ มีพระสงฆ์บวชน้อยลง ทำให้แต่ละวัดขาดพระสงฆ์ประจำวัด บางวัดไม่มีพระจำพรรษาในบางปี แม้จะมีการนิมนต์พระสงฆ์จากฝั่งไทยไปช่วยแล้ว ก็ยังน้อยอยู่ เพราะมีอุปสรรคทางด้านภาษา การเผยแผ่พุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยผ่านสื่อมวลชนทำยาก ขาดผู้เชี่ยวชาญและดำเนินด้านการเผยแผ่น้อย ประกอบกับชาวพุทธเชื้อสายไทย มีฐานะยากจน ต้องอาศัยการช่วยเหลือและสนับสนุนจากชาวพุทธเชื้อสายจีนเป็นหลัก ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบของวัดบ้าง โดยจำแนกเป็น 3 ลักษณะ คือ วัดที่มีรูปแบบเดิมเพราะไม่ได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น วัดที่ปรับเปลี่ยนแบบผสมผสาน เนื่องจากชาวพุทธเชื้อสายจีนและอินเดียให้การช่วยเหลือ และวัดที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม โดยมีลักษณะคล้ายมหายาน เพราะมีคนจีนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ (สมพร ขุนเพชร, 2558:143–144) แต่ก็ยังคงมีการดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีไม่ขาด นอกจากนั้นยังมีอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งชาวพุทธสยามไม่เพียงแต่อยู่ตอนเหนือของมาเลเซียเท่านั้น ยังมีการขยายพื้นที่เพื่อการประกอบอาชีพ เช่น มาทำงานที่สิงคโปร์ พักที่รัฐยะโฮร์ จึงมีการปรับตัวด้วยการเช่าบ้านพัก เพื่อให้พระสงฆ์มาพำนัก เช่น ที่สำนักสงฆ์วัดนิโคธาราม 2 มีพระสงฆ์ไทยมาพำนักสอนภาษาไทยให้กับเด็กและผู้ใหญ่ ชาวพุทธสยามเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามประเพณีและความเชื่อดั่งเดิม ซึ่งถึงแม้จะมีวัดหรือสำนักสงฆ์อื่นๆ อยู่บ้าง แต่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวพุทธสยาม เพราะวัดหรือสำนักสงฆ์เหล่านั้น เน้นปลุกเสก เน้นพิธีกรรมด้านเครื่องรางของขลัง และไม่ใช่พระมาอยู่ประจำเพียงแค่มาเฉพาะมีกิจกรรมเท่านั้น

ในขณะเดียวกันชาวพุทธเชื้อสายจีน ก็ดำเนินการส่งเสริมพุทธศาสนาด้าน

การศึกษาและปฏิบัติธรรมด้วยการนำพระสงฆ์พม่าศรีลังกา สายเถรวาทเข้ามาดำเนินการจัดกิจกรรมบรรยายธรรมปฏิบัติสมาธิ มีการพิมพ์เอกสารเผยแผ่เป็นภาษาจีน ภาษาอังกฤษซึ่งได้รับความนิยมจากชาวจีนรุ่นใหม่อย่างมาก เพราะไม่เน้นพิธีกรรมซับซ้อน แต่เน้นให้เกิดการปฏิบัติจริง

ส่วนชาวจีนสายมหายานก็มีการก่อตั้งสมาคมชาวพุทธที่หลากหลาย ดำเนินกิจกรรมด้านสังคมเป็นหลัก เน้นการเข้าถึงองค์กรชาวจีนเพื่อการสาธารณะสงเคราะห์ มีการก่อสร้างรูปเคารพเช่น พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมซึ่งบางครั้งก็ขัดกับกฎหมายอิสลามซึ่งก็จะต้องมีการดำเนินกิจกรรมอย่างรัดกุม

แนวโน้มพุทธศาสนา:พุทธศาสนาในประเทศมาเลเซีย แม้ว่าจะมีข้อจำกัดในการเผยแผ่หรือการดำรงอยู่ที่ยากลำบากภายใต้เงื่อนไขและกฎหมายอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวพุทธสยามที่มีความเป็นอยู่พออยู่พอกินเป็นเพียงชาวนาชาวสวนและแรงงาน แม้จะเป็นภูมิปุตราแต่ว่าสิทธิ์และโอกาสทางสังคมนั้นมีไม่มาก แต่ก็มีความรู้สึกสำนึกที่จะรักษารูปแบบประเพณีของตนเองไว้ โดยจะเห็นว่า ชาวพุทธสยามจะมีกิจกรรมภายในวัดตามเทศกาลหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะไปทำงานในต่างรัฐ เมื่อถึงเทศกาลสำคัญก็จะกลับบ้าน พร้อมทั้งพยายามที่จะสร้างวัดหรือสำนักสงฆ์ในรัฐที่ตนทำงานอยู่ ด้วยการร่วมตัวกันแล้วทำกิจกรรมร่วมกันในวิถีพุทธสยาม โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจและเป็นผู้ที่ให้ความรู้ทางด้านธรรมะ และภาษาไทย โดยชาวพุทธสยามมองว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่จะช่วยให้ลูกหลานมีโอกาสเข้าถึงธรรมะที่ลึกซึ้ง คือเรียนภาษาไทยเพื่อใช้ในการศึกษาธรรมะต่อไป และมีการสอบธรรมศึกษาซึ่งถือเป็นวุฒิการศึกษาที่มีผลต่อความก้าวหน้าในการทำงานหรือสมัครงาน ในประเทศมาเลเซียนายจ้างจะขึ้นเงินให้กับคนที่สอบผ่านธรรมศึกษา พร้อมทั้งเป็นเครื่องหมายดีกรีว่ามีความชำนาญในภาษาไทยและผ่านการอบรมด้านศีลธรรมมาแล้ว

ส่วนพุทธศาสนาเถรวาทสายพม่าและศรีลังกามีความก้าวหน้ามากในหมู่ชาวจีน เพราะเกิดสมาคมพุทธศาสนาขึ้นหลากหลายทั้งที่เกิดในมาเลเซียเอง หรือเป็นสมาคมจากไต้หวัน สิงคโปร์ จีน เข้ามาเปิดสาขาในประเทศมาเลเซีย เพื่อดำเนินกิจกรรมตามพันธะกิจของสมาคมที่ตั้งไว้ ซึ่งเน้นไปในการปฏิบัติสมาธิ ฟังธรรมะบรรยาย

พุทธศาสนามหายาน มีความรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่องในแวดวงคนจีน มีลักษณะใกล้เคียงกับพุทธศาสนาเถรวาทสายพม่าและศรีลังกา แต่ผู้นำคือพระสงฆ์สาย

มหายาน ซึ่งมีความสามารถและทำกิจกรรมหลากหลายมากกว่าพระสงฆ์เถรวาท พุทธศาสนามหายานจึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในรูปของความร่วมมือต่างๆ เน้นกิจกรรมจิตอาสาและสาธารณะสงเคราะห์ทั้งในและนอกประเทศ

สรุป

พุทธศาสนาในมาเลเซีย ไม่อาจจะเข้าถึงคนมาเลเซียที่เป็นอิสลามเลย เพราะระบบสังคมเข้มแข็งมาก และกฎหมายที่เคร่งครัด ทำให้ชาวอิสลามที่จะเปลี่ยนศาสนานั้นไม่ปรากฏตัวเลขที่ชัดเจน แต่ชาวพุทธและชาวคริสต์จะเปลี่ยนศาสนาเป็นอิสลามมาก ส่วนหนึ่งเพราะเมื่อแต่งงานกับคนอิสลามก็จะต้องเข้ารับศาสนาอิสลามทั้งชาย-หญิง รวมถึงครอบครัว การที่จะกระทำสิ่งใดๆ ให้กระทบต่อความรู้สึกของคนอิสลามจึงเป็นสิ่งที่ชาวพุทธระมัดระวัง เช่น กรณีเจ้าของรีสอร์ทเปิดห้องละหมาดให้ชาวพุทธสิงคโปร์สวดมนต์และนั่งสมาธิ ส่งผลให้โดนจับและจำคุก และกรณีหญิงชาวอิสลามใส่บาตรให้พระสงฆ์ ถูกกรรมการมัสยิดสั่งห้ามเพราะผิดหลักศาสนาอิสลาม ดังนั้นพุทธศาสนาในมาเลเซีย จึงเป็นการพยายามรักษาให้ดำรงไว้โดยชาวพุทธสยามและชาวพุทธจีนเท่านั้นเอง แนวโน้มในอนาคตจึงขึ้นอยู่กับความมั่นคงของเยาวชนรุ่นใหม่ และกลไกของรัฐบาลที่อาจจะออกกฎหมายเกี่ยวข้องกับศาสนามากยิ่งขึ้น อันจะเป็นการปิดช่องทางของพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น แม้จะมีการเปิด AEC แล้วก็ไม่มีวี่แววว่าพุทธศาสนาจะได้รับการยอมรับมากขึ้นเท่าใดนัก แต่มีแนวโน้มที่จะถดถอยมากขึ้น เพราะสภาพสังคมบีบให้มีการบวชพระสงฆ์น้อยลง

พุทธศาสนาในบรูไน

บรูไนเป็นรัฐอิสลามที่ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีสุลต่านฮัสสนาล โบลเคียห์ (Hassanal Bolkiah) ซึ่งเป็นองค์ที่ 29 แห่งราชวงศ์เป็นประมุข บรูไนมีประชากรประมาณ 343,000 คน โดยเกือบร้อยละ 60 อาศัยอยู่ในเมือง ประชากรประกอบด้วยเชื้อสายมาเลย์ประมาณร้อยละ 64 เชื้อสายจีนประมาณร้อยละ 20 และชนเผ่าท้องถิ่นประมาณร้อยละ 8 การค้นพบน้ำมันและก๊าซธรรมชาติภายใต้แผ่นดินและผืนน้ำ ทำให้บรูไนมีรายได้ต่อหัวของประชากรประมาณ 17,500 เหรียญสหรัฐต่อปี สูงที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บรูไน เป็นดินแดนร่วมกับมาเลเซียหรือสหพันธ์รัฐมาเลเซีย และเป็นประเทศที่เข้าร่วมเป็นประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน บรูไนเป็นที่รู้จักและมีอำนาจมากในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 16 โดยมีอาณาเขตครอบครองส่วนใหญ่ของเกาะบอร์เนียวและส่วนหนึ่งของหมู่เกาะซูลู มีชื่อเสียงทางการค้า สินค้าส่งออกที่สำคัญสมัยนั้น ได้แก่ การบูร พริกไทย และทองคำ หลังจากนั้นบรูไนเสียดินแดนและเสื่อมอำนาจลงเนื่องจากสเปน และฮอลันดาแผ่อำนาจเข้ามาจนถึงสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 ปี พ.ศ.2431 (ค.ศ.1888) ด้วยความวิตกว่าจะต้องเสียดินแดนต่อไปอีก บรูไนจึงยินยอมเข้าอยู่ภายใต้อารักขาของอังกฤษ และต่อมาปี พ.ศ.2449 (ค.ศ.1906) บรูไนลงนามในสนธิสัญญายินยอมอยู่เป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษอย่างเต็มรูปแบบ

ปี พ.ศ.2472 (ค.ศ.1929) บรูไนสำรวจพบน้ำมันและแก๊สธรรมชาติที่เมืองเซรีอาทำให้บรูไนมีฐานะมั่งคั่งในเวลาต่อมาปี พ.ศ.2505 (ค.ศ.1962) มีการเลือกตั้งซึ่งพรรคประชาชนบอร์เนียว (Borneo People's Party) รับชัยชนะอย่างท่วมท้น แต่ถูกกีดกันไม่ให้จัดตั้งรัฐบาล ต่อมาจึงยึดอำนาจจากสุลต่าน แต่สุลต่านทรงรับความช่วยเหลือจากกองทหารกูรข่าที่อังกฤษส่งมาจากสิงคโปร์ หลังจากนั้น มีการประกาศภาวะฉุกเฉิน และต่ออายุทุกๆ 2 ปี เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากที่อยู่ภายใต้อารักขาของอังกฤษมาถึง 95 ปี บรูไนก็รับเอกราชเมื่อวันที่1 มกราคม พ.ศ.2527 (ค.ศ.1984) รัฐธรรมนูญปัจจุบันซึ่งแก้ไขล่าสุดเมื่อ 1 มกราคม พ.ศ.2527 กำหนดให้สุลต่านทรงเป็นอธิปัตย์คือเป็นทั้งประมุขนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นชาวบรูไนเชื้อสายมาเลย์โดยกำเนิด และจะต้องเป็นมุสลิมนิกายซุนนี่ย์ นอกจากนี้ บรูไนไม่มีสภาที่ได้รับเลือกจากประชาชน นโยบายหลักของบรูไน ได้แก่การสร้างความเป็นปึกแผ่นภายในชาติ และดำรงความเป็นอิสระของประเทศ ทั้งนี้ บรูไนมีที่ตั้งที่ถูกโอบล้อมโดยมาเลเซีย และมีอินโดนีเซียซึ่งเป็นประเทศมุสลิมขนาดใหญ่อยู่ทางใต้ บรูไนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิงคโปร์ เนื่องจากมีเงื่อนไขคล้ายคลึงกันหลายประการ อาทิ เป็นประเทศเล็ก และมีอาณาเขตติดกับประเทศมุสลิมขนาดใหญ่

นับจากการพยายามยึดอำนาจปี พ.ศ.2505รัฐบาลประกาศกฎอัยการศึกส่งผลให้ไม่มีการเลือกตั้ง รวมทั้งบทบาทพรรคการเมืองถูกจำกัดอย่างมาก จนปัจจุบันพรรคการเมือง ได้แก่ Parti Perpaduan Kebangsaan Brunei (PPKB) และ Parti Kesedaran Rakyat (PAKAR) ไม่มีบทบาทมากนัก เนื่องจากรัฐบาลควบคุมด้วยมาตรการต่างๆ อาทิ กฎหมายความมั่นคงภายในประเทศ (Internal Security Act (ISA)) ห้ามการชุมนุมทางการเมือง และสามารถถอดถอนการจดทะเบียนเป็นพรรคการเมือง ตลอดจนห้ามข้าราชการ (ซึ่งมีเป็นจำนวนกว่าครึ่งของประชากรบรูไนทั้งหมด) เป็นสมาชิกพรรคการเมือง นอกจากนี้ รัฐบาลเห็นว่าพรรคการเมืองไม่มีความจำเป็น เนื่องจากประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นหรือขอความช่วยเหลือจากข้าราชการของสุลต่านอยู่แล้ว เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2547 มีการจัดการประชุมของสภาเป็นครั้งแรก ตั้งแต่บรูไนประกาศเอกราช

ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศบรูไน

พุทธศาสนาเข้ามาสู่มาเลเซียตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 โดยนิกายเถรวาทซึ่ง

ไม่แพร่หลายเท่าไหร่นักสมัยนั้น ซึ่งอิทธิพลจากอินเดียส่งผลต่อวัฒนธรรม ศาสนาพราหมณ์ฮินดู พุทธศาสนามีบทบาทต่อวัฒนธรรมประเพณี ภาษาและวิถีชีวิตของชาวมาเลเซียมาก ส่วนอิทธิพลจากจีนนั้นจะมีผลต่อการค้าขาย กระทั่งถึงสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 มีพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาในมาเลเซีย ในช่วงปี พ.ศ.1837 อาณาจักรสุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แผ่อำนาจลงมาทางคาบสมุทรมลายู โดยมีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางอำนาจหัวเมืองมลายู แต่ขณะนั้นประชาชนนับถือพุทธศาสนาแบบมหายานมาหลายร้อยปีแล้ว พุทธศาสนาแบบเถรวาทจึงไม่ค่อยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมากนัก แม้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจะทำให้บริเวณแหลมมลายูนี้ถูกอาณาจักรต่างๆ ปกครองมาโดยตลอด ตั้งแต่อดีต อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรอยุธยา และสยามทั้งสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ เคยปกครองในดินแดนบางส่วนที่เป็นประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน และมีการอพยพของผู้คนเกิดขึ้น มีชาวสยามอาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำมุตา ซึ่งเป็นแม่น้ำที่ไหลมาจากแม่น้ำปัตตานี แล้วไหลคดเคี้ยวมาทางใต้ของรัฐเคดะห์สู่ช่องแคบมะละกา ในรัฐกลันตันมีหลักฐานการอยู่ภายใต้ปกครองของอยุธยาไม่น้อยกว่า 400 ปี จากหลักฐานที่วัดบ่อเสม็ต หรือวัดพิกุลทองวราราม ในอำเภอตุมปัต ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยพระมหาธรรมราชาแห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในบริเวณตอนเหนือของมาเลเซีย

ตามประวัติศาสตร์มาเลเซียแล้ว เมืองมะละกา ซึ่งเดิมเป็นแค่หมู่บ้านชาวประมงทั่วไป แต่ว่าอยู่ในจุดภูมิศาสตร์ที่เหมาะแก่การเทียบท่าพักเรือและกลายเป็นจุดรวมของการเดินเรือ ทำให้เมืองมะละกามีความเจริญรุ่งเรืองมาอย่างต่อเนื่อง นักประวัติศาสตร์มาเลเซียจึงกำหนดเอาเมืองมะระกาเป็นจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์ประเทศมาเลเซีย กระทั่งช่วงประมาณ พ.ศ.1903 ปรากฏชื่อเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรสยาม มีชาวโอรังลาอุตเป็นชนพื้นเมือง มีความสามารถในการเดินเรือและจงรักภักดีต่อเจ้าผู้ปกครอง ซึ่งมีเจ้าชายปรเมศวร เป็นชาวปาเล็มบัง เกาะสุมาตรา มีเชื้อสายมาจากอาณาจักรศรีวิชัย นับถือศาสนาฮินดู สังหารผู้นำซึ่งสวามิภักดิ์ต่ออาณาจักรสยาม และสถาปนาตนเองขึ้นเป็นผู้ครองมะละกาและเกาะเทมาสิค และต้องหลบหนีเมื่ออาณาจักรสยามส่งกองทัพมาจากปัตตานีและปาหัง แม้การเมืองจะเกิดการเปลี่ยนแปลงแต่ศาสนาก็ยังมีความมั่นคง คือคนส่วนใหญ่สมัยนั้นเป็นฮินดูและพุทธศาสนามหายาน กระทั่งสมัยพระศรีมหาราชา โมฮัมเหม็ต ซาร์ ผู้ปกครองมะละกาองค์ที่ 3 เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาฮินดู ไปนับถืออิสลาม หลังจากที่อภิเษกสมรสกับราชธิดาของผู้ปกครองปาไซ ทำให้อิทธิพลของพ่อค้าชาวมุสลิมก็ขยับขยายรุ่งเรือง

ขึ้น ซึ่งก็ทำให้เกิดการขัดแย้งกับพ่อค้าชาวฮินดู และศาสนาอิสลามก็กลายมาเป็นศาสนาประจำชาติเพราะประชาชนยอมรับนับถือไปตามผู้ปกครอง ทำให้พุทธศาสนาในมาเลเซียขณะนั้นก็หายไปพร้อมๆ กับศาสนาฮินดูที่แม้จะหยั่งรากลึกมากกว่า จะหลงเหลือเพียงบางประเพณีที่มีชนพื้นเมืองรักษาไว้แม้จะเป็นอิสลาม แต่ก็ยากที่จะสืบร่องรอย เพราะผิดหลักศาสนาอิสลาม

เหตุผลทางการเมืองส่งผลต่อประชาชนและพุทธศาสนาโดยตรง แม้จะยกเมืองบางส่วนของมาเลเซีย เช่น กลันตัน เป็นเมืองประเทศราชขึ้นต่อกรุงเทพมหานคร โดยอยู่ในการดูแลของเมืองนครศรีธรรมราช แต่เมื่อยุคจักรวรรดินิยมอังกฤษแผ่อิทธิพลเข้ามาปี พ.ศ.2452 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามยอมลงนามในสนธิสัญญาอังกฤษ–สยาม ยกเลิกสิทธิและอำนาจควบคุมเหนือ ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปะลิส รวมถึงเกาะใกล้เคียง ทำให้สถานการณ์ชาวพุทธในมาเลเซียยากลำบากมากขึ้น

พุทธศาสนาในประเทศมาเลเซียปัจจุบันที่ยังหลงเหลืออยู่นั้น จึงอยู่กับชาวสยามที่ยังอยู่ในมาเลเซียหลังจากที่อพยพมาเมื่อหลายร้อยปีก่อน ซึ่งดำรงรักษาไว้เป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาทเหมือนประเทศไทย ในขณะเดียวกันก็มีพุทธศาสนาสายมหายานที่อยู่กับคนจีน ซึ่งก็สามารถรักษาไว้อย่างมั่นคงเข้มแข็งเพราะคนจีนมีอำนาจทางเศรษฐกิจมากกว่าคนสยาม ซึ่งก็เกื้อกูลกันและกันเสมอมา โดยจะเห็นว่า วัดพุทธสยามก็มีศิลปะแบบจีนผสมผสานอยู่ด้วย สะท้อนถึงการเอื้อเฟื้อกันของคนสยามและคนจีน ในมาเลเซียที่จะช่วยกันรักษาพุทธศาสนาให้อยู่กับวิถีชีวิตของตนเองให้มากที่สุด

สถิติผู้ที่นับถือพุทธศาสนาในประเทศบรูไน:เชื้อชาติปี ค.ศ.2007 ประเทศบรูไนมีประชากรประมาณ 374,577 คน เป็นเชื้อชาติมาเลย์ 250,967 คน (67%) จีน 56,187 คน (15%) และอื่น 67,424 คน (18%) อัตราการเพิ่มประชากรเฉลี่ยปีละ 3.5 % ศาสนาปี ค.ศ.2011 ประเทศบรูไนมีผู้นับถือศาสนา แบ่งดังนี้ ศาสนาอิสลามนิกายซุนนี 67% ศาสนาพุทธนิกายมหายาน 13% ศาสนาคริสต์ 10% ศาสนาอื่นๆ และผู้ไม่นับถือศาสนา 10% มีข้อมูลจากปี 2011 ในจำนวนประชากร 422,700 มีสถิติจำนวน 83 ที่นับถือมุสลิม และ 7 เปอร์เซนต์ นับถือพระพุทธศษสนา และน้อยกว่า 4 เปอร์เซนต์ ทั้งคริสต์ ฮินดู บาไฮ ลัทธิเต๋า ซิกข์ และอื่น และมีสถิติว่าประมาณ 6 เปอร์เซนต์นับถือศาสนาอื่น หรือไม่ใช่ศาสนาที่เป็นทางการ 2

ศาสนาในประเทศบรูไน		เชื้อชาติในประเทศบรูไน	
ศาสนา	ร้อยละ	เชื้อชาติ	ร้อยละ
อิสลาม	67%	มาเลย์	67%
พุทธ	13%	จีน	15%
คริสต์	10%	อื่นๆ	18%
ผู้ไม่นับถือ/อื่นๆ	10%		

ตารางสถิติประชากรและผู้นับถือศาสนาในบรูไน

พุทธศาสนามหายาน การบูชาบรรพบุรุษ เต๋า และขงจื้อเป็นศาสนาที่มาพร้อมกับความเป็นชาวจีน และกลุ่มชาวจีนเป็นกลุ่มพลเมืองที่เป็นกลุ่มใหญ่เป็นอันดับสองรองจากชาวมลายูในบรูไน โดยชาวจีนจะมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาที่มาพร้อมกับความเป็นชาติพันธ์

ลักษณะพุทธศาสนาในประเทศบรูไน

พุทธศาสนาในประเทศมาเลเซียปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 นิกายหลัก คือ

1) แบบมหายานแบบจีนและธิเบต โดยมากก่อตั้งเป็นสมาคมและวัดจีนมีการดำเนินงานที่หลากหลาย เพราะเป็นกลุ่มชาวจีนที่มีฐานทางเศรษฐกิจที่ดี มีกำลังทรัพย์ในการทำงาน มีทั้งมาจากจีนไต้หวัน เช่น TZU CHI MALAYSIA 4 มีการเคลื่อนไหวกลุ่มจิตอาสาช่วยงานสังคม พุทธสมาคมแห่งมาเลเซียส่งเสริมพุทธศาสนาในด้านการศึกษา การแพทย์และดูแลชาวพุทธจีนเป็นอย่างดี โดยมากมักจะเป็นพระจากจีนและไต้หวัน หรือเป็นพระมาเลเซียเชื้อสายจีน ซึ่งถือว่าเป็นการขับเคลื่อนงานพระศาสนาในรูปแบบสมัยใหม่ ไม่เน้นพิธีกรรมมากนัก แต่จะเป็นในรูปกิจกรรมทางสังคม เป็นศูนย์กลางชาวพุทธจีนมีพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน มีคอร์สอบรมวิปัสสนา และอบรมเชิงพุทธต่างๆ ร่วมกับสถานศึกษาเอกชนที่มีชาวจีนเป็นเจ้าของ

2) แบบเถรวาท ซึ่งขยายออกไปอีกคือ แบบไทย พม่า และลังกา โดยส่วนใหญ่นั้นจะเป็นชาวพุทธเชื้อสายไทยเป็นหลัก เพราะมีจำนวนมากและกระจายอยู่ในบริเวณมาเลเซียตอนเหนือ วัดพุทธแบบไทยซึ่งมีการปกครองคณะสงฆ์ ขึ้นตรงกับคณะสงฆ์ไทย ภายใต้พระสังฆราชองค์เดียวกัน โดยมีเจ้าคณะรัฐในประเทศมาเลเซียเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ในรัฐของตน แต่การแต่งตั้งผู้นำคณะสงฆ์จะผ่านการรับรองจาก

สุลต่านแห่งรัฐ ซึ่งถือว่า เป็นอัครศาสนูปถัมภก โดยมีฐานะเป็นผู้ปกป้องพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับกิจการทางศาสนาแต่อย่างใด พระสงฆ์ที่บวชระยะยาวจะเล่าเรียนพระธรรมวินัยในประเทศไทย มีการเปิดสอบนักธรรมในประเทศมาเลเซีย สอบปริยัติธรรมภายใต้มาตรฐานการดูแลของพระสงฆ์ไทย วัดทางพุทธศาสนาในประเทศมาเลเซียได้รับการยกเว้นภาษีที่ดิน การเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศมาเลเซียนั้นมีอุปสรรคอยู่ เพราะสภาการศาสนาชาวมุสลิม (Muslim Religious Council) คอยบริหาร และดูแลผลประโยชน์ของชาวมุสลิม การชักชวนชาวมาเลย์ที่ไม่ใช่ชาวจีนให้มานับถือพุทธศาสนา จะทำให้เกิดปฏิกิริยาด้านลบจากอำนาจรัฐที่เป็นมุสลิม พระสงฆ์ในประเทศมาเลเซียส่วนมากไม่สามารถออกบิณฑบาต

พระสงฆ์พุทธแบบไทยนั้นมุ่งรักษาประเพณีดั้งเดิม ดูแลชาวพุทธสยามและชาวพุทธจีนบางส่วน ในขณะที่พระสงฆ์พม่าและลังกาเน้นการศึกษาและวิปัสสนามุ่งไปที่ชาวพุทธจีน เพราะพระพม่าและลังกาสามารถสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษ ทำงานร่วมกับสมาคมชาวพุทธต่างๆ ในการทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น บรรยายธรรม สอนสมาธิ และนำไปแสวงบุญที่อินเดีย

องค์กร/สมาคม/มูลนิธิพุทธศาสนาในประเทศบรูไน: สมาคมซึ่งเป็นชาวจีนโพ้นทะเล จากการสัมภาษณ์สอบถามความว่าอพยพมาจากประเทศกว่าร้อยปี สมัยอาณานิคมโดยสอบถามถึงคนรุ่นเก่าจะบอกว่าพ่อแม่อพยพมาจากเมืองกวางตุ้งในประเทศจีน มาตั้งรกรากอยู่ที่เมืองจีน สอบถามคนอายุ 58 ปี เล่าว่าวัดแห่งนี้มีอายุกว่า 50 ปี เพราะเกิดมาก็เห็นวัดดังกล่าวแล้ว

วัดแห่งแรกในประเทศบรูไน มีประวัติว่ามีอายุกว่า 100 ปี เริ่มจากกลุ่มชาวจีน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน (Hokkiens) ที่มาประกอบอาชีพค้าขายและตั้งถิ่นฐานที่มาพร้อมกันกับอังกฤษในฐานะเจ้าอาณานิคมในช่วงเวลานั้นย้ายจากกัมปงเปกันลามาะ (Kampung Pekan Lama/Kampung Bakut China) มาตั้งบนบกตรงบริเวณกัมปงอะเยอ (Kampong Ayer) และตั้งร้านค้าประกอบกิจการโดยเฉพาะการค้าขายนั้นตั้งแต่ ค.ศ.1910 และพัฒนาเป็นชุมชนชาวจีนกับกิจการการค้าจาก 6 ครอบครัว จนกระทั่งถึงปี 1941 มีถึง 80 ครอบครัว/กิจการ โดยคนจีนในบรูไนที่ปรากฏใน Encyclopedia นำเสนอโดย Harvard University Press in 1999 ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชาวจีนโพ้นทะเล (The Encyclopedia of the Chinese Overseas) ที่ให้ข้อมูลกลุ่มชาวจีนในบรูไนมาจากแหล่งแหล่งอาทิ Quemoy (Jinmen), Cantonese, Hakkas, Hainanese, Teochius, Henghua (Xinghua) และตั้งถิ่นฐานที่แตก

ต่างกันในบรูไน เช่น กลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยน (The Quemoy Hokkiens) ตั้งบ้านเรือนประกอบอาชีพบริเวรมัวรา (Muara District) จีนที่มีที่มาจากกวางตุ้ง และไฮหนาน (Cantonese/Hainanese) ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบีเลียต (Belait District) ซึ่งชาวจีนเหล่านี้ก่อตั้งสมาคมขึ้นมาเพื่อทำกิจกรรมทั้งในเชิงชาติพันธุ์ การค้า และกิจกรรมทางศาสนา เช่น สมาคมฟูโจว (Fuzhou Association) สมาคมฮักกา (Hakka Association) สมาคม (the Brunei Guangdong-Huizhou-Zhaoqing Association) และสมาคม (the Brunei Dabu Association and the Chinese Taipei Sojourners Society) และดำเนินกิจกรรมความเชื่อในพื้นที่สมาคมเหล่านั้นในช่วงแรกๆ

จากข้อมูลของ Carrie C Brown ในบทความเรื่อง “From Buckfast to Borneo” ให้ข้อมูลว่าวัดแห่งแรกในบรูไนสร้างขึ้นปี ค.ศ.1918 เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ก่อตั้งโดยชาวจีนฮกเกียนคือวัดเต็งกวน (the Buddhist Teng Yun Temple) ซึ่งได้รับการบริจาคที่ดินและการบริจาคเงินสนับสนุนโดยชาวพุทธจีน และสนับสนุน ในช่วงสงครามโลกวัดแห่งนี้ถูกระเบิดเสียหาย แต่ก็มีการสร้างในที่แห่งใหม่ซึ่งเป็นที่ตั้งในปัจจุบัน โดยการบริจาคและสนับสนุนของชาวจีน โดยมีชื่อผู้บริจาคแกะสลักไว้ในอาคารของวัดดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลบริจาคสร้างร่วมด้วยตั้งแต่ ค.ศ.1960 จนกระทั่งปัจจุบัน ในปัจจุบันในกลุ่มชาวจีนใช้วัดแห่งนี้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมและประกอบกิจรรมทางพุทธศาสนาเนื่องในวันและเทศกาลสำคัญๆ ตามโอกาสโดยมีสัดส่วนของชาวจีนที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมปรากฏอยู่ในจีนปัจจุบัน

วัดเต็งหยุน (Teng Yun Temple) กลางกรุงบันดาเสวีเบกาวัน

บรูไนในส่วนของพุทธศาสนาเถรวาท การที่ประเทศบรูไนเป็นประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราชจากอังกฤษ จึงต้องการแรงงาน และนำเข้าองค์ความรู้ด้านต่างๆ จึงทำให้คนไทยเข้าไป เป็นแรงงาน ประกอบอาชีพ ตั้งถิ่นฐาน ในการเข้าไปนั้นนำวิถีทางศาสนาเข้าไปด้วย จนกระทั่งมีการประมาณปี 2552 มีคนไทยเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ประมาณ 2-5 พัน กิจกรรมชาวพุทธไทย/บรูไน/วัดพระธรรมกาย โดยวัดพระธรรมกายในประเทศบรูไน ตั้งอยู่ ซึ่งจะมีกิจกรรมสำหรับชาวพุทธตามโอกาส เช่น วันพระใหญ่ หรือวันสำคัญทางพุทธศาสนาเป็นการยืนหยัดในเรื่องวัดกับความเป็นพุทธศาสนาในประเทศดังกล่าว ดังปรากฏภาพการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ที่เนื่องเกี่ยวกับวัดพระธรรมกาย อาทิ ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน บุญสำคัญในโอกาสต่างๆ โดยกลุ่มเป้าหมายยังเป็นคนไทยผู้ไปประกอบอาชีพและตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศบรูไน รวมไปถึงกลุ่มชาวจีนที่นับถือพุทธศาสนามหายานแต่เปิดโอกาสตัวเองมาเรียนรู้และศึกษาพุทธศาสนาในส่วนของคนไทยและพุทธศาสนาเถรวาทด้วย

ดังที่มีข้อมูลว่า พระมหาประพัฒน์ จิรวังโส รับนิมนต์เดินทางไปยังบรูไน เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2552 มีการปฏิบัติธรรม และมีการจัดพิธีบูชาข้าวพระเป็นครั้งแรก รวมไปถึงกิจกรรมบุญอื่นที่เกี่ยวกับวัดพระธรรมกาย เช่น จัดงานเทเหล้าเผาบุหรี่ เพื่อรณรงค์ให้เกิดการละเลิกอบายมุขสิ่งเสพติด รวมไปถึงการที่ศาสนิกที่เป็นชาวพุทธจีนมาอบรมกับทางวัดพระธรรมกายและกลับไปดำเนินกิจกรรมทางศาสนาร่วมกับวัดพระธรรมกายอยู่ เช่น การสร้างสร้างองค์พระ ปิดเจดีย์ เป็นต้น

เปลี่ยนวงเหล้าให้กลายเป็นวงบุญพิเศษ กับงานเทเหล้า

เผาบุหรี่กิจกรรมชาวพุทธสำหรับคนไทยที่วัดพระธรรมกายไปดำเนินการ

พุทธศาสนาเถรวาทหรือศูนย์ปฏิบัติธรรมที่เมืองโกตาบาตูศูนย์ปฏิบัติธรรมสาขาของวัดพระธรรมกายตั้งอยู่บนยอดเขา เนื้อที่กว้างขวาง ห่างจากสนามบินเพียง 5 นาทีด้วยรถส่วนตัว ตกค่ำยังสามารถก้มลงมองเพื่อดูแสงไฟในเมืองอันระยิบระยับไม่ต่างจากอยู่บนหอคอย ส่วนเจ้าของบ้านเช่า ก็เป็นคู่รักชาวบรูไนเชื้อสายจีนแท้ๆ ฝ่ายภรรยา ตาดีมีบุญนั่งสมาธิ (Meditation) เห็นดวงพุ่งมาที่หน้า จนขนลุกไปทั้งตัว ส่วนสามีก็มีศรัทธาออกค่าใช้จ่ายซ่อมบ้าน ทาสีใหม่ แถมสร้างห้องน้ำให้อีกสองห้อง ลงมือซ่อม แซะพื้นห้องแกะกาวยางด้วยตนเองเพราะเกรงว่าจะไม่ทันใช้งาน

สถานการณ์และสภาพการณ์พุทธศาสนาประเทศบรูไน

พุทธศาสนาในบรูไนโบราณ: บรูไนรับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนาจากอินเดียในสหัสวรรษแรก บันทึกของจีนได้กล่าวถึงอาณาจักรปูนี (Puni) ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะกาลิมานตัน (Kalimantan) หรือบอร์เนียว (Borneo) ที่ได้ส่งเครื่องราชบรรณาการแก่พระจักรพรรดิจีนในระหว่างศตวรรษที่ 6 และ 9 ในศตวรรษที่ 14 บรูไนตกอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรมัชปาหิต (Majapahit) แห่งชวาซึ่งนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในศตวรรษที่ 15 ผู้ปกครองบรูไนทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงแห่งมาลักกา จึงได้เข้ารีตนับถืออิสลาม ทำให้เกิดการแพร่ขยายศาสนาอิสลามไปตามหมู่เกาะต่างๆ จนกระทั่งถึงภาคใต้ของหมู่เกาะฟิลิปปินส์และอาณาบริเวณโดยรอบ ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ซึ่งสเปนได้นำเข้ามาเผยแผ่ภายหลังจากที่ได้ครอบครองเกาะลูซอนทางภาคกลางของฟิลิปปินส์

บรูไนยุคเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษ: บรูไนเคยเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ แต่ถูกญี่ปุ่นยึดครองสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามบรูไนก็กลับเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษอีกครั้งหนึ่ง โดยสุลต่านปกครองภายใต้ที่ปรึกษาชาวอังกฤษและกองทหารกุรข่า (Gurkha)ปี ค.ศ.1959 บรูไนได้ร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเตรียมจัดให้มีการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย พรรคปาร์ไท รักยัต บรูไน (Partai Rakyat Brunei) ซึ่งต่อต้านสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสนับสนุนประชาธิปไตย ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งแรกปี ค.ศ.1962 แต่ข้อเรียกร้องของพรรคดังกล่าวถูกปฏิเสธ สุลต่านยังต้องการคงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไว้ พรรคปาร์ไท รักยัต บรูไน ได้ก่อการปฏิวัติขึ้น แต่ถูกกองทหารกุรข่าปราบปราม สุลต่านได้ประกาศภาวะฉุกเฉินและยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยกเลิกการเลือกตั้งที่ผ่านมาและยุบพรรคปาร์ไท รักยัต บรูไน

บรูไนยุคได้รับเอกราช: ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1984 ความเป็นเอกราชมิได้เปลี่ยนแปลงชีวิตของประชาชนบรูไนมากนักพรรคการเมืองยังถูกสั่งห้าม รัฐมนตรีส่วนใหญ่ล้วนมาจากเครือพระญาติแห่งราชสำนักและผู้ที่สุลต่านทรงวางใจปี ค.ศ.1987 บรูไนได้เข้าเป็นสมาชิกของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ทำให้มีความใกล้ชิดกับชาติสมาชิกในภูมิภาคนี้ นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา มีความพยายามที่จะสร้างชาติและวัฒนธรรมภายใต้คำขวัญที่ว่า “มาเลย์-อิสลาม-กษัตริย์”(Malayu-Islam-Beraja) แต่ปัญหามีอยู่ว่าชนชั้นกลางซึ่งนับวันจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นนั้นจะยอมได้รับการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ต่อไปอีกสักเท่าใด ในเมื่อสถานะทางการศึกษาและการเงินของชนชั้นกลางเหล่านี้มีสูงขึ้นตามลำดับอย่างต่อเนื่อง

แนวโน้มพุทธศาสนาในอนาคต: พุทธศาสนาในประเทศมาเลเซีย แม้ว่าจะมีข้อจำกัดในการเผยแผ่หรือการดำรงอยู่ที่ยากลำบากภายใต้เงื่อนไขและกฎหมายอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวพุทธสยาม ที่มีความเป็นอยู่อย่างยากจน เป็นเพียงชาวนาชาวสวนและแรงงาน แม้จะเป็นภูมิปุตราแต่ว่าสิทธิและโอกาสทางสังคมนั้นมีไม่มาก แต่ก็มีความรู้สึกสำนึกที่จะรักษารูปแบบประเพณีของตนเองไว้ โดยจะเห็นว่า ชาวพุทธสยามจะมีกิจกรรมภายในวัดตามเทศกาลหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะไปทำงานในต่างรัฐ เมื่อถึงเทศกาลสำคัญก็จะกลับบ้าน พร้อมทั้งพยายามที่จะสร้างวัดหรือสำนักสงฆ์ในรัฐที่ตนทำงานอยู่ ด้วยการร่วมตัวกันแล้วทำกิจกรรมร่วมกันในวิถีพุทธสยาม โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจ และเป็นผู้ที่ให้ความรู้ทางด้านธรรมะ และภาษาไทย โดยชาวพุทธสยามมองว่าภาษาไทยเป็นภาษา

ที่จะช่วยให้ลูกหลานมีโอกาสเข้าถึงธรรมะที่ลึกซึ้ง คือเรียนภาษาไทยเพื่อใช้ในการศึกษาธรรมะต่อไป และมีการสอบธรรมศึกษาซึ่งถือเป็นวุฒิการศึกษาที่มีผลต่อความก้าวหน้าในการทำงานหรือสมัครงาน ในประเทศมาเลเซียนายจ้างจะขึ้นเงินให้กับคนที่สอบผ่านธรรมศึกษา พร้อมทั้งเป็นเครื่องหมายดีกรีว่ามีความชำนาญในภาษาไทยและผ่านการอบรมด้านศีลธรรมมาแล้ว

ส่วนพุทธศาสนาเถรวาทสายพม่าและศรีลังกา มีความก้าวหน้ามากในหมู่ชาวจีน เพราะเกิดสมาคมพุทธศาสนาขึ้นหลากหลาย ทั้งที่เกิดในมาเลเซียหรือเป็นสมาคมจากไต้หวัน สิงคโปร์ จีน เข้ามาเปิดสาขาในประเทศมาเลเซียเพื่อดำเนินกิจกรรมตามพันธะกิจของสมาคมที่ตั้งไว้ ซึ่งเน้นไปในการปฏิบัติสมาธิ ฟังธรรมะบรรยาย พุทธศาสนามหายานมีความรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่องในแวดวงคนจีน มีลักษณะใกล้เคียงกับพุทธศาสนาเถรวาทสายพม่า และศรีลังกาแต่ผู้นำคือพระสงฆ์สายมหายาน ซึ่งมีความสามารถและทำกิจกรรมหลากหลายมากกว่าพระสงฆ์เถรวาท พุทธศาสนามหายานจึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในรูปของความร่วมมือต่างๆ เน้นกิจกรรมจิตอาสาและสาธารณะสงเคราะห์ทั้งในและนอกประเทศ แนวโน้มในอนาคตจึงขึ้นอยู่กับความมั่นคงของเยาวชนรุ่นใหม่ และกลไกของรัฐบาลที่อาจจะออกกฎหมายเกี่ยวข้องกับศาสนามากยิ่งขึ้น อันจะเป็นการปิดช่องทางของพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น แม้จะมีการเปิด AEC แล้วก็ไม่ได้มีวี่แววว่าพุทธศาสนาจะได้รับการยอมรับมากขึ้นเท่าใดนัก แต่มีแนวโน้มที่จะถดถอยมากขึ้น เพราะสภาพสังคมบีบให้มีการบวชพระสงฆ์น้อยลง

สรุป

พุทธศาสนาในมาเลเซีย และบรูไน สำหรับคนมาเลย์ ไม่อาจจะเข้าถึงคนมาเลย์ที่เป็นอิสลามเลย เพราะระบบสังคมเข้มแข็งมาก และกฎหมายที่เคร่งครัดทำให้ชาวอิสลามที่จะเปลี่ยนศาสนานั้นไม่ปรากฏตัวเลขที่ชัดเจน แต่ชาวพุทธและชาวคริสต์จะเปลี่ยนศาสนาเป็นอิสลามเยอะมาก ส่วนหนึ่งเพราะเมื่อแต่งงานกับคนอิสลามก็จะต้องเข้ารับศาสนาอิสลามทั้งชาย-หญิงรวมถึงครอบครัว การที่จะกระทำสิ่งใดๆ ให้กระทบต่อความรู้สึกของคนอิสลามจึงเป็นสิ่งที่ชาวพุทธระมัดระวัง เช่น กรณีเจ้าของรีสอร์ท เปิดห้องละหมาดให้ชาวพุทธสิงคโปร์สวดมนต์และนั่งสมาธิ ส่งผลให้โดนจับและจำคุก และกรณีหญิงชาวอิสลาม ใส่บาตรให้พระสงฆ์ ถูกกรรมการมัสยิดสั่งห้ามเพราะผิดหลักศาสนาอิสลาม ดังนั้นแล้ว พุทธศาสนาในมาเลเซียจึงเป็นการพยายามรักษาให้ดำรงไว้โดยชาวพุทธสยามและชาวพุทธจีนเท่านั้นเอง

กาลานุกรมพุทธศาสนาในประเทศมาเลเซีย / บรูไน

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
300	พระโสณะ-พระอุตตระ คณะพระธรรมทูตโดยพระเจ้าอโศกมหาราชส่งมาประกาศศาสนธรรม ณ สุวรรณภูมิ
800 – 900	พุทธศาสนามหายาน เผยแผ่ในมาเลเซียดังที่มีการค้นพบพระพุทธรูปแบบคุปตะในรัฐเคดะห์
1214	หลวงจีนอี้จิงแวะที่ปาเล็งบังเพื่อเรียนไวยากรณ์สันสกฤตเป็นเวลา 6 เดือน
1228	หลวงจีนอี้จิงเดินทางกลับจากอินเดีย แวะที่อาณาจักรศรีวิชัย พบว่าพุทธศาสนารุ่งเรืองมากในภูมิภาคนี้
1560-1568	อาณาจักรโจฬะรุกรานอาณาจักรศรีวิชัยในแหลมมลายู ทำลายและปล้นเมืองรวมทั้งเมืองปาเล็งบังเสียหายอย่างหนัก แม้จะฟื้นตัวขึ้นมาแต่ก็เสื่อมลงอย่างรวดเร็ว
คศต.ที่ 14	คาบสมุทรมลายูตกอยู่ใต้อิทธิพลของอาณาจักรสุโขทัย ขณะที่บอร์เนียวและสุมาตรามีอาณาจักรมัชปาหิตแห่งชวาครอบครอง
ปลาย คศต.ที่ 14	เจ้าชายปรเมศวร มีเชื้อสายของราชวงศ์ไศเลนทร์ เมืองปาเล็มบังศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยเดิม อภิเษกกับเจ้าหญิงแห่งราชสำนักมัชปาหิต แต่เกิดกบฏจึงลี้ภัยที่เกาะตูมาเสค (สิงคโปร์) สังหารเจ้าเมืองตั้งตนเป็นใหญ่แทน ไม่นานราชสำนักสยามส่งทัพจากเมืองปาหังหรือปัตตานีมาปราบ ทำให้ต้องหนีไปที่มะละกา (ขณะนั้นเป็นเพียงหมู่บ้านและเป็นชุมโจรสลัด) ก่อนที่เจ้าชายปรเมศวรจะรวบรวมพลและตั้งตนเป็นใหญ่ในเมืองนี้และแผ่อิทธิพลออกไป

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
1957	พระปรเมศวรขณะที่อายุ 72 พรรษาหันมาถืออิสลาม เพราะแต่งงานกับธิดาของสุลต่านพ่อค้าจากเมืองปาไซจึงเปลี่ยนชื่อเป็น มาร์กัต อิสกันดาร์ ซาห์ ในระยะแรกนั้นศาสนาอิสลามยังไม่มั่นคงนักเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ พระศรีมหาราชาริ้อฟื้นศาสนาฮินดูกลับมาไม่นาน ราชาอิบบราฮิม ก็ขึ้นครองราชย์แทน ในราชสำนักเกิดการแย่งอำนาจระหว่างศาสนาฮินดูกับอิสลาม ซึ่งฝ่ายศาสนาอิสลามได้รับชัยชนะ ยกมุซัฟฟา ซาห์ให้ขึ้นครองราชย์ โดยมี ตวน เประ มหาอำมาตย์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแผ่พระราชอำนาจ และศาสนาอิสลามขยายจากเมืองมะละกาออกไป
1998	สมัยของมุซัฟฟาร์ ซาห์ ตรงกับสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แห่งอยุธยา ส่งทัพไปปราบแต่ถูก ตวน เประ ต้านเอาไว้
2002	มุซัฟฟาร์ ซาห์ สวรรคตลง มันซูร์ ซาห์ เป็นสุลต่านแทนอภิเษกสมรสกับน้องสาวของ ตวน เประ ทำได้รับการสนับสนุนอย่างมาก และเคลื่อนพลไปตีเมืองขึ้นของสยามต่างๆ ในมลายู จับตัวเจ้าเมืองและธิดาเมืองปาหัง มาที่มะละกา บังคับเจ้าเมืองไปใช้แรงงาน ส่วนธิดาเป็นบาทบริจาริกาของสุลต่าน เมืองต่างๆ ในคาบสมุทรมลายู เช่น ตรังกานู กลันตัน ปัตตานี ยะโฮร์ ฯลฯ ถูกปกครองโดยมะละกา และขยายอำนาจไปสุมาตรา อาเจะห์
คศต.ที่ 15	มะละกา เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ศาสนาอิสลามของภูมิภาคนี้ โดยแผ่ไปตามเมืองขึ้นของตนเอง ด้วยวิธีสมรสระหว่างราชวงศ์มะละกากับราชวงศ์เมืองขึ้น เมื่อประมุขรับไปแล้วประชาชนก็หันมานับถือตาม ทำให้ศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธเสื่อมสิ้นไปจากดินแดนมลายู
2054	โปรตุเกสนำโดย อัลฟองโซ เดอ อัลบูเคิร์ก บุกยึดมะละกาได้รับการสนับสนุนจากพ่อค้าฮินดูจากอินเดีย และนักรบอินเดีย จากนั้นก็แผ่อิทธิพลสร้างสัมพันธไมตรีกับสยามสมัย พระรามาธิบดีที่ 2 ขณะนั้น ฟรานซิส ซาเวียร์ เผยแผ่ศาสนาคริสต์ แม้จะถูกต่อต้านจากชาวอิสลาม แต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการหยั่งลงอย่างมั่นคงในดินแดนแถบนี้ และการล่าอาณานิคมก็แผ่มาถึงมาเลเซียและภูมิภาคนี้นับแต่นั้น

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
คศต.ที่ 17	ชาวดัตช์ หรือฮอลันดา เริ่มแผ่อิทธิพลสู่แหลมมลายู โดยร่วมกับสุลต่านแห่งยะโฮร์ รบกับทัพเรือโปรตุเกส จนสามารถยึดมะละกา
2338	อังกฤษเข้ามารับช่วงต่อจากฮอลันดา และแผ่อิทธิพลถึงสยาม
2452	อังกฤษทำสนธิสัญญากับสยาม โดยยอมให้ ตรังกานู กลันตัน เคดะห์ และปะลิส ตกอยู่ในอำนาจของอังกฤษทุกประการ ชาวสยามหลายครอบครัวไม่ยอมย้ายออก ทำให้เกิดเป็นชุมชนชาวสยามกระจายอยู่ทั่วไปใน 4 รัฐนี้กระทั้งปัจจุบัน ซึ่งยังคงรักษาขนบธรรมเนียนประเพณีไทยพุทธเอาไว้ตลอดมา

บทที่ 20 พุทธศาสนาในสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่มีความเป็นกลางทางด้านศาสนา เนื่องจากรัฐมีลักษณะเป็นรัฐฆราวาส (Secular State) ทุกศาสนาอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญที่ไม่เกี่ยวข้องกับรัฐ ทั้งนี้รัฐจะไม่สนับสนุนหรือต่อต้านความเชื่อหรือการปฏิบัติทางศาสนาใดๆ และรัฐจะปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกันทุกศาสนา ประชากรของประเทศมีรากฐานที่หลากหลายและส่วนใหญ่ที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาล้วนนำศาสนาที่ตนเองนับถือเข้ามาด้วย ทั้งชาวจีน อินเดีย และมาเลย์ ทมิฬอินเดีย ซึ่งปรากฏมีศาสนาหลากหลาย ได้แก่ ศาสนาบาไฮ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาฮินดู ศาสนาซิกข์ และศาสนาโซโรอัสเตอร์ มีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา ในรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 15 (1) กำหนดไว้ว่าด้วยคนแต่ละคนมีสิทธิในการนับถือฝึกปฏิบัติและเผยแผ่ตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ (Wee, V., 2005: 1) บทนี้นำเสนอความเป็นมาประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและแนวโน้มของพุทธศาสนาในสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์ (Singapore) มีชื่ออย่างในทางการว่าสาธารณรัฐสิงคโปร์ (Republic of Singapore) เป็นรัฐสมัยใหม่และเป็นประเทศเกาะที่มีขนาดเล็กที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งอยู่นอกปลายทิศใต้ของคาบสมุทรมลายู ดินแดนของประเทศประกอบด้วยเกาะหลักรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน และมีเกาะที่เล็กๆ อยู่ใกล้อีก 54 เกาะ ประเทศสิงคโปร์แยกจากคาบสมุทรมลายูโดยช่องแคบยะโฮร์ทางทิศเหนือ และจากหมู่เกาะรีเยาของประเทศอินโดนีเซียโดยช่องแคบสิงคโปร์ทางทิศใต้ ประเทศมีลักษณะแบบเมืองอย่างสูง และคงเหลือพืชพรรณดั้งเดิมเล็กน้อย ดินแดนของประเทศขยายอย่างต่อเนื่องจากการแปรสภาพที่ดินโดยการถมทะเล

สิงคโปร์เป็นประเทศที่เป็นศูนย์กลางพาณิชย์สำคัญของโลกอีกแห่ง มีประชากรเกือบ 5.5 ล้านคน แม้สิงคโปร์จะมีความหลากหลาย แต่เชื้อชาติเอเชียมีมากที่สุด โดยส่วนใหญ่เป็นชาวจีน และมีชนกลุ่มน้อยที่สำคัญ เช่น ชาวมาเลย์ ชาวอินเดีย และชาวยูเรเชีย มีภาษาราชการสี่ภาษา คือ ภาษาอังกฤษ ภาษามลายู ภาษาจีน (ฮกเกี้ยน) และภาษาทมิฬ สำหรับด้านการปกครอง รัฐบาลมีรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าคณะ มีรัฐสภาประกอบด้วยสมาชิก 79 คน ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง มีพรรคปฏิบัติการประชาชน (The People's Action Party) เป็นพรรคเดียวที่ปกครองมาโดยตลอด

เมืองสิงคโปร์ในปัจจุบัน (พ.ศ.2560)

พลเมืองของสิงคโปร์โดยรวมประกอบด้วยชาวจีน ร้อยละ 76.5 มาเลย์ ร้อยละ 13.8 อินเดีย ร้อยละ 8.1 สำหรับการนับถือศาสนา มีผู้นับถือศาสนาพุทธ (Buddhism) ร้อยละ 33.3 เต๋า(Taoism) ร้อยละ 10.9 คริสต์ (Christianity) ร้อยละ 18.3 อิสลาม (Islam) ร้อยละ 14.7 ฮินดู (Hinduism) ร้อยละ 5.1 ศาสนาอื่นๆ ร้อยละ 0.7 และมีผู้ไม่มีศาสนา ร้อยละ 17.0 (Singapore Department of Statistics, 2011:29)

ชาวจีนถือว่าเป็นประชากรส่วนใหญ่บนเกาะสิงคโปร์ แต่ก็มีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน คือ กลุ่มจีนที่นับถือพุทธศาสนามีร้อยละ 43.0 กลุ่มจีนที่นับถือเต๋า ร้อยละ 14.4 กลุ่มจีนที่นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยล 20.1 กลุ่มจีนที่นับถือศาสนาอื่นๆ ร้อยละ 0.5 และกลุ่มจีนที่ไม่นับถือศาสนา ร้อยละ 21.8 (Singapore Department of Statistics, 2011:29) ระบบการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐ (ประชาธิปไตยแบบรัฐสภา มีสภาเดียว) โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขและนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร รายได้เฉลี่ยต่อคนเป็นอันดับ 1 ในอาเซียน และอันดับ 15 ของโลกที่มีแรงงานมีทักษะสูง (http://www.thai-aec.com/ประเทศอาเซียน-10-ประเทศ) และ(ธนู แก้วโอกาส, 2549:617-619) ในอดีตสิงคโปร์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและการปกครองของหลายประเทศ เช่น โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ ญี่ปุ่น หลังจากที่ประกาศตัวเป็นเอกราช เมื่อพ.ศ.2508 แต่นั้นมาสิงคโปร์ก็พยายามพัฒนาและปรับปรุงประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ประชากรมีมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่สูงสุดในเอเชีย

จากการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของประเทศสิงคโปร์ พบว่าประชากร

ของประเทศโดยส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีนและนับถือศาสนาพุทธ แสดงให้เห็นว่าการนับถือพุทธศาสนายังปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะพุทธศาสนานิกายมหายาน ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา การศึกษาค้นคว้า และการเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ดังปรากฏให้เห็นที่วัด Kong Meng San Phor Kark See Monastery ที่เป็นศูนย์ลางการทำกิจกรรมของชาวพุทธมหายาน ได้แก่ การฝึกสมาธิ การสวดมนต์ การสนทนาธรรม และการให้บริการทางสาธารณะต่างๆ ที่จำเป็นในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา ซึ่งจะมีการจัดเตรียมงานกันอย่างยิ่งใหญ่ไม่แพ้ชาวไทยพุทธ (Lye Wan Keong, 2016) รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ทางด้านพุทธศาสนาสำหรับพระสงฆ์และพุทธศานิกชนที่สนใจทั่วไป

วัดในฐานะศูนย์กลางการทำกิจกรรมและการศึกษาหาความรู้ทางพุทธศาสนา
ที่มา :วัด Kong Meng San Phor Kark See Monastery ประเทศสิงคโปร์

ประวัติศาสตร์

ยุคโบราณ: สิงคโปร์เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ปลายสุดแหลมมลายู เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรมาเลย์ เดิมชื่อว่าเทมาเส็ก (Temasek) แปลว่า “ดินแดนอันมีน้ำล้อมรอบ” ระยะแรกเกาะเทมาเส็กไม่มีสถานีทางการค้า และยังเป็นช่องสุมของโจรสลัดที่น่ากลัว ต่อมา ปรากฏมีชนเผ่าพื้นเมือง เช่น มลายู มาอาศัยอยู่ มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครอง ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 เกาะสิงคโปร์อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรมัชฌปาหิตแห่งชวา

พงศาวดารมลายูเล่าว่า เจ้าชายปรเมศวรเจ้าครองนครปาเล็มบัง ผู้สืบสายมาจากอาณาจักรศรีวิชัยเดินทางแสวงหาดินแดนใหม่เพื่อสร้างเมือง (แต่เรือก็อับปางลงพระองค์ว่ายน้ำขึ้นฝั่ง เห็นสัตว์ชนิดหนึ่งมีรูปร่างลำตัวสีแดงหัวดำ หัวคล้ายสิงโต หน้าอกขาว จึงถามคนผู้ติดตามว่า สัตว์ตัวนั้นคืออะไร ได้รับคำตอบว่ามันคือ “สิงโต”

พระองค์จึงเปลี่ยนชื่อเทมาเส็ก เป็นสิงหปุระ) พระองค์ขับไล่กษัตริย์เดิมและชาวเมืองท้องถิ่นออกไปจากเกาะเทมาเส็ก พวกเขาไปตั้งถิ่นฐานที่เกาะมะละกา ซึ่งกลายเป็นเมืองค้าทางทะเลที่สำคัญในเวลาต่อมาภายหลังเมืองสิงหปุระก็ตกเป็นของสุลต่านแห่งมะละกา (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2555:14-15)

ยุคแรกนี้ ชาวจีนมีเป็นจำนวนน้อย นอกนั้นเป็นชนพื้นเมืองที่อยู่ก่อนที่ชาวจีนจะเข้ามาต่อมาในต้นศตวรรษที่ 15 เกาะนี้อยู่ภายใต้การยึดครองของอาณาจักรสยาม ในอดีต หลวงจีนอี้จิงเคยมาเยี่ยมเยือนอาณาจักรนี้ปี พ.ศ.1214 (พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552:68) และบันทึกว่า อาณาจักรมาเลย์นี้ ถูกผนวกรวมเป็นอาณาจักรเดียวกันกับอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2550:32) และอาณาจักรศรีวิชัยกลายเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาในภูมิภาคแถบนี้ในช่วงเวลานั้น พุทธศาสนายุคนี้ จึงเป็นแบบมหายานในอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งแผ่อิทธิพลและมีความเจริญครอบคลุมในแถบมหาสมุทรย่านนี้

ยุคอาณานิคม: ราวปี พ.ศ.2041 (ค.ศ.1498) โปรตุเกสเข้ายึดครองมะละกาและสิงคโปร์ไว้สิงคโปร์ก็กลายเป็นเมืองขึ้นและต่อมาอยู่ภายใต้อิทธิพลของฮอลันดาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ยุคแรกนี้ ชาวจีนเริ่มมีจำนวนมากขึ้น ประชากรโดยรวมมีจำนวนหลักพัน

ประชากรของสิงคโปร์ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่อพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่และตั้งรกรากอยู่ในเกาะสิงคโปร์ในเวลาต่อมามีหลายกลุ่ม ได้แก่ จีนฮกเกี้ยน มาจากมณฑลฟูเจียนทางตอนใต้ของจีน กลุ่มนี้มีประชากรมากที่สุด และมักเป็นพ่อค้านักธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และนายธนาคาร มีบทบาทสำคัญในทางธุรกิจของสิงคโปร์และภูมิภาคเอเชียตะวันออกใต้ จีนแต้จิ๋วอพยพมาจากเมืองซานโถวในมณฑลกวางตุ้งเป็นกลุ่มที่มีประชากรรองลงมา มักมีอาชีพค้าขาย ทำการประมง เป็นต้น ต่อมาเป็นจีนกวางตุ้ง ส่วนใหญ่มาจากฮ่องกงและมณฑลกวางตุ้ง อีกกลุ่มเป็นจีนแคะที่อพยพมาจากทางตอนกลางของจีน และกลุ่มสุดท้ายจีนไหหลำ เดินทางมาจากมณฑลไหหลำทำหน้าที่เกี่ยวกับการโรงแรมและอุตสาหกรรม (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2555:43–144), 2552:68)

ยุคการเข้ามาของจีน: การอพยพของชาวจีน เกิดจากเหตุผลหลายประการ เช่น ปัญหาความยากจน ต้องการแรงงานของเจ้าอาณานิคม ปัญหาด้านประชาชนที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นในจีนแผ่นดินใหญ่ เป็นต้น ทำให้ชาวจีนต้องอพยพเข้ามาสู่เกาะ

สิงคโปร์เพื่อหาแหล่งทำกินใหม่ สำหรับการนับถือศาสนามีทั้งแบบมหายาน และแบบผสมผสานคือมหายานผสมกับเต๋า เป็นเรื่องของการขอพร อ้อนวอนให้ประสบความสำเร็จในการเดินทางและประกอบกิจงานเป็นส่วนมาก และธรรมเนียมปฏิบัติแบบขงจื้อที่ติดมากับชาวจีนอพยพ

เมื่ออังกฤษขยายอิทธิพลเข้ามาบริเวณแหลมมลายูในกลางศตวรรษที่ 18 ประมาณปี พ.ศ.2360 (ค.ศ.1818) อังกฤษแข่งขันกับดัตช์ในเรื่องอาณานิคมโดยส่งเซอร์โทมัส สแตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์มาสำรวจดินแดนแถบสิงคโปร์ ตอนนั้นสิงคโปร์มีสุลต่านแห่งรัฐยะโฮร์เป็นผู้ปกครองแรฟเฟิลส์ตกลงกับสุลต่านฮุสเซียน ชาห์ว่า จะตั้งสถานีการค้าของอังกฤษที่นี่ อังกฤษขอเช่าเกาะสิงคโปร์จากจักรวรรดิยะโฮร์ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของฮอลันดา อังกฤษมีสิทธิครอบครองสิงคโปร์ตามข้อตกลงที่ทำกับฮอลันดา ต่อมาปี พ.ศ.2369 สิงคโปร์ถูกปกครองภายใต้ระบบสเตรตส์เซตเทิลเมนต์ (Straits Settlement) ซึ่งบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษควบคุมดูแลสิงคโปร์ รวมทั้งปีนังและมะละกาด้วย รัฐบาลอังกฤษเข้ามาดูแลระบบนี้ปี พ.ศ.2410 สิงคโปร์กลายเป็นอาณานิคม (Crown Colony) อย่างสมบูรณ์จนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่สองญี่ปุ่นจึงขับไล่อังกฤษออกจากสิงคโปร์และเข้าไปยึดครองแทน

ปี พ.ศ.2489 สิงคโปร์ได้รับการยกฐานะให้เป็นอาณานิคมแบบเอกเทศ (Separate Crown colony) เมื่ออังกฤษกลับมาควบคุมสิงคโปร์อีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากที่สิงคโปร์อยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่นระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง แต่สิงคโปร์นั้นก็ยังอยู่ภายใต้เมืองอารักขาของอังฤกษ โดยมีข้อตกลงบางอย่างร่วมกัน และด้วยการปกครองของอังกฤษและการบริหารงานที่ทันสมัยของแรฟเฟิลส์ทำให้สิงคโปร์กลายเป็นเมืองเจริญด้านการค้าที่ผู้คนให้ความสนใจเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ระยะนี้ พบว่าประชากรครึ่งเกาะสิงคโปร์เป็นชาวจีน (พ.ศ.2370) จนปี พ.ศ.2403 มีมากเกินครึ่ง เมื่อรองลงมาคือชาวอินเดีย และชาติอื่นๆ (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2555: 19-20)

พุทธศาสนาแบบมหายาน และแบบผสมผสานกับเต๋า รวมทั้งธรรมเนียมปฏิบัติแบบขงจื้อมีอิทธิพลต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวจีนยุคนี้ (วิไล ศิลปะ-อาชา, 2557:6-7) ชาวจีนยังสร้างวัดเทียนฮกเก๋ง (วัดฮกเกี้ยนที่เก่าแก่ที่สุด เป็นวัดในลัทธิเต๋า) เพื่อถวายให้กับเจ้าแม่มาจู่ผู้เป็นเทพธิดาแห่งท้องทะเล มีอิทธิฤทธิ์บังคับคลื่นลมในทะเลให้สงบ โดยชาวจีนเชื่อว่าทำให้พวกเขาเดินทางมาถึงสิงคโปร์อย่างปลอดภัย

ในระยะนี้ มีการสร้างพุทธศาสนาที่น่าสนใจ (พ.ศ.2470) เช่น วัดศากย-มุนีพุทธคยา เป็นวัดไทยที่สร้างพระภิกษุไทยนามว่า “วุฒิสาระ” สถาปัตยกรรมเป็นแบบไทย ภายในวัดมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ประทับอยู่ใต้โคมไฟสว่างไสวนับพันดวง นอกจากนี้ ยังมีวัดเปียวซันฮุดฉ่อวัดเหลียงซานซี ซึ่งสร้างถวายเจ้าแม่กวนอิมครอบครัวที่มีบุตรยากมักมาอธิษฐานขอที่วัดนี้ ซึ่งวัดทั้งสามแห่งนี้ตั้งอยู่ไม่ไกลกัน

ยุครวมชาติเข้ากับมาเลเซีย:เมื่อสิงคโปร์เห็นมาเลเซียได้รับเอกราชจากอังกฤษสิงคโปร์จึงขอรวมชาติเข้ากับมลายู กลายเป็นสหภาพมลายา เพื่อจะได้ไม่เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษอีก แต่สิงคโปร์ก็ไม่พอใจกับมาเลเซีย เพราะมีการเหยียดชนชาติกัน (ชาวจีนกับชาวมาเลย์) บวกกับมีผลประโยชน์ที่จัดสรรไม่ลงตัว ทำให้ไม่สามารถรวมตัวกัน จึงแยกตัวออก มาจากสหพันมลายา และต่อมาพรรคกิจประชาชนของสิงคโปร์ประกาศให้สิงคโปร์เป็นเอกราชตั้งแต่วันที่ 9 สิงหาคม 2508 ตั้งแต่นั้นมาในชื่อ “สาธารณรัฐสิงคโปร์”

ยุคนี้พุทธแบบมหายานเต๋าและขงจื้อ ซึ่งเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของชาวจีนส่วนใหญ่ทำให้มีรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากชาวมาเลย์ ศาสนาก็เป็นตัวกระตุ้นให้ชาวจีนไม่อาจรวมชาติเข้ากับสหพันธ์ เป็นอีกเหตุผลที่สิงคโปร์ขอแยกจากสหพันธ์ในเวลาต่อมาและระยะหลังรัฐส่งเสริมให้ปฏิบัติตามค่านิยมแบบขงจื้อ เพื่อต้านวัฒนธรรมแบบตะวันตกในส่วนที่จะทำลายวิถีชีวิตแบบเอเชีย

ยุคเอกราชถึงปัจจุบัน /ยุคกำเนิดอาเซียน:นับจากปี พ.ศ.2508 ที่สิงคโปร์ประกาศตนเป็นประเทศเอกราช มีอำนาจอธิปไตยของตนเอง โดยปกครองในรูปของสาธารณรัฐ มีพรรคการเมืองเดียว หลังจากนั้น สิงคโปร์ก็อยู่ภายใต้การปกครองของนายกรัฐมนตรีเพียงคนเดียวเป็นเวลานานถึง 25 ปี ซึ่งก็คือ ลีกวนยู ผู้ทำให้สิงคโปร์พัฒนาอย่างรวดเร็ว กลายเป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางการเมืองมากที่สุด มีรัฐบาลที่มาจากพรรคเดียว เป็นรัฐบาลเสียงข้างมาก และมีการควบคุมสิทธิเสรีภาพของสื่อสารมวลชนและประชาชนในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างค่อนข้างเข้มงวด (ดี.จี. ฮอลล์, 2549: 825–830)

ยุคเอกราชนี้ รัฐจัดระเบียบศาสนาให้อยู่ใต้การปกครองของรัฐอย่างเข้มงวด ในด้านพุทธศาสนาในสิงคโปร์ มีการก่อสร้างวัดในฝ่ายมหายานที่สำคัญ เช่น วัดพระเขี้ยวแก้ว โดยใช้สถาปัตยกรรมตามแบบของราชวงศ์ถัง และเป็นแหล่งรวมความรู้ทางพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้ไว้อย่างหลากหลาย และปี พ.ศ.2509 “องค์การคณะ

สงฆ์แห่งสิงคโปร์” (Singapore Buddhist Sangha Organization) ตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของพระสงฆ์ในสิงคโปร์ โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่วัดโปร์คาร์กซี (Phor Kark See) โดยมีท่านธรรมรัตนะ (พระภิกษุศรีลังกา) และชาวสิงคโปร์กลุ่มหนึ่งจึงก่อตั้ง “สมาคมวิจัยพุทธศาสนา” (Buddhist Research Society) ขึ้นปี พ.ศ.2524

ต่อมาในช่วงต้นปี พ.ศ.2529 จัดตั้งพุทธสมาคมมหาปรัชญา (Mahaprajna Buddhist Society) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนเรียนรู้ถึงความหมายและการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา กิจกรรมหลักคือการสอนพุทธศาสนาทั้งแบบอินเดียและแบบจีนให้แก่สมาชิก ยุคนี้เป็นสมัยที่สิงคโปร์เจริญอย่างสูงสุด มีองค์กรทางด้านพุทธศาสนาโดยรวมมากถึง 1,922 องค์กร และมีการเปิดสอนพุทธศาสนาร่วมกับต่างประเทศ เช่น ไทย ศรีลังกา โดยวิทยาลัยสงฆ์พุทธศาสนา (Buddhist College of Singapore) ซึ่งตั้งอยู่ ณ วัดก๊ก เมง ซาน (Kong Meng San) พ.ศ.2551

พระสงฆ์ในภูมิภาคอาเซียน เช่น ไทย ต่างมุ่งหน้าเพื่อไปเผยแผ่คำสอนในสิงคโปร์ผ่านวัตถุ เช่น ของขลัง ขณะที่ชาวสิงคโปร์เองต่างก็ต้องการที่พึ่งทางใจในรูปของวัตถุเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการประกอบธุรกิจ และชาวสิงคโปร์เป็นจำนวนมากที่ต้องการศึกษาปฏิบัติธรรม ผ่านสมาคมและสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ให้ความรู้ในด้านพุทธศาสนาต่างก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

องค์ประกอบพุทธศาสนาในสิงคโปร์: พุทธศาสนาเริ่มต้นในประเทศสิงคโปร์มาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย ต่อมาก็มีชาวจีนโพ้นทะเลมาตั้งรกรากอยู่ที่สิงคโปร์พร้อมกับนำพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาด้วย ซึ่งเป็นศาสนาที่แพร่หลายในภูมิภาคนี้ในเวลาต่อมา ซึ่งพุทธศาสนาในสิงคโปร์ยุคแรกมีลักษณะผสมผสานทางความเชื่อกับศาสนาเต๋า (Taoism) ส่วนหลักปฏิบัติจะเน้นจริยธรรมขงจื้อ เช่น ความกตัญญูกตเวที สัมพันธ์ทางเครือญาติ มารยาททางสังคม ความประหยัดมัธยัสถ์ การเคารพกฎหมาย และการยกย่องการศึกษาที่ถูกต้อง เป็นต้น ปัจจุบันชาวจีนสิงคโปร์มีแนวโน้มที่จะแยกแยะระหว่าง “พุทธศาสนา” กับ “ศาสนาเต๋า” มากขึ้น จากการสำรวจประชากรปี พ.ศ.2553 มีชาวพุทธ ร้อยละ 33.2 ในขณะที่มีผู้ที่นับถือเต๋าเพียง ร้อยละ 10.9

วันสำคัญทางพุทธศาสนาที่ชาวพุทธสิงคโปร์ให้ความสำคัญ คือ วันวิสาขบูชา ซึ่งจะตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 (ประมาณเดือนพฤษภาคม) เป็นวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ชาวพุทธในสิงคโปร์จะมาเวียนเทียนที่วัดกงเม้งซันป่อคาก ร่วมบำเพ็ญบุญ ปล่อยนกปล่อยปลา จัดโรงทานเลี้ยงอาหารคนอยากจน

และเจริญภาวนา เป็นต้น และเมื่อศึกษาในรายละเอียดของพุทธศาสนาในประเทศสิงคโปร์ พบว่า มีหลากหลายรูปแบบ คือ วัด สมาคม สถาบันการศึกษา

สถานสำคัญทางพุทธศาสนา: การปฏิบัติของชาวพุทธสิงคโปร์โดยทั่วไป คือ การกราบไหว้พระพุทธรูป การเสี่ยงเซียมซี และบางครั้งก็นั่งสวดมนต์อย่างเงียบๆ ในสิงคโปร์มักพบเห็นพระสงฆ์ก็แต่ในวัดใหญ่ๆ เช่น วัดซวนหลิน (Shuang Lin Si) วัดหลงซัน (Long Shan) และวัดโปร์คาร์กซี (PhorKark See) เป็นต้น ถือว่าคณะสงฆ์ในสิงคโปร์มีความโดดเด่นน้อยกว่าคณะสงฆ์อื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วัดมหายานมีอยู่หลายแห่งทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนา และตั้งโรงเรียนสอนหนังสือและรับผิดชอบเลี้ยงเด็กกำพร้าก็มี (http://www.wikiwand.com/th/ศาสนาพุทธในประเทศสิงคโปร์, 11 มิถุนายน 2559)

มีวัดมหายานที่สำคัญในสิงคโปร์ ได้แก่ วัดเซียน จู่ กง (Xian Zu Gong Temple) วัดตันสิชงซู (Tan Si Chong Su Temple) วัดซัมบาวัง (Sembawang God of Wealth Temple) วัดเจ้าแม่กวนอิม (KuanImTng Temple, JooChiat) วัดเยี่ยไห่ชิง (Yueh Hai Ching Temple หรือ Wak Hai Cheng Bio) วัดเทียนฮก-เก๋ง (Thian Hock Keng Temple) วัดพระเขี้ยวแก้ว (The Buddha Tooth Relic Temple and Museum) วัดเจ้าแม่กวนอิมท้งฮุดโจ้ว (Kwan Im Thong Hood Cho) วัดโปร์คาร์กซี (PhorKark See) เป็นต้น

ปี พ.ศ.2509 “องค์การคณะสงฆ์แห่งสิงคโปร์” (Singapore Buddhist Sangha Organization) ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของพระสงฆ์ในสิงคโปร์ โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่วัดโปร์คาร์กซี (Phor Kark See) ใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสาร และมีสมาชิกอยู่เพียง 58 รูปเท่านั้น (สถิติปี ค.ศ.1989) นอกจากนี้ยังมี “สมาพันธ์ชาวพุทธสิงคโปร์” (Singapore Buddhist Federation) ซึ่งก่อตั้งขึ้นก่อน สมาชิกมีทั้งพระสงฆ์และฆราวาสซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นชาวพุทธจีน และใช้ภาษาจีนกลางในการติดต่อ พระสงฆ์ซึ่งพูดทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีนกลาง และเป็นสมาชิกของทั้งสององค์การมีเป็นจำนวนมาก

พุทธศาสนานิกายเถรวาทในสิงคโปร์มีคนนับถืออยู่บ้าง แต่ไม่มากเหมือนมหายาน มีวัดไทยที่สำคัญเช่นวัดอนันทเมตยาราม สร้างปี พ.ศ.2479 และวัดป่าเลไลย์ สร้างปี พ.ศ.2506 นอกจากนี้ก็จะเป็นวัดพม่า วัดลังกา (วัดศรีลังการามายณะ) (ฟื้น ดอกบัว, รศ., 2554:339-340) แต่ละวัดมีบทบาทสำคัญในการให้การช่วย

เหลือทางการศึกษาและพิธีกรรมทางศาสนาแก่ประชาชนในประเทศของตน ที่เข้าไปทำงานในประเทศสิงคโปร์ รวมวัดพุทธในสิงคโปร์มีทั้งหมด 122 วัด ส่วนใหญ่เป็นวัดในฝ่ายมหายาน ในจำนวนนี้มีวัดฝ่ายเถรวาทจำนวน 5 วัด ชาวสิงคโปร์ใช้วัดเป็นที่บำเพ็ญกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น สวดมนต์ เจริญสมาธิวิปัสสนา สนทนาธรรม สังคมสงเคราะห์ (กรมการศาสนา, 2557:72) รวมทั้งเป็นสถานที่ขอพรเพื่อโชคลาภในธุรกิจและความเป็นสิริมงคล คนสิงคโปร์ยังนิยมมาขอพรให้เทพเจ้าช่วยปกป้องให้แคล้วคลาดจากศัตรูหรือภัยอันตรายอีกด้วย

สมาคมทางพุทธศาสนา: การไหว้พระและประกอบพิธีศาสนาที่วัดจีนในสิงคโปร์ ไม่อาจดึงดูดความสนใจของคนหนุ่มสาวสิงคโปร์ยุคปัจจุบันมากนัก คนรุ่นใหม่มีความสนใจศึกษาพุทธปรัชญา จริยธรรม และการปฏิบัติธรรมกันอย่างกว้างขวาง รวมทั้งการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ความสนใจดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในหมู่ฆราวาสชาวสิงคโปร์ และเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนเกินกว่าจำนวนของครูที่มีอยู่ องค์การต่างๆ จึงถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการนี้ จนกลายเป็นความเคลื่อนไหวใหม่ที่เรียกว่า “พุทธศาสนาแบบสมาคม” (Associational Buddhism) (ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์ http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?t=31584, 10 มิถุนายน 2559) โดยมีจำนวนสมาชิกที่แน่นอน และสมาชิกมีความสนใจต่อคำสอนและวิธีปฏิบัติ โดยเฉพาะของพุทธศาสนาในแบบของตน สมาคมในสิงคโปร์มีสมาคมพุทธมากถึง 1,800 สมาคม (กรมการศาสนา, 2557:72) นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของพุทธศาสนาในสิงคโปร์ มีรายละเอียดที่น่าสนใจ

ห้องสมุดพุทธศาสนา (Buddhist Library): ท่านธรรมรัตนะ พระภิกษุศรีลังกาผู้ได้รับแรงบันดาลใจจากงานของท่านธรรมนันทะในกรุงกัวลาลัมเปอร์ ต้องการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา การปฏิบัติสมาธิภาวนา และการเผยแผ่พุทธศาสนา (ซึ่งสมัยนั้นสถานที่สำหรับกระทำกิจกรรมดังกล่าวยังไม่มี) ท่านและชาวสิงคโปร์กลุ่มหนึ่งจึงก่อตั้ง “สมาคมวิจัยพุทธศาสนา” (Buddhist Research Society) ขึ้นปี พ.ศ.2524 และพัฒนาต่อมาจนกลายเป็น “ห้องสมุดพุทธศาสนา” (เปิดเป็นทางการในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2526) ห้องสมุดจัดกิจกรรมการบรรยายและปาฐกถาในหัวข้อพุทธศาสนา รวมทั้งการปฏิบัติธรรมภายใต้การนำของพระภิกษุอยู่เป็นประจำ แม้ว่าพระภิกษุสิงหลจะเป็นผู้เล็งเห็นถึงความจำเป็น และริเริ่มการก่อตั้งสมาคมแห่งนี้ แต่เสียงตอบรับส่วนใหญ่มาจากชาวพุทธจีนในสิงคโปร์ การบรรยายธรรมกระทำด้วยภาษาอังกฤษหรือภาษาจีนกลาง (โดยมีการแปลเป็นภาษา

จีนฮกเกี้ยน) สมาชิกของห้องสมุดพุทธศาสนาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนหนุ่มสาวเชื้อสายจีน มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป และหนึ่งในสามมีการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย

พุทธสมาคมมหาปรัชญา (Mahaprajna Buddhist Society): สมาคมนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อต้นปี พ.ศ.2529 โดยมีพระภิกษุจากไต้หวันเป็นที่ปรึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนเรียนรู้ถึงความหมายและการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา กิจกรรมหลักอันหนึ่งได้แก่การสอนพุทธศาสนาทั้งแบบอินเดียและแบบจีนให้แก่สมาชิก โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ ขั้นแนะนำ ขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นสูง (แต่ละขั้นมี 24 คาบ และแต่ละคาบใช้เวลา 2 ชั่วโมง) การบรรยายส่วนใหญ่เป็นภาษาจีนกลาง นอกจากนี้ ยังมีการสวดมนต์ โดยสวดจากพระสูตรมหายานเป็นภาษาจีนกลางหรือจีนฮกเกี้ยน เพื่อให้เกิดความเบิกบานทางจิตใจ ความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม และความสามัคคีในหมู่สมาชิก สมาคมแยกแยะความแตกต่างระหว่างพุทธศาสนากับศาสนาเต๋าให้เห็นอย่างชัดเจน สมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวจีน มีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มพุทธสมาคมแห่งมหาวิทยาลัย (Buddhist societies in tertiary educational institutions): กลุ่มพุทธสมาคมแห่งมหาวิทยาลัย ประกอบด้วยพุทธสมาคมของมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (National University of Singapore) สถาบันเทคโนโลยีหนานยาง (Nanyang Technological Institute) สิงคโปร์โพลีเทคนิค (Singapore Polytechnic) และพุทธสมาคมงีอานโพลีเทคนิค (Ngee Ann Polytechnic Buddhist Society) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวจีน มีชาวอินเดียบ้างแต่ไม่มีชาวมาเลย์ กลุ่มพุทธสมาคมแห่งมหาวิทยาลัยจะมีกิจกรรมที่หลากหลาย และสัมพันธ์กับองค์กรพุทธศาสนาอื่นๆ ในสิงคโปร์ เช่น พุทธสมาคมงีอานโพลีเทคนิคมีกิจกรรมสอนพุทธธรรมและการปฏิบัติสมาธิภาวนา โดยมีการสวดมนต์เป็นภาษาบาลีก่อนการเรียน มีการบรรยายและการแสดงปาฐกถาเป็นครั้งคราว มีการจัดแสดงหนังสือ การเยี่ยมบ้านคนชรา และการเยือนวัดพุทธศาสนานิกายต่างๆ ทั้งในแบบไทย ทิเบต ศรีลังกา และจีน เพื่อการเรียนรู้พุทธศาสนาที่หลากหลาย เป็นต้น

สมาคมพุทธศาสนาแห่งสิงคโปร์ (Singapore Buddha Sasana Society): สมาคมมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอพุทธศาสนาด้วยรูปแบบที่เหมาะสมกับความก้าวหน้าของสังคมสมัยใหม่ ขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงความเคารพในรากเหง้าทางวัฒนธรรมอันมีมาตั้งแต่โบราณด้วย โดยมุ่งเน้นคำสอนพุทธศาสนา

วิทยาลัยสงฆ์แห่งพุทธศาสนาสิงคโปร์ ซึ่งเป็นสถาบันสมทบของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแห่งประเทศไทย

ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน มีกรรมการบริหารประกอบด้วยคนหนุ่มสาวจีน 15 คน โดยมีลามะทาชิเทนซินลา พระภิกษุทิเบตพักอาศัยอยู่ประจำ

นอกจากนี้ ยังมีบ้านพักชาวพุทธแห่งสิงคโปร์ (The Singapore Buddhist Lodge) สหภาพชาวพุทธ (Buddhist Union) สมาพันธ์ชาวพุทธสิงคโปร์ (Singapore Buddhist Federation) พุทธสมาคมจีนแห่งสิงคโปร์ (Singapore Chinese Buddhist Association) สมาคมธรรมจักร (Dharma Cakra Society) และองค์กรพุทธยานแห่งสิงคโปร์ (Singapore Buddha-Yana Organization) เป็นต้น สำหรับ “พุทธศาสนาแบบสมาคม” ในสิงคโปร์นั้น มีคำสอนและหลักการปฏิบัติที่หลากหลายมาก เช่น ศูนย์ยุวพุทธอานันทเมตไตรย์ (AnandaMetyarna Buddhist Youth Circle) ที่วัดพุทธอานันทเมตไตรย์ มีการปฏิบัติแบบเถรวาทภายใต้การนำของพระสงฆ์ไทย ขณะที่สมาชิกของวัดทิเบต (SakyaTenphel Ling) จะประกอบพิธีกรรมและปฏิบัติแบบทิเบต ภายใต้การนำของพระสงฆ์ที่บวชในฝ่ายวัชรยาน (วัดทิเบตในสิงคโปร์, http://www.sakyatenphelling.org/, 11 มิถุนายน 2559) ด้วยลักษณะเช่นนี้ชาวจีนสิงคโปร์พบกับคำสอนรูปแบบต่างๆ ของพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน มิจำกัดอยู่แต่เฉพาะพุทธศาสนาแบบจีนเท่านั้น สิงคโปร์แม้จะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนเป็นอย่างมาก แต่สังคมสิงคโปร์พัฒนาวัฒนธรรมสิงคโปร์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนขึ้นมาเช่นเดียวกัน

พุทธศาสนาในรูปวิทยาลัย (The Buddhist College of Singapore): วิทยาลัยสงฆ์แห่งพุทธศาสนาสิงคโปร์ ก่อตั้งขึ้นมาปี พ.ศ.2548 ระยะเริ่มแรกนั้นจัดการศึกษาเป็นลักษณะแบบให้เปล่า ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากท่านซิก กวางเชง (SikKWANG Seng) อธิบดีและเจ้าอาวาสวัดก๊กเมงซัน (Kong Meng San) มีนิสิตประมาณร้อยกว่ารูปโดยมากเป็นนิสิตนานาชาติ เช่น เวียดนาม จีน กัมพูชา และไต้หวันปี พ.ศ.2551 วิทยาลัยแห่งนี้เข้าเป็นสถาบันสมทบของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแห่งประเทศไทย และมหาวิทยาลัยาเกลนียา (Kelaniya) ในศรีลังกาเปิดหลักสูตรพุทธศาสนาในระดับปริญญาตรี ถือว่าเป็นความร่วมมือในการจัดการศึกษาพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบในรูปแบบของมหาวิทยาลัย (The Buddhist College of Singapore, http://www.bcs.edu.sg/en/, 11 มิถุนายน 2559)

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า การศึกษาพุทธศาสนาในประเทศสิงคโปร์นั้นมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งในรูปสมาคม วัด สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะสมาคมถือว่ามีความเข้มแข็งและมีจำนวนมาก ด้วยเหตุผลที่ชาวสิงคโปร์ต้องรวมตัวกันเพื่อผลทางธุรกิจและความเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน

แนวโน้มพุทธศาสนาในสิงคโปร์: การจัดตั้งสมาคมยุคแรกเริ่มเดิมก่อตั้งขึ้นมาเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าเป็นสำคัญ ต่อมาพัฒนามาเป็นรูปแบบของการเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างเต็มตัวในปัจจุบัน คาดว่าในอนาคตนี้ จะขยายสาขาออกจากสิงคโปร์ไปอยู่ในประเทศอื่นๆ ควบคู่ไปกับเศรษฐกิจซึ่งมีชาวจีนเดินทางไปค้าขายกับชาติอื่นทั้งในเอเชียและตะวันตกทั่วทุกมุมโลก ทำให้การขยายตัวของพุทธศาสนามีเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วย โดยเฉพาะพุทธศาสนาในฝ่ายมหายานซึ่งอยู่ในรูปแบบของสมาคม

วัดโดยส่วนใหญ่จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว และกลายเป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น จะสูญเสียบทบาทสำคัญในการเผยแผ่คำสอนโดยตรง ขณะเดียวกันก็อาจมีบางวัดที่ใช้ประโยชน์จากที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวดึงคนมาสู่การปฏิบัติธรรม และเป็นประตูสู่การศึกษาพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ในขณะที่พุทธศาสนาเถรวาท จะมีบทบาทในสิงคโปร์เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในแง่ของการเรียนการสอนที่เป็นระบบในระดับต่างๆ ตั้งแต่ปริญญาตรี โท และเอก และมีการแลกเปลี่ยนนักศึกษากับภูมิภาคอื่นๆ รวมทั้งเปิดกว้างให้ฆราวาสเข้ามาศึกษา เหมือนเช่นที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

นอกจากนี้ ความเจริญทางด้านวัตถุที่เป็นไปอย่างรวดเร็วของสิงคโปร์จะส่งผลให้คนรุ่นใหม่ละทิ้งศาสนา เพราะมองว่าศาสนาเป็นเรื่องของคนรุ่นเก่า ปัจจุบัน

กลุ่มคนที่ไม่นับถือศาสนามีจำนวนสูงขึ้นกว่าเดิม (พ.ศ.2543/คิดเป็นร้อยละ 42.5 และพ.ศ.2553/ คิดเป็นร้อยละ 33.3 ซึ่งลดลงจากเดิมร้อยละ 9.2) (Singapore Department of Statistics, 2011: 29) ในอนาคตการเผยแผ่พุทธศาสนาอาจต้องปรับเปลี่ยนวิธีการให้น่าสนใจ และเข้าถึงง่ายสำหรับคนรุ่นใหม่

สรุป: ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศเดียวที่ถือว่ามีรูปแบบการปกครองที่เป็นรัฐฆราวาส (secular state) ที่ศาสนาทั้งหลายต้องแยกออกจากรัฐคือไม่ได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐ มีลักษณะเป็นเอกเทศชัดเจน ไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับการปกครองของประเทศ แต่ศาสนาทั้งหลายก็ยังเกี่ยวข้องกับรัฐในฐานะเป็นองค์กรหนึ่งที่ต้องดำเนินกิจกรรมต่างๆ และรายงานให้รัฐทราบถึงความก้าวหน้า แม้พุทธศาสนาสิงคโปร์จะมีรูปแบบองค์กร สมาคม มูลนิธิที่เน้นการร่วมกลุ่ม แต่ก็ยังบนพื้นฐานของพุทธศาสนาแนวจารีตคือ เถรวาท มหายาน และวัชรยานจากถิ่นอื่นเข้าไป ลักษณะของพุทธศาสนาในสิงคโปร์จึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือเป็นพุทธศาสนาแบบสมัยใหม่ เน้นการรวมกลุ่มเป็นหลัก แต่คนรุ่นใหม่ในสิงคโปร์ยังมีคำถามต่อการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของบรรพบุรุษที่ยังคงนับถือแบบจารีต ประเพณี บุญนิยม และใช้สมาคมในการต่อยอดทำธุรกิจ เพื่อก่อให้เกิดกิจกรรม ปัจจุบันแม้จะมีสถาบันการศึกษาทางพุทธศาสนาเกิดขึ้น พุทธศาสนาในสิงคโปร์ก็ยังคงมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากพุทธศาสนาแบบอื่น

กาลานุกรมพุทธศาสนาในประเทศสิงคโปร์

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
ยุคประวัติศาสตร์	สิงคโปร์เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า เทมาเส็ก (Temasek) มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครอง
ศตวรรษที่ 14	สิงคโปร์อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรมัชปาหิตแห่งชวา และอยู่ภายใต้การยึดครองเจ้าชายปรเมศวร
ศตวรรษที่ 15	อยู่ภายใต้การยึดครองของอาณาจักรสยาม
ศตวรรษที่ 17	โปรตุเกสเข้ายึดครองมะละกา และสิงคโปร์เป็นอาณานิคม และต่อมาอยู่ภายใต้อิทธิพลของฮอลันดา
2360	เซอร์ สแตมฟอร์ด ราฟเฟิลส์ (Sir Stamford Raffles) ตัวแทนของบริษัท บริติชอินเดียตะวันออก (The British East India Company) เดินทางมาตกลงการค้ากับสุลต่านผู้ปกครองสิงคโปร์และอังกฤษ ต่อมายึดครองสิงคโปร์เป็นที่มั่นทางการค้า
2485	ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สิงคโปร์ตกเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่น (หลังจากสิ้นสุดสงครามสิงคโปร์กลายเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษอีกครั้ง)
2506	สิงคโปร์ได้รับเอกราชจากอังกฤษ และเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธ์มลายา (federation of Malaya) หรือมาเลเซีย
2508	สิงคโปร์แยกตัวออกจากมาเลเซีย และประกาศตัวเป็นเอกราช ตั้งแต่นั้นมาสิงคโปร์ก็พยายามพัฒนาและปรับปรุงประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า และประชากรมีมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่สูงสุด

佛教传入新加坡
BUDDHISM COMING TO SINGAPORE
西藏 Tibet
中国 China
台湾 Taiwan
福州 Fuzhou
厦门 Xiamen
广东 Guangdong
尼泊尔 Nepal
印度 India
缅甸 Myanmar
泰国 Thailand
斯里兰卡 Sri Lanka
马来西亚 Malaysia
新加坡 Singapore
北传佛教的传入 MAHAYANA TRADITION
南传佛教的传入 THERAVADA TRADITION
藏传佛教的传入 TIBETAN VAJRAYANA

บทที่ 21 พุทธศาสนาในฟิลิปปินส์

ฟิลิปปินส์/สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (Republic of the Philippines) เป็นประเทศที่ประกอบด้วยหมู่เกาะจำนวน 7,107 เกาะ ตั้งอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิก ห่างจากเอเชียแผ่นดินใหญ่ทางตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 1,000 กม. และมีลักษณะพิเศษคือเป็นประเทศเพียงหนึ่งเดียวที่มีพรมแดนทางทะเลที่ติดต่อระหว่างกันยาวมากที่สุดในโลก นิวสเปน (พ.ศ.2064-2441) และสหรัฐอเมริกา (พ.ศ.2441-2489) เข้ามามีอิทธิพลปกครองฟิลิปปินส์เป็นอาณานิคมเป็นเวลา 4 ศตวรรษ จึงทำให้ฟิลิปปินส์อยู่ภายใต้อิทธิพลทั้งทางการเมือง สังคม ศาสนาตามแบบสเปน และสหรัฐอเมริกาฟิลิปปินส์เป็นหนึ่งในสองชาติในเอเชียที่ได้รับอิทธิพลตะวันตกมากที่สุด ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ (อีกชาติหนึ่งคือติมอร์-เลสเต) เป็นการผสมผสานกันระหว่างตะวันตกกับตะวันออก หลักฐานทางโบราณคดีและโบราณชีววิทยาบ่งบอกว่ามีมนุษย์โฮโมเซเปียนส์เคยอาศัยอยู่ในเกาะปาลาวันตั้งแต่ประมาณ 50,000 ปีก่อน ชนเผ่าที่พูดภาษาในตระกูลออสโตรนีเซียนซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่บนเกาะฟอร์โมซา (Formasa) หรือไต้หวันในปัจจุบันอพยพโดยทางเรือเข้ามาตั้งรกรากในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ และจัดตั้งเส้นทางเครือข่ายการค้ากับเอเชียอาคเนย์ส่วนที่เหลือทั้งหมดตั้งแต่ 5,000 ปีก่อนคริสตกาล สภาพดั้งเดิมของฟิลิปปินส์ อยู่ในสภาพของยุคหินใหม่ ยังไม่ได้รับอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียและจีน เช่น ประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชนชาวพื้นเมืองเดิมเป็นชนเชื้อสายอินโดนีเซีย–มาเลเซีย ซึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณเกาะต่างๆ ของฟิลิปปินส์

การมาตั้งถิ่นฐานนั้น มาโดยเรือเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มแยกย้ายไปตั้งหมู่บ้าน เรียกว่า บารังไก (Barangay) ตามชื่อเรือที่ใช้อพยพมา มีหัวหน้าหมู่บ้านเรียกว่า ดาดู (Datu) ซึ่งเคยเป็นกัปตันเรือ การตั้งหมู่บ้านจะกระจายไปตามเกาะทำให้การติดต่อระหว่างกันไม่ค่อยมี ส่วนในด้านการปกครองนั้นเป็นแบบพ่อปกครองลูก โครงสร้างทางการปกครองเป็นแบบง่ายๆ มี 4 ชนชั้น คือ ดาตู แล ครอบครัว ขุนนาง อิสรชน ทาส ในส่วนของกฎหมายและกฎระเบียบการปกครองนั้นยังไม่มีสถาบันที่สำคัญคือศาสนา ซึ่งมีพ่อมดหมอผีเป็นผู้มีอิทธิพลในสังคมจากการนับถือศาสนาเป็นแบบนับถือภูตผี บูชาธรรมชาติ พวกเขาเชื่อว่ามีพระผู้สร้างโลกสูงสุด คือ บาฮารา (Bathala) และบาอารามีสาวก ฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว เรียกว่า ดิวาทาส (Diwatas) เป็นผู้กำหนดการประกอบพิธีบวงสรวง เทพฝ่ายดีและฝ่ายชั่วคือ พ่อมด หมอผี ว่าจะประกอบพิธีเมื่อไหร่ ที่ใด สถานที่ประกอบพิธีนั้นไม่มีเฉพาะ พ่อมด หมอผีจะเป็นผู้กำหนด ที่เป็นดังนี้เพราะสภาพภูมิศาสตร์ และสภาพธรรมชาติของหมู่เกาะ ซึ่งฟิลิปปินส์นั้นมีภัยธรรมชาติอยู่เนืองๆ จึงทำให้พ่อมด หมอผีมีอิทธิพลต่อประชาชนมาก และมากกว่าหรือเท่ากับดาตู อีกทั้งยังได้รับค่าประกอบพิธี เครื่องเส้นสังเวยจากประชาชนเป็นจำนวนมากทางด้านเศรษฐกิจนั้น ประชาชนทำการเกษตรและการประมงไม่มีการค้าขาย มีแต่การแลกเปลี่ยนสินค้า และไม่มีการใช้เงินตรา นานๆ ครั้งจะมีพ่อค้าต่างชาติแวะมาจอดเรือแลกเปลี่ยนสินค้า

ยุคอิสลาม: นับแต่คริสต์ศตวรรษที่ 9 ศาสนาอิสลามแผ่เข้าสู่หมู่เกาะทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์หรือมานบูลาส แล้วครั้นถึงปี ค.ศ.1380 ชาวมุสลิมก็สามารถสถาปนารัฐอิสลามขึ้นในหมู่เกาะซูลูโดยมีนักเผยแผ่ศาสนาที่ชื่อ ชันค์ ชะรีฟ กะรีม มัคดุม เข้ามาเผยแผ่อิสลามในหมู่เกาะต่างๆ ของซูลู ก่อนหน้านั้นเป็นเวลานานจนกระทั่ง ซัยยิด อบูบักร อิบนุ ชะรีฟ มุฮำหมัด อิบนิ อะลี อิบนี ซัยบิลอาบีดีน เดินทางจากรัฐสุลต่านแห่งยะโฮร์ (Johor) มายังหมู่เกาะซูลูราวปี ค.ศ.1450 ซัยยิด อบูบักรมาถึงซูลูหลังจากรายา บะกินดา จากมินังกะเบา สุมาตรา ลงพำนักและเผยแผ่ศาสนาอิสลามในหมู่เกาะซูลูเป็นเวลาหลายปีมาแล้ว ซัยยิด อบูบักรสมรสกับบุตรีของรายาบะกินดาที่มีนามว่า ประไหมสุหรี เมื่อรายาบะกินดาสิ้นชีวิต ซัยยิด อบูบักร ก็กลายเป็นผู้สืบทอดอำนาจและได้รับการขนานนามว่า สุลต่านแห่งซูลู

ยุคอาณานิคมสเปน: เฟอร์ดินานด์ มาเจลลัน มาถึงหมู่เกาะฟิลิปปินส์ปี ค.ศ.1521 (พ.ศ.2064) มีเกล โลเปซ เด เลกัซปี มาถึงฟิลิปปินส์ปี ค.ศ.1565 (พ.ศ.2108) และตั้งชุมชนชาวสเปนขึ้น ซึ่งนำไปสู่การตั้งอาณานิคมในเวลาต่อมา หลังจาก

นั้น นักบวชศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกแปรศาสนาของชาวเกาะทั้งหมดให้หันมานับถือศาสนาคริสต์ ในช่วง 300 ปีนับจากนั้น กองทัพสเปนต่อสู้กับเหตุการณ์กบฏต่างๆ มากมาย ทั้งจากชนพื้นเมืองและจากชาติอื่นที่พยายามเข้ามาครอบครองอาณานิคม ซึ่ง อังกฤษ จีน ฮอลันดา ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และโปรตุเกส สเปนสูญเสียไปมากที่สุดในช่วงที่อังกฤษเข้าครอบครองเมืองหลวงเป็นการชั่วคราวในช่วงสงครามเจ็ดปี (Seven Years' War) หมู่เกาะฟิลิปปินส์อยู่ใต้การปกครองของสเปนในฐานะอาณานิคมของสเปนใหม่ (New Spain) นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1565 (พ.ศ.2108) ถึงปี ค.ศ. 1821 (พ.ศ.2364) และนับจากนั้น ฟิลิปปินส์ก็อยู่ใต้การปกครองของสเปนโดยตรง การเดินเรือมะนิลาแกลเลียน (Manila Galleon) จากฟิลิปปินส์ไปเม็กซิโก เริ่มต้นขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 16 และหมู่เกาะฟิลิปปินส์เปิดตัวเองเข้าสู่การค้าโลกปี ค.ศ.1834

ฟิลิปปินส์อยู่ภายใต้การปกครองของสเปนเป็นเวลา 335 ปี (ค.ศ.1564-1899) การปกครองของสเปนเป็นลักษณะการกดขี่ข่มเหง ทำให้ชาวฟิลิปปินส์รวมพลังประชาชนขึ้นต่อต้านหลายครั้งด้วยกัน เมื่อสเปนพ่ายแพ้สงครามต่อสหรัฐอเมริกาปี ค.ศ.1898 ฟิลิปปินส์จึงตกเป็นอาณานิคมของสหรัฐอเมริกาและทำสนธิสัญญาสงบศึกในกรุงปารีส เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1899 พร้อมทั้งสหรัฐอเมริกาต้องชดใช้เงินจำนวน 20 ล้านเหรียญสหรัฐอเมริกาแก่สเปน ในช่วงที่ตกอยู่ภายใต้การครอบครองของสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1899-1946) นี้ สหรัฐอเมริกาพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศฟิลิปปินส์เป็นอย่างมาก โดยการเปิดการค้าเสรีระหว่างกัน รวมทั้งสหรัฐอเมริกาให้สิทธิพิเศษในการส่งสินค้าเข้า นอกจากนี้ ยังสอนให้ชาวฟิลิปปินส์รู้จักกับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ฝึกให้มีส่วนร่วมในการปกครองให้รู้จักสิทธิเสรีภาพ และยังสร้างระบบการศึกษาแบบสหรัฐฯ ให้แก่ฟิลิปปินส์ซึ่งเป็นรากฐานของการศึกษาในฟิลิปปินส์ปัจจุบันอีกด้วย (สีดา สอนศรี, 2537 :9)

ประวัติความเป็นมาของพุทธศาสนา

พุทธศาสนาในประเทศฟิลิปปินส์ เริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรศรีวิชัยเรืองอำนาจทางฝั่งมลายู แผ่ขยายวัฒนธรรมมาถึงฟิลิปปินส์ในศตวรรษที่ 7 จนถึงศตวรรษที่ 13 แล้วมีชาวจีนโพ้นทะเล (อาจจะนับถือลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้อด้วย) ในศตวรรษที่ 14 จนถึงศตวรรษที่ 20 และชาวญี่ปุ่น (อาจนับถือลัทธิชินโตด้วย) ที่อพยพตั้งรกรากในฟิลิปปินส์ นำพุทธศาสนานิกายมหายานเข้ามาด้วย ในขณะที่ชาวฟิลิปปินส์ส่วน

ใหญ่นับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งสเปนมาเผยแผ่เมื่อสมัยฟิลิปปินส์เป็นเมืองขึ้นของสเปน และสมัยฟิลิปปินส์เป็นเมืองขึ้นของสหรัฐอเมริกา ก็เผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนส์ แต่ก่อนหน้านั้นศาสนาอิสลามก็มาเผยแผ่และนิยมมากทางภาคใต้ของฟิลิปปินส์ และต่อมาชาวอินเดีย-ปากีสถาน อพยพมาตั้งถิ่นฐานในฟิลิปปินส์ก็นำศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เข้ามาด้วย

นิตยสารพู่ทีซู่ (ต้นโพธิ์) ที่ชาวจีนโพ้นทะเลในฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ นิยมอ่านกันมาก นิตยสารนี้มีเนื้อหาธรรมะง่ายๆ เช่น สารคดี ปาฐกถา บทวิจารณ์ นิทานชาดก ปริศนาธรรม สอนพุทธศาสนาเบื้องต้น ข่าวพุทธศาสนารอบโลก และมีบทความภาษาอังกฤษด้วย เจ้าของนิตยสารเป็นหนุ่มอายุ 30 ปี

ปัจจุบันมีคณะสงฆ์จากประเทศต่างๆ โดยส่วนใหญ่เป็นนิกายมหายานและวัชรยาน ที่มีความใกล้ชิดกับความเป็นชุมชนชาวจีนมากกว่า เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในฟิลิปปินส์ เช่น คณะสงฆ์ไต้หวัน โดยท่านซิงหยวน (Ven. Master Hsing Yun) แห่งวัดโฝวกวงซัน ให้ศิษย์ในสายงานของท่านไปเผยแผ่ ตั้งวัดอยู่ในชุมชนชาวจีนหรือเขตที่มีคนจีนอาศัยอยู่ปัจจุบันมีชาวพุทธในฟิลิปปินส์ประมาณ ร้อยละ 1.5

ศาสนาในประเทศฟิลิปปินส์ [สำรวจปี 2000] ประชากร 103 ล้าน	
ศาสนา	**ร้อยละ**
ศาสนาคริสต์ Christianity	96.2%
โรมันคาทอลิก Catholic	81.0%
โปรเตสแตนต์ท์ Protastant	7.3%
Iglesia ni Kristo	2.3%
Aglipayan	2.0%
ศาสนาอิสลาม Islam	5.1%
ศาสนาพุทธ Buddhism	0.1%
อื่นๆ Others	2.1

ที่มา: http://web.archive.org/web/20080306022227/http://pewforum.org/world-affairs/countries/?CountryID=163 Religious Demographic Profile Philippines

การเข้ามาของพุทธศาสนาในประเทศฟิลิปปินส์: ด้วยความที่ฟิลิปปินส์เคย

เป็นอาณานิคมและเป็นเกาะ จึงมีผู้อพยพและเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ต่างๆ ดังนั้นลักษณะพุทธศาสนาในประเทศฟิลิปปินส์ จึงจำแนกเป็น พระภิกษุซิ่น ย้ง เมือง ฉวน จง มณฑลฟู่เจี้ยน ซึ่งเป็นพระรูปแรกที่พอสืบค้นในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในฟิลิปปินส์ในส่วนจีนนิกาย ท่านเป็นพระรูปแรกที่มาบุกเบิกพุทธศาสนามหายานในประเทศฟิลิปปินส์ มาพร้อมกับการอพยพตั้งถิ่นฐาน หมายถึง เป็นวัดของชาวจีนหรือเวียดนาม ในแต่ละช่วงเวลา ที่อพยพที่มาพร้อมกับความเชื่อและศาสนา เมื่อตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพเป็นหลักเป็นฐาน มีกำลังก่อตั้งวัดในชุมชน วัดดังกล่าวจึงเป็นเหมือนศูนย์จิตใจของชาวจีน และเวียดนามโพ้นทะเลในประเทศฟิลิปปินส์ วัดในลักษณะนี้จึงตั้งอยู่ย่านชุมชนชาวจีน (China Town) เสียเป็นส่วนใหญ่ ดังปรากฏในมะนิลา หรือเมืองใหญ่ๆ ที่มีชุมชนชาวจีนอยู่อาศัยจำนวนมาก มีองค์กรหลักตั้งอยู่ในประเทศอื่น แต่มาขยายสาขาหรือทำกิจกรรมกลับกลุ่มชาวจีน เช่น วัดฝอกวงซัน

Seng Guan Temple เป็นศาสนาสถานที่เป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวด้านพุทธศาสนาและเป็นวัดที่ชุมชนชาวจีนในฟิลิปปินส์ใช้เป็นที่พบปะและทำกิจกรรมทางด้านพุทธศาสนาร่วมกัน

Seng Guan Temple ในย่านชุมชนชาวจีนกลางกรุงมะนิลา

และ ฉือจี้ ของไต้หวัน เป็นต้น และมีการตั้งสาขาตามกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งส่วนใหญ่ก็ยังคงอยู่ในกลุ่มชาวจีนในประเทศฟิลิปปินส์ โดยลักษณะของวัดที่ปรากฏจะเป็นวัดที่มีเครือข่ายหลักที่ตั้งอยู่ในต่างประเทศ อาทิ ในประเทศจีน ไต้หวัน ญี่ปุ่น เป็นต้น และมีการเข้ามาทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาในประเทศฟิลิปปินส์ เช่น ฉือจี้ หรือเครือข่ายของวัดฝอกวงซัน (Fo Guang Shan) จากไต้หวัน สมาคมซาไก กักกะ ญี่ปุ่น (Soka Gakkai International of the Philippines [SGI-Philippines]) และเครือข่ายการปฏิบัติตามแบบวัชรญาณ ธิเบต (Philippine Tibetan Nyingma Palyul Buddhist Center) เป็นต้น โดยการเข้ามาของกลุ่มนี้จะมีความพิเศษตรงที่อาจมีการข้ามไปสู่

ชนพื้นเมือง ที่ไม่มีเงื่อนไขหรือจำกัดด้วยเรื่องศาสนาโดยตรง เช่น องค์กรการกุศลของฉือจี้ที่ทำงานด้านสุขภาพชุมชน การสาธารณะสงเคราะห์ช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

[Long Hou Davoa-วัดโลนหวา เมืองดาเวา]

บทบาทศาสนาต่อสังคม: บทบาทด้านหลักธรรมคำสอนต่อการปฏิบัติ เน้นการประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต ในเทศกาลและพิธีกรรมมีการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนผ่านการแสดงธรรมให้ความรู้ การจัดพิมพ์หนังสือ วารสาร เพื่อประชาสัมพันธ์องกรและการให้ความรู้ทางด้านศาสนาไปพร้อมๆ กัน นอกจากนี้ บทบาททางด้านพิธีกรรมทางศาสนาโดยเน้นการจัดกิจกรรมทางศาสนา และเชิญชวนชาวพุทธเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น วัดสาร์ทจีน วัดตรุษจีน หรือกิจกรรมอื่นที่นับเนื่องด้วยพิธีกรรม มุมหนึ่งเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ทางศาสนา มุมหนึ่งเป็นการสะท้อนความความเชื่อและการรักษาประเพณีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

บทบาทด้านการเข้าไปจัดการศึกษาต่อชุมชน เน้นการส่งเสริมความรู้ทางศาสนา หรือการเข้าไปจัดการศึกษาเพื่อการบริการชุมชนและสังคม เช่น การจัดโรงเรียนการกุศลของวัดเท่าที่ทราบและจากการสอบถามความว่าในประเทศฟิลิปปินส์ มีโรงเรียนการกุศลที่ทางวัดจัดขึ้น พระเป็นเจ้าของและบริหารโดยคณะสงฆ์และชาวพุทธประมาณ 8 แห่งทั่วประเทศฟิลิปปินส์ โดยจัดการศึกษาเป็นภาษาจีน และอังกฤษ กลุ่มเป้าหมายเป็นลูกหลานจีน และชนพื้นเมืองฟิลิปปินส์ เป็นต้น

การบริหาร/จัดองค์กร: วัดและคณะสงฆ์ภายในฟิลิปปินส์ มีความเป็นเอกภาพเชิงกลุ่ม ที่ไม่ได้มีส่วนเกาะเกี่ยวกัน แต่อย่างใด เป็นความสัมพันธ์กับแบบหลวมๆ ในกลุ่มสายมหายานที่มาจากประเทศจีน ส่วนในกลุ่มอื่นๆ เช่น จากไต้หวัน กลุ่มฉือจี้ ก็มีเป้าหมายในการบริการสาธารณะ ด้านสาธารณสุข และสวัสดิภาพชุมชน ผ่านกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์โดยไม่เน้นชาติ และภาษา และศาสนา

ในปัจจุบันมีศูนย์ของฉือจี้ อยู่หลายแห่ง เช่น เมือง Zomboanga หรือเครือข่ายของกลุ่มโซกา กักไก จากประเทศญี่ปุ่น ที่ใช้องค์กรจัดตั้งในประเทศฟิลิปปินส์ว่า Soka Gakkai International of the Philippines (SGI-Philippines) ซึ่งจัดตั้งองค์กรในรูปขององค์กรด้านวัฒนธรรมซึ่งมีเครือข่ายอยู่ 6 แห่งในประเทศฟิลิปปินส์ เช่น (1) Manila Culture Center in Escolta, Manila (2) Cebu Culture Center (3) Davao Culture Center (4) Cagayan Culture Center (5) Youth Culture Center in Silang, Cavite and (6) the Grand Culture Center in Tagaytay City เป็นต้น

วัด/ศูนย์/เครือข่ายพุทธศาสนาในประเทศฟิลิปปินส์ซ: วัดในพุทธศาสนาในฟิลิปปินส์ ซึ่งวัดสวนใหญ่จะคงเอกลักษณ์ในแบบสถาปัตยกรรมจีน ตั้งอยู่ในชุมชนชาวจีน หรือชาวเวียดนามโพ้นทะเล โดยจำแนกลักษณะของวัดเป็น 2 กลุ่มซึ่งสามารถจำแนก คือ กลุ่มวัดทีเป็นชุมชนชาวจีนอพยพแบบดั้งเดิม และมีสายสัมพันธ์

กับพุทธศาสนาจากประเทศ และมีพระสงฆ์จากประเทศจีนมาเป็นผู้นำวัดนำทำพิธีกรรม ส่วนในวัดที่เป็นสายสายจากไต้หวัน ก็จะมีพระภิกษุจากประเทศไต้หวันเป็นผู้นำบุญ และวัดจากสายมหายานในเวียดนามที่อพยพทางเรือนับตั้งแต่ช่วงสงครามกลางเมืองโดยมีวัดตั้งอยู่ที่เมือง เป็นต้น

โรงเรียนการกุศลของวัดในพุทธศาสนาในเมืองซอมบังก้า ทางตอนใต้ของประเทศฟิลิปปินส์ ที่พระสงฆ์เป็นเจ้าของ ผู้บริหารและตั้งอยู่ในวัดเพื่อส่งเสริมการศึกษาพุทธศาสนาในกลุ่มชาวจีน

ซึ่งพอจำแนกลักษณะของวัดหรือศูนย์ หรือเครือข่ายทางพระพุทธศาสนาที่พอจำแนก คือ

เมือง	ที่ตั้งวัด	วัด/เครือข่าย
มนิลา Manila	โองปิน ฝอ กวง หยวน สาขาของวัดฝอกวงซัน Ong-pin Fo Guang Yuen Address:634 Nueva Street Binondo, Manila, Philippines Tradition:Mahayana, Humanistic Buddhism Affiliation:Fo Guang Shan Phone:63 (2) 241-5797~8 Fax:63(2)242-4957 Spiritual Director:Ven. Master Hsing Yun	สาขาวัดฝอกวงซัน พุทธศาสนาแบบมหายานจากไต้หวัน
	วัดเซง กวน วัดใหญ่ด้วยเจดีย์กลางเมือง ถนนนารา ย่านไซน่าทาว Seng Guan temple Narra Street. วัดเซ็ง กวน (Seng Guan Temple) ย่านไซน่าทาวน์ มนิลา	**วัดมหายานในแบบคนจีนพลัดถิ่น**
	วัดพู่ถอ Pu Thor Buddhist Temple in Masangkay Street, Tondo, Manila ย่าน ไซน่าทาว ถนนมาซังไก เป็นวัดที่อยู่ในย่านชุมชนชาวจีน มีพระภิกษุ อยู่ประจำ และปฏิบัติศาสนกิจจำนวน 2 รูป โดยเป็นพระธรรมทูตจากแผ่นดินใหญ่ คือ ท่านเต้าเหยียน เป็นเจ้าอาวาส และท่านกวงจื่อ	
เมืองคูซอน Quezon	Universal Wisdom Foundation Inc. Address:2/F, 700 Aurora Blvd., Corner Gilmore Ave. New Manila, Quezon City, Phillippines Tradition:Mahayana	
เมืองซัมบองก้า / Zamboanga	วัดฮก ฉวน เมือง ซอมบังก้า (HOCK CHUAN TEMPLE AND ZAMBOANGA AVALO SCHOOL) ที่ก่อตั้งพร้อมกับชุมชนชาวจีน วัดมีอายุประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว HOCK CHUAN TEMPLE-วัดฮก ฉวน เมือง ซอมบังก้า	
	วัดซัมโป Sam Po Temple Canelar Street, Caburihan Zamboanga City Tel. (062) 991-1367	

เมืองบาโคโลด Bacolo	วัดหยวนถง (The Yuan Thong Buddhist Temple) in Bacolod City is one of the four branches of Fo Guang Shan in the Philippines.	
	วัดฝอกวงหยวน ที่บาโคโลด (Bacolod Fo Guang Yuan Address:2nd Floor, Lopues East Center Burgos Cor, Hilado National Highway, Bacolod City, Philippines Tradition:Mahayana, Humanistic Buddhism Affiliation:Fo Guang Shan Phone:63 (34) 433-5131 EMail:fgsasph3y@fgs.org.tw	
เมืองดาเวา Davao	วัดโลนหวา (Lon-Wa-Buddhist-Temple) หรือหลงหัว (Long Hua Temple) ที่เมืองดาเวา (Davao) หรือวัด Lon Wa Buddhist Temple in Davao ตั้งอยู่ที่ Cabaguio Ave. Davao City Philippine เป็นสาขาของวัดโฝวกวงซัน ของท่านซิง หยุน (Ven. Master Hsing Yun) จากประเทศไต้หวัน เป็นวัดที่ใหญ่ที่สุดในประเทศฟิลิปปินส์	
เมืองเซบู Cebu	วัดซูอัน เมืองเซบู สาขาของวัดฝอกวงซัน (Fo Guang Shan) Chu Un Temple Address:246 V. Rama Avenue Cebu City 6000 Philippines Tradition:Mahayana, Humanistic Buddhism Affiliation:Fo Guang Shan EMail:fgsasph3y@fgs.org.tw Spiritual Director:Ven. Master Hsing Yun	
	วัดฟู่เฉียน เมืองเซบู Phu Shian Temple Address:25 Beverly Hills Lahug, Cebu 6000 Philippines Tradition:Mahayana, Chinese Contact:Josie Chang	

Palawan เมืองพาลาวัน	เมืองพาลาวัน Palawan วัดวันฝัด แห่งเมืองปาลาวัน ในชุมชนชาวเวียดนาม Van Phat Temple Address:PO Box 100-5300 Palawan, Phillippines Tradition:Mahayana, Vietnamese Contact:Ms. Le Thi Khoe EMail:universal@netasia.net	
Iloilo	เมือง Iloilo อิลอยโล ฝอ กวง หยวน สาขาของฝอ กวง ซัน Iloilo Fo Guang Yuan Address:13-A Fuentes Street, Iloilo City, Philippines Tradition:Mahayana, Humanistic Buddhism Affiliation:Fo Guang Shan EMail:fgy-ilo@skyinet.net Spiritual Director:Ven. Master Hsing Yun	
	วัชรญาณ จากธิเบต Philippine Tibetan Nyingma Palyul Buddhist Center Address:#700 Piña Avenue Santa Mesa Manila Tradition:Vajrayana, Tibetan, Nyingmapa, Palyul Lineage Affiliation:Namdroling Monastery Phone:(+632) 715-2090 Fax:(+632) 715-1859 Website: http://palyulph.org/ Spiritual Director:Ven. Samten Phuntsok Rinpoche Teacher:His Holiness Kyabje Pema Norbu	
	องค์กรโซกา กักไก จากญี่ปุ่น Soka Gakkai International of the Philippines Address:66 Timog Avenue, Quezon City Tradition:Mahayana, Japanese Phone:(632) 921-28-79; 929-71-34; 929-43-79 Website: http://www.sgi.org.ph/	

แนวโน้มพุทธศาสนาในอนาคต: พุทธศาสนาในฟิลิปปินส์ มีลักษณะที่ขยายตัว โดยสังเกตจากการเข้าไปสร้างวัดของพุทธศาสนามหายาน โดยเฉพาะวัดจีนจากประเทศจีนและวัดจากประเทศไต้หวัน โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้าไปตั้งถิ่นฐาน และตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศฟิลิปปินส์ ส่วนรูปแบบการ

เผยแผ่พุทธศาสนาก็เข้าไปสู่ชนพื้นเมืองมากขึ้น ด้วยเหตุผลในเรื่องของการเข้าถึงพุทธศาสนาและการปฏิบัติมากขึ้น

บทที่ 22 พุทธศาสนา: ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและอาเซียน*

พุทธศาสนาเริ่มเผยแผ่เข้าสู่ประเทศจีนครั้งแรกยุคฮั่นตะวันออก（东汉）ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าฮั่นหมิงตี้（汉明帝）ราว ค.ศ.28-75/พ.ศ.571-618 ตามบันทึกในคำอารัมภบทของคัมภีร์ 42 บท 《四十二章经》ซึ่งเป็นคัมภีร์พุทธศาสนาที่มีการแปลสู่ภาษาจีนเป็นครั้งแรก โดยพระกาศยปมาตังคะ（迦叶摩腾）และพระธรรมรัตน์（竺法兰）เนื้อหาในคัมภีร์มีบันทึกถึงพระเจ้าฮั่นหมิงตี้ทรงสุบินนิมิตเห็นเทพเจ้าทองคำ เหาะทางนภากาศมาหยุดอยู่ ณ เบื้องหน้าพระตำหนักที่ประทับ ทำให้พระองค์ปลาบปลื้มพระทัยเป็นล้นพ้น วันถัดมาตรัสถามกับเหล่าขุนนางว่าเทพเจ้าที่สุบินเห็นนี้คือใคร บัณฑิตฟู่อี้（傅毅）กราบทูลว่า ตนทราบมาว่าที่ประเทศอินเดียมีผู้ตรัสรู้นามว่า “พระพุทธเจ้า”（佛）เห็นจะเป็นเทวดาพระองค์นี้เป็นแน่ จากข้อมูลนี้ทำเราทราบว่าคนจีนยุคที่เริ่มรู้จักพุทธศาสนาพาเข้าใจว่า พระพุทธเจ้ามีสถานะเป็นเทวดา หลังจากนั้น พระเจ้าฮั่นหมิงตี้จึงส่งทูตรวม 12 คนไปยังต้าเยว่จื้อกั๋ว（大月支国）ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตมณฑลซินเจียงทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของจีน คัมภีร์พุทธศาสนาชื่อ “คัมภีร์ 42 บท” 《四十二章经》อัญเชิญมายังวัดม้าขาวเมืองลั่วหยาง โดยมีพระมหาเถระ 2 ท่านดังกล่าวมาข้างต้นเป็นผู้แปลเป็นภาษาจีน พุทธศาสนาจึงเริ่มหยั่งรากลงสู่แผ่นดินจีนนับแต่นั้นเป็นต้นมา หลังพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศจีน ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างจีนและอาเซียนมีปรากฏให้เห็นมากมาย ทั้งด้านคัมภีร์และศาสนสถานจากอดีตจนถึงปัจจุบันเช่น วัดมหายานต่างๆ ในเวียดนาม ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย เป็นต้น ส่วนแนวคิดพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากอาเซียนเองก็เริ่มเข้าไปมีอิทธิพลในจีนเหมือนกัน เช่นการเข้าไปแปลคัมภีร์

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของเอกสารประกอบการสอนวิชาพระพุทธศาสนา มหายาน 602 307 บัณฑิตวิทยาลัย โดย พระมหาอานนท์ อานนฺโท, ดร. หน้า 38-56

เถรวาทเป็นจีนของท่านสังฆปาละจากอาณาจักรฟูนัน การฝึกกรรมฐานในจีนที่ได้รับนิยมอย่างมากในปัจจุบันซึ่งเป็นอิทธิพลจากพม่าและไทยเป็นต้น

จุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างจีนกับอาเซียน: ยุคแรกของคณะทูตสมัยพระเจ้าฮั่นหมิงตี้ แม้พวกเขาจะมิได้ไปจนถึงอินเดีย อยู่แต่เพียงเขตภาคตะวันตกของจีนหรือที่เรียกกันยุคนั้นว่าซียู่ (西域) ตามเส้นทางสายไหม (丝绸之路) ก็ถือว่าเป็นก้าวแรกของประวัติศาสตร์พุทธศาสนาจีนเพราะการเดินทางครั้งนั้นทำให้พุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่ประเทศจีนโดยการนำของพระมหาเถระอินเดียองค์สำคัญ 2 รูปข้างต้น ทำให้คนจีนเข้าใจคำสอนของพุทธศาสนาและเริ่มนับถือกันในราชสำนักก่อน แล้วจึงค่อยๆ แผ่ขยายไปสู่ประชาชนคนทั่วไปในภายหลัง น่าสังเกตว่าคัมภีร์ยุคแรกคือคัมภีร์ 42 บทนี้ มีเนื้อหาที่เป็นหลักธรรมสั้นๆ คล้ายคาถาธรรมบท มีเนื้อหาบางส่วนที่สามารถเทียบเคียงกับบาลี แต่บางส่วนก็ไม่ตรงกัน นักวิชาการด้านพุทธศาสนาจีนส่วนใหญ่ถือว่าคัมภีร์ดังกล่าวเป็นหลักธรรมของพุทธศาสนายุคต้น มิใช่คัมภีร์มหายานที่ได้รับความนิยมในภายหลัง ดังนั้นเส้นทางสายไหมคือจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ที่ทำให้เราทราบความเป็นไปของอาณาจักรต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

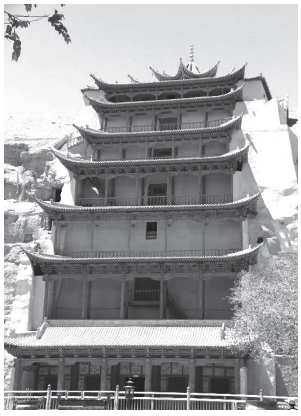

บึงเสี้ยวพระจันทร์ มณฑลกานซู่ หนึ่งในเส้นทางสายไหม

อาจกล่าวว่าคณะทูตทั้ง 12 คนยุคพระเจ้าฮั่นหมิงตี้ที่ไปสืบพระศาสนาในดินแดนตะวันตก (ซียู่ 西域) คือคณะธรรมทูตยุคแรกในจีน ที่จุดประกายการสืบพระศาสนาด้วยการจาริกไปยังอินเดียให้แก่พระสงฆ์จีนยุคถัดมา เส้นทางที่พระสงฆ์จีนใช้เดินทางสมัยนั้นคือเส้นทางที่กองคาราวานของพ่อค้าวานิชทั้งหลายใช้ทำธุรกิจซึ่งเรียกกันว่าเส้นทางสายไหม มีสองเส้นทางหลักคือทางบกและทางทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบันทึกเกี่ยวกับการสืบพระศาสนาบนเส้นทางสายไหมทางทะเลทำให้เราทราบเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนเมื่อครั้งอดีตเป็นอย่างดี มีบันทึกจดหมายเหตุของพระสงฆ์หลายรูปที่เดินทางไปยังอินเดียเช่น จดหมายเหตุโฝวกั๋วจี้《佛国记》ของท่านฝาเสี่ยน (法显) จดหมายเหตุหนานไฮ่จี้กุ้ยเน่ยฝ่าเจวี้ยน《南海寄归内法传》 ของท่านอี้จิ้ง (义净) เป็นต้น ส่วนทางบกเราทราบจากจดหมายเหตุต้าถังซียู้จี้《大唐西域记》ของท่านเสวียนจั้ง (玄奘) หรือพระถังซำจั๋งเป็นต้น

พระสงฆ์จีนที่เดินทางไปเรียนยังประเทศอินเดีย: 1. (梁启超撰, 《佛

学研究十八篇》，上海：上海古籍出版社，2011，页136-138；法显著，田川译注，《佛国记》，重庆：重庆出版社，2008，页4)เรื่องราวการสืบพระศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวจีน ทำกันหลายยุคหลายสมัย ผู้ที่ไปสืบพระศาสนาในอินเดียส่วนใหญ่มักจะเป็นกลุ่มพระสงฆ์ ในระหว่างทางได้รับความอุปถัมภ์คุ้มครองจากฆราวาสผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนาบ้าง ทำอันตรายบ้าง ดังนั้นการเดินทางไปอินเดียสมัยโบราณของพระสงฆ์จีนจึงเป็นไปด้วยความยากลำบากต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่งยวดบางท่านก็ประสบความสำเร็จกลับมาจีนพร้อมคัมภีร์พุทธศาสนาและจดหมายเหตุการเดินทางต่างๆ บางท่านก็มรณภาพระหว่างทางไปหรือทางกลับ บางท่านก็หายสาบสูญไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานว่าอยู่ที่ใด บางท่านเมื่อถึงอินเดียแล้วก็ไม่ยอมกลับจีน การสืบพระศาสนาของพระสงฆ์จีนยุคนั้นจึงพอสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ตามเหตุการณ์ที่มีบันทึกเป็นเอกสารจีนดังนี้

ถ้ำโม่เกาคู ตุนหวง (เส้นทางสายไหม)

สำเร็จการศึกษาจากอินเดียและเดินทางกลับจีนโดยปลอดภัย จำนวน 42 รูป ได้แก่ ฝ่าหู้（法护）, ฝ่าหลิ่ง（法领）, **ฝ่าเสียน**（法显）, จื้อเยียน（智严）, จื้อหยู่（智羽）, จื้อเหยี่ยน（智远）, เป่าหยุน（宝云）, เซิงจิ่ง（僧景）, ฮุ้ยต๋า（慧达）, จวี้ฉู่จิงเซิง（沮渠京声）, คังฝ่าลั่ง（康法朗）, ฮุ้ยหรุ่ย（慧睿）, ฮุ้ยเหมิง（慧猛）, ถานจิ่ง（昙景）, ฝ่าหย่ง（法勇）, เต้าผู่（道普）, เต้าไท่（道泰）, ฝ่าเซิ่ง（法盛）, ฮุ้ยหลาน（慧览）, เต้าเย่า（道药）, ฮุ้ยเซิง（惠生）, ซ่งหยุน（宋云）, เป่าเสียน（宝暹）พร้อมคณะ 7 รูป, **เสวียนจั้ง**（玄奘）, เสวียนเจ้า（玄照）, ยุ่นฉี（运期）, จื้อหง（智弘）, ต้าจิน（大津）,**อี้จิ้ง**（义净）, ฮุ้ยหรื่อ（慧日）, ฮุ้ยเชา（慧超）, **ปู้คง**（不空）, ฮันกวาง（含光）, อู้คง（悟空）, จี้เย่（继业）

ถึงดินแดนตะวันตก (ซียู่) แต่ตรวจสอบไม่ได้ว่าถึงอินเดียหรือไม่ จำนวน 16 รูป ได้แก่ จูซื่อสิง（朱士行）, ฮุ้ยฉาง（慧常）, จิ้นสิง（进行）, ฮุ้ยเปี้ยน（慧辩）, ฮุ้ยเจี้ยน（僧建）, ฮุ้ยเจี่ยน（慧简）, ฮุ้ยเหวย（慧嵬）, ฮุ้ยอิ้ง（慧应）, ถานเสวีย（昙学）พร้อมคณะ 7 รูป

กลับจีนในระหว่างทางก่อนถึงอินเดีย มีจำนวนไม่ชัดเจน เช่น เพื่อนร่วมเดินทาง 4 รูปของฝ่าเสี้ยน（法献）, เพื่อนร่วมเดินทาง 9 รูปของจื้อเหมิง（智猛）, เพื่อนร่วม

เดินทาง 10 รูปของอี้จิ้ง（义净）, เพื่อนร่วมเดินทางอีกหลายรูปของไท่จิน（太津）

ถึงอินเดียแล้วกลับจีนทันทีจำนวน 2 รูป ได้แก่ ฮุ้ยมิ่ง（慧命）เพราะทนลำบากไม่ไหว, ซ่านสิง（善行）เพราะอาพาธ

ถ้ำม่อเกาคู ตุนหวง (เส้นทางสายไหม)

มรณภาพระหว่างทางก่อนถึงอินเดีย 31 รูป ได้แก่ หยู่ฝ่าหลาน（于法兰）มรณภาพที่เวียดนาม, ฮุ้ยจิ่ง（慧景）มรณภาพกลางเขาหิมะ, เต้าซง（道嵩）(มรณภาพที่โปหลุน波沦), เพื่อนร่วมเดินทางของฝ่าหย่ง（法勇）12 รูป(มรณภาพกลางเขาหิมะ) และอีก 8 รูป มรณภาพที่จีหลิงซี（罽岭西）, จื้ออั้น（智岸）ชาวเฉิงตู มรณภาพที่ล่างเจี้ย（朗迦）,จื้ออั้น（智岸）ชาวเกาฉาง มรณภาพที่ไฮ่โป（海舶）,ปี่อั้น（彼岸）และ ถานหลุ่น（昙润）มรณภาพที่โปเผิน（渤盆）, ฉางหมิน（常愍）และศิษย์ 1 รูป มรณภาพที่ เหอหลิง（诃陵）บนเกาะชวา, เซิ่งล่าง（乘朗）มรณภาพที่เหอหลิง（诃陵）

มรณภาพระหว่างศึกษาอยู่ในอินเดีย จำนวน 6 รูป ได้แก่ ซือเปี้ยน（师鞭）อายุ 25 ปี, ฮุ้ยหนิง（会宁）อายุ 35 ปี, คุยชง（窥冲）อายุ 30 ปีเศษ, ซิ่นจั้ว（信胄）อายุ 35 ปี, ฝ่าเจิ้น（法振）และเซิ่งอู้（乘悟）ไม่ระบุอายุ

สำเร็จการศึกษาแล้วแต่มรณภาพระหว่างเดินทางกลับจีน 5 รูป ได้แก่ เต้าเซิง（道生）, ซือจื่อฮุ้ย（师子惠）, เสวียนฮุ้ย（玄会）โดนวางยาพิษ, เซิงหลง（僧隆）มรณภาพที่คันธาระ, อี้ฮุย（义辉）

กลับถึงจีนแล้วออกเดินทางไปอินเดียอีกเป็นครั้งที่สอง 6 รูป ได้แก่ เต้าผู่（道普）มรณภาพระหว่างเดินทางที่ชิงเต่า, เสวียนเจ้า（玄照）ออกเดินทางแล้วปรารถนาจะกลับแต่ไม่สำเร็จ, จื้อเหยียน（智严）ไม่กลับจีน, ออกเดินทางแล้วกลับจีนอีกหรือไม่ตรวจสอบไม่ได้ 3 รูป คือ จื้อหยู่（智羽）, จื้อเหยี่ยน（智远）, ยุ่นฉี（运期）

ฝากเพียงถ้อยความกลับจีนแต่ตัวไม่กลับ 7 รูป ได้แก่ จูซื่อสิง（朱士行）, เต้าเจิ่ง（道整）, เต้าซี（道期）, ฮุ้ยเย่（慧业）, เสวียนเก๋อ（玄格）, จื้อสิง（智行）, ต้าเซิงเติง（大乘灯）

ไม่ทราบชะตากรรมว่ามีชีวิตอยู่หรือมรณภาพตรวจสอบจำนวนที่ชัดเจนไม่ได้ เช่น ฝ่าจิ้ง （法净）,เซิงเซ่า（僧绍）, เซิงเหมิง（僧猛）, ถานล่าง

（昙朗），หวางฝู（王伏），จื่อถ่ง（子统），ฝ่าลี่（法力），หยุนฉี（云启），เต้าฟาง（道方），หมิงเหยี่ยน（明远），อี้ล่าง（义朗），อี้เสวี๊ยน（义玄），เจโทเทียน（解脱天），ฮุ้ยเยียน（慧炎），ฮุ้ยหลุน（慧轮），เต้าหลิน（道琳），ถานกวาง（昙光），เซิงเจ๋อ（僧哲），เสวียนโหยว（玄游），หลิงยุน（灵运），อู๋สิง（无行），เซิ่งหรู（乘如），เจินกู้（贞固），เหมิงฮวยเย่（孟坏业），เต้าหง（道宏），เพื่อนร่วมเดินทางของเปาเสียน（宝暹）2 รูป, เพื่อนร่วมเดินทางของปู้คง（不空）27 รูป, ในจดหมายเหตุฉิวฝ่าจ้วน《求法传》ไม่ปรากฏนาม 10 รูป, ยุคท่านอี้จิ้ง（义净）กล่าวถึงที่กล่าวถึงพระสงฆ์ชาวถังเมื่อ 500 ปีก่อน 20 กว่ารูป, และไม่ปรากฏร่องรอยที่ชัดเจนอีก 80 กว่ารูป

หญ่าตาน ตุนหวง (เส้นทางสายไหม)

บันทึกระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในประเทศอินเดียของพระสงฆ์ชาวจีน ได้แก่ อู้คง（悟空）40 ปี (รูปเดียว), จื้อเหมิง（智猛）37 ปี (พร้อมคณะ 10 รูป), **อี้จิ้ง**（义净）25 ปี (รูปเดียว), ฮุ้ยเชิง（惠生）ซ่งหยุน（宋云）เป็นต้น 19 ปี (รูปเดียว), ฮุ้ยหรื่อ（慧日）19 ปี (รูปเดียว), **เสวียนจั้ง**（玄奘）17 ปี (รูปเดียว), ต้าเซิ้งเติง（大乘灯）27 ปีขึ้น (รูปเดียว), เสวียนเจ้า（玄照）ครั้งแรก 11 ปี ครั้งที่ 2 ไม่กลับ (รุปเดียว), จื้อเหยียน（智严）ครั้งแรก 10 ปี ครั้งที่ 2 ไม่กลับ (รูปเดียว), ฮุ้ยหลุน（慧轮）10 ปีขึ้น (รูปเดียว), ต้าจิน（大津）10 ปี (รูปเดียว), ปู้คง（不空）9 ปี (พร้อมคณะ 28 รูป), จื้อหง（智弘）8 ปี (รูปเดียว), เปาเสียน（宝暹）เป็นต้น 7 ปี (รูปเดียว)

พระมหาเถระที่สำคัญบนเส้นทางสายไหม: ในจำนวนพระสงฆ์ที่ออกเดินทางไปยังดินแดนตะวันตก (ซียู่) จนกระทั่งถึงอินเดียที่น่าสนใจมีอยู่หลายท่านด้วยกัน แต่ละท่านต่างสร้างคุณูประการต่อวงการพุทธศาสนาไว้อย่างมากมาย โดยเฉพาะด้านการแปลคัมภีร์ ยกตัวอย่างเช่น

จูซื่อสิง（朱士行）**:** ท่านจูซื่อสิง (ค.ศ.203-282) ถือเป็นพระสงฆ์จีนรูปแรกที่ออกเดินทางไปสืบพระศาสนายังดินแดนตะวันตก (ซียู่)ท่านมีชีวิตอยู่ยุคสามก๊ก (魏เว่ยเขตพื้นที่โจโฉ) เป็นชาวจีนภาคกลาง (ปัจจุบันคือมณฑลเหอหนาน) เริ่มออกเดินทางปี ค.ศ.260 หรือราว พ.ศ.803 เป้าหมายคือเพื่อแสวงหาคัมภีร์เต้าสิงจิง《道行经》(หรือเต้าสิงโปเรอจิง《道行般若经》) ที่ท่านใช้เทศนาสั่งสอนอยู่เป็นประจำที่เมืองลั่วหยาง แต่พบว่าเนื้อหายังมีความสังเขปอยู่มากยากที่จะเข้าใจลึกซึ้ง จึงออกเดินทาง

ไปยังดินแดนตะวันตกเพื่อค้นหาฉบับสมบูรณ์ ในที่สุดได้คัมภีร์ฟ้างกวางโปเรอจิง《放光般若经》ฉบับสันสฤต 40 บท 600,000 กว่าตัวอักษร ที่ยูเถียน（于阗）หรือมณฑลซินเจียง（新疆）ในปัจจุบัน อันเป็นศูนย์พุทธศาสนามหายานที่สำคัญสมัยนั้น ต่อมาแปลออกเป็นภาษาจีนและได้รับความนิยมอย่างสูงในหมู่ชาวจีน วาระสุดท้ายของชีวิตท่านมรณภาพเพราะอาพาธที่ยูเถียนเมื่ออายุ 80 ปี โดยได้กลับคืนสู่แผ่นดินจีนอีกเลย 2.（同上，梁启超撰，《佛学研究十八篇》，页115；梁高僧传》）เส้นทางที่ใช้ในการแสวงหาคัมภีร์ในเวลานั้นคือเส้นทางบกผ่านทะเลทรายโกบีเข้าไปยังซินเจียง

หญ่าตาน ตุนหวง (เส้นทางสายไหม)

ฝาเสี่ยน（法顯）: ถัดมาอีก 100 กว่าปี มีพระมหาเถระองค์สำคัญอีกรูปคือท่านฝาเสี่ยน（法顯 ค.ศ.340-426）ภาษาไทยบางฉบับแปลว่าฟาเหียน อยู่ยุคตงจิ้น（東晉）เป็นชาวซานซี（山西）ออกเดินทางไปยังอินเดียปี ค.ศ.399–416 (พ.ศ.941–959) ตามประวัติกล่าวว่า ท่านมีพี่น้องรวม 4 คน แต่พี่ชาย 3 คนเสียชีวิตตั้งแต่ยังเยาว์ บิดามารดาเกรงว่าท่านจะประสบเคราะห์กรรมเหมือนพี่ชายจึงให้ท่านบวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ 3 ขวบ เมื่อบวชแล้วก็ดูแลท่านอยู่ที่บ้าน ต่อมาจึงส่งท่านไปศึกษาอยู่ในวัด ยุคนั้นเริ่มมีการแปลคัมภีร์พุทธศาสนาเป็นภาษาจีนบ้างแล้ว แต่ที่ยังไม่สมบูรณ์คือคัมภีร์พระวินัย ท่านพร้อมกับเพื่อนจึงออกเดินทางไปยังอินเดียเมื่ออายุ 60 ปีแล้ว โดยไปอินเดียทางบกและกลับจีนทางทะเล ในบันทึกโฝวกั๋วจี้《佛國記》ท่านระบุไว้ว่าตลอดระยะเวลา 15 ปีท่านพบเห็นประเทศต่างๆ ถึง 30 กว่าประเทศ ในจำนวนนั้นรวมถึงประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นอินโดนีเซียด้วย คัมภีร์ที่สำคัญคือวินัยปิฎก ของนิกายมหิสาสกวาท ทีรฆาคมและสังยุกตาคม และคัมภีร์อื่นๆ จากลังกานำกลับมาแปลในประเทศจีนเมื่ออายุ 75 ปี หลังกลับจากอินเดียแล้ว 10 ปีท่านจึงมรณภาพเมื่ออายุ 853.（同上，梁启超撰，《佛学研究十八篇》，页116–117；法显著，田川译注，《佛国记》，重庆：重庆出版社，2008，页1，191–192）

เสวียนจั้ง（玄奘）: ถัดจากฝาเสี่ยนมาอีก 229 ปียุคราชวงศ์ถังมีพระเถระรูปสำคัญอีกท่านคือ พระเสวียนจั้งหรือพระถังซำจั๋ง (ค.ศ.602-664) ท่านเป็นชาวเหอหนาน เขตเหยียนซือ บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ 13 ปี ภายหลังอุปสมบทแล้วมีความรู้ความสามารถอย่างยิ่ง ต่อมาได้รับคำแนะนำจากท่านประภากรมิตร（波颇蜜多罗 Prabhakaramitra）พระอินเดียที่เข้าไปในเผยแผ่พุทธศาสนาในจีนเล่าถึงการศึกษา

ที่วัดนาลันทา ท่านจึงปรารถนาที่จะเดินทางไปศึกษาต่อยังนาลันทา ต่อมาลักลอบเดินทางออกนอกประเทศไปยังประเทศอินเดียปี ค.ศ.628–645 (พ.ศ.1171–1188) สมัยฮ่องเต้ถังไท่จงท่านเดินทางไปศึกษาที่นาลันทาและจาริกไปยังที่ต่างๆ ในอินเดีย โดยใช้เส้นทางสายสายไหมทางบกไปอินเดียและกลับจีนทางบกเช่นกัน แปลคัมภีร์ต่างๆ ทั้งมหายานและนิกายอื่นๆ เป็นภาษาจีนรวม 74 ปกรณ์ 1,334 ผูก ผลงานที่มีชื่อเสียงคือ《大唐西域記》หรือ “จดหมายเหตุบันทึกการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง” ท่านใช้เวลาในการจาริกรวมทั้งสิ้น 17 ปี ผ่านประเทศน้อยใหญ่ 56 ประเทศ เรียนอยู่ที่นาลันทา 6 ปี มรณภาพหลังกลับจากอินเดียแล้ว 19 ปีเมื่ออายุ 62 ปี4. (同上，梁启超撰，《佛学研究十八篇》，页124–125) (บันทึกเกี่ยวกับอายุท่านมีความแตกต่างกันไป บางแห่งบอกว่า 65 บางแห่งบอกว่า 69)

หญ่าตาน ตุนหวง
(เส้นทางสายไหม)

อี้จิ้ง（义净）：ถัดจากเสวียนจั้งมาอีก 43 ปี ปี ค.ศ.671–695 (พ.ศ. 1214–1238) มีพระเถระชื่ออี้จิงออกเดินทางไปไปอินเดียโดยเส้นทางทะเล แวะพักที่เกาะสุมาตรา (อินโดนีเซีย) ยุคอาณาจักรศรีวิชัยเพื่อเรียนภาษาสันสกฤตอยู่ช่วงหนึ่งก่อนออกเดินทางต่อไปยังอินเดียเพื่อศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา และกลับจีนโดยเส้นทางทะเลเช่นเดิม แวะพักที่อินโดนิเซียอีกครั้งและเขียนหนังสือเล่มสำคัญชื่อ《南海寄归内法传》หรือบันทึกธรรมจากทะเลใต้ ฝากจดหมายเหตุดังกล่าวให้เพื่อนคือท่านต้าจิน（大津）กลับเมืองจีนไปก่อน และเดินทางกลับในภายหลัง ได้รับการต้อนรับจากฮ่องเต้หญิงอู่เจ๋อเทียน (บูเช็กเทียน) ที่เสด็จออกมาต้อนรับด้วยพระองค์เองที่ประตูตะวันออกของเมืองลั่วหยาง ใช้เวลาในการเดินทางทั้งสิ้น 25 ปี ผ่านประเทศต่างๆ 30 กว่าประเทศ ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยนาลันทา 10 ปี เมื่อกลับถึงจีนแล้วแปลคัมภีร์ต่างๆรวม 56 ปกรณ์ 230 ผูก5. （同上，梁启超撰，《佛学研究十八篇》，页129–130)

บันทึกจดหมายเหตุจีนที่กล่าวถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้:บันทึกจดหมายเหตุของพระเถระจีนที่ไปเรียนยังอินเดียมีหลายฉบับด้วยกัน กล่าวเฉพาะที่บันทึกถึงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีสามท่านด้วยกันคือ บันทึกของพระฝาเสี่ยน พระถังซำจั๋งและพระอี้จิ้ง ในบันทึกของแต่ละท่านให้มุมมองแตกต่างกันไปตามประเทศที่ท่านเดินทางไปเยือน หรือฟังจากคำบอกเล่ามา ทำให้เราเห็นภาพความเป็นไปของพุทธศาสนาและ

อาณาจักรโบราณในอาเซียนที่หลากหลายมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น

จดหมายเหตุพระฝาเสี่ยน: เมื่อท่านฝาเสียนศึกษาและจาริกอยู่ในอินเดียเป็นเวลาพอสมควรแล้ว ท่านข้ามไปยังเกาะลังกาเตรียมตัวเดินทางกลับจีนโดยได้คัมภีร์บางส่วนจากลังกาด้วย ขณะโดยสารอยู่กลางมหาสมุทคเจอพายุระหว่างทางจนต้องมาขึ้นที่เกาะชวาประเทศอินโดนีเซียเพื่อเปลี่ยนเรือใหม่ ท่านบันทึกสภาพการณ์ของพุทธศาสนาบนเกาะชวาไว้ดังนี้ “ภายหลังที่ดำเนินมาในทางนี้ 90 วันกว่าๆ เรือก็ไปถึงนครแห่งหนึ่งเรียกว่า ชวา-ทวีป **ณ ที่นี้ศาสนาแบบลัทธิของพราหมณ์ที่หลงผิดต่างๆ กำลังรุ่งเรือง ฝ่ายพุทธศาสนา ณ ที่นี้ไม่เป็นประโยชน์ที่จะกล่าวถึง** ภายหลังที่พักอยู่ที่นี่ 5 เดือน ฟาเหียนลงโดยสานเรือพานิชขนาดใหญ่อีกลำหนึ่ง ซึ่งมีคนโดยสาน 200 กว่าคนเช่นเดียวกัน เรือลำนี้บรรทุกสะเบียงไปด้วยสำหรับ 50 วัน และตั้งต้นเดินทางเมื่อ ณ วันที่ 16 แห่งเดือนที่ 4” จากบันทึกดังกล่าวมีข้อที่น่าสังเกตคือ ชวา ในเวลานั้นไม่ใช่ดินแดนที่พุทธศาสนารุ่งเรือง แต่เป็นเกาะที่คนส่วนใหญ่เคารพศรัทธาศาสนาพราหมณ์ ท่านกล่าวกล่าวว่า “ฝ่ายพุทธศาสนา ณ ที่นี้ไม่เป็นประโยชน์ที่จะกล่าวถึง” โดยอาจตีความว่า 1. ไม่มีพุทธศาสนาในที่นั้น หรือ 2. อาจจะมีแต่ไม่ได้เจริญรุ่งเรืองเหมือนศาสนาพราหมณ์ จึงไม่เป็นประโยชน์ที่จะกล่าวถึง 3. ข้อมูลที่ฝาเสี่ยนระบุไว้ มิได้กล่าวถึงสถานที่อื่นเช่นที่เกาะสุมาตราว่ามีพุทธศาสนาหรือไม่ จึงไม่อาจสรุปอย่างชัดเจนว่าพุทธศาสนานอกเหนือจากพื้นที่ชวาเป็นอย่างไร

พระถังซำจั๋งที่หน้าเจดีย์ห่านป่าใหญ่ เมืองซีอาน และเจดีย์ห่านป่าใหญ่ (Big Goose Pagoda) เจดีย์ต้าเอี้ยนถ่า วัดต้าสือเอินซื่อ (TA SI EN SI) (วัดกตัญญุตาราม) เมืองซีอาน

จดหมายเหตุพระถังซำจั๋ง: ส่วนในจดหมายเหตุของพระถังซำจั๋งเกี่ยวกับอาเซียนบันทึกว่า แม้ท่านจะมิได้เดินทางไปเยือนด้วยตัวเองบันทึกจากการบอกเล่าของผู้อื่นเท่านั้นแต่ข้อมูลเหล่านี้ก็ทำให้เราสามารถเห็นภาพอาณาจักรต่างๆเมื่อครั้งอดีตเป็นอย่างดีว่าภูมิภาคนี้มีอาณาจักรอะไรบ้าง “ภายในหุบเขาทางตะวันออกเฉียงเหนือของแคว้นมีแคว้นศรีเกษตร (Śri-kṣetra) ไปทางตะวันออกเฉียงใต้ตอนปากอ่าวมีแคว้นกามลังกา (Kāmalanka) ถัดไป อีกทางทิศตะวันออกมีแคว้นทวารปติ (Dvārpati) ถัดไปมีแคว้นอิศนุปุระ (Iśanapura) ถัดไป อีกทางตะวันออกมีแคว้นมหาจามปา (Mahācampā) ซึ่งก็คือที่คนจีนเราเรียกหลินอี้วกไปทางตะวันตกเฉียงใต้มีแคว้นยมุนทวีป (Yamanadvīpa) ดินแดน 6 แคว้นนี้ต้องข้ามภูเขาและทะเลอาตมาภาพจึงมิจาริกไปด้วยตนเองเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีอาณาเขตต่างๆ ของแคว้นเหล่านี้ก็พอทราบจากคำบอกเล่าของชาวชนในท้องถิ่น”（釋玄奘，《大唐西域記》，《大正藏》第 51 冊， No.

2087：從此東北大海濱山谷中，有室利差呾羅國。次東南大海隅有迦摩浪迦國。次東有墮羅鉢底國。次東有伊賞那補羅國。次東有摩訶瞻波國，即此云林邑是也。次西南有閻摩那洲國。凡此六國，山川道阻，不入其境，然風俗壤，界聲聞可知；ชิวซูหลุน แปล, จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง, (กรุงเทพมหานคร:ศิลปวัฒนธรรม: 409) อาณาจักรทั้งหลายตามบันทึกพระถังซำจั๋งคือดินแดนใดบ้าง เมื่อสืบค้นข้อมูลพบว่า แคว้นศรีเกษตรคือพม่าในปัจจุบัน แคว้นกามลังกา คือบริเวณพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย มีจังหวัดปัตตานีเป็นต้น แคว้นทวารปติหรือทวารวดีคือส่วนพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย แคว้นอิศนุประคือพื้นที่บางส่วนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและบางส่วนของประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน แคว้นมหาจามปาคือประเทศเวียดนามและยมุนทวีปคือเกาะชวาประเทศอินโดนีเซีย ข้อสังเกตน่าที่สนใจอีกอย่างหนึ่งคือคำว่า “อีสาน” สันนิษฐานว่าเหตุผลที่เรียกเช่นนั้นเพราะอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และอีกส่วนหนึ่งอาจมีที่มาจากแคว้นอิศนุประ ตามบันทึกพระถังซำจั๋งก็ได้ ในจดหมายเหตุของพระถังซำจั๋งมิได้ระบุว่าผู้คนในดินแดนเหล่านี้นับถือศาสนาใดแต่มาปรากฏชัดเจนจากบันทึกของท่านอี้จิง

ถ้ำหลงเหมิน เมืองลั่วหยาง

จดหมายเหตุพระอี้จิง: ในจดหมายเหตุชื่อ《南海寄歸內法傳》หรือบันทึกธรรมจากทะเลใต้ ของพระอี้จิงเมื่อพันกว่าปีก่อน (พ.ศ.1214–1238) ข้อมูลในจดหมายเหตุมีสิ่งที่เนื้อหาที่น่าสนใจ คือท่านระบุลงไปชัดเจนว่าผู้คนสมัยนั้นนับถือศาสนาอะไร เนื้อความมีระบุไว้ดังต่อไปนี้ “ถัดจากวัดนาลันทาไปทางทิศตะวันออกราว 500 อี้ (อี้ คือช่วงระยะสำหรับพักเปลี่ยนม้าเพื่อเดินทางต่อมีความหมายเหมือนกับคำว่าสถานีในปัจจุบัน)เรียกว่าดินแดนตะวันออก มีแนวเขาดำใหญ่ คาดว่าเป็นชายแดนภาคใต้ของถูฟาน (เทือกเขาอารกัน Arakanด้านทิศตะวันตกของพม่า) ฯ กล่าวกันว่า แนวเขานี้อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของซูวน เดินทางไปประมาณหนึ่งเดือนกว่าก็ถึงแนวเขาฯ ถัดจากนี้ไปทางทิศใต้ ดินแดนติดชายฝั่งทะเลมีประเทศชื่อว่าศรีเกษตร (พม่า)ฯ ถัดจากนี้ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้มีประเทศชื่อลังกาสุ (ลังกาสุกะหรือจังหวัดปัตตานี)ฯ ถัดจากนี้ไปทางทิศตะวันออกมีประเทศชื่อว่าทวารวดี (ภาคกลางของประเทศไทย)ฯ ถัดไปทางทิศตะวันออกจนถึงหลินอี้ (จามปาหรือเวียดนาม) ฯ ล้วนนับถือพระรัตนตรัย ผู้คนส่วนมากรักษาศีล มีผู้ถือบิณฑบาต ธุดงค์ อันเป็นข้อปฏิบัติของประเทศเหล่านี้ ฯ (วัตรปฏิบัติ

เหล่านี้) มีให้เห็นในประเทศตะวันตก (อินเดีย) ซึ่งแตกต่างจากคนปกติทั่วไป ฯ" 9. (釋義淨，《南海寄歸內法傳》，《大正藏》，第 54 冊， No. 2125 ：從那爛陀東行五百驛，皆名東裔，乃至盡窮，有大黑山，計當土蕃南畔。傳云：是蜀川西南，行可一月餘便達斯嶺。次此南畔，逼近海涯，有室利察呾羅國。次東南有郎迦戍國。次東有社和鉢底國。次東極至臨邑國。並悉極遵三寶，多有持戒之人，乞食杜多，是其國法。西方見有，實異常倫)ในบันทึกข้างต้นระบุไว้ชัดเจนว่าประชาชนใน ทวารวดี ลังกาสุกะและที่อื่นๆ ล้วนนับถือพระรัตนตรัยมาก่อน พุทธศาสนาน่าจะเข้ามามีสู่ภูมิภาคนี้ก่อนที่ท่านอี้จิ้งเข้ามาและเขียนบันทึกไว้นานมากแล้ว นอกจากนี้ ศาสตราจารย์หวางปังเหว่ย ม.ปักกิ่ง ผู้เชี่ยวชาญด้านจดหมายเหตุอี้จิ้ง ให้ความเห็นว่าลังกาสุกะคือปัตตานีของไทย ส่วนในบันทึกพระถังซำจั๋งมีชื่อที่ต่างกันไปโดยระบุว่าเป็นประเทศ "กามลังกา" ทั้งสองชื่อนี้น่าจะเป็นพื้นที่เดียวกันแต่อาจเรียกต่างกันไป ส่วนที่อื่นเช่นทวารวดี ศรีเกษตร ฯลฯ ทั้งสองท่านมีบันทึกไว้คล้ายๆ กัน ข้อมูลดังกล่าวบอกเล่าประวัติศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้สมัยโบราณเป็นอย่างดี

หมิงซาซาน ตุนหวง

ความสัมพันธ์ระหว่างเถรวาทกับมหายานในอดีต: พุทธศาสนาตามประวัติศาสตร์ แม้จะแตกออกเป็นนิกายต่างๆ ในหลายประเทศ แต่โดยภาพรวมแบ่งเป็น 3 นิกายใหญ่คือ 1) นิกายเถรวาทที่ยึดคัมภีร์บาลีเป็นหลัก 2) นิกายมหายานที่ยึดคัมภีร์สันสกฤตและจีนเป็นหลัก 3) นิกายวัชรยานที่ยึดคัมภีร์ธิเบตเป็นหลัก พุทธศาสนาเถราท มหายานและวัชรยานแม้จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ แต่หลักธรรมพื้นฐานทั่วๆ มิได้แตกต่างกัน เช่น ศีล 5（五戒）อริยสัจ 諦）ปฏิจจสมุปบาท 12 （十二因缘）เป็นต้น

ความสัมพันธ์ยุคโบราณ: สมณเสวียนจั้งคือบุคคลสำคัญท่านหนึ่งในประวัติศาสตร์พุทธศาสนา บันทึกจดหมายเหตุของท่านอธิบายความเป็นไปเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง สภาพภูมิประเทศ ฯลฯ ในแต่ละพื้นที่ รวมถึงพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาท มหายานและนิกายอื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้นจึงสามารถกล่าวว่า ท่านคือสมณทูตที่สำคัญในฐานะตัวแทนชาวจีนที่เชื่อมความสัมพันธ์กับพระสงฆ์นิกายต่างๆ ตามประเทศรายทางที่ท่านพบเห็นและบันทึกไว้ ดังเนื้อหาตอนท้ายที่ระบุว่า "จากดินแดนอัสดงคตจนถึงที่นี่ ผู้คนทั้งหลายต่างก็พึ่งพระบารมีของพระองค์ ทุกหนทุกแห่งที่คำอบรมกล่อมเกลาของพระองค์แผ่ไปถึงผู้คนล้วนแล้วแต่เลื่อมใสศรัทธาในคุณธรรม

อันสูงส่งของพระองค์ โลกนี้จึงสามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หาใช่จะสำเร็จเพราะอาตมาภาพออกเดินทางไปเป็นทูตเชื่อมสัมพันธ์เพียงผู้เดียว ด้วยระยะทางอันไกลเป็นหมื่นลี้ไม่" (ชิวซูหลุน แปล, จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง, หน้า 513-514) ดังนั้นบทบาทสำคัญของพระถังซำจั๋งคือ การเป็นสมณทูตทางพุทธศาสนาจากจีนสู่ดินแดนประเทศต่างๆ ผ่านการศึกษาและจาริกแสวงบุญ อันเป็นตัวอย่างที่พระธรรมทูตรุ่นหลังควรเอาเป็นตัวอย่าง

บรมพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย

ภิกษุณีจีนสืบวงศ์มาจากเถรวาท: การบวชภิษุณีจีน เกิดขึ้นครั้งแรกสมัยหนานเป่ย หลิวซ่ง (ค.ศ.433 หรือ พ.ศ.976) โดยท่านคุณวรมันชาวอินเดียเหนือเป็นคนริเริ่มที่วัดหนานหลิน เมืองหยางโจว มีภิกษุณีฮุ้ยกั๋วและภิกษุณีจิ้งอินเป็นต้นเข้าได้รับการอุปสมบทเป็นครั้งแรก แต่การอุปสมบทครั้งนั้นรับศีลจากพระภิกษุสงฆ์เพียงฝ่ายเดียวยังไม่สมบูรณ์ ต่อมาเมื่อภิกษุณีจากลังกาเดินทางมาจีน 8 รูป และอีกคณะที่ตามมาภายหลัง 3 รูป จึงสามารถอุปสมบทจากฝ่ายภิกษุณีครั้งนั้นมีสตรีชาวจีน 300 กว่าคนที่เข้าได้รับการอุปสมบท บันทึกเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ว่า 11. (慧敏著，《戒律與禪法》，台北：法鼓，1999，頁93-95) "ศักราช (หลิวซ่งเหยียนเจีย)ปีที่ 11 (บางแห่งบันทึกเป็นปีที่ 10) ท่านคุณวรมันสร้างศีลมณฑลขึ้นที่วัดหนานหลินเพื่อให้การอุปสมบทแก่ภิกษุณี ถือเป็นศีลมณฑลครั้งแรกในประเทศจีน มีภิกษุณี 8 รูปจากมาจากลังกา และต่อมาอีก 3 รูปมีภิกษุณีติสระเป็นต้น ครบเป็น 10 รูป (11 รูป) ทั้งนิมนต์ท่านสังฆวรมันเป็นพระอุปัชฌาย์ ให้การอุปสมบทแก่ภิกษุณีฮุ้ยกั๋ววัดจิ่งฝูเป็นต้น ด้วยสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่ายที่ศีลมณฑลหนานฉาย ทำการอุปสมบทแก่สตรี 300 กว่าคน" (十一年。求那跋摩。於南林寺立戒壇。為僧尼受戒。為震旦戒壇之始。時師子國比丘尼八人來。未幾復有尼鐵索羅三人至。足為十眾。乃請僧伽跋摩為師。為景福寺尼慧果等。於南材戒壇依二眾重受具戒。度三百餘人。沙門志磐撰，《大正藏》，《佛祖統記》，第 49 冊 No. 2035) ท่านคุณวรมันแม้จะไม่ทันเห็นการบวชภิกษุณีสำเร็จ เพราะท่านมรณภาพไปก่อนปีเดียวกับที่มีการสถาปนาภิกษุณีสงฆ์ขึ้นในจีน แต่ประวัติศาสตร์ถือว่าท่านเป็นผู้ริเริ่มและมีส่วนสำคัญในเหตุการณ์ดังกล่าว ท่านคุณวรมันจึงเป็นบุคคลสำคัญที่กระชับความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาเถรวาทและมหายานเข้าไว้ด้วยกันโดยการริเริ่มให้มีภิกษุณีสงฆ์ขึ้นในประเทศจีนนักวิชาการบางท่านเชื่อว่ากลุ่มภิกษุณีที่มาจากลังกานั้น

น่าเป็นฝ่ายอภัยคีรีวิหารซึ่งมีความใกล้ชิดกับมหายานมากกว่าฝ่ายมหาวิหาร แต่ยังไม่สามารถหาหลักฐานพิสูจน์ว่าเป็นเช่นนั้นหรือไม่ เป็นเพียงข้อสันนิษฐาน จึงไม่อาจสรุปว่าภิกษุณีเหล่านั้นมาจากฝ่ายใดอย่างไรก็ดีอาจนับภิกษุณีที่เข้ามาทำการอุปสมบทแก่สตรีชาวจีนล้วนเป็นผู้สืบวงศ์มาแต่พระนางสังฆมิตตาเถรีเช่นกัน จึงอาจกล่าวว่าภิกษุณีฝ่ายเถรวาทเป็นผู้ร่วมบุกเบิกภิกษุณีวงศ์ในจีนและคงอยู่มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ดังนั้นคณะของภิกษุณีเหล่านี้คือผู้สร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างเถรวาทและมหายานด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ยังมีท่านสังฆปาละ （僧伽婆羅 ค.ศ.460–524） แห่งอาณาจักรฟูนันหรือประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน (ยุคนั้นอาณาจักรฟูนันนับถือทั้งเถรวาทและมหายาน) เข้าไปแปลคัมภีร์พุทธศาสนาเป็นภาษาจีน มีผลงาน 11 เรื่อง เช่นคัมภีร์วิมุตติมรรค คัมภีร์อโศกมหาราชสูตร เป็นต้น แต่ไม่เป็นที่ชัดเจนว่า ท่านนับถือเถรวาทหรือมหายาน เพราะหากพิจารณาจากผลงานการแปลมีทั้งคัมภีร์เถรวาทและมหายาน จึงถือว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเถรวาทกับมหายานในครั้งอดีต

ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาไทย-จีน: ยุคโบราณ ประเทศไทยเคยนับถือพุทธศาสนาแบบมหายานมาช้านาน คำว่า “มหายาน” จึงมิใช่คำใหม่ที่คนไทยเพิ่งรู้จัก แต่เป็นที่รู้จักกันมานานนับพันปี โดยเฉพาะสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ทั้งนี้ชาวพุทธในประเทศไทยเคยผ่านการนับถือทั้งพุทธศาสนาเถรวาทและมหายานมาแล้วทั้งสิ้นจนกระทั่งสุดยุคสุโขทัยเปลี่ยนมาเป็นเถรวาทและสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

ยุคธนบุรี เมื่อประเทศเวียดนาม (ญวน) เกิดจราจล เจ้านายเชื้อพระวงศ์และบ่าวไพร่ อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทย นำเอาพุทธศาสนามหายานแบบญวนซึ่งรับอิทธิพลมหายานแบบจีนอีกทีหนึ่งเข้ามาด้วย ทั้งยังสร้างวัดญวนขึ้นทางฝั่งตะออกคือกรุงเทพมหานคร ที่ตำบลบ้านหม้อและตำบลบ้านญวน **ยุครัชกาลที่ 1** มีคนญวนอพยพเพิ่มเติมเข้ามามากขึ้นจึงสร้างวัดขึ้นอีก 3 แห่งแก่ที่ แขวงกรุงเทพมหานคร เมืองกาญจนบุรีและเมืองจันทบุรี ต่อมาสมัย**รัชกาลที่ 5** มีพระสงฆ์จีนรูปหนึ่งชื่อซวี่เฮิง（续行）มาจากประเทศจีนร่วมกับสาธุชนสร้างวัดจีนแห่งแรกขึ้นในไทยคือวัดมังกรกมลาวาส（龙莲寺） (เสถียรโพธินันทะ, 2543:94-95) และยุคปัจจุบัน**รัชกาลที่ 9** ทางการจีนนิมนต์พระสงฆ์ไทยไปร่วมงานเฉลิมฉลองพุทธศาสนาที่ปักกิ่ง โดยมีพระมหานคร เขมปาลี (อดีตอธิการบดี มจร) เป็นต้น เป็นผู้แทนเข้าร่วมการประชุม

นอกจากนี้ปี พ.ศ.2506 มีคณะสงฆ์จีนไต้หวันนำโดยพระธรรมาจารย์ไป๋เซิ้ง（白圣长老）เดินทางมาเยือนประเทศไทย(淨心著，《海外佛教訪問記》，台南：高捷有限公司，2008，頁6-19)ได้รับการต้อนรับจากคณะสงฆ์และรัฐบาลไทยถือเป็นอีกหนึ่งจุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ยุคใหม่ระหว่างเถรวาทและมหายานและยังคงดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีการไปมาหาสู่กันทั้งสองฝ่ายปี พ.ศ.2547 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดงานสัมนานานาชาติ “เถรวาทมหายาน” ขึ้นที่สหประชาชาติและพุทธมณฑล เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ชาวพุทธจากประเทศและนิกายต่างๆ ให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันและร่วมมือกันเผยแผ่พุทธศาสนา นอกจากนี้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยยังขยายการศึกษาออกไปยังต่างประเทศ มีสถาบันสมทบในเกาหลี ไต้หวัน สิงคโปร์เป็นต้น โดยร่วมกันจัดการศึกษาพัฒนาบุคลากรจนมีผู้สำเร็จการศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและโทมากมาย

บทบาทของพุทธสมาคมจีนในปัจจุบัน: การปกครองคณะสงฆ์จีนในปัจจุบันมีองค์กรที่รับผิดชอบคือพุทธสมาคมจีน（中国佛教协会）ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยบริหารงานคณะสงฆ์ สถาบันการศึกษาของพระสงฆ์ตลอดถึงองค์กรชาวพุทธในประเทศจีน พุทธสมาคมจีนเป็นหนึ่งในองค์กรศาสนาภายใต้การกำกับดูแลของกรมการศาสนาจีน（国家宗教事务局）โดยขึ้นตรงต่อรัฐบาลจีน ประวัติความเป็นมาและภาระหน้าที่ของพุทธสมาคมจีนโดยสังเขปมีดังนี้

การก่อตั้งพุทธสมาคมจีน: พุทธสมาคมจีน (http://www.chinabuddhism.com.cn (ข้อมูลจากเวปไซต์ของพุทธสมาคมจีน) 中国佛教协会/The Buddhist Association of China）ถือเป็นองค์กรทางพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญ มีภาระหน้าที่เช่นเดียวกับมหาเถรสมาคมในประเทศไทย ตั้งขึ้นปี ค.ศ.1953 (พ.ศ.2496) โดยบุคคลสำคัญทางพุทธศาสนาทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ในเวลานั้นรวม 20 กว่ารูป/คน เช่นท่านซีหยุน（虚云） สีเหลาเจียฉั่ว（喜饶嘉措）ท่านเหยียนอิง（圆瑛）ท่านเจ้าผู่ชู（赵朴初）เป็นต้น ได้ร่วมมือกันก่อตั้งพุทธสมาคมขึ้นที่วัดกว่างจี้ นครปักกิ่ง พุทธสมาคมเป็นองค์กรที่ช่วยเหลือรัฐบาลในดูแลบริหารงานด้านพุทธศาสนา ส่งเสริมกิจกรรมด้านพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ ปัจจุบันมีพระธรรมจารย์เสวียเฉิง（学成）เป็นประธานพุทธสมาคม ภาระกิจหลักของพุทธสมาคมมีดังต่อไปนี้

1. เสริมสร้างความสามัคคีและนำพาพุทธศาสนิกชนชาวจีนทั้งปวงให้เคารพรัฐธรรมนูญ กฎหมาย กฎระเบียบและนโยบายของรัฐบาล

2. สนับสนุนรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายเสรีภาพในการนับถือศาสนาตลอดถึงกฎหมาย กฎระเบียบ ทำนุบำรุงรักษาผลประโยชน์ของพุทธศาสนาที่ถูกกฎหมาย ศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้งตอบสนองความคิดเห็นและความต้องการองค์กรทางพุทธศาสนาหรือบุคลากรทางพุทธศาสนา

3.สร้างสัมพันธไมตรีอย่างแนบแน่นกับชนเผ่าและชาวพุทธทุกหมู่เหล่าทั่วประเทศส่งเสริมแลกเปลี่ยนทางพุทธศาสนาในสามนิกายและภาษาหลักตลอดถึงความสมัครสมานสามัคคี

4. สร้างระบบ ระเบียบให้กับพุทธศาสนาทั้งประเทศ ส่งเสริมศรัทธา คุณธรรม ระบบการศึกษา พัฒนาบุคลากรและองค์กรทางพุทธศาสนา

5. ให้คำแนะนำ สนับสนุนการทำงานของพุทธสมาคมประจำท้องถิ่น ตลอดถึงคณะทำงานฝ่ายฆราวาส ในการบริหารจัดการวัดวาอารามให้มีความสมบูรณ์ เคร่งครัดในพระธรรมวินัยและกฎระเบียบคณะสฆ์ พัฒนากิจกรรมการเผยแผ่พุทธศาสนา แนะนำญาติโยมให้มีศรัทธาและการปฏิบัติที่ถูกต้อง บำรุงรักษาพระรัตนตรัย

6. ให้การส่งเสริมกิจการด้านการศึกษาของพุทธศาสนา ช่วยเหลือโรงเรียนปริยัติธรรม สร้างบุคลากรทางพุทธศาสนา

7. พัฒนาการศึกษาวิจัยด้านพุทธศาสนา กิจกรรมการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา การจัดพิมพ์นิตยสารทางพุทธศาสนา ตลอดถึงงานด้านอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่มีโบราณวัตถุแล้ว เผยแผ่ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของชาวจีน

8. พัฒนางานด้านสาธารกุศล งานสังคมสงเคราะห์ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวม

9. พัฒนาความสัมพันธ์กับชาวพุทธในไต้หวัน ฮ่องกง มาเก๊าและชาวจีนโพ้นทะเล โดยสร้างความเข้าใจและความร่วมมือกัน ส่งเสริมความเป็นจีนเดียว มีการสมาคมติดต่อกันให้มากขึ้นตามวัฒนธรรมชาวจีน

10. พัฒนาองค์กรพุทธศาสนานานาชาติ มีการแลกเปลี่ยนด้วยสัมพันธไมตรีอันดีกับองค์กรเพื่อสันติภาพทางศาสนาและพุทธศาสนาประเทศต่างๆ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมพุทธศาสนาระหว่างจีนกับต่างประเทศ โดยรักษาไว้ซึ่งสันติภาพของโลก

สถิติที่สำคัญเกี่ยวกับพุทธศาสนาในจีนในปัจจุบัน: พุทธสมาคมจีนเป็นองค์กรทางพุทธศาสนาที่สำคัญมีศูนย์กลางอยู่ที่ปักกิ่ง ในขณะเดียวกันก็แบ่งงานออกไปยังแต่ละมณฑล เป็นพุทธสมาคมจีนประจำมณฑลนั้นๆ จากสถิติของพุทธสมาคม

ปี ค.ศ.2012 (พ.ศ.2555) ระบุว่า วัดต่างๆ ใน 3 นิกายหลักคือ มหายานแบบจีน วัชรยานแบบธิเบต และเถรวาท รวมทุกนิกายมีอยู่ราว 33,000 กว่าวัด มีพระภิกษุและภิกษุณีรวมทั้งสิ้นราว 240,000 กว่ารูป ในจำนวนนั้นแบ่งเป็นวัดมหายานแบบจีน 28,000 กว่าวัด มีภิกษุและภิกษุณีรวม 100,000 กว่ารูป วัดธิเบต 3,000 กว่าวัด มีภิกษุและภิกษุณีรวม 130,000 กว่ารูป และวัดแบบเถรวาทมีอยู่ทั้งสิ้น 1,600 กว่าวัด มีพระสงฆ์ราว 10,000 รูป ในจำนวนนั้นเป็นภิกษุณี 2,000 กว่ารูป นอกจากนี้ ยังมีสถาบันการศึกษาสำหรับคณะสงฆ์เรียกกว่าโฝวเสวียเหยี่ยน （佛学院）หรือวิทยาลัยพุทธศาสนา (เทียบกับโรงเรียนปริยัติธรรมในไทย) มีอยู่ 38 แห่งและนิตยสารทางพุทธศาสนามากกว่า 100 ฉบับ มีชาวจีนที่นับถือพุทธศาสนาจำนวน 100 ล้านกว่าคน

วัดม้าขาว ลั่วหยาง เหอหนาน ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งแรกของจีน

สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาในจีน: จีนเป็นประเทศที่มีอาณาบริเวณกว้างใหญ่ไพศาล สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาจีนมีมากมายเกินกว่าจะนำมาแสดงครบ จึงนำเสนอตัวอย่างวัด วิทยาลัยสงฆ์และสถานที่ที่สำคัญไว้โดยสังเขปดังนี้

วัดม้าขาว（白马寺）อยู่ที่เมืองลั่วหยาง มณฑลเหอหนาน เป็นวัดแห่งแรกในพุทธศาสนาจีน สร้างขึ้นสมัยราชวงศ์ฮั่น มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นต้นกำเนิดพุทธศาสนาในจีนและแผ่ขยายไปยังที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ปัจจุบันวัดม้าขาวมีวัดไทย (วัดเหมอัศวาราม) วัดพม่า และวัดอินเดียอยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกันอีกด้วย

วัดท่ดฝ่าเหมิน（法门寺）เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุข้อพระหัตถ์สร้างขึ้นเมื่อปลายยุคตงฮั่น มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 1,700 ปี อยู่ที่มณฑลส่านซี สมัยราชวงศ์ถังเคยมีกรณีฮันยี่ผู้ไม่เลื่อมใสพุทธศาสนา ทัดทานฮ่องเต้มิให้เสด็จออกไปรับพระบรมสารีริกธาตุดังกล่าวเข้าสู่เมือง จนเป็นที่มาของกรณีทำลายพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าถังอู่จง พระบรมสารีริกธาตุข้อพระหัตถ์ดังกล่าวเคยนำมาจัดแสดงไว้ที่เมืองไทย

ผู่โถวซาน（普陀山）เป็นเกาะกลางทะเลมีวัดอยู่มากมายทั้งยังเป็นที่ประดิษฐานเจ้าแม่กวนอิมหรือพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ เกาะดังกล่าวอยู่ด้านทิศตะวันออกของประเทศจีน ไม่ห่างจากตัวเมืองเซี่ยงไฮ้มากนัก ในแต่ละวันมีผู้คนเคารพศรัทธาเจ้าแม่กวนอิม เดินทางหลั่งไหลมาสักการะเป็นจำนวนมาก

วัดหลิงอิ๋น（灵隐寺）อยู่ที่เมืองหังโจวเคยเป็นที่พำนักของสมณะจี้กง ซึ่งมีผู้นำมาทำเป็นภาพยนต์หลายภาค วัดดังกล่าวอยู่ที่มณฑลเจ้อเจียง เป็นวัดที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ไม่ห่างกันนักมีทะเลสาปซีหูที่สวยงาม ซึ่งพื้นที่ทั้งหมดรวมวัดและทะเลสาปซีหูขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

วัดต้าซือเอิน（大慈恩寺）คือวัดที่พระถังซำจั๋งใช้เป็นสนามแปลคัมภีร์พุทธศาสนาที่นำมาจากอินเดีย มีเจดีย์ขนาดใหญ่ตั้งอยู่กลางวัดเรียกว่าต้าเยี่ยนถ่า หรือเจดีย์ห่านป่าใหญ่ ลานด้านทิศใต้ก่อนประตูเข้าวัดมีอนุสาวรีย์พระถังซำจั๋งประดิษฐานไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงคุณงามความดีของท่าน

วิทยาลัยพุทธศาสนาจีน（中国佛学院） ถือว่าเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์จีนที่เก่าแก่และดีที่สุดแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ที่กรุงปักกิ่ง มีการสอบคัดเลือกพระสงฆ์จากทั่วประเทศเพื่อเข้าศึกษาในสถาบันดังกล่าว วิทยาลัยแห่งนี้มีความเกี่ยวข้องกับพุทธสมาคมจีนอย่างแนบแน่น ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถมากมาย เจ้าอาวาสทั้งหลายในประเทศจีนส่วนใหญ่จบการศึกษาจากสถาบันนี้

วิทยาลัยพุทธศาสนาหังโจว（杭州佛学院）ตั้งอยู่หลังวัดหลิงอิ๋น เมืองหังโจว มีรูปแบบการศึกษาที่ดี แบ่งเป็นสองส่วนคือวิทยาลัยพุทธศาสนาฝ่ายภิกษุและฝ่ายภิกษุณี มีความโดดเด่นด้านการเรียนภาษาต่างประเทศและภาษาในพุทธศาสนา เช่นบาลีสันสกฤตเป็นต้น

วิทยาลัยพุทธศาสนาหมินหนาน（闽南佛学院）เป็นวิทยาลัยทางพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงมากอีกแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ทางภาคใต้ของจีนที่วัดหนานผู่โถว มณฑลฝูเจี้ยน มีประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนมาอย่างยาวนานมีลูกศิษย์ที่จบการศึกษากระจายอยู่ทั่วประเทศ

ถ้ำโม่เกาคู（莫高窟）เมืองตุนหวง มณฑลกานซู่ ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกปี ค.ศ.1987 เป็นถ้ำที่มีชื่อเสียงระดับโลกมีความยาวจากเหนือจรดใต้ราว 2 กิโลเมตร มีถ้ำใหญ่น้อยรวม 735 คูหา ตั้งอยู่กลางทะเลทรายโกบีบนเส้นทางสายไหม สถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งรวบรวมจิตรกรรมฝาผนัง ประติมากรรมรูปปั้นที่สื่อเรื่องราวในพุทธศาสนาซึ่งเขียนและปั้นขึ้นในราชวงศ์ต่างๆ มากกว่าสิบราชวงศ์ ในจีน ญี่ปุ่นและยุโรป มีสาขาวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับตุนหวงเรียกว่า “ตุนหวงวิทยา”（敦煌学）เกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายแขนง บางส่วนเป็นเอกสารโบราณพบโดยนักบวชลัทธิเต๋าแต่ขายให้ชาวต่างชาติและกระจัดกระจายไปหลายประเทศทั้งในเอเชียและยุโรป นอกจากนี้ ภายในถ้ำหลายแห่งยังถูกทำลายจากฝีมือคนจีนเองและชาวต่างชาติ ภายหลังรัฐบาลจีนเข้า

มาดูแลอย่างเข้มงวดและกลายเป็นพื้นที่มรดกโลกในปัจจุบัน ช่วงเวลาในการเยี่ยมชมที่ดีที่สุดคือราวเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม

ถ้ำหลงเหมินสือคู（龙门石窟） เมืองลั่วหยาง มณฑลเหอหนานขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกปี ค.ศ.2000 มีสภาพเป็นถ้ำหินสองฝั่งขนานไปกับแม่น้ำอี้เหอราวกิโลเมตรกว่า เริ่มสร้างมาตั้งแต่สมัยเป่ยเว่ย มีถ้ำใหญ่น้อยรวม 2,100 คูหา มีพระพุทธรูปต่างๆ รวม 100,000 กว่าองค์ จุดที่น่าสนใจคือพระประธานใหญ่ไวโรจนพุทธเจ้า มีบันทึกโบราณเชื่อว่าพระพักตร์ของพระพุทธรูปจำลองมาจากฮ่องเต้บูเซ็กเทียน (อูเจ๋อเทียน) พระพุทธรูปส่วนใหญ่ถูกทำลายไปเสียมาก โดยเฉพาะสมัยปฏิวัติวัฒนธรรม มีสมบูรณ์อยู่เพียงเล็กน้อย

ต้าจูซือเคอ（大足石刻）เป็นผาแกะสลักหิน มีลักษณะคล้ายๆ ถ้ำหลงเหมินแต่มีขนาดเล็กกว่า ตั้งอยู่ที่ฉงชิ่ง สร้างขึ้นช่วงปลายราชวงศ์ถังต้นราชวงศ์ซ่ง มีลักษณะเป็นหินสลักมีความสมบูรณ์มากกว่าสองถ้ำข้างต้นเพราะไม่ถูกทำลายเนื่องตำแหน่งที่อยู่ห่างไกลชุมชน การเดินทางเข้าไปยังไม่ค่อยสะดวกนักงานสลักส่วนใหญ่จะเป็นพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีภาพแสดงการลงโทษในนรกต่อผู้ประพฤติผิดศีลเป็นต้น ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกปี ค.ศ.1999

สรุป: พุทธศาสนาเริ่มเผยแผ่เข้าสู่ประเทศจีนเริ่มต้นจากการสืบหาพุทธศาสนาของคณะทูตทั้ง 12 ท่านที่พระเจ้าฮั่นหมิงตี้ส่งไปยังดินแดนตะวันตก หรือมณฑลซินเจียงในปัจจุบัน อัญเชิญคัมภีร์ 42 บทเข้ามาแปลที่วัดม้าขาวซึ่งเป็นวัดแรกในประเทศจีน จากนั้นพุทธศาสนาเป็นที่นิยมศรัทธาของชาวจีนเรื่อยมา มีสมณะทูตยุคต่อมามากมายหลายคณะทั้งงที่สืบค้นและไม่ได้เดินทางไปศึกษาต่อยังประเทศอินเดียผ่านเส้นทางสายไหมทั้งทางบกและทะเล มีจดหมายเหตุการเดินทางบันทึกเรื่องราวในดินแดนต่างๆ รวมถึงภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยราชวงศ์ถังประเทศอาเซียนเคยมีพุทธศาสนาที่รุ่งเรืองมาก่อน ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาเถรวาทและมหายานในจีนและอาเซียนดำเนินมายาวนานนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีงานแปลและจดหมายเหตุของพระเถระทั้งสองฝ่าย อีกทั้งการริเริ่มให้มีภิกษุณีวงศ์ขึ้นในประเทศจีน โดยได้รับความอนุเคราะห์จากคณะสงฆ์ภิกษุณีฝ่ายเถรวาท ความสัมพันธ์อันดีของพุทธศาสนาทั้งสองนิกายยังคงมีการไปมาหาสู่กันมิได้ขาด พุทธศาสนาแบบมหายานจีนเองก็เผยแผ่เข้ามายังประเทศไทยและประเทศอื่นๆในภูมิภาคนี้ เกิดวัดมหายานมากมายในไทย ขณะที่วัฒนธรรมแบบเถรวาทก็เริ่มเข้าไปมีบทบาทในประเทศจีนผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่นการประชุมและการจัดการศึกษาร่วมกันเป็นต้น

ถ้ำหลงเหมิน เมืองลั่วหยาง มณฑเหอหนาน ประเทศจีน

กาลานุกรม

ช่วงเวลา	เหตุการณ์
ค.ศ.28-75	พุทธศาสนาเข้าสู่แผ่นดินจีนครั้งแรกยุคพระเจ้าฮั่นหมิงตี้ โดยการส่งคณะ 12 คนไปสืบหาพุทธศาสนาในซินเจียง คัมภีร์ 42 บท มีพระกาศยปมาตังคะและพระธรรมลักษ์ชาวอินเดียแปลเป็นจีน
ค.ศ.203–282	มีชาวจีนบวชเป็นพระสงฆ์ในพุทธศาสนาครั้งแรกคือท่านจูซื่อสิง และท่านเป็นพระสงฆ์รูปแรกที่เริ่มเดิทางไปยังดินแดนตะวันตกเพื่อศึกษาและแปลคัมภีร์
ค.ศ.340-426	ท่านฝาเสี่ยนเดินทางไปศึกษายังอินเดียมีบันทึกเกี่ยวกับพุทธศาสนาในเกาะชวา
ค.ศ.433	สถาปนาภิกษุณีสงฆ์ขึ้นในจีน โดยได้รับความช่วยเหลือจากคณะภิกษุณีสงฆ์ลังกา
ค.ศ.460–524	พระสังฆปาละจากอาณาจักรฟูนัน เข้าไปแปลคัมภีร์ในประเทศจีน มีผลงานที่สำคัญคือคัมภีร์วิมุตติมรรคเป็นต้น
ค.ศ.602-664	ท่านเสวียนจั้ง (พระถังซำจั๋ง) เดินทางไปศึกษาที่นาลันทา บันทึกเกี่ยวกับอาณาจักรต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ค.ศ.671–695	ท่านอี้จิ้งเดินทางไปศึกษาที่อินเดีย เขียนบันทึกจดหมายเหตุระบุไว้ชัดเจนว่า ประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับถือพุทธศาสนา
ค.ศ.814–846	ฮ่องเต้ถังอู่จงประกาศพระบรมราชโองการทำลายพุทธศาสนา
ค.ศ.1953	ก่อตั้งพุทธสมาคมขึ้นในประเทศจีน
ค.ศ.1966-1976	เกิดปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นทั้งทั้งประเทศจีน ทุกศาสนาถูกทำลาย พุทธสมาคมจีนถูกยกเลิก ประธานพุทธสมาคมถูกสังหารโดยกลุ่มเรดการ์ด
ค.ศ.1980	พุทธศาสนาถูกฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ยุคเติ้งเสี่ยวผิง พุทธสมาคมจีนเริ่มมีบทบาทและกลับมาทำงานอีกครั้ง

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. 2557. ศาสนาในอาเซียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. 2557. ศาสนาในอาเซียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

โครงการศึกษาต่อเนื่องฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2531. คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. ศจังหวัด. 2554. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2532). มหาจุฬาฯ ในอดีต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เชษฐ์ ติงสัญชลี. ผศ.. ดร. 2558 ประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพมหานคร: เอ็น อาร์ ฟิล์ม.

ชิตมโน.(2533) พุทธศาสนาในนานาประเทศ. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ชิวซูหลุน แปล. ถังซำจั๋งจดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง. กรุงเทพมหานคร: ศิลปวัฒนธรรม. 2547.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2530) ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา เล่ม 10 พุทธศาสนาในอินโดจีน . กรุงเทพฯ: การศาสนา.

นฤมิต พระนาศรี. (2541) ตำนานทุ่งสังหาร พอล พต ผู้ฆ่าล้างเผ่าพันธ์เขมร. กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน.

บังอร ปิยะพันธุ์. (2537). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ปัญญา เทพสิงห์.ลักษณะวัดไทยในมาเลเซีย: กรณีศึกษาวัดมัชฌิมาราม รัฐกลันตัน. สรุปการ ประชุมวิชาการ “วันสหวิทยาการ”ประจำปี 2557.เครือข่ายสหวิทยาการแห่ง ราชบัณฑิตยสถาน.2557.

ปัญญา เทพสิงห์.พหุลักษณ์ทางศิลปกรรมของวัดไทยในแหลมมลายู.รายงานวิจัย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.2554.

พระปัญญาสามี.แปลโดย แสง มนวิทูร. (2506) ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสนา. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร

2512. ประวัติศาสตร์-โบราณคดีและพระพิมพ์สมัยศรีวิชัย ลพบุรี ขอม และอู่ทอง. พระนคร: วิทยา.

พระครูศรีปัญญาวิกรม. ดร. 2560. สืบพุทธศาสนาจากพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2. นครปฐม: สาลพิมพการ.

พระปัญญาสามี. (2506). ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสนา แปลโดย แสง มนวิทูร. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปกร.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2558. กาลานุกรม พุทธศาสนาในอารยธรรมโลก. พิมพ์ครั้งที่ 7/2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2547. จาริกบุญ-จาริกธรรม พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวยจำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2540. พุทธศาสนาในอาเซีย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระธัมมรัตนเถระ.2520. แปลและเรียบเรียงโดยพระครูปลัดสัมพิพัฑฒญาณาจารย์. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2540) พุทธศาสนาในอาเซีย. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา,

พระมหาอุทัย ธมฺมสาโร. (2516) พุทธศาสนาและโบราณคดีในเอเซีย. กรุงเทพฯ: เฟื่องอักษร.

พระราชธรรมนิเทศ,(ระแบบ ฐิตญาโณ). (2536) ประวัติศาสตร์พระพุทธ- ศาสนา. กรุงเทพฯ. มหามกุฏราชวิทยาลัย,

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุสลจิตฺโต). (2540) พุทธทัศนะร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). 2551. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 6/2551. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พนิดา อังจันทร์เจริญ. 2535. มนต์ขลังลังกา. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พริ๊นเติ้ง เฮาส์. มปป.

พระมหาสมเสียม แสนขัติ. สยามวงศ์ในลังกา. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโน). 2536. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. 140-150.

พระมหาวิชาธรรม (เรือง เปรียญ). 2547. รามัญสมณวงศ์. กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์.

พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ. 2553 พระสงฆ์กับสังคมไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: กองทุนพุทธศาสตร์ศึกษา.

พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ. 2551. พุทธศาสนาในจีน ทิเบต เวียดนาม ญี่ปุ่น. กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวันการพิมพ์.

พระยาสุรินทรภาชัย (จันทร์ ตุงคสวัสดิ) แปล. 2480. จดหมายเหตุการเดินทางท่องเที่ยวพุทธอาณาจักร (อินเดีย) ของพระภิกษุฟาเหียน พ.ศ.942-957. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ฟื้น ดอกบัว. รศ. 2554. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในนานาประเทศ. กรุงเทพมหานคร: บูรพาสาส์น.

เภาซัน. เจ๊ะแวและคณะ.ผู้นำชุมชนไทยในมาเลเซียกับภาษามลายู ในฐานะภาษาราชการ: ศึกษากรณีชุมชนตุมปัต รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย.รายงานการวิจัย.ยะลา.มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา.

ยุคนธร. 2557. พระประวัติสมเด็จพระสังฆราชแห่งพระราชอาณาจักรลาว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ล้านเพีย.

เรวดี จักรเสน. 2556. เสริมความรู้เพื่อก้าวสู่อาเซียน สหพันธรัฐมาเลเซีย. กรุงเทพมหานคร. เพชรประกาย.

วิไลเลขา บูรณศิริ & สิริรัตน์ เรืองวงษ์วาร. 2543. ประวัติศาสตร์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 1 (History of Southeast Asia I). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วงเดือน ทองเจียวและเอกญารัตน์ ทองเจียว. 2556. ประวัติศาสตร์ 10 ประเทศอาเซียน. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์แสงดาว.

วศิน อินทสระ. 2535. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศอินเดียและประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บรรณาคาร.

ศิวพร ชัยประสิทธิกุล. ผศ. ดร. 2543. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยสังเขป. Historical Survey of Southeast Asia. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุภัทรดิศ ดิศกุล. ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า. 2556. ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศใกล้เคียงอินเดีย. ลังกา. ชวา. จาม. ขอม. พม่า. ลาว. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร:

มติชน.

สมพร ขุนเพชร. การธำรงและพลวัฒนธรรมพุทธศาสนา ของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณปีที่ 10 ฉบับที่ 1 เมษายน–กันยายน 2558.

สำนักวิจัยเศรษฐกิจและประเมินผล. โครงการจัดทำฐานข้อมูลสวัสดิการแรงงานของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน.รายงานฉบับสมบูรณ์.กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน.กรุงเทพมหานคร.บริษัท เอ็กเซลเลนท์ บิสเนส แมนเนจเม้นท์ จำกัด.

สุชาญ เทพไชย. วัดไทยในสังคมมุสลิม กรณีศึกษาที่วัดอุตตมาราม (วัดบางแซะ) หมู่บ้านตะเลาะเซะห์(หมู่บ้านบางแซะ)ตำบลรือเปค อำเภอปาเสร์มัส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.2545.

เสถียร โพธินันทะ. (2535) ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม 2 กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย 2525. พุทธศาสนประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี 200 ปี. กรุงเทพมหานคร: กรุงสยามการพิมพ์.

สิริวัฒน์ คำวันสา. ผศ. 2522. อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

เสทื้อน. 2505. พุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย. พระนคร: คลังวิทยา.

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2545. เที่ยวเมืองพม่า. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2546. เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สำนักวิจัยเศรษฐกิจและประเมินผล. โครงการจัดทำฐานข้อมูลสวัสดิการแรงงานของประเทศ สมาชิกประชาคมอาเซียน. รายงานฉบับสมบูรณ์. กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. กรุงเทพมหานคร. บริษัท เอ็กเซลเลนท์ บิสเนส แมนเนจเม้นท์ จำกัด.

เสถียร โพธินันทะ. 2543. พุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสถียรโกเศศ. 2515. แหลมอินโดจีนสมัยโบราณ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ภาค 2. 2540. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุชาญ เทพไชย. 2545. วัดไทยในสังคมมุสลิม กรณีศึกษาที่วัดอุตตมาราม (วัดบางแซะ) หมู่บ้านตะเละเซะห์ (หมู่บ้านบางแซะ) ตำบลรือเปค อำเภอปาเสร์มัส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อาณัติ อนันตภาค. (2558) ประวัติศาสตร์ กัมพูชา จากอาณาจักรโบราณสู่แผนดินแห่งน้ำตา. กรุงเทพมหานคร: ยุปซี สำนักพิมพ์.

อาณัติ อนันตภาค. 2557. ประวัติศาสตร์มาเลเซียบรูไนและสิงคโปร์ความหลากหลายเป็นหนึ่งเดียว. กรุงเทพมหานคร.ยิปซี กรุ๊ป.

อุทัย เอกสะพังและคณะ.บทบาทพระสงฆ์ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐทางตอนเหนือของประเทศ มาเลเซีย.รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สงขลา.มหาวิทยาลัย ทักษิณ.2555.

อาณัติ อนันตภาค.ประวัติศาสตร์มาเลเซียบรูไนและสิงคโปร์ความหลากหลายเป็นหนึ่งเดียว. กรุงเทพมหานคร.ยิปซี กรุ๊ป.2557.

เอลซา ไชนุดิน (เพ็ชรี สุมิตร แปล) (2552). ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย,กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.

อุทัย เอกสะพังและคณะ.บทบาทพระสงฆ์ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย.รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สงขลา.มหาวิทยาลัยทักษิณ.2555.

อุทัย หิรญโต. 2521. มุสลิมในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.

ภาษาอังกฤษ

Bischoff. Roger. (1995). Buddhism in Myanmar A Short History. Kandy: Buddhist Publication Society. 2559/2016.

Buddhism in Contemporary World: Challenges and Opportunities. Association of Theravada Buddhist Universities (IATBU).

David Chandler. (2008). A History of Cambodia. Fourth Edition. Bangkok. O.S. Printing House.

George Coedes. 1968. The Indianized States of Southeast Asia. trans. by Susan Brown Cowing. (Honolulu: University of Hawaii.

Government of India & Government of Thailand. (2016) India-Asean Archaeological Atlas From Satellite Data "Connectivity of Regional

Culture: Finite Routes & Infinite Values". Bangkok: Geo-Inromatics and Space Technology Development Agency.

Harris IAN. (2005). Cambodian Buddhism History and Practice. Honolulu: University of Hawi'i Press.

H.R. Perera. (1988) Buddhism in Sri Lanka, A Short History. Kandy: Buddhist Publication Society.

Hguyen Tai Thu. 2008. The History of Buddhism in Vietnam. Vashington D.C.: The Council for Research in Values and Philosophy.

Lal Hazra. Kanai. (1982). History of Theravada Buddhism in South-EAst Asia with special reference to India and Ceylon. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd.

Carol Ann Boshier. (2018). Mapping Cultural Nationalism. The Schoars of the Burma Research Society, 19010-1935. Oxfordshire: Marston Book Services Limited.

The World Buddhist University. (2002). Buddhism in Thailand. Bangkok: The World Buddhist University.

วิทยานิพนธ์

กรรณิการ์ ถนอมปัญญารักษ์. 2547. พุทธศาสนากับพม่าสมัยอาณาจักรพุกาม (ค.ศ. 1057-1287). วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิปากร.

การศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาสมัยทวารดี. นาวาตรี สมพงษ์ สันติสุขวันต์.

พระมหาบัวสาย ปัญญาวชิโร (ขนเปี้ยม). 2540. การศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศพม่า. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. 2540.

ศิวาวุฒม์ ชัยเชาวรินทร์. 2554. การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของโปรตุเกสและฮอลันดาในมะละกาคริสต์ศตวรรษที่ 16-17 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สิริพร ศิริโพธิ์คา. 2547. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชวาตั้งแต่สมัยโบราณถึงการล่มสลายของอาณาจักรมัชปาหิต. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Mae Chee Huynh Kim Lan. 2010. A Study of Theravada Buddhism in Vietnam. Thesis in the Degree Master of Arts (Buddhist Studies). Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

เอกสารประกอบการสอน

ศรัญญา ประสพชิงชนะ. (2547). เอกสารประกอบการสอนวิชา 203231 ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. ชลบุรี. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภาษาจีน

-釋玄奘，《大唐西域記》，《大正藏》，第 51 冊，No. 2087 。

-沙門志磐撰，《佛祖統記》，《大正藏》，第 49 冊， No. 2035 。

-釋法顯，《高僧法顯傳》，《大正藏》，第51 冊，No. 2085 。

-釋義淨，《南海寄歸內法傳》，《大正藏》，第 54 冊， No. 2125 。

-法显著，田川译注，《佛国记》，重庆：重庆出版社，2008。

-淨心著，《海外佛教訪問記》，台南：高捷有限公司，2008。

-梁启超撰，《佛学研究十八篇》，上海：上海古籍出版社，2011。

-慧敏著，《戒律與禪法》，台北：法鼓，1999。

อื่นๆ

-中華電子佛典協會，Chinese Buddhist Electronic Text Association (CBETA), Taipei 2014。

-http://www.chinabuddhism.com.cn

วารสาร

มัลลิกา ภูมะธน และพระระพิน พุทฺธิสาโร. พม่า: พระอึดอัดที่วัดมนูหะ การสื่อสารทางการเมืองและตัวตน. วารสารพุทธอาเซียน. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2559.

พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร พิเชฐ ทั่งโต ธัชวรรน์ หนูแก้ว. ธรรมยุติกนิกายในกัมพูชา: ความสัมพันธ์ทางศาสนาและการเมืองระหว่างไทย-กัมพูชา. วารสารพุทธอาเซียน. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2559.

พรชัย นาคสีทอง.”ประวัติศาสตร์” “ความทรงจำ”และ “อัตลักษณ์ไทย(พุทธ)สยาม” ในมาเลเซีย : กรณีชุมนบางแซะ (Teresek) รัฐกลันตัน.วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 ตุลาคม 2558-มีนาคม 2559.

สมพร ขุนเพชร.การธำรงและพลวัฒนธรรมพุทธศาสนา ของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย.วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณปีที่ 10 ฉบับที่ 1 เมษายน–กันยายน 2558.

เอกสารประกอบการสอน

ศรัญญา ประสพชิงชนะ. 2547. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ History of Southeast Asia. เอกสารประกอบการสอนวิชา 203231.

บทความออนไลน์

Inada K. Holling CS. Carpenter SR. 1995. Resilience. adaptability and transformability in social-ecological systems. Ecology and Society 9: 5. [WWW document] URL http: //www. ecologyandsociety.org/vol9/iss2/art5 [accessed 28 June 2010].

ข้อมูลออนไลน์

http: //bmsm.org.my/

http: //eng.tzuchi.my/

http: //www.malaysianbuddhistassociation.org/

http: //www.tbcm.org.my/
http://www.sujitwongthes.com/suvarnabhumi/
ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์. พุทธศาสนาในกัมพูชา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://www.dhammajak.net/board/viewtopic.php?t=12286 (เข้าถึง: 23 สิงหาคม 2559).
SAOPHAL SRUN (โสภณ สรุน). พุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก:http://saophal.blogspot.com/2012/04/blog-post_2477.html (เข้าถึง: 23 สิงหาคม 2559).
หอมหวล บัวระภา. พุทธศาสนาลาวภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยม 2518-2533. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: https://www.tci-thaijo.org/index.php/HUSO/article/viewFile/6150/5369 (เข้าถึง: 25 สิงหาคม 2560).
ก้าวสู่อาเซียนประชาคมแห่งสันติ: พุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://sys.dra.go.th/module/attach_media/sheet1920120227013658.pdf (เข้าถึง: 23 สิงหาคม 2560).
กลุ่มเสขิยธรรม. ความเป็นมาของกลุ่มเสขิยธรรมและวัตถุประสงค์-แนวทาง-เป้าหมาย. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://www.sekhiyadhamma.net (เข้าถึง: 23 สิงหาคม 2559).
อดิศักดิ์ ศรีสม. พุทธศาสนา ไทยรับมอญ มอญรับไทย. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://www.aseanthai.net/mobile_detail.php?cid=4&nid=1006 (เข้าถึง: 23 สิงหาคม 2560).
กองบรรณาธิการ ข่าวต่างประเทศ. สุลต่านมาเลเซียขอปชช.มีขันติธรรมทางศาสนา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: https://news.voicetv.co.th/world/531025.html (เข้าถึง: 11 ตุลาคม 2560).
พระมหานรินทร์. หนังสือเล่มแรกของ มจร.. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://www.alittlebuddha.com/html/The%20Vision%20of%20P.M.Narin/The%20Vision%20of%20Phramaha%20Narin%20111.html (เข้าถึง: 25 สิงหาคม 2560).
Dharma Library. A BRIEF HISTORY OF BUDDHISM IN VIETNAM. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: http://dharmalib.net/i-general-introduction (เข้าถึง: 27 สิงหาคม 2560).

ที่มา: พม่ากับการต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษ ค.ศ.1885-1895 แปลโดย ฉลอง สุนทรา วาณิชย์ หน้า 37

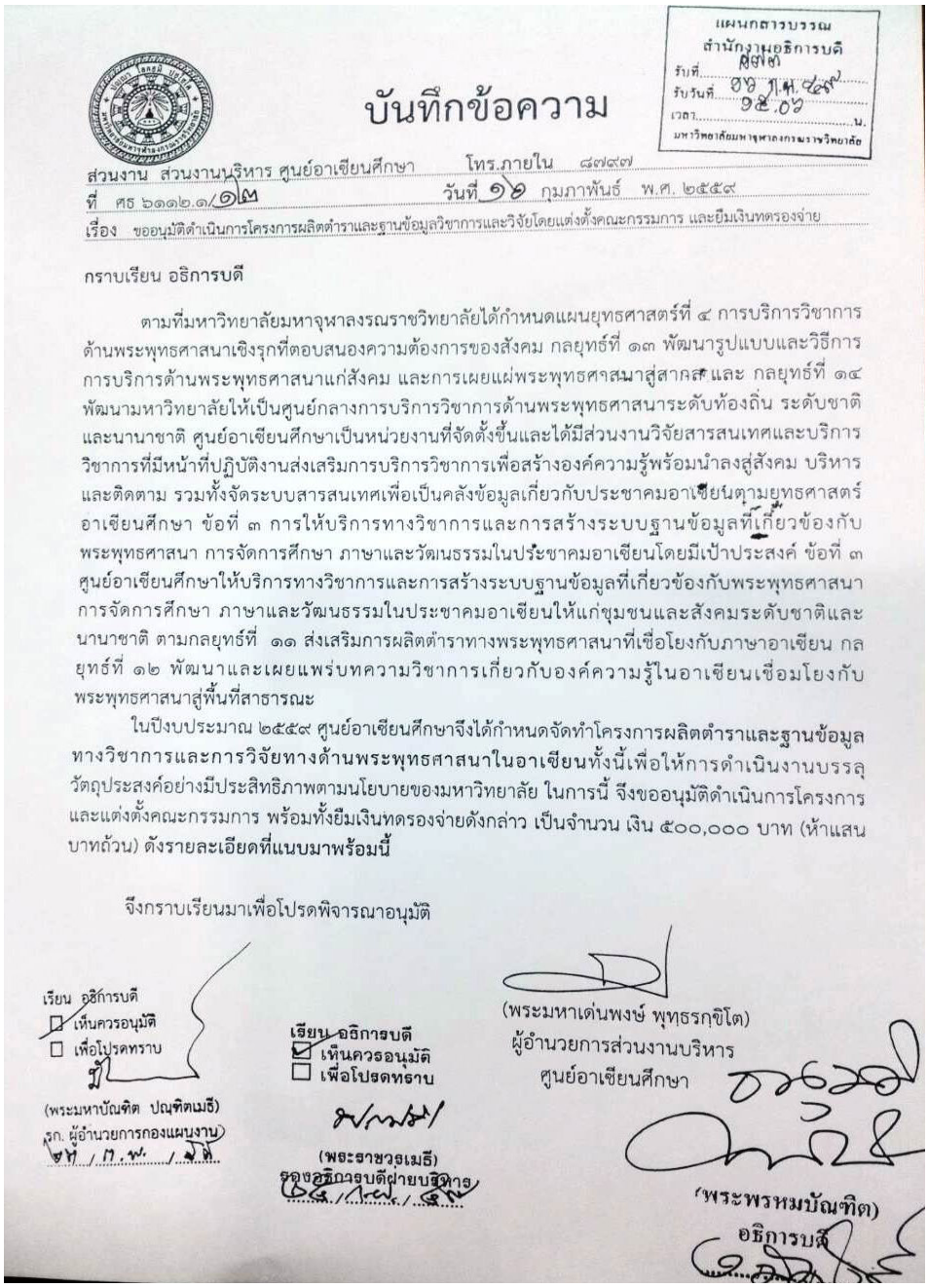
คณะกรรมการดำเนินงานผลิตตำราเขียนประจำบท
พระพุทธศาสนาในอาเซียน ศูนย์อาเซียนศึกษา
บรรณาธิการ: พระศรีธวัชเมธี
ผู้ช่วยบรรณาธิการ: พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.

เล่มที่ 1 พุทธศาสนาในอาเซียน (แบ่งตามยุคสมัย)	
ผู้รับผิดชอบ	ประจำบท
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	บทที่ 1 พุทธศาสนาในอาเซียน
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	บทที่ 2 พุทธศาสนายุคพุทธภูมิสู่สุวรรณภูมิ
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร. พระสมชาย ปโยโค ดร.	บทที่ 3 พุทธศาสนายุคอาณาจักรเถรวาทอินเดีย
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	บทที่ 4 พุทธศาสนายุคอาณาจักรมหายาน-ฮินดู
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	บทที่ 5 พุทธศาสนายุคการเข้ามาของลังกาวงศ์
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	บทที่ 6 พุทธศาสนายุคอารยธรรมอิสลาม
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	บทที่ 7 พุทธศาสนายุครัฐจารีต
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	บทที่ 8 พุทธศาสนายุคอาณานิคม
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	บทที่ 9 พุทธศาสนายุคเอกราชเป็นรัฐชาติ
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	บทที่ 10 พุทธศาสนายุคกำเนิดอาเซียน (5 ประเทศ)
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	บทที่ 11 พุทธอาเซียนยุคโลกาภิวัตน์ (ประชาคมอาเซียน 10 ประเทศ)
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร. พระสมชาย ปโยโค ดร.	บทที่ 12 พุทธอาเซียนยุคศตวรรษที่ 21

บรรณาธิการ: พระศรีธวัชเมธี
ผู้ช่วยบรรณาธิการ: พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.

เล่มที่ 2 พระพุทศาสนาในอาซียน (แบ่งตามประเทศ)		
ผู้รับผิดชอบ	**สังกัด**	**ประจำบท**
พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร. พระมหาพิทักษ์ กิตฺติโสภโณ พระมหายุทธนา นรเชฏฺโฐ, ดร.	คณะมนุษยศาสตร์ มจร นักวิชาการอิสระ คณะพุทธศาสตร์ มจร	บทที่ 13 พุทธศาสนาในไทย
พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, ดร . พระธนพล วรสีหพโล อาจารย์ขนิษฐา น้อยบางยาง	มจร วิทยาเขตขอนแก่น นักวิชาการอิสระ คณะครุศาสตร์ (อ.พิเศษ)	บทที่ 14 พุทธศาสนาในพม่า
พระศรีวิสุทธิคุณ, ดร. พระสมชาย ปโยโค ดร. Ven. Ratanak Keo พระมหาจักรกฤษ มาฏารักษ์	มจร วิทยาเขต สุรินทร์ มจร วิทยาลัยสงฆ์ วัดไร่ขิง (พิเศษ) นักวิชาการอิสระ กัมพูชา นักวิชาการอิสระไทย-กัมพูชา	บทที่ 15 พุทธศาสนาในกัมพูชา
พระมหายงยุทธ์ ธีรธมฺโม, ดร. ดร.กันดา ป้องภา	ประธานมูลนิธิสุวรรณโคมคำ มจร วิทยาเขตอุบลราชธานี	บทที่ 16 พุทธศาสนาในลาว
พระมหาบุญทวี วิไลจักร์, ดร. Ven. Tuyen	นักวิชการอิสระ สปป ลาว นักวิชาการอิสระ เวียดนาม-ไทย	บทที่ 17 พุทธศาสนาในเวียดนาม
พระมหาบุญสุข ชัยชนะ พระอภิเชฏฐ์ สุนทรวาที	คณะครุศาสตร์ มจร ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร	บทที่ 18 พุทธศาสนาในอินโดนีเซีย
พระมหาประสิทธิ์ ญาณปฺปทีโป พระมหาวุฒิพงษ์ วุฑฺฒิวโส, ดร.	คณะมนุษยศาตร์ มจร (พิเศษ) หน่วยวิทยบริการสุพรรณบุรี มจร	บทที่ 19 พุทธศาสนาในมาเลเซีย/บูรไน
พระมหายงยุทธ ธีรธมฺโม, ดร. ดร.ลำพอง กลมกุล	ประธานมูลนิธิสุวรรณโคมคำ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร	บทที่ 20 พุทธศาสนาในสิงคโปร์
พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร. พระอภิเชฏฐ์ สุนทรวาที	คณะสังคมศาสตร์ มจร ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร	บทที่ 21 พุทธศาสนาในฟิลิปปินส์
พระมหาอานนท์ อานนฺโท (ดร.) นางสาวอรเนตร บุญนาค	วิทยาพระพุทธศาสนานานาชาติ วิทยาพระพุทธศาสนานานาชาติ	บทที่ 22 ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างจีนและอาเซียน

โครงการผลิตตำราและฐานข้อมูล

แผนกสารบรรณ
สำนักงานอธิการบดี
รับที่ ๐๘ ก.พ. ๒๕๕๙
รับวันที่ ๑๕.๐๒
เวลา ..... น.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนงานบริหาร ศูนย์อาเซียนศึกษา โทร.ภายใน ๘๙๙๗
ที่ ศธ ๖๑๑๒.๑/๑๒ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙
เรื่อง ขออนุมัติดำเนินการโครงการผลิตตำราและฐานข้อมูลวิชาการและวิจัยโดยแต่งตั้งคณะกรรมการ และยืมเงินทดรองจ่าย

กราบเรียน อธิการบดี

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงรณราชวิทยาลัยได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่ ๔ การบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเชิงรุกที่ตอบสนองความต้องการของสังคม กลยุทธ์ที่ ๑๓ พัฒนารูปแบบและวิธีการการบริการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สากล และ กลยุทธ์ที่ ๑๔ พัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติ ศูนย์อาเซียนศึกษาเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นและได้มีส่วนงานวิจัยสารสนเทศและบริการวิชาการที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานส่งเสริมการบริการวิชาการเพื่อสร้างองค์ความรู้พร้อมนำลงสู่สังคม บริหารและติดตาม รวมทั้งจัดระบบสารสนเทศเพื่อเป็นคลังข้อมูลเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนตามยุทธศาสตร์อาเซียนศึกษา ข้อที่ ๓ การให้บริการทางวิชาการและการสร้างระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษา ภาษาและวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนโดยมีเป้าประสงค์ ข้อที่ ๓ ศูนย์อาเซียนศึกษาให้บริการทางวิชาการและการสร้างระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษา ภาษาและวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนให้แก่ชุมชนและสังคมระดับชาติและนานาชาติ ตามกลยุทธ์ที่ ๑๑ ส่งเสริมการผลิตตำราทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อโยงกับภาษาอาเซียน กลยุทธ์ที่ ๑๒ พัฒนาและเผยแพร่บทความวิชาการเกี่ยวกับองค์ความรู้ในอาเซียนเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาสู่พื้นที่สาธารณะ

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ศูนย์อาเซียนศึกษาจึงได้กำหนดจัดทำโครงการผลิตตำราและฐานข้อมูลทางวิชาการและการวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาในอาเซียนทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ในการนี้ จึงขออนุมัติดำเนินการโครงการและแต่งตั้งคณะกรรมการ พร้อมทั้งยืมเงินทดรองจ่ายดังกล่าว เป็นจำนวน เงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าแสนบาทถ้วน) ดังรายละเอียดที่แนบมาพร้อมนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ

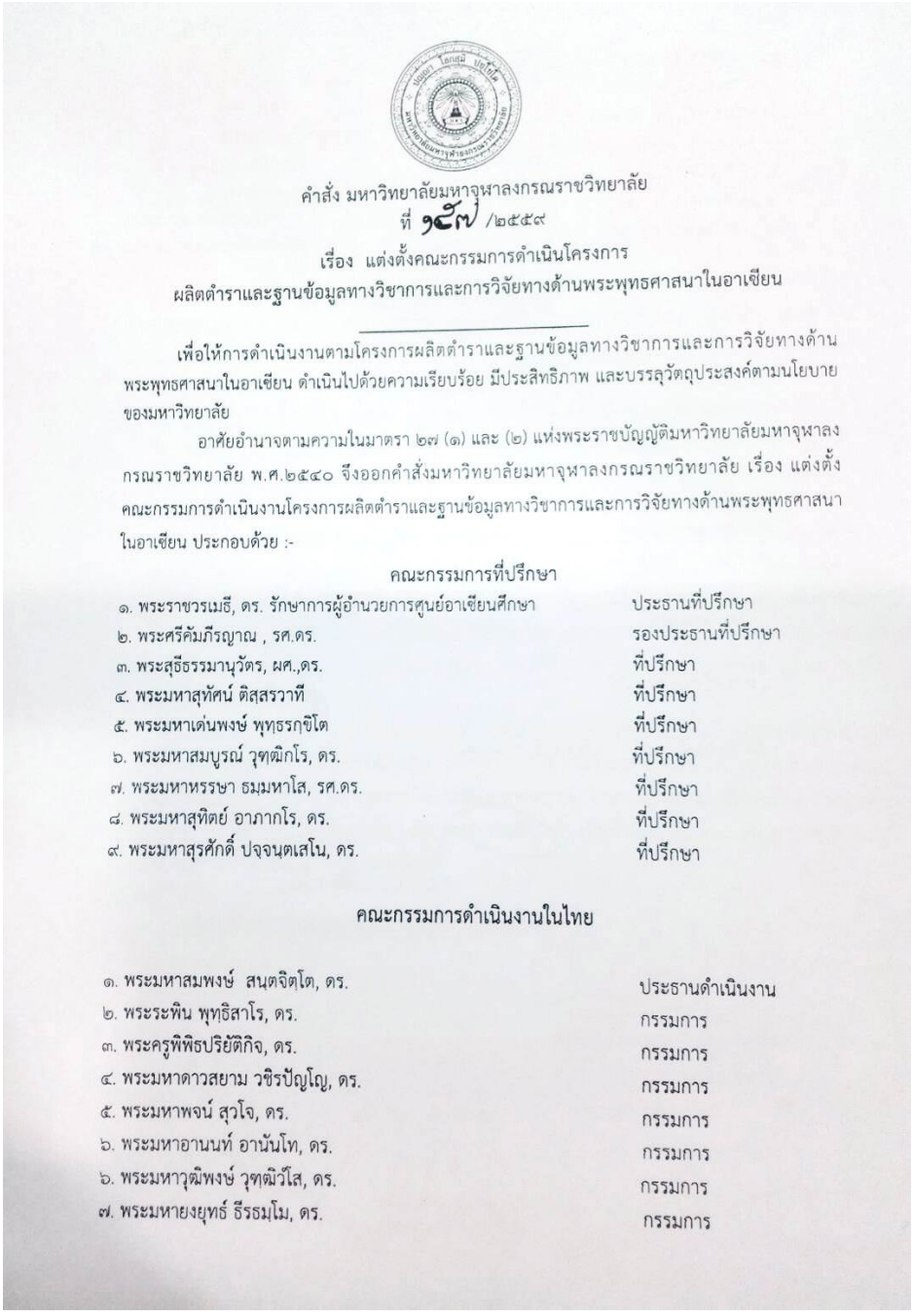
เรียน อธิการบดี
☐ เห็นควรอนุมัติ
☐ เพื่อโปรดทราบ
(พระมหาบัณฑิต ปณฺฑิตเมธี)
รก. ผู้อำนวยการกองแผนงาน
๒๓ / ก.พ. / ๒๕๕๙

เรียน อธิการบดี
☑ เห็นควรอนุมัติ
☐ เพื่อโปรดทราบ
(พระราชวรเมธี)
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
๒๔ / ก.พ. / ๒๕๕๙

(พระมหาเด่นพงษ์ พุทธรกฺขิโต)
ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร
ศูนย์อาเซียนศึกษา

(พระพรหมบัณฑิต)
อธิการบดี

คณะกรรมการดำเนินงานโครงการ

คำสั่ง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่ ๑๔๗ /๒๕๕๙

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ
ผลิตตำราและฐานข้อมูลทางวิชาการและการวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาในอาเซียน

เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการผลิตตำราและฐานข้อมูลทางวิชาการและการวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาในอาเซียน ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ (๑) และ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐ จึงออกคำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการผลิตตำราและฐานข้อมูลทางวิชาการและการวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาในอาเซียน ประกอบด้วย :-

คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. พระราชวรเมธี, ดร. รักษาการผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา	ประธานที่ปรึกษา
๒. พระศรีคัมภีรญาณ , รศ.ดร.	รองประธานที่ปรึกษา
๓. พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.,ดร.	ที่ปรึกษา
๔. พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาที	ที่ปรึกษา
๕. พระมหาเด่นพงษ์ พุทฺธรกฺขิโต	ที่ปรึกษา
๖. พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.	ที่ปรึกษา
๗. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
๘. พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, ดร.	ที่ปรึกษา
๙. พระมหาสุรศักดิ์ ปจฺจนฺตเสโน, ดร.	ที่ปรึกษา

คณะกรรมการดำเนินงานในไทย

๑. พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	ประธานดำเนินงาน
๒. พระระพิน พุทฺธิสาโร, ดร.	กรรมการ
๓. พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร.	กรรมการ
๔. พระมหาดาวสยาม วชิรปญฺโญ, ดร.	กรรมการ
๕. พระมหาพจน์ สุวโจ, ดร.	กรรมการ
๖. พระมหาอานนท์ อานันโท, ดร.	กรรมการ
๖. พระมหาวุฒิพงษ์ วุฑฺฒิวโส, ดร.	กรรมการ
๗. พระมหายงยุทธ์ ธีรธมฺโม, ดร.	กรรมการ

๘. ดร. มนตรา เลี้ยวเส็ง กรรมการ
๙. ดร.สำพอง กลมกูล กรรมการ
๑๐. นางสาวขนิษฐา น้อยบางยาง กรรมการ
๑๑. ดร.กานดา นาคสิริ กรรมการ
๑๒. ดร.สานุ มหัทธนาดุล กรรมการ
๑๒. พระอภิเชษฐ์ สุภทรวาที กรรมการและเลขานุการ
๑๓. นางสาวอรเนตร บุนนาค กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินงานต่างประเทศ

ตัวแทนนักวิชาการจากประเทศอาเซียน

1) ประเทศพม่า	Dr. Mo Mo Thant
2) ประเทศลาว	พระมหาบุญทวี วิไลจักษ์ พระนักวิชาการ สปป. ลาว
3) ประเทศเวียดนาม	Ven. Tuyen Indapanno (Tran)
4) ประเทศกัมพูชา	Ven. Ratanak Ratanasilo (Keo)
5) ประเทศสิงค์โปร์	William K.C. Toh
6) ประเทศฟิลิปปินส์	Adrian Herman
7) ประเทศมาเลเซีย	Sucinno Bhukkhu
8) ประเทศอินโดนีเซีย	Bhikkhu Husen Dhammahuto
9) ประเทศบรูไน	Adrian Herman

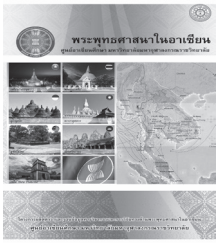
ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

(พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร.)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รวมสื่อสิ่งพิมพ์ ศูนย์อาเซียนศึกษา

หมวดฐานข้อมูลอาเซียนศึกษา /พุทธอาเซียนศึกษา/พหุวัฒนธรรม-สังคม

พระพุทธศาสนาในอาเซียน (แบ่งตามยุค) เล่ม 1

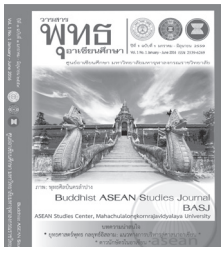

พระพุทธศาสนาในอาเซียน (แบ่งตามประเทศ) เล่ม 2

เทคนิคการเขียนบทความวิชาการสู่อาเซียน

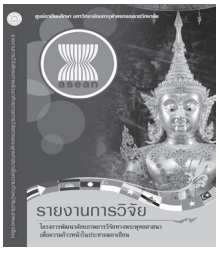
หมวดฐานข้อมูลวารสารพุทธอาเซียนศึกษา /รายงานการวิจัยอาเซียน

วารสารพุทธอาเซียน ปีที่ 1 เล่มที่ 1

วารสารพุทธอาเซียน ปีที่ 1 เล่มที่ 2

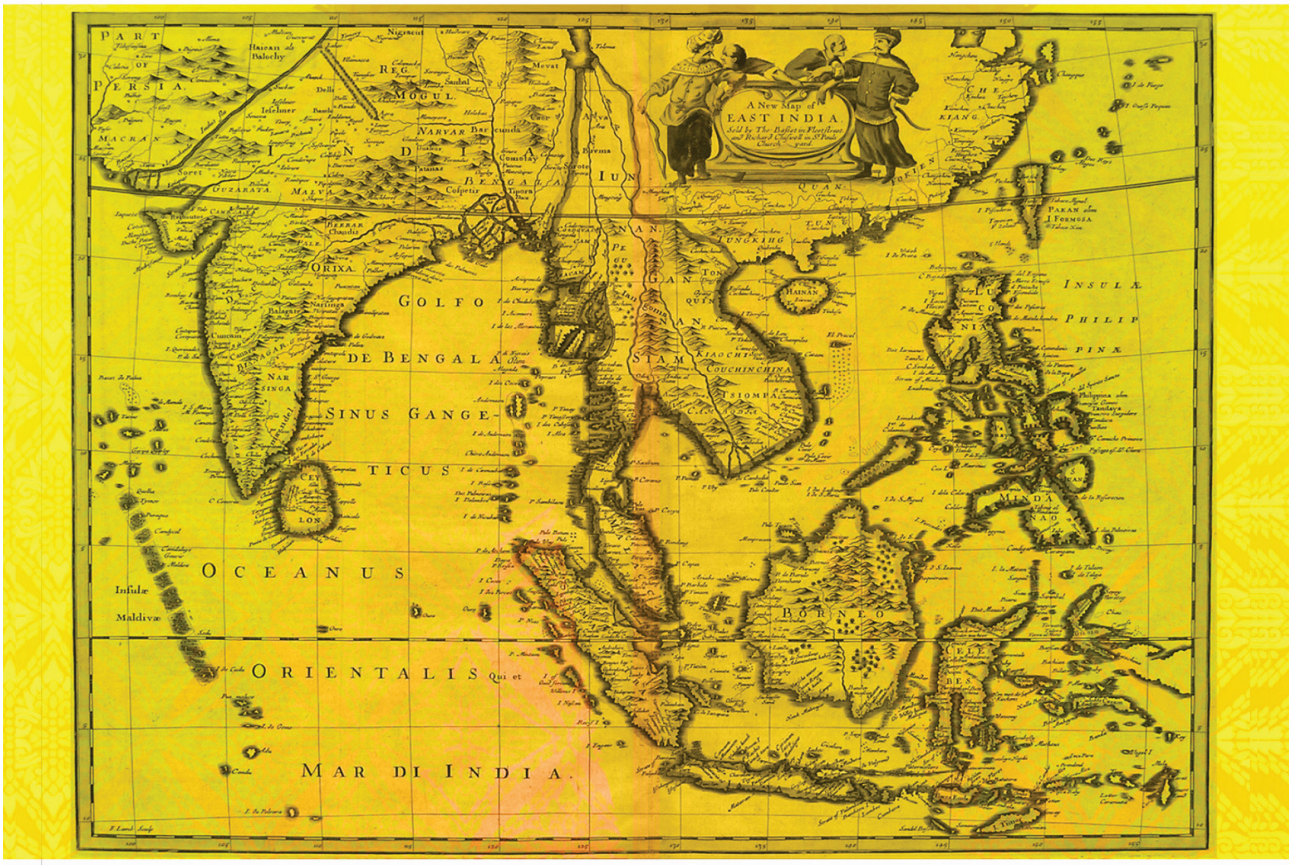
รายงานการวิจัย เล่มที่ 1

ที่อยู่ติดต่อ:
เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 หลักกิโลเมตรที่ 55
ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
รหัสไปรษณีย์ 13170
โทรศัพท์ 0-3524-8000, ต่อ 8797
Email: mcuasean@gmail.com
Website: http://www.asc.mcu.ac.th/
Fb: https://www.facebook.com/aseanmcu

Address
79 M.1, Phahon Yothin Road, Kilometer 55
Lam Sai, Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayut-thaya, 13170, Thailand.
Phone. +66 (035)24-8000, (035)35-4710, (035)35-4711
Fax. +66 (035)24-8006
Email: mcuasean@gmail.com
Website: http://www.asc.mcu.ac.th/

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต

ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ASEAN Studies Centre

Mahachulalongkornrajavidyalaya University